

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

**SA‘LEBÎ’NİN KISASÜ’L-ENBİYÂ ESERİNİN ESKİ ANADOLU
TÜRKÇESİNE ÇEVİRİLERİ: BETİMLEYİCİ ÇEVİRİ KURAMLARI
IŞIĞINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME**

Hamed Khan

Doktora Tezi

Ankara, 2019

**SA‘LEBÎ’NİN KISASÜ’L-ENBİYÂ ESERİNİN ESKİ ANADOLU
TÜRKÇESİNE ÇEVİRİLERİ: BETİMLEYİCİ ÇEVİRİ KURAMLARI
IŞIĞINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME**

Hamed Khan

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Hamed Khan tarafından hazırlanan ‘‘Sa‘lebi‘nin Kısasü‘l-Enbiyâ Eserinin Eski Anadolu Türkçesine Çevirileri: Betimleyici Çeviri Kuramları Işığında Karşılaştırmalı Bir İnceleme’’ başlıklı bu çalışma, [26.06.2019] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Doktora Tezi] olarak kabul edilmiştir.

[Prof. Dr. Asalet ERTEN] (Başkan)

[Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN]
(Danışman)

[Prof. Dr. Emine YILMAZ] (Üye)

[Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN] (Üye)

[Prof. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN] (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren (0) ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

07/08/2019

Hamed Khan

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
  - (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
  - (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
- Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, *Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN* danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Hamed Khan

TEŞEKKÜR

Tez çalışması zorlu bir süreçti. Bu zorlu süreçte bana eşlik eden, destek ve katkılarını benden esirgemeyen kıymetli tecrübelerinden faydalandığım saygıdeğer danışmanım sayın Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN'e içten teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Bu çalışmayı düşünceleri ve düzeltmeleriyle destekleyip zenginleştiren sayın tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Asalet ERTEN'e yakın ilgisinden dolayı teşekkür ederim. Tezin zor dönemlerinde katkılarından dolayı sayın Prof. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN hocama teşekkür ve saygılarımı sunarım. Çalışmaya sağladığı katkılarından dolayı sayın tez jürisi üyeleri Prof. Dr. Emine YILMAZ'a ve Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN'a teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca desteklerini benden esirgemeyen üzerimde emeği bulunan sayın Prof. Dr. Cevdet ÇAKMAKÇI'ya, Türkiye'ye geldiğimden beri bana her türlü destekte bulunan Prof. Dr. Azmi BİLGİN'e, Prof. Dr. Hatice TÖREN'e, Prof. Dr. Ülkü ÇELİK ŞAVK'e, Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN'a içten teşekkür ve saygılarımı sunarım. Bu çalışmanın başında düşünceleriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Cemal DEMİRCİOĞLU'ya saygılarımı sunarım. Anadilim olmayan dille yazdığım bu tezin tamamını okuyup düzeltmelerde bulunan sayın Yunus Emre COŞKUN'a teşekkür ederim.

Hayatımın her evresinde yanımda olan annem ve rahmetli babama, bana her konuda maddi manevi destek sağlayan aileme ve yanımda olan tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler ediyorum. Onlar olmasaydı bu tez de olmazdı.

Son olarak yüksek lisans ve doktora eğitimimi tamamlamam için Türkiye'ye gelmeme teşvik eden ve sağladığı maddi destekten ötürü Kral Suud Üniversitesi,

Diller ve Çeviri Fakültesi ve Türkiye Cumhuriyeti Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu başkanlığına teşekkür ederim.

ÖZET

KHAN, Hamed. “*Sa‘lebî’nin Kısasü’l-Enbiyâ Eserinin Eski Anadolu Türkçesine Çevirileri: Betimleyici Çeviri Kuramları Işığında Karşılaştırmalı Bir İnceleme*”, Doktora Tezi, Ankara, 2019.

Ebu İshak es-Sa‘lebî tarafından Arapça olarak kaleme alınan Kitābu ‘Araî’si’l-Mecalis fî Kıṣaṣi’l-Enbiyâ adlı eser, Türk edebiyatında en çok rağbet gören eserlerden biri olarak Türkçenin pek çok döneminde karşımıza çıkmaktadır. Kısasü’l-Enbiyâ adlı eserin Türkçenin farklı dönemlerinde, Arapçadan Türkçeye birkaç çevirisi bulunmaktadır. İlk çeviri 14. Yüzyılda, son çevirisi ise 19. Yüzyıla aittir. Bu tezde, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait transkripsiyonu yapılmış olan Kısasü’l-Enbiyâ tercümelerinde Yûsuf Kıssası esas alınacaktır. Bunlar, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait çevirmeni bilinmeyen ve Türk Dil Kurumu nüshası olarak bilinen Kısasü’l-Enbiyâ, aynı dönemde yapılan Çerkezî ve İzniki’ye ait çevirilerdir.

Bu çalışmada, Sa‘lebî’nin Kısasü’l-Enbiyâ adlı Arapça eserinin Eski Anadolu Türkçesine yapılan, yukarıda adı geçen Türkçe çevirileri kaynak dili Arapça olan metinle karşılaştırılarak çevirmenlerin izledikleri stratejiler ve çeviri sürecinde verdikleri kararlar betimleyici çeviri araştırma yöntemiyle ele alınacaktır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde, Türkçe çevirilerinde benimsenen çeviri yöntem ve stratejilerinin açığa çıkarılması için Georges L. Bastin’in düzyazı dilsel-kültürel unsurların sınıflandırılması ve bu unsurların çevirisinde önerdiği belli başlı çeviri yöntemleri temel alınarak Lawrence Venuti ve Gideon Toury’nin görüşleri Tarihi-edebi metinlerin çevirisi bağlamında ele alınarak kuramsal çerçeve oluşturulması amaçlanmaktadır. Son olarak, ele alınan üç farklı çevirinin öncül normları tespit

edilerek yapılan çevirilerin kabul *edilebilir* çeviri kutbuna mı *yeterli* çeviri kutbuna mı yakın olduğu ortaya çıkartılacak ve nedenleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler

Sa‘lebî, Çeviribilim, Betimleyici çeviri, Kısasü’l-Enbiyâ, Hz. Yûsuf, Normlar

ABSTRACT

KHAN Hamed. *The Old Anatolian Turkish Translations of Al Tha'alibi's Arā'is al-madjālis fī Kişāş al-Anbiyā (The stories of the Prophets): A Comparative Analysis in the Light of Descriptive Translation Theories*, PhD, Ankara, 2019.

Stories of the Prophets (Kişāş al-Anbiyā) written by Abū Ishāq al-Tha'alabī are one of the most popular works in the Turkish literature. It has several translations from Arabic to Turkish in different period of times. The First translation was in the 14th century whereas the last one was in the 19th century. In this thesis, three translations, from the Old Anatolian Turkish period, of the Stories of the prophet's transcription based on the story of Joseph will be taken as the basis of the study. These translations are; The translated copy of Turkish Language Association (TDK) from the period of the Old Anatolian Turkish, known as (Kişāş al-Anbiyā) whose translator is unknown, and the translations of both Çerkezî (Sharkasi) and İznikî (Izniki) that belong to the same era.

In this study, a descriptive translation research method will be discussed in terms of the adopted strategies and the translation decisions in the translation process through comparing the above mentioned Turkish translations of Al Tha'alibi's Arabic book named Arā'is al-madjālis fī Kişāş al-Anbiyā (The stories of the Prophets), made in the Old Anatolian Turkish period. In the theoretical framework of the study, Georges L.Bastin's classification of linguistic-cultural elements in prose, based on certain translation methods proposed in the translation of these elements, is proposed in order to highlight the translation methods and strategies adopted in Turkish translations with consideration of Lawrence Venuti and Gideon Toury's views in the translation of historical-literary context.

In conclusion, by identifying the premise norms of the three different translations discussed, it will be determined which source text is acceptable and which source text is adequate translation and the reasons will be discussed.

Keywords

Al-Tha'labi, Translation Studies, Descriptive translation, Kişāş al-Anbiyā, The stories of the Prophets, Prophet Joseph, Norms

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ÇEVİRİBİLİM	10
1.1. ÇEVİRİ KAVRAMI	13
1.2. 20. YÜZYIL ÖNCESİ ÇEVİRİ ANLAYIŞI	16
1.2.1. Çeviriye Dilbilimsel Yaklaşım ve Eşdeğerlik Kavramı.....	26
1.3. ÇAĞDAŞ ÇEVİRİ YAKLAŞIMLARI	34
1.3.1. Çeviribilimin Ortaya Çıkışı	36
1.3.2. Erek Odaklı Çeviri	41
1.3.2.1. İşlevsel Çeviri Kuramları.....	46
1.3.2.1.1. Skopos Kuramı.....	47
1.3.2.1.2. Bir Eylem Olarak Çeviri.....	51

1.3.2.2. Betimleyici Çeviri Araştırmaları.....	52
1.3.2.2.1. Çoğul Dizge Kuramı.....	54
1.3.2.2.2. Betimleyici Kuram (Gideon Toury)	59
1.3.2.2.2.1. Betimleyici Çeviri Kuramlarında Eşdeğerlik.....	63
1.3.2.2.2.2. Toury'nin Norm Tanımı.....	66
1.4. TARİHİ-EDEBİ ÇEVİRİ METİNLERİNİN İNCELENMESİNE İLİŞKİN EREK ODAKLI ÇEVİRİ KURAMLARIN ELEŞTİREL TARZDA KARŞILAŞTIRILMASI.....	70
2. BÖLÜM: KISASÜ'L-ENBİYA'NIN "SÜREÇ ÖNCESİ ÇEVİRİ NORMLARI" BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	77
2.1. ÇEVİRİ SÜRECİ ÖNCESİ NORMLAR	79
2.2. KISASÜ'L-ENBİYA.....	83
2.2.1. Eserin Konusu ve İçeriği (Yazılış Tarihi, Eserin Türü, Amacı)	84
2.2.2. Es- Sa'lebî, Eserleri – Kısas-ı Enbiya ve Nüshaları.....	89
2.2.2.1. El-Keşf ve'l-Beyan.....	89
2.2.2.2. Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşı'l-Enbiyā	90
2.2.2.3. Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşı'l-Enbiyā Adlı Eserin Türkiye'deki Kütüphanelerinde Bulunan Arapça Nüshaları.....	92
2.3. KISAS-I ENBİYA ADLI ESERİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ.....	95
2.3.1. Eski Anadolu Türkçesine Çevrilen Kısasü'l-Enbiyâ Adlı Eserin Nüshaları	98
2.3.1.1. Türk Dil Kurumu Çevirisi	102
2.3.1.2. İzniki Çevirisi	105
2.3.1.3. Çerkezi Çevirisi	108
2.3.2. Yusuf Kıssasının Konusu, İçeriği ve Önemi	112

3. BÖLÜM: KISASÜ’L-ENBİYÂ ESERLERİNDEKİ SÜREÇ NORMLARI AÇISINDAN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	114
3.1. ÇEVİRİ SÜRECİ NORMLARI.....	116
3.1.1. Düzyazı Tarzında Yazılmış Edebi Metin Türü Çevirilerde İzlenen Stratejiler.....	120
3.1.2. Venuti’nin “Yerlileştirme- Yabancılaştırma” Yaklaşımları.....	122
3.1.3. Toury’nin Kabul edilebilir-Yeterli Kavramlarına Ait Yaklaşımlar...	124
3.2. KISASÜ’L-ENBİYÂ ADLI ESERİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	126
3.2.1. Ödünç Alma.....	128
3.2.2. Ekleme/Açıklama.....	160
3.2.3. Çıkarma.....	202
3.2.4. İkame.....	252
3.2.5. Standartlaştırma	278
3.2.6. Uyarlama.....	289
3.2.7. Değiştirme.....	301
3.3. KİŞAŞÜ’L- ENBİYÂ ADLI ESERİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	306
SONUÇ.....	321
KAYNAKÇA.....	328
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	341
EK 2. ETİK MUAFİYET FORMU.....	342

KISALTMALAR DİZİNİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e	: Adı Geçen Eser
BÇA	: Betimleyici Çeviri Araştırmaları
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskısı
Çev.	: Çeviren
DTS	: <i>Descriptive Translation Studies</i>
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
EK	: Erek metin
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
KM	: Kaynak metin
Krş.	: Karşılaştırın
M.	: Milâdî
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfalar
TDK	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayınlayan

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Türkiye'deki Kütüphanelerde Sa'lebî'nin <i>Kısasü'l-Enbiyâ</i> adlı eserlerinin Arapça olarak istinsah edilmiş nüshalar.....	93
Tablo 2-125: Kısasü'l Enbiya kültürel unsurların Türkçe çevirilerinin analizlerini gösteren tablolar	130-302

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Holmes/Toury'nin çeviribilim haritası.....	43
Şekil 2: TDK nüshasının izlediği stratejilerin karşılaştırılması	310
Şekil 3: İzniki çevirisinde izlenen stratejilerin karşılaştırılması	313
Şekil 4: Çerkezi çevirisinde izlenen stratejilerin karşılaştırılması	315
Şekil 5: Tüm çevirilerde izlenen stratejilerin kendi içinde karşılaştırılması.....	317
Şekil 6: Yusuf kıssasında bu kelimelerin kökenine göre dağılımı	319
Şekil 7: TDK nüshasının paragraflarının Kabul edilebilir- yeterli oranı.....	320
Şekil 8: İzniki'nin çevirisinde paragraflarının Kabul edilebilir- yeterli oranı....	321
Şekil 9: Çerkezi'nin çevirisinde paragraflarının Kabul edilebilir- yeterli oranı..	321

GİRİŞ

Çeviri etkinliği insanlık tarihi kadar eski bir edimdir. Çeviriye bir dilin bünyesindeki kültürel, dilsel ve yapısal farklılıklardan kaynaklanan değişimler sonucunda ihtiyaç duyulmuştur. Bu farklı dil ve kültürlerin birbirlerini tanınması ve anlaması için çeviri, sözlü ve yazılı metinlerin aktarımında en büyük rolü üstlenmiştir. Kültürel varlıkların göstergesi olan yazılı eserler, içinde buldukları dönemin okur kitlesine hitap etmektedir. Her yazılı eserin dili, yayınlandığı andan itibaren giderek eskimeye başlar, bir başka deyişle, dil ve kültürün gelişme, eskime ve yenileme özellikleri bulunmaktadır. Eski bir metin, yeni bir kültür kitlesine bir daha sunulmak istendiğinde, okur kitlesinde aynı etkiyi yaratmak için o eserin dili günün diline uygun bir şekilde çevrilmelidir.

Türk edebiyatında, en çok rağbet gören Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserler Türkçenin tarihi evrelerinde tekrar tekrar çevrilmiştir. Bu eserler, İslam tarihi, Türk Edebiyatı açısından ve ait olduğu dönemin dil özelliklerini yansıtmaları yönünden Türk dili için çok değerlidir. Tarihi dönemlerin şair ve yazarları, Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserlerin motiflerinden ilham almış, alıntıya, telmihe, referansa, mecaza, benzetmeye başvurmuş, ayrıca Kısasü'l-Enbiyâlar bazı edebî sanatların kaynağı olmuştur (Karataş, 2013, s.91). Kütüphanelerde bulunan çoğu Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser, Kisâi ve Sa'lebî'den Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu araştırmada, Ebu İshak es-Sa'lebî tarafından Arapça olarak kaleme alınan Kitâbu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışası'l-Enbiyâ adlı eser incelenmektedir. Bu çalışmada bundan sonra "Kısasü'l-Enbiyâ" diye verilecek olan edebi tür "Peygamberlerin Hikâyeleri" anlamına gelmektedir. Türkçe'nin tarihi döneminde ve özellikle Eski Anadolu Türkçesi (EAT) döneminde sayısı bilinmeyen Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser bulunmaktadır.

Bu eserin hem Türkiye’de hem de yurt dışındaki kütüphanelerde sayısız miktarda yazma ve basma nüshası olduğu bilinmektedir. Nagel, Türkçe olarak 13. Yüzyılda kaleme alınan en eski el yazmasının Kısasü'l-Enbiyâ olduğunu düşünmektedir (Bkz. 1986, ss.180-181). Bu eserin son çevirisi ise 19. yüzyılda Ahmet Cevdet Paşa tarafından yapılmıştır. İlk ve son çeviri arasındaki dönemde birçok müellifi bilinen veya bilinmeyen Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser bulunmaktadır. EAT’ye ait en önemli Kısasü'l-Enbiyâ tercümelere; çevirmeni bilinmeyen Türk Dil Kurumu ve Bursa nüshası olarak bilinen Kısasü'l-Enbiyâ, aynı dönemde yapılan Çerkezî ve İznikî’ye ait çevirileridir.

“Sa‘lebî’nin Kısasü’l-Enbiyâ Eserinin Eski Anadolu Türkçesine Çevirileri: Betimleyici Çeviri Kuramları Işığında Karşılaştırmalı Bir İnceleme” adlı çalışma, “betimleyici çeviri kuramı” çerçevesinde incelenerek yazarın Eski Anadolu Türkçesindeki yukarıda adı geçen üç farklı çevirisini çevirmenlerin kullandığı stratejiler ve verdiği kararlar açısından Gideon Toury’nin görüşleri ışığında incelemeyi amaçlamaktadır. Edebi türde yazıların çevirisini kuramsal açıdan ele alan Gideon Toury’nin “varsayılan çeviri” kuramının amacı özellikle tarihi dönemde çevrilmiş eserlerde bulunan çeviri normlarını açığa çıkarmaktır.

Bu çalışmada, Sa‘lebî ve onun Kitābu ‘Arai’si’l-Mecalis fi Kısaşı’l-Enbiyâ adlı eserinin Eski Anadolu Türkçesinde yapılmış üç farklı çevirisini yönlendiren baskın normları ve bu normların çevirmenlerin aldıkları kararlara etkisini açığa çıkarılmasını amaçlar. Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser gibi tarihsel eserleri o dönem Türk kültüründe yoğun olarak işlenmiş ve kültürel öğelerin çevirisinde farklı stratejiler izlenmiştir. Yazarın Türkçe çevirilerinde benimsenen çeviri yöntem ve stratejilerinin açığa çıkarılması için Georges L. Bastin’in metinsel-dilsel unsurları sınıflandırması ve bu unsurların çevirisinde önerdiği belli başlı çeviri yöntemleri temel alınarak Venuti’nin “Yerlileştirme-Yabancılaştırma” yaklaşımları çerçevesinde analiz edilen Sa‘lebî ve onun Kitābu ‘Arai’si’l-Mecalis fi Kısaşı’l-

Enbiyā adlı Arapça eseri Eski Anadolu Türkçesindeki üç farklı çevirisinde metinsel-dilsel unsurların çevirisi ile kısıtlanmıştır. “Betimleyici Çeviri Kuramı” ve Gideon Toury’nin tarihi-edebi çeviri metinler üzerinde araştırmalar bağlamında yürütülen bu araştırma, çeviribilimsel incelemeleri ve Türk dilinin tarihi dönemlerinde çeviri etkinliğini daha iyi anlamak, Türk dili alanında özellikle tarihi çeviri metinlerin karşılaştırılması konusunda gelecek çalışmalar için yararlı olacaktır.

İsraili Çeviribilimci Gideon Toury, Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları (BÇA) İngilizcesi (Descriptive Translation Studies) kısaca (DTS) olarak bilinen kuramını, Itamar Even-Zohar’ın ortaya koyduğu çoğuldizge kuramından esinlenerek geliştirmiştir. Toury, 1995 yılında *Descriptive Translation Studies and Beyond* başlığını taşıyan eserini Even-Zohar’ın çoğuldizge araştırmalarına getirdiği yeniliklerden yararlanmışır. Bilhassa kültürel planlamayı gösteren, çeviriler arasındaki ilişkileri tespit eden, normların toplumsal-kültürel boyutunu vurgulayan ve çeviriyi bir *uzlaşma süreci* olarak tanımlayan yaklaşımları gerçekleştirmiştir (Bkz. Toury, 1995, ss.53-69). Toury’e göre:

Erek kültürdeki bir eksiği veya boşluğu bilinçli bir biçimde saygın bir edebiyattan aktarılan metinle doldurmak için yapılan çevirinin, başlangıç noktası ister istemez erek kültürdür. Her ne kadar o çevri metin erek kültürde daha önce mevcut metinler ve hâkim olan türlere benzese de sonunda bir biçimde yenilik ve farklılık ortaya koymaktadır. Çevirmen seçim yaparken, genelde ikisinden birini seçmek zorunda kalabilmektedir; bunlardan ilki kaynak metne ve normlarına yakın duran *yeterli çeviri*, ikincisi ise erek metnin kültürüne ve normlarına yakın duran *kabul edilebilir çeviri* şeklinde tercihte bulunabilir. Eğer *yeterli çeviri* eğilimini benimserse o zaman erek kitlesini kaynak kültüre götürmüş olmaktadır. Ancak *kabul edilebilir* bir çeviri yöntemini izlerse o takdirde kaynak metnin erek kültürde yeni bir versiyonunu sunmaktadır (Bkz. Toury, 1995, ss.53-69).

Toury: “*çeviride eşdeğerliği ölçmek için, çevirmen erek kitlenin dilsel ve kültürel normlarına göre çevirirse kabul edilebilir bir çeviri sayılır; eğer kaynak metnin dilsel ve kültürel normlarına göre çevirirse yeterli bir çeviri yapmış olduğunu gösterir*” (1995, ss. 201-203) ifadelerini kullanmıştır. Bu bağlamda Toury (1980 ve 1995) bir metnin belli bir kültürde üretilmesinin iki temel nedeni olduğunu belirtmektedir:

(1) Metin, bir başka dilde yazılmış ve bu metni erek kültürde temsil edilmek üzere üretilmişse *yeterli çeviri* özelliği taşımaktadır.

(2) Metnin, o dilde ve erek kültürde daha önceden belli bir yeri varsa veya bir boşluğu doldurmak için üretilmişse *kabul edilebilir çeviri* özelliğine sahiptir.

Öte yandan Toury, çevirinin hiçbir zaman tümüyle yeterli ya da kabul edilebilir olmadığını da hatırlatır, her çevirinin bilinçsiz olarak bile olsa her iki tarafın da normlarını yansıttığını ve çevirinin ağır basan çeviri normlarına göre tanımlandığını belirtir (Bkz. 1995, ss.56-57).

Bu tezde olduğu gibi, örneğin Arapça olan kaynak bir metnin Türkçeye ister aynı dönemde ister çeşitli dönemlerde birkaç kez çevirisi yapılmasına rağmen o çevirilerin tümü erek kültürde aynı yere sahip olmadıkları, hatta aynı işleve bile sahip olmadıkları görülür. Yani, her çevirinin bulunduğu bağlam çerçevesinde incelenmesi, bu yer ve zamanın normlarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Normlar düzenleyici güce sahip olmasaydı belli kısıtlayıcı normlardan ötürü kaynak ve erek metin arasındaki gerilim, açık bir ölçütü olmayan tümüyle bireysel bir zeminde çözümlenecekti. Hatta aşırı serbest örnekler de ortaya çıkabilirdi, fakat böyle bir şeyden söz etmek mümkün değildir (Bkz. Toury, 2012, ss.151-152). Zira, her kültür içinde yapılan çeviri, çeviri davranışları o kültürde bulunan normlara göre yapılmaktadır. Kısacası her çeviriyi kısıtlayıcı belli etkenler (normlar) bulunmakta ve çeviriyi o normlar yönlendirmektedir.

Toury, betimleyici araştırmalarının en önemli noktası o çevirinin gözlemlenebilir bir ürün olmasıdır; zira erek-odaklı bir ürün sayılan çeviri, erek dizgenin belirlediği hedeflere göre yapılmaktadır (1985, s.19). Ona göre, betimleyici araştırmada, bir çeviriyi incelerken ilk önce erek metinden başlanmalıdır. Kaynak eserin yarattığı kısıtlamaları göz önünde bulundurarak erek metinde üretilen çözümler üzerinde odaklanılmalıdır. Toury araştırmasında, kaynak ve erek metin arasında bulunan ilişkiyi yok saymaktan daha ziyade, o iki metin arasında ne tür ve ne derecede bir eşdeğerlik olduğunu saptanması yöntemini önermektedir.

Eşdeğerlik kavramı, kuramsal ve betimleyici yönden ikiye ayrılır, Toury'ye göre kuramsal eşdeğerlik: kaynak ve erek arasındaki soyut ilişkiler üzerinde odaklanırken, betimleyici eşdeğerlik ise: kaynak ve erek arasındaki gözlemlenen tüm somut unsurları ve mevcut gerçek ilişkileri saptamaktır (Berk, 2005, s.60). Bu bağlamda Toury'nin sunduğu norm türlerine başvurulmaktadır.

Çalışmada, “betimleyici çeviri kuramı” çerçevesinde, genelde Sa‘lebî ve onun Kitābu ‘Arai’si’l-Mecalis fi Kışaşı’l-Enbiyā adlı eseri Eski Anadolu Türkçesindeki üç farklı çevirisi üzerinde bir inceleme yapılacaktır. Ancak bu kadar hacimli bir eser doktora tezini aşacağı için, birden fazla sebepten dolayı tez kapsamı daraltılarak kaynak metinde yer alan Sa‘lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinde yer alan Yusuf kıssası üzerinde bir inceleme yapılmıştır.

Tez boyunca yanıt aranacak araştırma soruları şöyle sıralanabilir; Tarihî-edebi çeviri eserler Türk edebiyatında hangi konumdadır? Tarihî-edebi çeviri eserlerin üzerinde araştırma yapmak için dilbilim ve çeviribilim kuramlarını ne şekilde incelemek gerekir? Bu tarih-edebi eserleri araştırmak için hangi çeviri kuramı veya kuramlar uygundur?

Betimleyici çeviri kuramı çerçevesinde şu sorulardan yola çıkılmıştır; Çevirmenler çeviri yaparken neye göre yeterli – kabul edilebilir çeviri yaparlar? TDK nüshası

diye bilinen Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin yeterli bir çeviri, İzniki ve Çerkezi'nin eserlerinin kabul edilebilir bir çeviri olarak sunulmasının altında yatan nedenler nelerdir?

Yukarıdaki sorulara cevap bulmak için çevirilerin süreç öncesi ve süreç esnası normlarına bakılmalıdır. Bu çeviri eserlere süreç öncesi normlar bağlamında şu sorular yönlendirilmiştir; Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser gibi edebi türün genel özellikleri ve yazılma nedenleri nelerdir? Sa'lebî Kitâbu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşi'l-Enbiyâ adlı eserin Türkiye'de Arapça olarak istinsah edilen nüshalarının sayısı ve bu eseler arasındaki farklılıklar nelerdir? Eski Anadolu Türkçesine çevirilen bu eserlerin dilsel ve kültürel özellikleri nelerdir? Çevirmenlerin hayatı ve eserleri yaptıkları çevirileri etkilemekte midir? Çevirilere önsöz, hamilik, çevirmen-okur ilişkisi vb. yönlerden bakıldığında çeviri politikası hakkında ne tür açıklayıcı bilgiler elde edilebilir? Bu çeviri eserlere süreç normları bağlamında şu sorular yönlendirilmiştir; çevirmenler kaynak metinde sorun olarak görünen dilsel-kültürel unsurlara erek metinde hangi stratejileri kullanarak çözüm üretmiştir? Çözüm üretmek için kullanılan yöntemler Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme mi yoksa yabancılaştırma mı sayılmaktadır? Çevirmenler eser düzeyinde ne derece yeterli veya kabul edilebilir çeviri yapmışlardır?

Tezin “**Çeviribilim**” başlıklı birinci bölümünde, çeviri kavramı ile ilgili farklı tanımlara yer verilmiştir. 20. yüzyıl öncesi çeviri anlayışı başlığı altında, tarihsel bilgilerden daha ziyade tarih boyunca görülen serbest ve sözcüğü sözcüğüne çeviri kavramı üzerinde yapılan tartışmalar ele alınacaktır. Bunun yanında, çeviri etkinliğinin tarihsel boyutları, geçmişten günümüze en önemli çeviri çalışmaları irdelenecektir. Bir de çeviri, dilbilimin bir alt kolu iken 1972'de James Holmes'un “The Name and the Nature of Translation Studies” (“Çeviribilimin Adı ve Doğası”) bildirisiyle çevirinin özerk bir bilim dalı olarak incelenmesinin gerekliliğini savunmasıyla yeni bir paradigma ortaya çıkmıştır. Bu yeni bakış açısına göre, çeviri

artık kaynak metin odaklı değil, erek metin odaklı bir anlayış içerisinde olacaktır. Erek Odaklı Çeviri adlı alt başlıkta, erek metin odaklı çeviribilim kuramlarının çıkış noktaları ve onu kaynak metin odaklı kuramlardan ayıran en önemli özelliklerine değinilecektir. Hala geçerliliğini koruyan erek odaklı “İşlevsel (Skopos-Eylem odaklı)” ve “Betimleyici (Çoğuldizge-Betimleyici)” çeviri kuramları ayrıntılı biçimde irdelenecektir. Kısasü’l Enbiya adlı eser gibi tarihi çeviri metinleri araştırmak için yukarıda adı geçen kuramların uygulanabilirliği konusunda fikirler beyan edilecek ve çeviriler eleştirel bakış açısıyla karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırmanın amacı ise, gelecekte bu tür tarihi-edebi metinleri araştıranlar için örnek teşkil etmektir.

Tezin “**Kısasü’l-Enbiya’nın “Süreç Öncesi Çeviri Normları” Bağlamında İncelenmesi**” kısmında Toury’nin “betimleyici çeviri” kuramında üzerinde durduğu iki tür normun ilk türünü teşkil eden çevirinin süreç öncesi normları üzerinde durulacaktır. Toury bu bölümün araştırması için belli bir kuram önermediğinden dolayı bu çalışmada, Zehra Toska ve Cemal Demircioğlu’nun önerdikleri yöntemler esas alınarak, çevirinin süreç öncesi normları açıklanacaktır. Süreç öncesi normları araştırmak için öncelikle Kısasü’l-Enbiyâ adlı edebi türün konusuna, yazılışına, yazarlarına değinilecektir. Ardından Sa‘lebî’nin, Kitâbu ‘Arai’si’l-Mecalis fi Kışaşi’l-Enbiyâ adlı eserinin konusunu, yazarın hayatını, eserlerini, kitabın yazılış tarihi, işlevi, coğrafyası vb. konular incelenecektir. Ardından Türkçeye çevirilen Kısasü’l-Enbiyâ’lar adlı eserler hakkında kısa bilgiler verilerek EAT döneminde yapılan 3 farklı çeviri hakkında kapsamlı bir inceleme yapılmıştır. Bu çerçevede, çevirmenlerin hayatı, eserleri, yaşadıkları coğrafya, hamilik, önsöz, önsözlerinde belirtilen bilgiler vb. metin dışı tüm etkenler incelenmektedir. Çevirinin süreç öncesi normlarının araştırılması kapsamında, EAT dönemindeki çevirilerin nüshalarının hangi dilden elde edildiği araştırılacak, kaynak dilden mi yoksa ara dilden mi yapıldığına bakılacaktır. Son olarak, bu

eserlerin çevrildiği dönemlerin dilsel ve kültürel özellikleri üzerinde durulacaktır. Kıyasü'l-Enbiyâ hacimli bir eser olduğundan tümünü ele alıp kaynak metin ile kıyaslamak, doktora tezinin olası hacmini aşacağından bu tezde Hz. Yûsuf Kıssası ile sınırlı tutulacağı için bu kıssa hakkında kısa bilgiye yer verilecektir.

Tezin “**Kıyasü'l-Enbiyâ Eserlerindeki Süreç Normları Açısından Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Analizi**” başlıklı üçüncü bölümü, betimleyici çeviri kuramında bahsedilen normların ikinci türü olan süreç normlarını saptamayı amaçlamaktadır. İlk önce Toury'nin süreç normlarının ayrıntılı bir şekilde tanımı yapılacaktır. “Dilsel-metinsel” ve “matriks” normlarına ayrılan süreç normlarına geniş bir yer verilecektir. Toury bu bölümün araştırması için belli bir kuram önermemiş, araştırmacılar ve çevirmenlere üzerinde durulacak olan metine uygun bir yöntem seçme özgürlüğü tanımaktadır. “Düzyazı tarzında yazılmış edebi metin türü çevirilerde izlenen stratejiler” alt başlığında, Georges L. Bastin'in düzyazı edebi çevirilerin stratejilerini sınıflandırması ve önerdiği belli başlı (Ödünç Alma, Çıkarma, Ekleme/Açıklama, İkame, Tarihselleştirme, Standartlaştırma, Güncelleştirme, Uyarlama) çeviri yöntemleri kullanılacaktır. Bastin'in çalışmamızda kullanılan belli başlı çeviri yöntemlerinin İtalyan asıllı Amerikalı çeviribilimci Venuti'nin geliştirdiği yerlileştirme-yabancılaştırma yaklaşımlarının hangi kapsamda değerlendirileceğini saptamak adına “Venuti'nin Yerlileştirme-Yabancılaştırma Yaklaşımları” adlı alt başlıkta bu yaklaşımlar açıklanacaktır. Sözcük ve cümle düzeyinde stratejiler saptayarak sağlıklı sonuçlara ulaşmak imkânsız sayılır, bazen hata avcılığından başka bir şey değildir. Bu sorunu açmak için “Toury'nin Kabul edilebilir-Yeterli Kavramlarına Dair Yaklaşımlar” alt başlığında, Yusuf kıssasındaki tüm paragrafların ne derecede *yeterli* ve ne derece *kabul edilebilir* bir çeviri olduğu üzerinde durulacaktır.

Tezin üçüncü bölümün en önemli kısmı sayılan “*Kıyasü'l-Enbiyâ Adlı Eserin Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Analizi*” başlığı altında ise, yukarıda belirtilen

kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde Kısasü'l- Enbiya'nın (Yusuf Kıssası) Arapça nüshası ile Anadolu Türkçesine yapılan çevirileri karşılaştırılırken kullanılacaktır. Türkçe eserler daha önce transkripsiyonu yapılarak yayımlanmıştır. Ancak bu çevrilmiş eserlerin nüshalarının nerede oldukları ya da hangi tarihte istinsah edilmiş nüshalardan çevrildiklerinden bahsedilmemektedir. Bu çalışmada, Türkçe nüshalarla karşılaştırmak için tarihi bilinmeyen ve en eski nüsha olduğunu düşündüğümüz, Süleymaniye Kütüphanesinde Carullah koleksiyonu, Demirbaşı No: 297.9/1611, 324 sayfadan oluşan Kısasü'l-Enbiya'nın (Yusuf Kıssası) Arapça nüshası esas alınmıştır. Arapça olarak kaleme alınan bu eseri karşılaştırırken istinsah edildiği dönemin imlasıyla verilmiş ancak bu tezi okurların anlaması için paragrafların altında Türkiye Türkçesine çevrilmiş metinler de sunulmuştur. Bu incelemenin sonunda grafik ve istatistiksel veriler desteğiyle genel bir değerlendirme yapılacaktır. Ele alınan örnekler sonucunda çevirmenlerin çeviri sırasında hangi stratejileri izlediği, çevirmenin sahip olduğu özgürlükleri kullanarak “yerlileştirme” ve “yabancılaştırma” stratejilerinden hangisine ne derece başvurduğu gözlemlenecek, çevirilerin kaynak metin ve erek metin arasındaki konumları tespit edilerek “kabul edilebilir” veya “yeterli” bir metin ortaya koyup koyamadığı saptanacaktır.

1. BÖLÜM: ÇEVİRİBİLİM

Çeviri, tarihin tüm aşamalarında belirgin şekilde kendini gösteren bir etkinliktir. Bu etkinlik; farklı medeniyetler arasındaki köprü görevini üstlenen, farklı kültürler için bireyleri birbirlerine yaklaştıran ve uygarlıklar arasındaki iletişimi sağlayan bir araçtır. Her medeniyet kendine has bir dil geliştirmiş, bu dil diğer kültürler için yabancı dil sayılmış ve doğal olarak insanlar birbirlerini anlayamamışlardır. Çeviri, yabancı dilin yarattığı iletişim engelini ortadan kaldırarak, insanlığın geçmişi kadar kadim bir aktarım aracıdır. Farklı medeniyet ve kültür oluşumları devam ettiği sürece değişik dillerin konuşulması da devam edecektir ve dolayısıyla bu etniklik durmayacaktır. Çeviri kavramına tek bir tanım sunmanın pek de kolay olmadığı ve aslında çevirinin çok boyutlu ve çok çeşitli noktalara değen bir olgu olduğu görülmektedir.

Çeviribilim, 1980'li yıllarda yeni bir bilim olarak karşımıza çıksa da çeviri olgusu ve edimi insanlık tarihi boyunca birçok bilim dalının araştırma konusu olmuş, çeviri kuramı ve etkinliğine bağlı ilk düşünceler de bu çerçevede oluşmuştur. Bazen bir zanaat bazen de bir sanat olarak kabul edilen çeviri edimi tarihinin farklı dönemlerine bakıldığında döneminin düşünce faaliyetini ciddi bir şekilde etkilemekle kalmayıp aynı zamanda tarihi perspektifte bir hayli önemli sayılan Rönesans Dönemi'ndeki gibi reformist düşünürleri de etkileyerek düşünürlere yol göstermiştir. İlk olarak Bağdat İmparatorluğuna, oradan da Toledo ve son olarak Kıta Avrupası'na kadar uzanan çeviri faaliyetleri sadece klasik kaynaklarını ve Antik Çağın muazzam bilimsel birikimini Batıya taşımakla sınırlı kalmamış, o bölgelerin dillerinin gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır. (Kırş. Eruz, 2003, ss.22-31).

Çeviribilim, bağımsız bir bilim dalı ve her çeşit olguyu araştıran bir alan olmadan önce, erek metnin başarı oranını kıyaslamak için kaynak metni ölçüt olarak

kullanılmaktaydı. Bu anlayış bugün bile geçerliliğini koruyabilmektedir. O döneme dek erek metnin estetiğini, doğruluğunu, yanlışlığını, güzelliğini, yerelliğini, sadakatini, serbestliğini kaynak metine göre kıyaslanan çeviriler, farklı bilim dallarının araştırma konusunu teşkil etmekteydi. Buna örnek olarak, çeviri uzun bir müddet dilbilimin bir alt dalı olarak ele alınmakta ve genellikle eşdeğerlik sorunsallığıyla sınırlı tutulmaktaydı. Bu sebeplerden dolayı da çevirinin çok boyutlu yapısına önem verilmemekteydi. Çeviribilimin, çeviri olgusunu kendi bünyesinde kuramlar geliştirerek araştırması, bu bilim dalını diğer bilim dallarından ayırmıştır.

Bu çalışmanın amaçladığı hedefe ulaşması için, bu bölümde öncelikle çeviri kavramı ve çeviribilim tanımlanacaktır. Çeviri incelemelerinin tarih boyunca ortaya koyduğu birbirinden farklı çeviri anlayışlarına bakılırsa, çeviriyi tam bir şekilde tanımlamanın ne denli güç bir mesele olduğu görülür. Dolayısıyla bu olguyu anlayabilmek için önce çevirinin geçmişi ve tarihine bakılması gerekmektedir. Çevirinin tarihi incelendiğinde, çevirinin çeviribilime kadar izlediği yolda, çevirinin gelişim ve değişim sürecinde en önemli odak noktalarına bakılmakta ve çeviri tarihinde, çevirinin farklı etkileşimleri değerlendirildiğinde çevirinin nasıl özerk bir bilim dalı haline geldiği kronolojik bir sıralamayla verilmektedir.

Bu bölümde, çevirinin tanımı yapıldıktan sonra, çeviri olgusuna ilişkin bilinen ilk bilim adamı Cicero'dan başlanarak 21. yüzyıla kadar uzanan kuramsal ve söylemsel yaklaşımlarla dünyadaki çeviri anlayışının yirmi asırlık süreci incelenecektir. 1970'lere kadar çeviri, dilbiliminin bir alt kolu olarak görülürken artık o tarihten bu yana dilbilimden ayrılarak kendine has bir bilim dalı olarak devam etmiştir. Çeviribilim başlığı altında, çeviri olgusunun farklı boyutları üzerinde durularak çeviriyi toplumsal, tarihsel, kültürel, siyasal vb. dizgeler arasında değerlendiren kuramları ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

Çeviri, her zaman ve her bölgenin kültürel geçmişinde önemli bir rol üstlenmiştir. Çevirinin yüzyıllarca yaşadığı serüvenin, çevirinin dilbilimden çeviribilime geçişinin, 20. yüzyıl çeviri kuramlarının izlerinin tarihi süreçte incelenmesinin, çeviribilimde yeni paradigmalara ortaya çıkışını hazırlayan etkenlerin belirtilmesinde önemli olduğu bilinmekte; ancak bu tezde tüm bölgelerin çeviri geçmişlerinin incelenmesini engelleyen birtakım sebepler bulunmaktadır. Böyle bir inceleme bu çalışmanın sınırlarını aşarak, çalışmada bütün çeviri dünyasının çeviri dizgesinde etki yaratan fikir ve kuramların haricindeki yaklaşımlara da yer vermiş olacaktır. Dolayısıyla tezin sınırlanması gereğinden yola çıkılarak bu bölümde ilk başta, çeviri kavramı üzerinde durulacak, ardından Antik dönemdeki Roma çeviri etkinliğine, daha sonra Orta Çağ çeviri etkinliğine değinilecek ve son olarak da 18-20 yüzyıl arasındaki çeviri anlayışlarına yer verilecektir. Bu şekilde çeviri tarihinin kısa bir incelemesi yapılacaktır. İlerleyen bölümlerde 20. yüzyılın son çeyreğine kadar uzanan çevirinin, dilbilimsel yöntemleri ve eşdeğerlik sorununu inceleyen en önemli yaklaşımları sıralanacak ve çeviribilime geçişi tetikleyen önemli noktaları üzerinde durulacaktır. Bir sonraki alt başlıkta, 20. yüzyılda Avrupalı, Amerikalı ve İsraili araştırmacıların fikirleri, çeviri etkinliğini derinden etkileyen ve günümüze kadar geçerliğini devam ettiren, çeviri kuramları sunulacaktır. En son alt başlıkta ise, erek odaklı çeviri araştırmaların en önemli iki kuramı sayılan: Skopos kuramı ile Betimleyici Çeviri Araştırma (BÇA) kuramları, tarihi-edebi metinlerin incelenmesine ilişkin olarak eleştirel biçimde karşılaştırılacaktır.

1.1. ÇEVİRİ KAVRAMI

İngilizcede *translation*, Almancada *übersetzung*, Arapçada *terceme* olarak geçen çeviri kavramı; farklı asırlarda hem kavramsal hem de kuramsal olarak değişikliklerden geçmiş, farklı zamanlarda farklı kültürlere göre çeşitli yaklaşımlar ve anlamlar taşımıştır (Berk, 2005, s.13). Bazı kültürlerde insanlar çeviriyi basit bir etkinlik olarak görmüş, bir başka deyişle, çeviriyi bir yabancı dilden kendi dillerine aktarmada yüzeysel ve çok basit bir bakışla ele almış, bir sanatçı gözüyle bakamamışlardır (Yazıcı, 2005, s.15). Türk Dil Kurumu sözlüğünde Çeviri kavramına: “*Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme*”¹ olarak yer verilmektedir. Bazı çeviri yaklaşımları eşdeğerlik yönünü esas alarak tanımlamaktadır: “*Çeviri, kaynak metnin anlamının yorumlanmasını ve hedef metnin oluşturulmasını kapsayan bir diller arası aktarım ürünüdür.*” (Berk, 2005, s.18). Çevirinin gelişerek bilimsel bir bilim dalı haline gelmesiyle Çeviribilim, kendine has kavramlarıyla tanımlar vermeye başlamıştır. Bulut, çeviriyi tanımlarken: “*Yazılı ya da sözlü bütün çeviri türleri ve edimleri aynı temele dayanır, Bir dilde (kaynak dil) oluşturulmuş yazılı ya da sözlü iletinin belirli bir amaç ile başka bir dile (erek dil) aktarılması*” ifadelerini kullanmaktadır (2008, s.9).

Çeviri, farklı ihtiyaçlar ve ilgiler sebebiyle çeşitli alanlarda gerçekleşmiş ve değişik toplumların merak kaynağı haline gelmiştir. İnsanlar yaşadıkları dünyayı daha fazla tanımak için kendi dünyaları dışındaki kültür, düşünce ve farklı yaşayış tarzlı toplumlarla iletişim kurmaya çalışmışlardır. Bu ilişkiyi kurmak için de çeviriye ihtiyaç duymuşlardır. Çeviriye sadece iletişim ihtiyacı ile sınırlı kalınmamış aynı zamanda savaş, yaşam alanı, ticaret, misyonerlik, göçler vb. sebeplerden ötürü de başvurulmuştur.

¹ Türk Dili Kurumu internet sitesi, www.tdk.gov.tr, son erişim:16.02.2019

Akşit, çeviriyi şöyle tanımlar: “*Değişik toplulukların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbirleriyle paylaşabilme yoludur. Tek tek diller ötesinde bir ortak dildir çeviri, dillerin dilidir.*” (2013, ss.15-16). Farklı toplumlar arasındaki iletişimi sağlayan çeviri, bir kültüre özgü dil ve kültürel değerlerin başka bir dil ve kültüre aktarılmasını gerçekleştiren araçtır. Bu bağlamda, Yalçın: “*Dili bilinmeyen toplumların kültürlerine ulaşabilmek ancak çeviri ve çevirmenler aracılığıyla mümkün*” (2015, s.9) olduğunu belirtmektedir. Karadağ ise: Kaynak dil ve kültürü odaklı çeviriyi gerçekleştirmenin doğru veya mümkün olmadığını vurgular. Yazar, erek dil ve erek kültürün öğelerini ön plana çıkaran çeviri çalışmalarına önem verilmesinin üzerinde durur “*çevirinin dilsel aktarımla sınırlı kalmadığı, kültürel etkileşimin oldukça önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.*” (2004, s.9). Çeviribilime ciddi katkısı olan Lefevere ise, çeviriyi: *yeniden yazma* olarak görür ve çevirmen, çeviriyi kaynak metinden erek metne aktarma sürecinde yalnızca kültürel, ideolojik vb. etmenleri değil, aynı zamanda yazınsal özellikleri de dikkate alarak çeviri kararları alır. Lefevere ise: “*Bir yazarın, eserin ve eserin ait olduğu dönemin, türün hatta bütün bir edebiyatın imgelerini yeniden yaratır*” (1992, s.5) ifadesini kullanmıştır.

Oğuz Yücel’e göre: “*çeviri, tarih boyunca, bir ihtiyacı karşılamak için doğar. Bu aksiyon çeşitli diller ve kültürler arası bir aktarım işlemidir ve bu sayede değişik düşünce şekillerinin tespit edilip anlaşılması sağlanır.*” (2004, s.4). Diller tarihine bakıldığında, dillerin ne kadar hızlı geliştiği görülür ve bu gelişen diller arasında iletişimin kurulması için çeviriye ihtiyaç duyulur. Kanatlı bu meseleyi şu şekilde belirtmektedir:

“*Çeviri etkinliği ilk iletişim kurma çabalarına kadar dayanır. İnsanların varlıklarını sürdürmeleri için giriştikleri doğayla savaşım, dayanışma ve iletişimi zorunlu kıldı. Birlikte eğlenmek için birbirleriyle iletişim kurmak zorundaydılar. Bunun için kimi seslere ve işaretlere anlam yüklemeliydiler. Doğa ile savaşım ve*

birlikte yaşama zorunluluğu ve istencinin dayattığı bu anlama ve anlamlandırma girişimi ve çabası, çeviri etkinliğinin başlangıcı kabul edilebilir. Bu bakımdan, çeviri tarihi aynı zamanda dil tarihi, dil tarihi de çeviri tarihidir.” (2004, s.161).

Çeviriyi inceleyen araştırmaların bilimsel bir çalışma olarak sayılması ve çeviriye ilişkin oluşturulan kuramlar çok eskiye dayanmamaktadır. Ancak çeviri ile uğraşı ve çeviri uygulamaları tarihi insanlık geçmişi kadar köklüdür. Tarihin doğuşundan bu yana çeviri etkinliğini yapan tercümanlar, doğal olarak sürekli çeviri uğraşı içinde bulunmuşlardır. Bunun yanında, tarih boyunca her çevirmen bu etkinliğe kendi düşüncesiyle bakmış ve kendine has bir çeviri tekniği benimsemiştir. 20. yüzyılda, diğer alanlarda olduğu gibi, çeviride de bilimsel nitelik kazanılması başlanıncaya kadar bu düşünce devam etmiş, hatta günümüzde bile bu tutum ara sıra kendini göstermiştir.

Daha önceden de belirtildiği gibi, çeviribilim uzun zaman farklı bilim dallarının inceleme konusu olarak sınırlı kalmıştır. Ancak bilimin gelişmesiyle çeviri olgusu da kendi sorunlarına bilimsel cevaplar arayıp bulmak, kendine has kuramlar geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu konuyla alakalı bilimsel bilgiler; çeviri metinler ve çeviri alanında incelenen tarihsel araştırmalardan bilgi edinmiştir. Bunun için çeviri tarihi, çeviribilime geçiş sürecini iyice anlamak için önemlidir. Meseleye daha geniş bir çerçeveden bakma olanağı sağlamak için bu tezde kısaca çevirinin tarihsel gelişimine yer verilecektir.

Çeviri olgusunu açıklamak için M.Ö. 46 yılına geri dönerek Cicero'nun çeviri anlayışlarından başlanacaktır. 1970'lere kadar uzanan zaman diliminde çevirmenler, felsefeciler, dilbilimciler, metinbilimciler vb. alanlardan bilim insanlarının çeviriyle ilgili düşüncelerinden, eşdeğerlik vurgusuyla öne çıkanlara yer vermek gerekmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısına gelindikçe çeviri söylemlerinin çoğunun dini ve edebi eserlerin çevirisi konusunda yaşandığı görülür. Bu tartışmalarda çevirmenlerin, çeviri stratejisinin *anlamına göre mi*

yoksa *sözcüğü sözcüğüne* mi olduğu meselesi üzerine odaklandıkları görülür, ancak bu stratejilerden birini seçerek çeviriye başladıktan sonra çevirmenlerin, bazı metinleri çevirisi sırasında bu kurallardan farklı bir şey sundukları anlaşılmıştır. Çünkü o eserlerin müellifleri, çevirmen fikirlerini bir şekilde etkiler ve bu fikirleri çeviri metinlerine yansıtırlar.

Buraya kadar ki çalışmada çeviri kavramının farklı tanımları üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın gelecek bölümünde çevirinin M.Ö. 4500 yılından 1970'lere kadar tarih içindeki serüvenine yer verilecektir. Bu bölümde, tarihsel süreçte bugünün Çeviribilim kuramlarının temelini teşkil eden söylemlerin ortaya çıkışı incelenecektir.

1.2. 20. YÜZYIL ÖNCESİ ÇEVİRİ ANLAYIŞI

Bu bölümde, çevirinin 20. yüzyıla kadar ki tarihi, kabaca iki döneme ayrılarak sunulmaktadır. Birinci dönem, yazının icadından başlanarak 20. yüzyılın yarısına kadar uzanan bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönem kapsamında, çeviriye ilişkin en önemli yaklaşımlara yer verilecek ve çevirmenlerin rolü değerlendirilecektir. Bir de bu döneme ilişkin çeviri etkinliğine nesnel bir şekilde yaklaşılacak, çeviriye ilişkin düşünceler çoğunlukla çeviri stratejileri üretmeye odaklanacak ve çeviriye bilimsel bir şekilde yapılan yaklaşımların geçerliliği değerlendirilecektir. İkinci dönem ise, çeviriye yönelik dilbilimsel bakışları dolayısıyla ön plana çıkan, *eşdeğerlik* ve *dokunulmazlık* kavramları odaklı çalışmalara yer verilecek, ayrıca çeviriden çeviribilime nasıl ve neden geçildiği araştırılacaktır.

İki farklı dile sahip olan iki kişinin, dil engeli dolayısıyla iletişim kuramaması durumunda çeviri etkinliği devreye girmektedir. Bu durum çevirinin geçmişinden bugüne kadar ulaşabilmiş yapıtların incelenmesiyle tespit edilmiştir. Tarihte çeviri etkinliği ilk başta birbirine yakın medeniyetlerin buldukları bölgelerde görülmüş,

ilerleyen dönemlerde ise toplumlar arasındaki etkileşim alanı büyüdükçe çok uzak toplumların dillerinden eserler çevrilmeye başlanmıştır. Çeviri etkinlikleri Mezopotamya'dan başlayarak Batı'ya intikal etmiş, ilerleyen dönemlerde farklı sebeplerden dolayı tekrar Doğu'ya geri dönmüş ve son olarak bir daha Batı'ya doğru istikametini çevirmiştir. Çeviri, izlediği tüm rotalarda bilimi ve kültürel unsurları medeniyetler arasında taşımıştır ve çevirinin gelişimine katkı sağlamıştır.

Eruz, çeviri etkinliğinin tarihine ilişkin: “*Yazılı kaynaklara göre çeviri etkinliği M.Ö. 4500 yılına uzanmaktadır. Oysa yazının keşfine koşut bulunan bu kaynaklardan çok önce de sözlü çeviri etkinliğinin süregeldiği sanılmaktadır. İki ayrı dil söz konusu olduğu anda çeviri etkinliği kendiliğinden devreye girer. M.Ö. 4500 yıllarında çok dilliğin egemen olduğu Mezopotamya’da çivi yazısıyla iki ve üç dilli kil levhalar bulunmuştur*” diye belirtmektedir (2003, s.22). Bu dönemin çevirileri ele alındığında, çevirmenlerin yazılı metinleri çevirirken *sözcüğü sözcüğüne* diye adlandırılan çeviri yöntemlerini değil kelimeleri morfolojik stratejilerle küçük birimlere ayırarak oluşturdukları yöntemleri tercih ettikleri görülmektedir (Vermeer, 1992, s.218). Çeviri, ilk çağlardan beri bilgi taşıyıcı, iletişim kurucudur. Yine çeviri, erek kültürü ve dili zenginleştirme sürecinde değişik roller üstlenmiştir. Bugün çevirinin geldiği durumu esas alarak çeviri geçmişine göz atıldığında, iki temel yaklaşım üzerinde tartışmaların devam ettiği görülmektedir. Çeviride geçmişten bu yana sürekli çözümlenmesi beklenen temel bir sorunla karşı karşıya kalınmış, bu sorun daha doğrusu bu soru çevirinin sadık mı yoksa serbest mi çevrilmesi gerektiği paradoksunu meydana getirmiştir. Bu paradoks çevirinin, *Sözcüğü sözcüğüne* çevrilmesi mi yoksa *anlama göre* mi çevrilmesi daha doğrudur gibi meselelerle devam etmiştir (Bengi-Öner, 1999, s.112).

Arkeolojik kazılara göre, Antik Mısır’da M.Ö. 3000 yıllarında çok yoğun çeviri etkinliği gerçekleştiği bilinir. O dönemde tercümanlık bir meslek grubu olarak icra

edilmektedir (Albrecht, 1998, s.27). Tercümanın orada iki veya daha fazla dil konuşan kişinin iş görüşmelerine arabuluculuk yaparak kazanç sağladığı bilinmektedir (Eruz, 2003, s.23). “M.Ö. 2000- 1000 yılları arasında esirler de çevirmenlik yapıyordu. M.Ö.1200 yıllarından kalma iki dilli (Hititçe ve Eski Mısır dili) bir sözleşme metni de dönemin yaklaşımlarını aydınlatmaya yardımcı olmuştur” (a.e. s.23). Bir de M.Ö.200 yıllarında çevirmenler Hiyeroglif eserlerde Rosetta Taşı'nın üzerindeki Eski Mısır ve Hiyeroglif Eski Yunanca yazılarını Yunancadan hareket ederek çözümlemiş ve bu sayede insanların Eski Mısır medeniyetlerini keşfetme olanağı ortaya çıkmıştır (a.e. s.23).

Bugün literatürde *erek metin odaklı* ve *kaynak metin odaklı* çeviri yaklaşımı diye adlandırılan bu iki çeviri yaklaşımı, çeviri etkinliğinde sürekli yer değiştirmiştir. Erek odaklı çeviri, milattan önceki yüzyıllarda yaşayan Horace ve Cicero dönemine kadar götürülebilmektedir. O dönemlerde kaynak metin odaklı olmasa bile kayda değer bir çeviri yaklaşımı olan Fransız felsefecisi ve çevirmen Etienne Dolet'nin görüşlerine rastlanabilir. Bengi-Öner, Dolet'nin çevirmene sunduğu bir hususu: “*özgün metnin doğru çevrilmesini sağlamak*” hedefiyle yorumlayarak metine bir müdahale fırsatı vermesi olarak tanımlamıştır (1999, s.114). Dolet bu görüşüyle hem kaynak metnin diline önem vermekte hem de çeviride “*anlamın*” önemini vurgulamaktadır.

Mezopotamya ve Mısır'da gerçekleşen çeviri etkinlerinde o döneme ait *sözcüğü sözcüğüne* çeviri geleneği Roma bir dünya imparatoru olduktan sonra değişmeye başlamıştır. Edinilen tarihi bilgilere göre, Roma kurulduğunda Romalılar kendi dili, kültürü ve edebiyatını zenginleştirmek için Yunan edebiyatından yola çıkarak bu boşluğu çeviriler aracılığıyla doldurma yoluna gitmişlerdir. Vermeer, bu konuyu daha da ileri götürerek Roma edebiyatının aslında bir çeviriden ibaret olduğunu düşünmektedir (1992, s.192). Bir müddet sonra Romalıların bir dünya imparatoru olması ve diğer imparatorluklardan daha da yüksek politik konumunun bulunması

sebebiyle, özellikle Yunancadan Latinceye aktarmalarda çeviri metninin kaynak metine göre daha üstün olduğuna inanılmasını sağlamıştır. Dolayısıyla çevrilen Latince metinlerin Yunanca metinlerden daha üstün olduğu addedilmektedir (Bkz. Wills,1977, s.30). Çevirinin bu üretken özelliği, yeni kurulan ve gelişmekte olan Roma kültürü ve edebiyatına, daha önce görülmemiş kültürel değerler ve edebi ürünler kazandırmıştır. Antik Çağ Roma'sında tarihin bu en yoğun çeviri etkinliğinin başlangıç döneminde Yunanca, kültürel ve edebi metnin şekil ve içeriğine bağlı olmaktadır, bir müddet sonra Roma'da çevirinin temel hedefi, Yunanca yazılan saygın eserlerin hem estetik-şekil bakımından hem de muhteva bakımından daha da üstün bir eser yaratabilmektir. Bunun için kaynak metni sadece çıkış noktası olarak düşünmekte, kaynak metnin yapısını ve içeriğini değiştirmekte herhangi bir sakınca görmemektedirler (Seele, 1995, ss. 4-10).

Tahir-Gürçağlar'a göre, Romalı Cicero ve Horatius bu iki büyük çevirmen kaynak metnin birbirini yaratmaktan ziyade, Roma dili ve kültürünü zenginleştirmeyi hedeflemelerinin yanı sıra estetik kaygılar da taşımaktaydılar. (2011, s.106). O dönemin egemen çeviri anlayışı bakıldığında, kendi yazın, dilleri ve kültürlerini zenginleştirmek üzere çeviri yaptıkları görülmektedir. Woodsworth, göre, Cicero bu iki çeviri türünden *sözcük sözcüğüne* yaklaşımının tersi olan *anlamına göre* çeviri yöntemini tercih ettiğini belirtmiştir. Cicero, *sözcüğü sözcüğüne* çeviri yönteminin aslında çeviri hatalarına sebep olduğunu, aynı etkiyi yaratarak kaynak kültürdeki metni erek dilde farklı bir şekilde aktarmanın çevirinin temel amacına daha uygun olduğunu vurgulamıştır. Yani Cicero, *anlamsal* çeviri yaklaşımını diğerlerinden daha üstün olduğunu görmüştür (1998, s.39).

Cicero'dan yirmi sene sonra gelen Horace, Cicero'un bu yaklaşımını genişletmiş, erek metnin *estetik açıdan memnuniyet verici* ve *yaratıcı* olması gerektiğinin altını çizmiştir (Munday, 2008, s.20). Horace, *sadık çevirmen* kavramına saygı göstermemiş, erek metnin kaynak metne sadık kalmasından yana değil *öznel* olarak

yeniden canlandırılmasından yana olarak olmasını istemiştir (Robinson, 2014, s.47). Yine Cicero'nun fikirlerinden etkilenen Quintilian (M.S. 35-96) bir kelimenin başka bir kelimeyle değiştirmek anlamına gelen *sözcüğü sözcüğüne çeviri (metapharasis)* ve bir cümleyi farklı bir cümleyle aktarmak anlamını taşıyan *anlamı anlamına çevirme (paraphrasis)* iki çeviri türünü sunmuştur (a.e., s.57). Bassnett'in altını çizdiği gibi, Cicero'nun görüşünü *sözcüğü sözcüğüne çeviri* olarak saymak ancak *köle ruhlu çevirmenlere* uygun diyen Horace, eskiden beri gelen kaynak metne yaklaşmayı değil, artık erek kültür okur kitlesine karşı metin üretme gereği hissetmiştir. Ancak Yukarıda bahsedilen Roma'daki çeviri geleneği sadece edebi ve ticari çeviriler etkinlikleri için geçerli olduğunu hatırlatmak gerek (2002, s.44). Edebi eserlerin çevirisinde bu serbestliğin tersine *bilimsel* ve *dini* eserlerin ve değerli metinlerin çevirisinde *sözcüğü sözcüğüne çeviri* yöntemi hala devamlılığını korumaktadır (Vermeer, 1992 ss.198-203).

M.Ö. 4. yüzyılda Roma kilisesi tarafından Eski ve Yeni Ahit'i İbranice ve Yunanca metinlerden Latince metinlere çevirmek için Hieronymus'ı görevlendirmiştir. Wills'e göre, Hieronymus, çeviri etkinliğine ilişkin iki temel yöntemi olan *sözcük sözcüğe* ve *anlama göre* çeviri olduğunu tekrarlamakta, ancak bu iki yaklaşımdan birini diğerinden daha doğru ya da üstün olduğunu görmemektedir; hangi yöntemi seçme konusunda çevrilecek metine göre karar verilmesini gerektiğini vurgulamaktadır (1977, s.31). Hieronymus, Kutsal kitapların çevirisi söz konusu olunca, Tanrı sözünün dokunulmaz olduğunu vurgulamakta, çevrilecek ise ancak ve ancak *sözcüğü sözcüğe* çeviri yöntemi izlenmesini dile getirirse de aslında *anlama göre* çeviri yöntemini savunmaktadır.

Hristiyanlığın ortaya çıkmasıyla beraber Semavi kitaplar ilk başta Yunanca, Latince ve ilerleyen dönemlerde farklı dillere de çevrilmiştir. Çeviri, Hristiyanlığın yayılmasıyla beraber Tanrı'nın sözünü yayma rolünü de üstlenmiştir. Bu rolü üstlenmekle çevirmeni çok ciddi bir iş beklemektedir: Hem estetik yönden hem de

İncil'i yaymaya yönelik (*Evangelistik*) ölçütleri yerine getirmekle görevlidir (Bassnett, 2002, s.53). Batı tarihinde en önemli çevirmen sayılan ve 4. yüzyılda yaşamış olan St. Jerome'in çeviriyle ilişkili yaklaşımları, çeviri kuramında 1500 seneden daha fazla bir süre boyunca etkisini sürdürmüştür (Vermeer, 1988, s.120). Onun en önemli eseri *İncil*'in Latinceye çevirisi, yani *Vulgata*'dır. 383 yılında başında çevrilen *Vulgata*, 1546 yılına geldiğinde Katolik Kilisesi tarafından resmi nüsha olarak kabul görmüştür (Vermeer, 1988:121). St. Jerome da Cicero gibi aynı görüşü savunmakta ve aslında çevirinin sözcüğü sözcüğüne olarak değil, anlamı yansıtmamasından yana olduğunu savunmuşlardır. Ancak, kutsal kitaplar söz konusu olduğunda, istisnaya tabi tutulur ve sözcüğü sözcüğüne olarak çevrilmesi gerekir.

İslamiyet'in yayılmasıyla beraber, 7. yüzyılda, Arabistan'da ve İran'da bilimsel etkinlikler bağlamında çok sayıda bilimsel eser Hintçe, Farsça ve Yunancadan Arapçaya çeviri yoluyla kazandırılmıştır. İslam'ın fetihlerle birlikte yayılması ve diğer kültürlerle temasa geçmesiyle; Arap dünyasının İslam'ı tanıtmaya çabası, Arapların diğer kültürden insanlarla ilişki kurması, o kültürlerin bilim seviyesini öğrenme gereksinimi duymasının yolunu açmış ve insanların bu ihtiyacı çeviri aracıyla gidermelerini sağlamıştır. Bu ihtiyaç, Beytü'l-Hikme'nin kurulmasına sebep olmuştur. Bu kurumun ana amacı, daha önceki medeniyetler ve toplumların tecrübelerini çevirerek bir kazanım elde etmektir. Bağdat'ta 8. ile 10. asırlarda ve Abbasiler döneminde Beytü'l Hikme'de yoğun olarak çeviri etkinliği bulunmaktaydı. O kurumlarda, fen bilimleri ve yazın alanında sayısı bilinmeyen kitap Yunanca, Hintçe, İbranice ve Farsça eserlerden Arapçaya çevrilmiştir (Baker, 1998a, s.320). Bilim Evi anlamını taşıyan Beytü'l Hikme ile ilgili Demirci şu biçimde kaleme almıştır:

“Beytü'l Hikme, önceleri kütüphane iken (Hizâne), daha sonra gelişerek birkaç kütüphaneden oluşan Beyt, kitapların çoğunluğunun felsefe, tıp, matematik, astronomi, vb. kitapların oluşturduğu (Hikmet), içinde çok

sayıda mütercim ve yazarın çalıştığı yüksek seviyeli araştırmalarının yapıldığı ilmi bir müessese idi diyebiliriz. Bu haliyle Beytü'l Hikme'yi sadece bir kütüphane olarak veya sadece bir tercüme bürosu olarak tanımlamak yanlış olacaktır. Beytü'l Hikme, Batlamyus hanedanının kurduğu İskenderiye kütüphanesinden ve Sâsanilerin Cundişapur tıp medresesinden ilham alınarak kurulmuş, kadim medeniyetlerin mahfuz mahsullerini ve son üstatlarını içinde barındıran Ortaçağ'ın en önemli kültür merkezlerinden birisidir diyebiliriz” (Demirci 1996, s.53).

Yunanca eserler, 8. yüzyıldan 10. yüzyılın sonuna kadar Arapçaya çevrilmiştir. Yunanca-Arapça çeviri etkinliği iki yüzyıldan daha fazla bir süre devam etmiştir. Çeviri etkinliği 12. yüzyıldan sonra İslam dünyasında duraklama dönemine girmiştir.

8. yüzyılın başlarında, İber Yarımadası'nı fethederek Endülüs Devleti'ni kuran Emeviler, 12. ve 15. yüzyıllarda o bölgeyi terk ettiğinde arkalarında İspanyolların faydalanacağı büyük bir eser hazinesi bırakmışlardır (Eruz, 2003, s.25). 12. yüzyılda İspanyollar tarafından Toledo kentinde o metinler tekrardan Arapçadan Latince ve Katalanca gibi diğer Latin yerel dillere çevrilmiştir. Bu konu ile ilgili Işık şu cümleleri sarf etmekte:

“İspanya topraklarının yavaş yavaş geri alınmasıyla Batılılar değerli bir felsefi ve bilimsel hazineyi ele geçirmiş oldular. İspanya saraylarında ve piskoposluk çevrelerinde Arap ve Musevi bilginlerin varlığı Hıristiyan hocaların Müslüman ve Musevi uygarlıklarının en anlamlı metinlerini ve geleneklerini tanımalarına yol açtı; o yoldan Batı'ya sızan öğretiler bilimsel, felsefi ve dinbilimsel kültürde derin bir dönüşümü zorunlu kıldılar” (aktaran Eruz, 2010, s.46).

17. yüzyıla kadar çeviri tartışmaların merkezinde çok önemli yer tutan İncil çevirileri, o dönemde ulusal ve yerel dillerin gelişiminde etkin bir biçimde rol üstlenmiştir. Katolik kilisesi, kilise dışında kutsal kitapların çevrilmesi konusunda uyguladığı baskı ve dayatmalara rağmen İncil'in yerel dillere ve halkın anlayacağı biçimde çevirmeye başlanmıştır. Kilise bu etkinliği engelleyemez olmuş ve bu çevirilerin sağladığı toplumsal ve siyasi gelişmelerin karşısında duramamıştır (Tahir-Gürçağlar, 2011, s.107). *Martin Luther* (1483-1564), halk Kutsal kitapları anlayabildikleri dilde okuyabilme hakkına sahiptir fikrinden yola çıkarak *Eski Ahit* (1534) ve *Yeni Ahit*'i (İncil-1522) Latineden Almancaya çevirerek bu imkânı sunmuştur. Reformcu Luther'in, İncil'i kilisenin iznini almaksızın serbest çeviriyi benimseyerek Almancaya çevirdiği döneme kadar devam eden *dini metinlerin dokunulmazlığı* anlayışı sonlanmaya başlamıştır ve St. Jerome'un aksine, kutsal kitapların serbest çevirisini öne sürmüştür. Bu bağlamda Martin Luther tarafından çevrilen İncil'in çığır açıcı bir rol üstlendiği bilinir. Luther'le aynı dönemde yaşayan William Tyndale de İncil'i İngilizceye çevirmiştir. Ancak, Luther'in de yaptığı gibi, bu çevirileri kiliseye karşı bir eylem sayılmıştır ve bundan dolayı yakılarak idam edildiği bilinmektedir (Bkz. Tahir-Gürçağlar, 2011, s.108). Luther ve Tyndale'nin yaptıkları çevirilerle *kaynak metinlerin dokunulmazlığı* ilkesine ciddi bir darbe vurarak *sözcüğü sözcüğüne* çeviri yaklaşımını değil *anlama odaklı* çeviri yaklaşımını ön plana çıkarmışlardır.

Çeviri etkinliği, Antik Çağdan 17. yüzyıla kadar, daha doğru, daha estetik ve daha güzel bir çeviri yapma yollarını aramış, günümüz gözüyle bakılınca basit ve bilimsel olmayan ancak dönemine göre çığır açıcı olarak görünen sonraki çalışmalara esin kaynağı olmuştur. Çevirinin bilimsel biçimde ele alınması 17. yüzyılda görülmeye başlanmıştır. İlk önce Dryden ve daha sonra Romantik Dönem çevirmenleriyle bu yeniliğe önderlik etmişlerdir (Krş. Tahir-Gürçağlar, 2011, s.109). Bu dönem yaklaşımlarında genellikle dil-toplum ilişkisi tartışması ön plana

çıkılmış, bu tartışmalar, metinlerin çevrilebilirlik ve çevrilemezlik hususundaki önemli düşünceleri içermiştir (Krş. Burçoğlu, 2010, s.49).

Rönesans Dönemi'nde *bireye ve düşünceye* önem vermekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda günümüzde "Aydınlanma Çağı" olarak da bilinen dönemin da temelini atmıştır. 18. yüzyılla beraber, çeviriye daha nesnel, daha görece ve daha dizgesel yaklaşan araştırmalara bırakıldığı görölmektedir. 1792 yılında Alexander Fraser Tytler'in sunduğu [*Çeviri İlkeleri Üzerine Bir Deneme*] başlıklı eseri, İngilizcede çeviri süreçleriyle ilişkin kaleme alınan ilk sistematik kitap olarak bilinmektedir. Tytler, çeviride üç esas ilkeden bahsetmektedir: İlk olarak çeviri, özgün metindeki fikri eksiksiz bir şekilde vermelidir ve özgün eserle aynı akıcılıkta olması gerekmektedir. İkincisi ise, yapılan çevirinin şekil ve içeriği, özgün metinle aynı özelliklere sahip olmalıdır. Tytler'in üçüncü ilkesi, çevirmen kaynak metindeki anlaşılmayan zorlukları çözmeli, gerekirse eklemeler veya çıkarmalar yapmalıdır. (Bassnett, 2002, s.69). Tytler'in ardından, en çok öne çıkan bir diğer bilim adamı da Friedrich Schleiermacher'dir. Çeviriye büyük katkıları olan Schleiermacher'ın sayesinde, Wilhelm von Humboldt ve August Wilhelm Schlegel, Goethe vb. kuramcılar *yorumbilim (hermeneutik)* yöntemi ile çeviriyi incelemişlerdir (Steiner, 1998, s.462).

Schleiermacher'ın çeviri yaklaşımı, çeviriye yeni sayılabilecek iki kavramı beraberinde getirmiştir: Birincisi, çeviriyi *sözlü çeviri* ve *yazılı çeviri* olarak ikiye ayırmış, ikincisi de çeviri stratejilerini *yabancılaştırma* ve *yerelleştirme* olarak çok önemli iki başlık altında toplamıştır. Sözlü çeviriden kast günlük metinlerdir; yazılı çeviri ise sanatsal metinlerdir. (Tahir-Gürçağlar, 2011, s.111). Ona göre bir çevirmenin çeviri sürecinde izleyebileceği iki yöntem vardır bunlar: Okurun yazara götürülmesi veya yazarın okura götürülmesidir.

Schleiermacher'ın öne sürdüğu ve *yabancılaştırma* ve *yerelleştirme* olarak iki başlık altında ele aldığı çeviri yöntemi, bugüne kadar önemini yitirmemiştir.

1990'lı yıllarda Venuti'nin ortaya koyduğu *domestication* ve *foreignisation* kavramlarının Schleiermacher'in *yerelleştirme* ve *yabancılaştırma* kavramlarından esinlenerek geliştirmiş biçimi olduğu görülmektedir (2000). Bu konuya tezin 3. bölümde daha detaylı bir biçimde değinilecektir.

Romantik Dönemde çeviri etkinliğine ilgi duyan Schlegel (1767-1845) ve Goethe (1749-1832) çeviri ile ilgili farklı yaklaşımlar sunmuşlardır. Schlegel'e göre çevirinin sorunu, kaynak metnin yazıldığı dönem erek metine aktarılan tarihte olmadığına ortaya çıkmaktadır. Dilin gelişen ve devingen özelliğinden ötürü, Schlegel'e göre kaynak metnin birebir aynısının erek metinde yaratılmasının mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, çeviri metin sadece kaynak metne referanslarda bulunan, yani *yanlı* bir metin üretebilmektedir (Bkz. Hohn, 1998, s.93). Demek ki, Schlegel günümüz literatüründe bulunan *kaynak-odaklı* ve *erek-odaklı* çeviri yöntemlerini o tarihte bir bakıma *yanlı* ve *yansız* çeviri olarak adlandırmıştır. (Venuti, 2000, s.11).

Aydınlanma Çağına gelindiğinde, çeviri anlayışı yeni bir evre geçirmiştir. Öyle ki, artık kaynak metnin tüm yönleriyle erek kültürü içinde inceleme yöntemi başlamış ve erek metin sadece "*erek kitle için üretilmiş, dolayısıyla burada önemli olan erek okurdur*" düşüncesi yayılmaya başlamıştır. (Eruz: 2003, s.39). 20. yüzyılda diğer bilim dalları gibi kabul edilmeye başlanan dilbilimin kökeni Romantik Dönem'de ortaya atılan dil felsefesi ve karşılaştırmalı dilbilgisi araştırmalarına kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda, Romantik Dönem'de, dilbilimin dil ve çeviri ile ilişkili meselelerde ortaya koyduğu fikirlerin 20. yüzyıl dilbiliminin görgül biçimde inceleyebileceği ürünü sunmuş olduğu bilinmektedir. (Krş. Eruz, 2003, s.39). 19. yüzyıl dilbilim mantığında, dil ve düşünce iç içe karışmış tek bir olgu olarak düşünülmekte ve dili, bireyin düşüncesini aktaran soyut bir iletişim olarak ele alınmaktaydı. Romantik Dönem'de hâkim olan dilbilim anlayışı ile beraber

çevrilebilirlik ve *çevrilemezlik* kavramları üzerinde tartışmalar ortaya çıkmaktaydı (Krs. Stolze, 2001, s.20).

Bir sonraki alt başlıkta; çeviriyi, dilbilimsel ve -ilerleyen dönemlerde-metinbilimsel yöntemlerle ele alan yaklaşımlara yer verilecek ve çeviriden, Çeviribilime geçilmesini tetikleyen ve köprü oluşturan kuramcılar mercek altına alınacaktır.

1.2.1. Çeviriye Dilbilimsel Yaklaşım ve Eşdeğerlik Kavramı

Çeviriyi, sadece dilsel bir inceleme alanı olarak gören düşüncelere bakıldığında, asırlarca varlığını devam ettirmiş olan bu etkinlik üzerine çok farklı söz söylenildiği görülmekte ve çıkış noktasının dil olmasından dolayı, çevirinin başlangıçta dilbilim etkisi altında ve onun bir alt kolu olarak açıklanmaya çalışıldığı bilinmektedir. Snell-Hornby'e göre: *"70'li yıllara değin süren dilbilim odaklı çeviri kuramında metin belli bir çizgisel düzende oluşturulmuş birimler bütünü şeklinde, buna bağlı olarak çeviri de eşdeğer birimlerle metni yeniden düzenleme işlemi olarak görülüyor"* olduğunu belirtmektedir (1988, s.16; Çev. Burcu Demirboğan).

Dilbilimin alt dalı olarak kabul edilen çeviri, *"dilbilimi temel alarak sürdürülen çeviri çalışmaları doğal olarak dilbilim kuramlarının etkisinde biçimlenmiştir"* (Bengi-Öner, 2001, s.28). Bir başka söyleyişle, çeviriye ne biçimde inceleneceğini belirleyen faktör, dilbilimin o dönemde izleyeceği kuramsal yöntemdir. Bengi-Öner, geçmişteki çeviri araştırmaların temel hedefi dilbilime hizmet ettiğini vurgulamaktadır:

"Çeviri uygulamalarında amaç her şeyden önce bu uygulamaların çıkış noktasını oluşturan dilbilim kuramlarının ileri sürdüğü varsayımları sınamak ve dilbilim için"

belirlenen amaçlar doğrultusunda zengin veri tabanı oluşturma isteğidir” (a.e., s.29).

20. yüzyıldan önceki çeviri anlayışı, kaynak metne olan sadakat, kaynak metinde bulunan bilgilerin aktarılması vazgeçilmez bir kuraldı ve bundan dolayı çeviride sadece *sadık* ve *serbest* çeviri kavramları üzerinde tartışmalar sürdürülmekteydi. Çevirmeni araç olarak kabul eden bu görüşlerde, *sadık* bir şekilde çeviri ortaya koyulmaktaydı. Öte yandan, çevirmenlerden önlerindeki metni *en az kayıpla* uğramış bir çeviri gerçekleştirmeleri beklenmekteydi. Ancak bu biçimde güvenilirliğin ispat edileceği düşüncesi yaygındı. Çevirmenlerin kendilerinin gerçekleştirdiği çevirileri ile ilgili savunmaları olurdu ve bu düzeni aşamamaktaydılar. Bundan dolayı çeviri tarihini inceleyen görüşlerde birbirleri tutmayan kopukluklar görülmüş ve bu farklılıkların yalnızca çevirmenlere bağlı kalmasından dolayı kuramsal alt yapı oluşturulamamıştır. Bu bakış açısı uzun bir müddet devam etmiş, hatta bugün bile çoğu eğitim kurumlarında yabancı dil eğitimi verilirken *mümkün olduğunca kelimesi kelimesine ve gerektiği kadar serbest çeviri* ilkesinden yola çıktıkları görülmüştür.

Kuramsal bir biçimde çeviri tartışmaları yürüten çoğu dilbilimci ve araştırmacı, başta genel bir dilbilim kuramları çerçevesinde çeviriyle ilgili sorunları tanımlı, sonra çözümlenmiş; ancak çeviriye ilişkin dilbilimsel yaklaşımlar söz konusu olduğunda tartışma belli birkaç araştırmacı üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle eşdeğerlik, değişmezlik ve kayma kavramları, çeviri faaliyetinde en çok tartışılan konulardan biri olarak görülmektedir. Eşdeğerlik kavramından yola çıkan kuramcılar, eşdeğerlik kavramını, “*kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişki*” olarak açıklamışlardır (Kenny, 2009, s.96). Baker, bu kavramın olguyu basitleştirdiği için sıkça dile getirildiğini, yani dilbilim alanı üzerinde uzman olmayan kişilerin metinlerinin; sözcük, cümle ve dilbilimsel yapı düzeylerinde hangi çeviri stratejilerini izlediğini algılayabilmesi için faydalı olduğunu

düşünmektedir (Bkz. 2011, ss.96-97). Eşdeğerlik üzerinde kaleme alınan ve günümüz çeviri kuramlarına çok önemli katkıları olan araştırmacılar: Roman Jakobson, Eugene Nida, John C. Catford, Werner Koller, Jean-Paul Vinay, Jean Darbelnet gibi isimlerdir ve bu isimlerin çalışmalarına altta yer verilecektir.

Bu bağlamda öne çıkan isimlerin başında olan Jakobson, Saussure'ün ortaya attığı dilin salt şekilsel yönü üzerinde durulması fikrinden yola çıkarak dilin doğası gereği *üretici* ve *yaratıcı* olduğunu vurgulamaktadır. *On Linguistic Aspects of Translation* “Çevirinin Dilbilimsel Özellikleri Üzerine” adlı eserinde, “eşdeğerlik dilin en önemli sorunudur ve dilbilimin başlıca konusu” olduğunu belirtmektedir. Çalışmasında, farklı dillerde yer verilen sözcüklerin farklı sebeplerden dolayı birbirinin eşdeğeri olamayacağını, ancak bunların çeviri yapmaya engel teşkil edecek bir durum olmadığını ifade etmektedir (Aktaran, Gürçağlar-Tahir, 2011, s.115). Jakobson’a göre çeviriyi; *diliçi*, *dillerarası* ve *göstergelerarası* biçiminde üç gruba ayırarak (Aktaran, Yazıcı, 2001, s.40) daha devingen bir dilbilim anlayışı sunmaktadır. Bu bahsettiği üç türün de, kendi içinde, tam bir eşdeğerlik sağlamanın mümkün olmadığını düşünmektedir. Bu nedenle her üç tür için bir de *yaratıcı değiştirme* türünü ilave etmektedir. Ona göre, şiiri çevirmek mümkün değildir, hatta şiir çevrilemezdir. Fakat ortaya koyduğu *yaratıcı değiştirme* yaklaşımıyla ilk önce *bir şiirsel biçimden öbürüne*, ikinci adım olarak *bir dilden öbürüne*, son olarak *bir göstergeler dizgesinden başka bir dizgeye* çevrilmesinin mümkün olduğunu düşünmektedir (Yazıcı, 2001, s.40). Prunc’a göre, Jakobson diğer yapısalcılarda olduğu gibi, çeviriye aktarım süreci olarak bakmakta ve çevirinin ikincil öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Jakobson, dil dizgelerinin incelenmesi üzerine odaklanmakta ve farklı dilden elde ettiği verileri karşılaştırmalı bir biçimde dil analizi yapmaktadır (2007, s.44).

Chomski'nin ortaya koyduğu üretici-dönüşümlü kuramından yola çıkarak erek dile ve kaynak dile de aynı ağırlığı vermeye çalışan İncil çevirmenleri: Eugene Nida ve

Charles Taber'in, *dokunulmaz* diye tabir edilen kutsal metinler için öngördükleri bu yöntem, çeviribilime bir yenilik getirmiş ve çeviribilimin gelişmesi hususunda önemli rol üstlenmiştir. Bengi-Öner'in belirttiği gibi: “*Kaynak dil iletilisine en yakın doğal karşılık, alıcı dilde öncelikle anlamı ve sonra biçimi ön plana alarak yeniden üretilmesiyle oluşmaktadır.*” (1999, s.117). 1960'lı yıllarda ortaya koyduğu *devingen eşdeğerlik* kavramıyla Nida, eşdeğerlik üzerindeki tartışmaların yönünü sadece değiştirmekle kalmaz, aynı zamanda kültürel öğelerin ve ereğin de önemine işaret eder. Bu kapsamda, Nida ve Taber, erek dil ve kaynak dil arasında köprü kurmaya çalışmış ve aralarındaki bağın dengelenmesini vurgulamışlardır. Öte yandan Nida ve Taber *eşdeğerlilik* kavramına bir yenilik getirmişlerdir; o da dilsel unsurlarına ağırlık veren *devingen eşdeğerlik (dynamic equivalence)* ve *biçimsel eşdeğerlik (formal equivalence)* kavramlarını kazandırmıştır (Bengi-Öner, 1999, s.116). Nida'nın biçimsel eşdeğerlikten kastı, kaynak metnin biçimsel özellikleri erek dile çevrilirken yeniden üretilmektedir. Deyingen eşdeğerlik ise, erek metinde bilgilendirici, anlatımcı ve buyurucu işlevleri üstlenmektir (Krş. 1964, ss.165-171). Yazara göre, bu eşdeğerliğin gerçekleşmesi için öncelikle sözdiziminin yüzeysel yapısını çözüp, derin anlama varmayı; sonra kültürel farklılıkları da tespit edip, gereken bütün değişikliklere gidilip, kaynak metindeki etkiyi erek dil yapılarıyla eşdeğer bir şekilde yeniden ortaya koymaktır (Bkz. Stolze, 2001, ss.98-100, Çev. Gülkan Çavuş).

Nida ile aynı yıllarda çeviri üzerinde araştırmalar yapan Jiří Levý, 1963 yılında yazdığı eserde, çeviri metinlerin her birisinin bir bağlam içerisinde incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. O, çevirilerin hem türev bir metin olduğunu hem de kendi içinde bağımsız bir metin olduğunu görmektedir (Tahir-Gürçağlar, 2005, s.16).

Levý'e benzer bir şekilde, kaynak metin ve çeviri metin arasındaki farkları nesnel bir şekilde tasnif etmek için *deyiş kaydırma* kavramını inşa eden Popovič,

“*kaydırmaların çevirmenin yapıtı değiştirmek istemesinden değil, ona olabildiğince bağlı kalarak yeniden yaratmaya çalışmasından*” (2004, s.134, ev. Yurdanur Salman) kaynaklandığını ifade etmektedir. Kaynak-odaklı eviri araştırmalarda *değiş kayması* sorunu üzerinde uzun süre durulmuştur. Ancak bu *kaymalar* sorununun kaynak-odaklı araştırmalardan daha ziyade dil bozukluğundan, çevirmenin kalitesizliğinden ya da iki dil arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı belirtilmektedir. Ancak Popovic’in (1970) özömlemesinden sonra eviri değiş kaymaları kaçınılmaz olmaktadır. Popovic’e göre: “*Bir evirmenin deyiş kaymalarına sebep olan şey bilgisizlik veya kaynak metine sadakatsizlikten değil, bunun asıl nedeni diller arası farklılıklar olsa bile kaynak metnin içeriğini olabildike sadık kalarak aynısını yeniden üretme hedefinden kaynaklanmaktadır.*” Ona göre: “*eviride saptanması gereken kaymalar, çeviriyi yönlendiren, eviri sürecini etkileyen ve var olan ilkelerin dizgesel yönden saptanmasıdır.*” (a.e, s.153) Dolayısıyla, erek kùltürün kùltürel ilkelerinin belirlenmesini sağlayacaktır.

Genel dilbilim kuramı üzerine yaptığı araştırmaları esas alarak çeviriyi inceleyen Catford, evirmenin dilbilim kuramlarına başvurması gerektiğini savunmaktadır (1965, s.1, ev. Nilüfer Alimen). Catford, kaynak ve erek metinlerin karşılaştırılmasından kaynaklanan eviri eşdeğerliğini: *metinsel eşdeğerlik* ve *biçimsel uyuşma* olarak iki bölüme ayırmıştır. Metinsel eşdeğerliği, erek bir metnin kaynak metne eşdeğer bir şekilde olması olarak belirtmiştir. Biçimsel uyuşma ise, erek metindeki bir kategorinin (şekil, yapının vb.) kaynak metindekiyle benzer ya da aynısı olduğu halde gerçekleşmektedir (a.e., s.27). Catford’un, metinsel eşdeğerlik ve biçimsel uyuşma arasındaki boşluğun neticesi olarak, *eviri kaymaları* ortaya çıkmış, bunlar *düzey kaymaları* ve *kategori kaymaları* olarak iki alt bölüme ayrılmıştır. Kategori kaymaları ise *yapısal*, *sınıfsal* ve *sistem-içi* kayma olarak adlandırılmıştır (a.e., ss.73-82).

Çeviriyi dilbilimsel yönden inceleyen Vinay ve Darbelnet, eşdeğerlik kavramını şu şekilde tanımlamışlardır: “*aynı dil-dışı gerçekliğin biçim ve yapı açısından bütünüyle farklı yollara başvurulması*” (Rıfat, 2008, s.242). Bu bağlamda çevirmenin kaynak ve erek dilin kültürünü biliyor olması gerekmektedir. Dolayısıyla çevirmen; atasözleri, roman başlıkları, nezaket sözleri vb. o kültüre ait özel kalıpları uygun bir biçimde çevirerek eşdeğerliği gerçekleştirmektedir. Vinay ve Darbelnet’in Fransızca-İngilizce dil çiftinin biçim analizine dayanan çalışmalarının çevirmenlere bir dizi çeviri işlemleri sunması, bu işlemleri *doğrudan* ve *dolaylı* olarak ayırmış ve çeviri stratejilerini iki ayrı kola bölmüştür. İlk kategori, doğrudan (dolaysız) çeviri işlemleri “*aktarma, öyküntü, sözcüğü sözcüğüne çeviri veya kaynak diline bağlı çeviriyi*” içermektedir. İkinci kategori olan dolaylı çeviri ise, “*şekil değiştirme veya sözcük türü değiştirme, bakış açısı değiştirme, eşdeğerlik ve uyarlamayı*” kapsamaktadır. Bu şekilde çevirmenlerin izleyebilecekleri bir çeviri yöntemi geliştirdikleri görülmektedir. (Bkz. Rıfat, 2008, ss.242-245). Vinay ve Darbelnet, Jacobson’un kuramlarında olduğu gibi, çevrilemezlik sorununu çözmek için çevirmenlere birtakım araçlar sunduklarını, dolayısıyla da çeviride eşdeğerliğin gerçekleşebileceğini düşünmektedirler. Yaptıkları sınıflandırma sayesinde, çeviriye dizgesel, yeni bir bakış açısı getirdikleri, çeviri stratejilerini zorunlu ve isteğe bağlı olarak tasnif ederek, çevirmeni bir karar alma merkezine taşıdıkları görülmektedir (Tahir-Gürçağlar, 2011, s.115).

1990 sonrası dönemde, dilbilim odaklı eşdeğerlik modelinin çeviribilime ilişkin yenilikleriyle ve metinsel bir düzey üzerinde yoğunlaşan Koller, bu kez eşdeğerliği metinbilimsel çerçevede tanımlamaktadır. Eşdeğerlik tartışmalarına önemli katkıları olan Koller eşdeğerliği; *düz anlam, yan anlam, metin türü, dil kullanımı ve biçim bakımından eşdeğerlik* olmak üzere beş ayrı başlık altında toplamakta ve çeviride her düzeyde eşdeğerliğin sağlanmasının mümkün olduğunu

göstermektedir (Tahir-Gürçağlar, 2011, ss.116-117). Koller, bu eşdeğerlik türlerini ortaya koyarak çevirinin dilbilimsel, yazınsal ve sosyolojik boyutlarına işaret etmektedir. Koller çevirmenin, yapacağı metin çözümlemesiyle birlikte, metinde; *işlev, içerik, dilsel-biçemsel, biçimsel-estetik ve pragmatik* boyutlara dikkat etmesi ve metni bir bütün olarak ele alması gerektiğini vurgulamaktadır. (Burçoğlu, 2010, s.57).

Faruk Yücel'e göre, 1970'lerde *metin* kavramı, dilbilimin bakısından çıkarak, *metinbilim* adı altında ayrı bir araştırma alanı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu değişiklik sayesinde, *metin* kavramı, dilbilim içinde bir sorunsal olarak görülürken, çeviriye disiplinlerarasılık niteliği kazandırarak yeni bir paradigma yaratmıştır (Yücel, 2007, s.1).

Çevirinin, 1990'larda dilbilimsel odaklı çalışmalardan ayrılmaya başlayıp disiplinlerarası özellik kazanmasıyla beraber farklı bilim dalları ile de paylaştığı noktalar ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk önce salt dilbilim etkisinden uzaklaşarak metinbilimle paylaşıldığı; bir müddet sonra mutlak metinbilime devredildiği görülmektedir. Böylece dilbilimsel çeviri anlayışının yerini, metinbilimsel bir çeviri anlayışının aldığı izlenmektedir. Bu gelişmelerin amacı, çeviriye yönlendirilen yeni sorulara çözümleyici cevaplar getirmektir. Fakat bu cevaplar, yeni sorunlara yol açmakta ve çeviribilimin sınırlarını daraltmaktadır. Bundan ötürü çeviribilim diğer alanlardan kurtularak özerk bir bilim haline gelmekte ve araştırma nesnesine farklı soruların yöneltmesine sebep olmaktadır.

Dilbilimden çeviribilime geçişin nedenlerini özetlemek bağlamında Yücel, çeviribilimin 2000 yıldan daha uzun bir müddet dilbilimin bir alt kolu olarak kabul edilmesinin üç nedeni olduğunu belirtmektedir. Yazara göre *birinci* sebep: “*çevirinin uzun bir dönem yabancı diller eğitiminde sadece eğitsel bir vasıta olarak görülmesindedir*” (2007, s.86). Zira kaynak metindeki kelimenin erek dildeki anlamının bulunması ve cümle düzeyinde eşdeğerlik arayan bir çeviri yöntemi,

yakın döneme kadar üniversitelerde yabancı dil eğitiminde devam etmekteydi. Ona göre *İkinci* sebep ise: “*dilbilimin ürettiği kavramlar ve dili inceleme yöntemleri, çeviribilim’e uygun olarak kabul edilmesindedir.*” Yani, çeviri araştırmacıları çeviri olgusunu betimlemek için dilbilimin kullandığı kavramlara başvururken, dilbilimciler de farklı dilleri karşılaştırmakta çeviriyi bir araç olarak kullanmaktaydılar (a.e., 2007, s.87). Yücel’e göre *üçüncü* ve son sebep ise: “*Yakın dönemde belki hatta günümüzde bile kaynak metni kutsallaştıran çevirmenlerdir.*” Çünkü kaynak metnin dokunulmazlığını koruyan bu tür çevirmenler, yapılacak olan çevirinin kaynak metne göre ve sınırlı kurallar çerçevesinde gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktaydılar. Bunun yanında bu çevirmenler, Yapısal dilbilimin ortaya koyduğu yaklaşımları, güvenilir bir kriter olarak addetmekteydiler (a.e, s.87).

Bu bölümde, verilen bilgilerden yola çıkarak, kuramcılar ve çevirmenler 2000 yıldan daha fazla bir süreçten beri çevrilemezlik meselesini aşmaya çalışmış, iki metin arasındaki eşdeğerliği yerine getirmek hedefiyle farklı yöntemler ve araçlar sunmuş ve 1950’lerden bu yana bu sorunu dilbilim yöntemlerle ve eşdeğerlik kavramı üzerinde odaklanarak incelemişlerdir. Her ne kadar çeviri bağlamında sözcük ve metin gibi unsurların eşdeğerliği sağlaması için sayısız öneriler sunulsa da eşdeğerlik kavramı her fırsatta eleştirilmiş ve eşdeğerlilik tartışmalarının bu alanın ilerlemesinin karşısında bir engel olarak görülmüştür. Bu düşünceler çevirinin ne kadar karmaşık ve çok boyutlu bir etkinlik olduğunu ortaya gösterse de çeviri, 1960’lı yıllara dek akademik bir disiplin olarak kendini ortaya koyabilmiş değildir.

Buraya kadar çevirinin doğuşundan 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar ki süveni ele alınmıştır. Çeviri etkinliği, 1970’lerden sonra, sorunlarına eşdeğerlik kavramı üzerinde çözümler aramaktansa, kendisiyle ortak noktada birleşen diğer bilim

dallarıyla ortak bir payda geliştirerek özerk bir bilim dalı kurmaya girmiş, yeni paradigmalarıyla kendini akademik camiaya kabul ettirmeye çalışmıştır.

Gelecek alt başlıkta, 1970’li yıllardan sonra ortaya çıkan yeni çeviri paradigmalarına yer verilecek, çeviribilimin kurucularına ve çıkış noktalarına değinilecek, erek odaklı çeviri yaklaşımları mercek altına alınacak ve bu tezin kuramsal çerçevesini oluşturan Betimleyici Çeviri Araştırmaları üzerine odaklanacaktır. Son olarak, edebi-tarihi metinlerin araştırılmasında hangi erek odaklı çeviribilim kuramının uygun olduğunu karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilecektir.

1.3. ÇAĞDAŞ ÇEVİRİ YAKLAŞIMLARI

Bu alt başlıkta, çeviribilimin günümüzdeki çeviri anlayışına yön veren kuramları mercek altına alınarak, yeni paradigmalar, kuramsal çerçevesince incelenecektir. Bu çalışmada, Türkçe olarak yazılmış kaynakların sınırlılığı ve yabancı dil sorunu ile karşılaşmıştır. Bu sorunu aşmak için Türkiye’deki güvenilir kaynaklara başvurulmuştur. Bu tezin amacı, çeviri kuramlarını derinlemesine incelemek değil, tarihi Türkçe çeviri metnlerinin incelemesinde yeni paradigmalardan yararlanmaktır.

Çeviri tarihine bakıldığında çeviriye; dilbilimciler, edebiyatçılar, yazarlar, filologlar vb. çeşitli bilim dallarından insanlar plansız bir biçimde ilgi gösterirlerken bu durum İkinci Dünya Savaşından sonra değişmeye başlamış ve matematik, mantık, bilişim kuramı gibi çeviriyle ilişkisi uzak sayılan alanlardaki araştırmacılar çeviriye kendi yaklaşım ve yöntemlerini uygulamaya çalışmışlardır. Çeviri ile ilgili araştırmaların genellikle düzensiz olması ve bu araştırma alanına hangi ismin verileceği konusunda yürütülen tartışmalar bu bilim dalının gelişmesini engelleyen faktörlerdendir.

Eşdeğerlik terimi, dilbilimciler ve çeviribilimciler tarafından yapılan araştırmalarda sürekli tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır. Araştırmacıların her biri *eşdeğerliliği* diğerinden farklı bir yönden inceleyip, değişik tanımlar ve anlamlarla nitelendirmiştir. Bundan dolayı da hala çeviribilimsel araştırmalarda bu terim üzerinde bugüne dek bir görüş birliği yoktur. Çünkü *eşdeğerlik* konusu her çeviri yaklaşımına göre ayrı ele alınmış ve çeviribilimsel yaklaşımlarda farklı yönden incelenmiştir. Ne var ki, çeviri etkinliğinde bugüne kadar ortaya çıkan çeviri sorunları, çevirinin disiplinlerarası niteliğinden dolayı hala net bir çözüm bulamamıştır. Bu bağlamda, çeviri etkinliğinin doğuşundan beri; edebiyatçılar, dilbilimciler ve çeviribilimciler tarafından en çok görüş farklılıkların ortaya çıktığı konu eşdeğerlik kavramı ve sorunudur. Çeviri sorunları arasında *eşdeğerlik* kavramının bu kadar önem kazanmasının sebebi ise, çevirinin temel amacının, kaynak dilden erek kültür ve dile çevrilirken *eşdeğerliliğin* sağlanmak istenilmesinden kaynaklanmaktadır.

Çeviribilimsel araştırmalarda önceleri *dilbilim odaklı*, *süreç-odaklı*, *kuralcı* ve *kaynak-metin odaklı* çalışmalar uygulamadayken, bu çalışmalar yerini, erek metne yönelimin başlamasıyla, bir müddet sonra *ürün-odaklı*, *betimleyici çeviri* ve *erek metin odaklı* çeviri araştırmalarına bırakmıştır. Tüm bu araştırma yöntemlerinin hedefi, çeviri faaliyetinde ortaya çıkan engelleri aşma yollarını bulmak ve bu sorunları bilimsel bir şekilde çözmektir. Çeviri, 1980’li yıllara kadar, dilbilim kuram ve kavramlarıyla incelenmesinden dolayı, çevirinin sorunlarını da dilbilimsel yöntemlerle çözülmeye çalışılmıştır. Bu da bir yönden çeviribilimin kuramsal çerçevesinin kurulmasında dilbilimin çok büyük katkısı olduğu göstermektedir. 1980’li yıllardan itibaren bazı kuramcılar artık dilbilimin çeviri sorunlarına yeteri kadar yer verilmediğini vurgulamışlar, yeni paradigmanın oluştuğundan bahsetmişler, çeviriyi bir eylem olarak görmüşler ve çeviride sadece metinle sınırlı kalınmayıp toplumsal, ekonomik, sosyolojik ve kültürel gibi metin

dışı çeviri süreçlerinin etkenlerinin de bulunduğunu öne sürmüşlerdir (Yazıcı, 2005, ss.15-16).

İnsanlık geçmişi kadar uzun bir geçmişe sahip çeviri olgusunun ta 20. yüzyılın ikinci yarısında kadar iki dil arasında gerçekleşen dilsel veya metinsel bir etkinlik olarak görülmesi çevirinin özerk bir bilim dalı olmasına bir engel olarak karşı çıkmaktaydı. Çevirinin birtakım bağlamları kapsayan bir olgu olarak kabul edilmeye başlanmasıyla çeviri, disiplinlerarası bir gerçek olarak değerlendirilmiş, yani çeviri etkinliği yalnızca dil ile sınırlı kalmayıp dili aşan bir olgu olarak görülmeye başlanmıştır (Yücel, 2007, s.1). Artık bugün, çeviri disiplinlerarası bir araştırma alanı olmuştur. Doğal olarak çeviribilimin ne zaman özerk bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı ve nasıl bir süreçten geçtiği sorusu akla gelir. Bu soruya cevap vermek için ilk önce çeviribilimin kurucusu kabul edilen James Holmes'e yer ayrılacak daha sonra günümüzde öne çıkan işlevsel ve betimleyici çeviri araştırmalarına yer verilecektir.

1.3.1. Çeviribilimin Ortaya Çıkışı

Çağdaş çeviribilimsel araştırmalar ile 1970'li yıllarda çevirinin kendi kavramları ve çeviri erek kitle için gerçekleştiği ve erek kültür için oluşturulan bir etkinlik olduğu fikri yayılmaya başlamıştır. Bu anlayıştan yola çıkarak çeviribilimin inceleme alanı da çeviri metinler üzerinde yapılmaya yönelmiştir. Kaynak kitle için üretilmiş olan metin, erek kitesini hiç ilgilendirmeyip, erek kültürü sadece çevirilmiş olan metin üzerinden algılar (Çeviribilim, 2008)². Çeviriyi farklı alanlara ayıran ve çevirinin çeşitli yönlerini dizgeci bir yöntemle inceleyen James Holmes, bugün çeviribilimin kurucusu olarak herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu alt

² http://ceviribilim.com/?page_id=1496#toc-anchor-1496-5 son erişim:01.03.2019

başlıkta, çeviribilim alanında Holmes'un görüşlerine ve bu görüşlerden yola çıkarak geliştirdiği erek odaklı kuramına yer verilecektir.

70'li yıllara gelinceye kadar kaynak metnin dokunulmazlık ve muhafaza etme anlayışına dayanan çeviri yaklaşımlarının yerine bu tarihten itibaren *erek-odaklı çeviri* yaklaşımları gelmiştir. Bu yaklaşımların çıkış noktası, kaynak-odaklı çeviri yaklaşımların çeviri sürecini açıklamaya yeterli olmamasıdır. Çünkü çeviri aslında metni gözlemlenebilen bir etkinliktir. Bundan dolayı, bu yaklaşımın ana savı metinlerin gözlemlenebilir olması ve yeni çeviri metinlerinin ortaya çıkmasıdır. Bu yaklaşımın bilim dünyasına sunulmasıyla birlikte çeviriye erek kültür odaklı bakılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda *Betimleyici*, *Çoğul-dizge*, *Skopos* gibi çeviriye erek kültür içinde araştıran yaklaşımlar görülmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımlarda, çevirinin erek kültürdeki işlevi, onu oluşturan koşullar ve nedenler gibi etkenler üzerinde durduğu önemli noktalar bulunmaktadır. Çeviri uygulamalarında karşılaşılan sorunlar artık dilsel yönden değil, kültürel sorunlar olarak görülmektedir.

Bu erek odaklı araştırmalara göre, erek metin kaynak metinden tamamıyla farklı bir kültür için üretilmiştir ve erek metinde üretilen her metin de yeniden üretilmiş bir metin olarak görülmektedir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak üretilen erek metin, kaynak dili ve kültürünü görmemezlikten gelebilir veya çeviri sürecinde ihtiyacı kadar başvurabilir. Erek odaklı çeviriler kaynak metinden uzaklaşarak erek kitlenin beklentisine cevap vermeye odaklanmaktadır (Bkz. Hohn: 1998, s.93, Çev. Gülkan Çavuş).

Çevirinin, 1970'li yıllara kadar dilbilimin alt dalıyken, özerk bir bilim dalı olarak yani *çeviribilim* olarak devam etmesi, bilim dünyasında yaşanan ciddi tartışmalardan sonra gerçekleşmiştir. Çeviribilimin disiplinlerarası bir bilim dalı olması için, çeviri üzerine yenilikler getiren Vernay ve Nida, çevirinin özerk bir bilim dalı olarak görülebileceğinin mümkün olduğunu düşünen ilk bilim insanları

arasındadırlar. Popoviç 1970'li yıllarda genel bir çeviri kuramı ortaya koymaya çalışmış, özellikle çeviriyi iletişimsel yönden kapsamlı bir kuram haline getirmiştir. Çeviri etkinliğini araştıranlar, çeviri olgusunun araştırılması ve çevirinin bilimsel kuramlarının oluşturulması sürecinde, *genel* olarak çeviri olgusuna iki farklı açıdan bakmaktadır. İlk yöntem, çeviri ürününün kaynak metin kültürüne dayalı bir ürün verme çalışması, yani *kaynak odaklı* bir çeviri yöntemi izlemektir. İkinci çeviri yöntemi ise, çevirinin erek kültür içerisinde üstleneceği işlevine uygun bir ürün vermek, yani *erek odaklı* bir çeviri yöntemi ya da stratejisi oluşturmaktır.

1960'lı yıllardan bu yana çeviriyi bilimsel yöntemlerden kaynak-odaklı çeviri anlayışı, giderek bağımsız bir disiplin olarak görülmeye başlamış ve 1972'de ciddi bir sarsıntıya uğramıştır. Çeviribilimin yakın tarihine bakıldığında, karşımıza çıkan ilk isimlerden biri, çeviribilimin bilimsel bir disiplin olarak kurulmasına önderlik eden James Holmes olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. 1972 yılında Holmes, Kopenhag'da düzenlenen 3. Uluslararası Dilbilim Kongresi'nde "*Çeviribilimin Adı ve Doğası*" [*The Name and Nature of Translation Studies*] başlığıyla, bu kurulan yeni bilim dalının isimlendirilmesinde hangisinin uygun olacağını tartışmaya açar ve İngilizce *translation studies* olarak ifade edilen adlandırmanın en doğru olduğunu belirtir. Holmes'in, çeviribilimin tanımını verdiği ve alanlarını çizdiği bu bildiriyle, bilim insanlarının bu ortaya atılan yeni bilim alanı için, yeni kuram ve yaklaşım geliştirmesi bağlamında araştırmalarının yönünü temelden değiştirdiği görülebilir.

Kuşkusuz James Holmes'in araştırmaları ve getirdiği kuramları çeviribilime önemli katkılar sağlamış, ortaya koyduğu bu yeni yöntem, çeviribilim alanında yeni bir çağ olarak görülmüş ve bu bakış açısı çeviribilimin başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. Holmes bu kuramla, çeviriyi tüm yönleriyle ele alan bir bilim dalı oluşmasına, çeviribilimin dilbilim vb. bilim dallarından ayrılarak özerk bir bilim dalı haline gelmesine ve dolayısıyla kendine özgü bir bilimsel araştırmanın

gerçekleşmesine katkı sağlamıştır. Bu yeni yöntem, kaynak odaklı çeviri anlayışlarından birkaç yönden temel farklılık göstererek ayrılmıştır. En büyük farklılığı ise, çeviribilimsel araştırmalarda, eskisi gibi kaynak kültür ve metne odaklı bakış açısı yerine; erek kültür odaklı, erek metin odaklı, erek kitle ve erek dizgeyi esas alan yeni bir kuram geliştirmesinde yaşamıştır. Bu doğrultuda Holmes; kaynak metne, kültüre, dile, yazara ve dizgeye el verdikçe bağlı ve sadık kalan çevirilerin, yeterince başarı sağlayamadıklarını düşünmektedir. Bu bakış açısı ortaya çıktıktan sonra çeviri araştırmaları artık ciddi bir değişime uğramıştır (Holmes, 2012, s.108).

1950'lilerden Holmes'un bildirisini sunduğu 1970'li yıllar arasındaki dönem ele alındığında, Nida, Catford, Vinay ve Darbelnet gibi benzer öncül isimler çeviri sorunlarına dilbilim bakış açısıyla incelemiştir. Bu teorisyenlerin eşdeğerliğin tanımını ve türünü sunarak çevrilemezlik sorunsalını gidermek için yaptıkları çalışmalara yukarıda yer verilmiştir. Holmes bu bağlamda, kaynak dil ile erek dilin arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları da göz önünde bulundurarak, kaynak dildeki metnin, erek kitleye olabildiğince tarafsız *eşdeğer* bir şekilde aktarılmasını araştıran bir kuram altında toplanması gerektiğini savunmuştur (Wills, 1996, ss.5-6, Çev. Gülkan Çavuş). Holmes, 1972'de geliştirdiği çeviri kuramını ve modelini açıklarken, çeviri araştırmalarının karşılaştırmalı dilbilim alanından ayrı tutulması gerektiğini belirtmiştir. Ancak doğal olarak, çeviri olgusunun diğer bilim dallarından bağımsız olmadığına ve çevirinin disiplinlerarası bir bilim dalı olduğuna işaret etmiştir (Holmes, 1987, s.13). Erek-odaklı çeviri araştırmalarında çeviribilim, araştırma nesnesi olarak çeviri ürünleri incelemiştir. Çeviribilimsel araştırmaların hedefi ise, çeviri metinlerinde *çevrilebilirliğin* sınırlarını ve imkanlarını bulmak ve kuramlarını geliştirmek şeklinde olduğu nitelendirilmiştir.

Holmes'un çeviriye farklı yaklaşımı ile başlayan süreçte; kaynak dile, metne, kültüre ve yazara el verildiği kadar sadık kalınarak gerçekleştirilen çevirinin *iyi*

veya *doğru* bir çeviri sayılması için yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bu yeni paradigmayla, daha önce olduğu gibi çevirinin sadece dilsel bir aktarım olmadığını, kültürel etkileşimin de çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çeviri araştırmaları ile ilgili *köktenci* diye adlandırılabilir bu yeni bakış açısı, beraberinde *çeviribilim* bir özerk disiplin olarak ortaya koymaktadır. O zamandan bu yana, çevirinin erek kültürdeki somut varlığı, erek kültürdeki işlevi ve çeviri sürecini inceleyen ve betimleyen betimleyici çeviri çalışmaları *erek-odaklı* araştırmaları kaçınılmaz kılmaktadır. Karadağ, doktora tezinde Holmes'un çeviribilimin kurulmasında aldığı rolü ve çeviri olgusunda yaptığı değişim ve dönüşümü şu cümleler ile dile getirmektedir:

“James S. Holmes'un çeviriye ve Çeviribilim'e farklı yaklaşımı ile başlayan süreçte, erek metni, erek kültürü, erek okuru, erek dizgeyi ön plana çıkaran çalışmalar çeviri alanında yeni bir bakış açısından söz edilmesini mümkün kılmıştır. Artık kaynak dile, kaynak metne, kaynak kültüre, kaynak yazara olabildiğince sadık kalınarak çeviri yapmanın 'iyi'/'doğru'/'başarılı' bir çeviri için yeterli olmadığı kabul edilmiştir. Bu yeni anlayış çerçevesinde çevirinin dilsel aktarımla sınırlı kalmadığı, kültürel etkileşimin oldukça önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece çevirmen, kendisine yakıştırılan "görünmez" aracı kimliğini değiştirerek hep var olan, ancak kaynak odaklı kuramlar tarafından ısrarla yok sayılan "görülebilir" "uzman" kimliğine kavuşmuştur. Çeviri kuramlarında görülen, "köktenci" olarak nitelendirebileceğimiz bu değişikliklerle, yalnızca çeviriden değil, "Çeviribilim"den de söz etmek mümkün olmuştur” (2003, s.16).

Holmes 1972'de çeviri etkinliğini açıklamaya dayalı olarak; kuramsal, betimleyici ve uygulama ismi altında üç alana bölerek çalıştığı kapsamlı bir çeviribilim Kuramı sunmuştur. Holmes kendisinden önceki araştırmalarda kaynak metne odaklı ve kaynak kültüre odaklı kuramların tersine köktenci anlayışla bir çeviride değişiklik

sağlamış, çevirinin sadece dilsel unsurlarla sınırlı olmamasını gerektiğini ve kültürel etkenlerin de çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanında, Holmes'un geliştirdiği bu kuram ile çevirmen de o tarihe kadar *görünmez aracı* olarak sıfatlandırılan kimliğinden ayrılmış, sadece tercüman değil aynı zamanda bir “*uzman*” kimliğine kavuşmuştur (Karadağ, 2004, s.9).

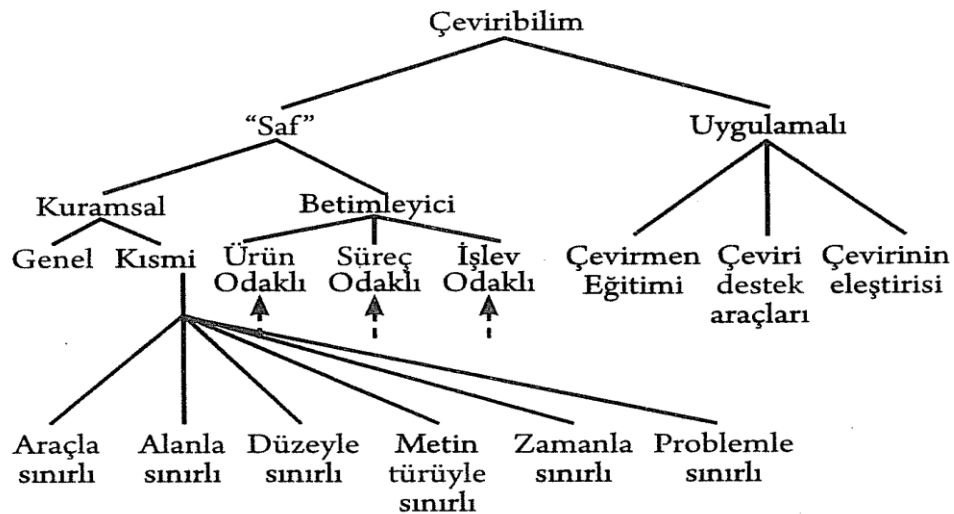
Bu yaklaşımla başlayan dönemden sonra çeviri araştırmaları artık yeni bir bakış açısı kazanmıştır. Erek-odaklı çeviri yaklaşımının kurucusu olan Amerikalı çeviribilimci Holmes'un arından bu yaklaşımı geliştiren İsraili çeviribilimci Gideon Toury gelmektedir. Özellikle Toury'nin çabalarıyla, *erek-odaklı* çeviri araştırmaları çeviribilim alanında önem kazanmaya başlamıştır. Holmes ve Toury'nin çalışmalarının yanı sıra Itamar Even-Zohar, Hans Vermeer, Holz-Manttari gibi birbirinden önemli çeviribilimcilerin araştırmaları da erek odaklı çeviri kuramlarına katkı sağlamıştır. Bu kuramlara altta ayrıntılı bir alt başlıkta verilecektir.

1.3.2. Erek Odaklı Çeviri

17. yüzyıldan beri giderek şekillenen bilimsel yaklaşımlar üzerinden günümüz çeviribilim araştırmaları meydana gelmiş ve bu alanda da Betimleyici Çeviri Araştırmaları (BÇA) ve İşlevsel Çeviri Yöntemleri gibi kuramlar ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi ise, çeviribilimde odak noktasını kaynak metin-kültürden erek metin-kültüre yönlendiren bir yaklaşım bir paradigma değişiminin yaşanmasıdır. O döneme kadar kaynak metin odaklı çalışmalardan vazgeçip erek metin ve erek kültür odaklı çalışmalara yön verilmeye başlamıştır. Bu yeni paradigma ile birlikte alıcı kitle ve çevirmenin *öznelliği* önem kazanmış, artık erek odaklı çeviri çalışmaları süreci, ürün odaklı çeviri ve eylem odaklı çeviri gibi alanları incelemeye başlamıştır.

Çeviriyi dilbiliminden ayırarak özerk bir bilim dalına dönüştüren Holmes'un, 1972'de *Çeviri Çalışmaları* olarak sunduğu çeviri kuramını benimseyen İsraili Gideon Toury, bu kuramın etkisiyle çeviribilim haritasını (Holmes/Toury) çizmiştir ve bu haritaya göre, çeviri araştırmaları *Saf (pure)* ve *Uygulamalı Alan (applied)* olarak iki ana başlığa ayrılmıştır. İkinci başlık olan *uygulamalı alan çerçevesinde*, çeviri eğitimi, basılı sözlük vb. alanları içeren ve çeviriye yardım eden araçlarla ilgilenilmiştir. Holmes/Toury'nin alt başlığı şu şekilde özetlenebilmektedir:

Şekil 1: Holmes/Toury'nin çeviribilim haritası, (Aktaran, Suçin, 2013, s.28)

Saf çeviribilim alanı ise *Kuramsal Çalışmalar* ve *Çeviri Betimleyici çalışmalar* olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır. Salt çeviribilimin birinci başlığı olan *Kuramsal Alan*, her tür çeviri türünde geçerli olan *Genel Kuramsal Çalışmalar* ve farklı sınırlar ile çeviri olgusunu inceleyen *Kısmi Kuramsal Çalışmalar* olmak üzere ikiye bölünmektedir. Salt çeviribilimin ikinci alanı ise (BÇA) *Betimleyici Çeviri Araştırmaları*dır. *Betimleyici araştırmalar* kendi aralarında tam manasıyla ayrılmış olmamakla birlikte çeviri olgusunu; *ürün-odaklı betimleyici çeviri araştırmaları*, *süreç-odaklı betimleyici çeviri araştırmaları* ve *işlev-odaklı betimleyici çeviri*

araştırmaları alanı olarak sınıflandırmak mümkündür (Suçin, 2013, ss.25-27). Bu tezde, *Saf* çeviribilim alanı üzerinde durulacak, *Uygulamalı* çeviribilim alanı çeviri eğitimi üzerinde durduğundan dolayı bu çalışmada yer verilmeyecektir.

Süreç Olarak Çeviri

Süreç odaklı çeviribilim araştırmaları, Holmes/Toury'nın ortaya koyduğu haritada çevirmen zihnindeki süreci betimlemeye odaklanmaktadır. Fiziksel bir eylem olarak görülen çeviri süreci, çevirmenin yanı sıra, kaynak metnin ortaya çıkmasıyla başlayarak erek metine kadar devam eden bir eylemler ve bu eylemlerden dolayı oluşan sonuçlar zincirini incelemektedir. Süreç odaklı BÇA ise çevirinin psikolojik yönü üzerinde durmakta; çevirmenin, çeviri sürecinde zihninde oluşan kararlarını, sesli düşünme protokollerini ve benzeri süreçlerini betimlemektedir (Munday, 2008, s.93).

Ürün Olarak Çeviri

Ürün-odaklı BÇA, çeviri sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan bir üründür. Sürece dair araştırmalar da veri tabanı teşkil eden bir kaynak olarak düşünülebilmektedir. Bundan dolayı çeviri, ürün olarak incelendiğinde çoğunlukla yazılı çeviri etkinliğinin sonucu olan metinden bahsedilmektedir. Mevcut bulunan çeviriler incelenmekte, incelenen çeviri metinleri tek bir kaynak metinden olabildiği gibi farklı kaynaklardan da olabilmektedir; aynı şekilde kaynak metinden bir ya da birden çok erek metin ele alınarak karşılaştırmalı bir inceleme yapılabilir. Bir ürün olarak araştırılan çeviri ürün, çeviri çalışmalarının tarihsel gelişimini de ele almaktadır. Özellikle Batı kültüründe çeviri çalışmaları, kutsal metinlerin çevirileri ve bu çevirilerin kaynak metin ile ilişkisinin betimlemesine katkı sunmaktadır (Holmes, 1988, s.72).

İşlev Olarak Çeviri

İşlevselci (*functionalist*) yaklaşımın başlangıcı Vermeer ve Reiss'in 1970'lerde yaptıkları çalışmalara dayansa da, Nord'a göre, çeviriyi işlevsel bir bakış açısıyla değerlendiren türler tarih boyunca görülmüştür. Nord'un savında; Cicero, Jerome ve Luther gibi filozoflar, çevirmenlerin, metine göre veya anlamına göre çeviri stratejileri izlemeleri gerektiğini savunmuşlardır ve bu fikirlerinden kaynaklı olarak İşlev odaklı yaklaşımın kurucuları sayılmışlardır (Bkz. 2010, ss.120-128). İşlev odaklı betimleyici araştırmalar, çevirilerin erek sosyo-kültürdeki işlevini, amacını ve konumunu betimleyen yöntemdir. Bundan ötürü araştırma odağı metin olmaktan ziyade bağlamlardır. Öte yandan çeviri sayılan metinlerin hangi erek kültüre ait olduğunu, hangi zaman diliminde yapıldığını ve hangi metinlerin çeviri olduğunu tespit etmeye yarayan ve çevrilen metinlerin erek kültürdeki işlevini ve etkisini araştıran bir alandır (Holmes, 1988, s.72).

Erek-odaklı araştırmaların en belirgin kuramı, betimleyici çeviri araştırmalarıdır BÇA (*descriptive translation studies DTS*). Çeviri, edebiyat araştırmaları çerçevesinde yazın çevirisinin bu kadar ihmal edildiğinin sorusuna cevap vermek için ortaya çıkmaktadır. Theo Hermans'ın araştırmalarına göre bu kuram üç sebepten yola çıkmıştır: Birinci sebep, Romantik Dönemden 20. yüzyılın sonlarına kadar edebiyat kavramının *yaratıcılık* üzerinde durmasından dolayı, çeviri metinlerinin *ikinci sınıf* olarak görülmesidir. İkinci etken, 1950'lerden sonra dilbilimcilerin, çeviri araştırmalarında, kültürel ve edebi yazınlar dışındaki metinleri esas almaları, kaynak metin odaklı incelemeleri ve çalışmalarının cümle ve sözcük düzeyinde eşdeğerlik arayışlarıyla boğuşmalarıdır. Üçüncü faktöre gelince, çeviri sürecinde çevirmenin o kararları neden verdiğini açıklayamamaları ve sadece tahminlerde bulunabilmeleridir (Bkz. Aksoy, 2002, ss.31-32).

BÇA'na en büyük katkıyı, Tel Aviv Okulu diye adlandırılan İsraili çeviribilimciler Itamaar Even-Zohar ve Gideon Toury yapmıştır. Bu isimler ile erek dilde metni;

tarihî, kültürel vb. dizgeler bağlamı çerçevesinde yepyeni bir metin olarak sunan çoğul dizge kuramı, çeviribilim açısından bugüne kadar önemini koruyan kuram haline gelmiştir. Çeviride betimleyici bir yöntem sunan ve çeviri metinlerine erek odaklı olarak bütüncül yaklaşan bu görüşte, kaynak dildeki metnin ve kültürün yok sayılmasını sürekli eleştirmişlerdir. Bu bağlamda, Toury'nin -leri ki bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanacak- çeviri kuramlarını genişletmek için kullandığı *norm* kavramı, çeviri ölçütlerini kıyaslamak için çok önemli bir yaklaşımdır.

BÇA'nın bir diğer kolunu temsil eden *İşlevsel* çeviri kuramı, çeviribilimin kuramsal altyapısını geliştirmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu kuramın en önemli temsilcisi de *Skopos* kavramıdır. Yunancada *Skopos* kavramı: *Amaç, erek* anlamını taşımaktadır. Skopos kuramı, Eylem kuramından yola çıkarak çeviri eyleminin bir amaç doğrultusunda gerçekleştiğinden bahseder. Çeviriyi gerçekleştiren çevirmenin bir amaçtan yola çıktığını ve bir amaç doğrultusunda hareket ettiğini vurgular. Bir diğer temsilcisi de *Eylem-odaklı* çeviri kuramıdır. Her iki kuram hakkında altta geniş bir yer verilecektir.

Yukarıda geçen tüm erek odaklı çeviri yaklaşımların ortak yönünde, birincil olarak erek metnin oluşmasına sebep olan kültürel etkenler dikkat çekmektedir. Bu anlatımlarla erek metnin erek kültürde bir işlevi yerine getirmek için yapıldığı vurgulanmaktadır. *Erek-odaklı* yaklaşımlar, kaynak metin dokunulmazlığı ve kutsallığına önem vermemektedir. Çevirinin bu yaklaşıma göre, eğer erek kültür içinde bir işlevi yerine getirirse o zaman başarılı bir çeviri olduğundan bahsedilmektedir. Bu yaklaşımlara göre, çeviri erek kitle için üretilmektedir ve kaynak metin kitlesinin ve kültürünün bir önemi yoktur. Dolayısıyla *erek-odaklı* yaklaşımlar, erek metni sadece kaynak metinlerden yararlanan *yeni* bir ürün olarak görmektedir.

Gelecek alt başlıkta öncelikle *işlevsel* çeviri kuramını temsil eden Skopos ve Eylem odaklı kuramına yer verilecek, ardından *Betimleyici* çeviri kuramı

değerlendirilecektir. *Betimleyici* çeviri kuramının kurucu olan ve bu tezin kuramsal çerçevesini temsil eden Gideon Toury'nin *BÇA'sı* ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

1.3.2.1. İşlevsel Çeviri Kuramları

Çeviride erek odaklı yaklaşımların önem kazanması, çeviri kuramlarında çevirilerin erek kültürdeki konumu, işlevi ve anlamı üzerine yoğunlaşmaya yol açmaktadır. 1970'lerde ortaya çıkan, çevirinin erek kültür için üretildiğini öne süren *Skopos* Kuramı, *Eylem-odaklı* çeviri kuramı gibi, bugünkü adı *işlevsel* çeviri yaklaşımları olarak da bilinen yaklaşımların, çevirilen metinlerin, erek kültürde üstlendikleri işlevi ile birlikte, onu bu biçime getiren ilkelerin ve sebeplerin açıklanmasına odaklandıkları söylenebilmektedir (Yücel, 2007, s.123). İşlevselci (*functionalist*) yaklaşımın başlangıcı Vermeer ve Reiss'in 1970'lerde yaptıkları çalışmalarına dayansa da çeviriye işlevsel bir bakışla yola çıkan çeviri türleri tarih boyunca görülmüştür.

Erek-Odaklı çalışmasında *amaç* kavramı üzerinde duran bir eylem olan çeviri kuramı ve diğer yaklaşım ise *Skopos* Kuramı'dır. *Skopos* Kuramı'nda, her eylemin bir amacı olduğu düşüncesinden yola çıkılarak, çeviri eyleminin de belirlenen bir amacı olduğu ve bu amacın *kültürlerarası iletişim uzmanı* olarak nitelendirilen çevirmen aracılığıyla gerçekleştirildiği öne sürmektedir (Krş. Vermeer, 1989, ss.173-187). *Amaç* kavramı üzerinde yoğunlaşmasıyla kuramında göreceliğe dikkat çeken Hans J. Vermeer'e ve Justa Holz-Mänttari'ye bu alt başlıkta yer verilecektir.

1.3.2.1.1. Skopos Kuramı

İşlevsel çeviri yaklaşımlarının, erek odaklı çeviri araştırmalarında yer almasıyla çeviri ediminin, kültürel ve iletişimsel boyutlarına önem verilmekte, çeviri eylemini toplumsal bir amaç çerçevesinde yapıldığı savunulmakta ve çevirinin, çeviriyi sadece dilsel bir aktarım olarak ele alan dilbilim ve kaynak odaklı araştırmalardan uzaklaştığı söylenebilmektedir. Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi ve en çok savunucusu olan Alman çeviribilimci Hans Vermeer, amaçsız herhangi bir eylem olmadığı teorisinden yola çıkarak çeviriyi de bir eylemden ibaret olarak görmekte, dolayısıyla çeviriyi bir amaç çerçevesinde oluşmaktadır (Ammann, Çev. Ekeman, 2008, s.58). Vermeer çeviriyi, amacına hizmet eden eylem olarak nitelendirip, “*kaynak kültür için işlevine yönelik üretilen bir kaynak metnin, karmaşık bir eylem sürecinde bir erek kültür için işlevine uygun üretilmesi*” (Vermeer’den aktaran Tosun, 2002, s.76) biçiminde açıklamaktadır. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere Vermeer’in Skopos Kuramı’nda; amaç, eylem, işlev gibi kavramlar bu yaklaşımın temelini teşkil etmektedir.

Bu kuramın çıkış noktası çevirmenin; kaynak dilde yazılan metni erek dile aktarırken kaynak metne göre değil erek metnin amacı doğrultusunda değiştirip yeniden yapılandırmasıdır. Dolayısıyla da Skopos Kuramı, erek odaklı çeviri kuramının en belirgin örneğini teşkil etmektedir. Bu kuramda erek kitlesinin dilinin ve kültürünün çeviriye belirgin bir şekilde yansıması, erek kültürde bulunan normlarla ilişkilidir (Yücel, 2007, s.129).

Uygulamalı Alanını esas alarak kurulmuş olan Skopos kuramı, Vermeer tarafından, çeviri ile alakalı eylemlerden biri sayıldığını belirtmektedir. Söz edilen eylemi yönlendiren ve istenilen sonuca ulaşmasını sağlayan en önemli faktör *amaçtır*. Amaç, bu kuramın merkezinde yer aldığından ötürü bu kuramın adı da aynı ismi taşımaktadır. Ayrıca 1984’te Katharina Reiss ile Hans J. Vermeer Almanca olarak kaleme aldıkları “*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*” başlıklı

kitaplarıyla İşlevsel çeviri kuramını çeviribilime kazandırmışlardır. İşlevsel kuramcılar çeviriyi, bir uzmanın, *belli bir iletişimsel amaç* çerçevesinde gerçekleştirdiği bir *eylem* olarak görmektedirler. Bu amacı ise *Skopos* (Yunancada: amaç, niyet, işlev) diye adlandırmaktadırlar (Reiss ve Vermeer, 1984, s.96; Çev. Gülfer Tunalı). Bu kuram ortaya atılmadan önceki yıllarda Reiss çeviri araştırmalarında kaynak metnin işlevi üzerine odaklıyken, Vermeer'in Skopos Kuramı'nda çevirinin skoposu (amacı) ile erek metnin erek kültürde gerçekleştireceği işlev ile çeviriye yön vermektedir.

Skopos Kuramı'nda görüldüğü gibi, çeviri eyleminin üzerinde fazla durduğu noktalarından biri olan işverenin amacı ve çevrilen metnin erek kültürde üstleneceği işlev, çeviri sürecini doğrudan etkilemekte ve ona göre ürün şekillenmektedir. Skopos Kuramı, herhangi bir çeviri stratejisi sunmamıştır, öte yandan çevirmenin erek metnin işlevine ve amacına ulaşmak için *bilinçli* olarak izlediği tüm stratejiler kabul edilmektedir:

“Skopos, çevirmenin erek metni göz önünde bulunduran bazı ilkeler doğrultusunda tutarlı ve bilinçli bir çeviri yapılmasını talep eder. Kuram bu ilkeleri belirlemez: çevirmen, her özel durum için ilkelerin niteliğine ayrı karar vermelidir” (Vermeer, 1989; Munday, 2001, Çev. Gülfer Tunalı, 2006, s.36).

Skopos Kuramı, belli bir kaynak metnin, erek metinde belirlenen amacına uygun olarak birkaç tarzda çevrilebilmesine olasılığına yer vermektedir. Bu kuramın ortaya atılmasıyla 2000 seneden beri tartışıla gelen *sadık* ve *serbest* çeviri ikilemi ortadan kaldırılmıştır çünkü bu kurama göre çeviri amacı dilerse sadık, dilerse serbest olabilmektedir. Çeviri metin, kaynak metine ister sadık ister serbest çeviri yaklaşım izlesin, o çeviri iletişim ve amacına uygun ise kuramın ana savına zıt düşmemektedir. Çevirmen kültürel işlevselliği, erek kitlenin amacına göre sözcüğü sözcüğüne çevirebilir, gerekirse ekleme yapabilir, işleminde çıkarma eylemine de başvurabilir. Skopos Kuramı, hangi stratejinin metnin amacına daha iyi hizmet

edeceğine çevirmenlerin karar vermesi gerektiğini savunur ve çevirmenlere seçme özgürlüğü verir. İşlevsel Kuram, bir metnin tutarlı, akıcı ve doğal olması ihtiyacından dolayı ortaya çıkmıştır (Reiss ve Vermeer, 1984, s.114, Çev. Gülfer Tunalı).

Skopos Kuramı'nda, tercüman çeviri faaliyetine başlamadan evvel, çeviriyle alakalı, kendisinin veya işverenin alacağı kararlar bu çevirinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Muharrem Tosun Skopos Kuramı'nı "*çevirmen çeviri sürecinde, çoklu amaç doğrultusunda, çevirinin erek kültürde göreceği işlev konusunda kararlar almak zorundadır*" diye nitelendirir (Aktaran, Yücel, 2007, ss.129-130). İşlevsel çeviri yönteminde işveren bir çeviri siparişi verirken aynı anda bu çeviriye önceden belirlenmiş bir amaç doğrultusunda çevrilmesini talep etmektedir. Çevirinin, erek kültürde önceden planlanmış hedefine ve amaçlanan erek kitleye en iyi şekilde sunulmasını beklemektedir. Çevirinin hedefine en doğru şekilde ulaşması için işveren ile tercümanın, gerekli amaç ve izlenecek stratejiler üzerinde önceden uzlaşmaları gerekmektedir.

Genztler'e göre, Skopos Kuramı kültürel öğeleri çok iyi eklemlenmiştir zira Skopos Kuramı'nda bir müşterinin çevirmene iş verirken belli amaçları vardır, bu amaçlarda aynı zamanda hedef kitlenin belli beklentileri bulunmaktadır ve çeviri iletişimi sağlayan bir etkileşimdir (2001, s.73, Çev. Gülfer Tunalı). Bu kuramın çeviribilime en önemli ve yenilikçi katkısı *işveren* unsurudur. İşveren bir kişi, bir grup ya da kurum olabilmekte ve bu işverenin amacı kimi zaman kaynak metin yazarının, erek kitlesinin ve çevirmenin hedeflerinden çok değişik olabilmektedir.

Vermeer'de çeviri eylemini ölçtüğünde, eşdeğerlik kavramını aşır *yeterlik* kavramı kullanmaktadır. Vermeer, çevirinin erek kitlesi için üretildiğini savunur ve eğer çeviri eylemi Skopos doğrultusunda hareket ederse, o takdirde bu çeviri metin, işlevsel ve iletişimsel yönünden yeterli bir metindir. Eşdeğerlik kavramı, sadece kaynak metin ile erek metin arasında işlev benzerlik arandığı durumlarda bir istisna

olarak görülmektedir. Bundan ötürü, Skopos kuramında eşdeğerlik kavramına sadece bu işlevin değişmez olarak muhafaza edildiği durumda başvurulmaktadır (Reiss ve Vermeer, 1984, s.139, Çev. Gülfer Tunalı). Kısacası, çeviride başarı oranını kaynak metne eşdeğer olduğuna değil de daha önceden belirlenen amaca ne derecede uygunluk sağladığına bakan bu kuramın, çeviri araştırmalarına bir yenilik kattığının ve BÇA'dan farklı olan noktasının, çeviri ürün odaklı değil de çeviri işlev odaklı olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Vermeer/Reiss, erek kitlenin beklentileri önem vermekte; dolayısıyla çevirmen kaynak metne önem vermemektedir. Skopos kuramında, erek metin çeviride birincil konumdadır ve çeviri kaynak metnin normlarına bağlı kalmayıp erek kültürün bir ürünü olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu kurama göre çevirinin yüzeysel ve dilsel bir aktarımdan daha ziyade çok etkenli kültürel bir aktarımdan ibaret olduğu görülmektedir.

Bunun yanında, bu yaklaşımda çevirmene önemli bir sorumluluk düştüğü görülmektedir. Çevirmen; erek metnin, erek kültürde uzman olarak işlevini gerçekleştirmek için çeviri etkenlerini tespit ederek, çeviri sürecinde alacağı kararları kendisi seçmekte mükelleftir (Bkz. Vermeer, 1990, ss.69-153). Bu kuramda, çevirmenin her iki metin kültüründe uzman olması beklenmektedir. Kültürlerarası iletişimi kurduğu için çevirmen; kaynak ve erek kültürün çizdiği sınırlamaları aşarak, kaynak ve erek kültür arasındaki ilişkileri çözümlyerek, çeviri kararlarını bu doğrultuda vermektedir (Snell-Hornby, 1986, s.106, Çev. Gülkan Çavuş, s.50). Bu kuram, erek kültürü ve erek metni esas alan *ürün-odaklı* ve *betimleyici* niteliklerinden dolayı *erek-odaklı kuram* olarak adlandırılmaktadır.

Diğer yönden, Skopos Kuramı'na farklı eleştiriler de yönlendirilmiştir; örneğin: Bengi-Öner, Skopos Kuramının araştırmalarının uygulamayla sınırlı kaldığını eleştirmiştir. Kuramda *çeviri sürecinin* esas alındığını ve bu süreci *çevirinin amacının* yönlendirdiğini dile getiren Bengi-Öner, bu kuramı geliştirenler her ne

kadar iddia etseler de Skopos Kuramı'nı genel bir çeviri kuramı olarak kabul etmemektedir (2001 b, s.121).

1.3.2.1.2. Bir Eylem Olarak Çeviri

Vermeer'in Skopos Kuramı ile Justa Holz-Mänttari'nin geliştirdiği *eylem odaklı* çeviri kuramı arasında büyük oranda benzerlikler sergilendiği söylenebilmektedir. Her iki yaklaşım da çeviri, bir amaç çerçevesinde gerçekleşmiş, çevirmen de görevli bir uzman olarak çeviride yer almıştır. İşlevsel çeviri yaklaşımlarının ikinci kuramcısı olan Justa Holz-Mänttari 1984 yılında, Bir eylem olarak çeviri kuramını çeviribilim dünyasına yeni bir yaklaşım olarak sunmaktadır. *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode* başlıklı yapıtında kuramını tanıtan Holz-Mänttari, “çeviri olgusuna getirilen diğer yaklaşımlardan, özellikle de Vermeer'in Skopos Kuramı'nda açıkladığı şekliyle çeviri sürecinin ve çeviri ürününün belirleyenleri arasında ürünün erek kültürdeki işlevini ön plana çıkaran bakış açısından da destek almakla birlikte, (...) çeviriyi iletişim ve eylem kuramları temelinde diğerlerinden daha geniş ve daha kapsayıcı bir çerçeve içinde açıklar” (Aktaran: Karakaya, 2001, s.11).

Prunc, çeviri edimini kültürel kısıtlamaları aşmak için ortaya atılan karmaşık ve hiyerarşik yapısıyla bir uzmanlık faaliyeti olarak sayan Holz-Mänttari'nin çeviri eyleminin amacını, kültürler ötesi ileti aktarımında işlenecek metinleri üretmek olarak nitelendirmektedir (2007, ss.158-159). Çeviriyi bir eylem sayan ve *bir amaca hizmet etmesi gerektiğini* ortaya atan Holz-Mänttari, bu amaçtan yola çıkarak *iş bölümüne dayalı toplum (arbeitsteilige Gesellschaft)* düşüncesini savunur. Bu amaç, erek kültür ve kitlenin normlarına göre şekillenmekte ve çevirmen bu süreçte erek kültürün beklentileri çerçevesinde, işlevsel kararlar alan kültürler arası iletişimi kuran bir uzman olarak görülmektedir. Uzman çevirmen,

çeviri sürecinde sadece erek dizge normlarını esas alan bir çeviri yöntem ve stratejileri izlemekle sınırlı değildir. Aynı zamanda, iş bölümünden yola çıkarak toplumda çeviri sürecinde çevirmen ile iş birliği içinde olan birçok etken bulunmaktadır. Çevirmenin görevlerinden biri, erek metni ve iş birliği içinde olduğu eylemlerden yararlanabileceği tüm kaynakları ekonomik şekilde yararlanarak çevirisini ortaya koyabilmektir (Çeviribilim, 2008)³.

Maenttaeri, Çeviri Eylemi kuramını sunduğu dönemde, çeviride yaygın paradigma, *kaynak odaklı* yaklaşım ve çeviriye dilbilimsel metotlarla incelenmekteydi. 1984 yılında *Çeviri Eylemi Kuramı ve Metodu* başlıklı kitabıyla, çeviribilimde yeni bir yöntem sunan Holz-Maenttaeri, günümüz paradigma anlayışının ilk temsilcisi olarak bilinmektedir. Yani *İşlevsel* çeviri kuramlarının kurucusudur. Bu yeni paradigmanın getirdiği yeniliklerden biri ile *çeviri*, durağan bir olgu değil, toplumsal iş birliği çerçevesinde çeviriyi etkin kılan dış etkenlerin de olduğu bir eylem haline gelmiştir. Bu eylemi yerine getiren *çevirmen*, kaynak ve erek metne de uzman gözüyle bakan, bir kültür aktarıcısıdır (Akbulut, 2004, s.28).

Buraya kadar, İşlevsel çeviri kuramının en önemli temsilcisi olan Skopos ve Eylem-Odaklı çeviri kuramının tanımı, çıkış noktaları ve erek metni bakış açısına değinilmiştir. Bundan sonraki alt başlıkta Betimleyici çeviri Araştırmalarının kurucuları sayılan Even-Zohar'a (Çoğuldizge Kuramı) ve Gideon Toury'e (BÇA) yer verilecektir.

1.3.2.2. Betimleyici Çeviri Araştırmaları

Toury'nin 1980 yılında sunduğu kuramla birlikte nesnel ve görgül bir bilim dalı olan çeviribilime önemli katkı sağlayan bu yaklaşım akademik çevrede büyük yankı oluşturmuştur. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülkenin araştırmacıları

³ http://ceviribilim.com/?page_id=1496#toc-anchor-1496-5 son erişim:01.03.2019

1980'lerde Betimleyici çeviri araştırmasına (BÇA) geniş ver vermiştir. O dönemlerde genellikle Belçikalı, İsraili ve Hollandalı çeviribilim akademik camiasından toplanan bir grup, edebi metin çevirisini betimlemek ve çevirmenlerin kararlarını yönlendiren normları tespit etmeye yardımcı olacak yöntemleri geliştirmek için yoğun bir şekilde toplantılar düzenlemişlerdir (Gentzler, 2001, s.131). Çoğuldizge kuramı ve BÇA ile ilişkili olarak çalışmalarını ilerleten bu grup, çevirileri daha kapsamlı bir şekilde betimleyecek yeni bir metodoloji sunmaya gayret etmiştir. José Lambert ve Hendrik van Gorp'un yaptıkları çalışmalarda, kaynak ve erek dizge arasında karşılaştırmalı bir çözümleme sunmaktadırlar. Bu öneriye göre, kaynak dizgenin yazarı, metni, hedef aldığı kitle ve yazınsal normlarını; erek dizgenin çevirmeni, metni, hedef aldığı kitle ve yazınsal normları karşılaştırmalı bir şekilde incelemektedir. Bunun yanında, kaynak metin yazarı ve erek metine aktaran çevirmenin amaçlarının, kaynak ve erek dizgedeki tepkilerinin ve sosyolojik etkilerin de mercek altına alınması gerektiğini vurgulamışlardır (Bkz. Munday, 2008, ss.120-121).

BÇA, Itamar Even-Zohar'ın 1970'li yıllarda geliştirdiği Çoğuldizge kuramını ve bu kuramdan yola çıkarak bu kuramı çeviri araştırmalarına uyarlayarak geliştiren Toury'nin yaklaşımına verilen bir üst kavram olarak kullanılmaktadır (Tahir-Gürçağlar, 2011, s.128). BÇA'nın erek odaklı çeviri araştırmaların arasında ana yaklaşımlardan biri sayıldığı da bilinmektedir. Tahir-Gürçağlar, BÇA farklı çeviribilimciler aracılığıyla geliştirilerek nitelendirilir ve bugüne dek bu kuram geçerliliğini sürdürmektedir (2011, s.128). BÇA, esasında çeviri sürecini betimleme odaklı ve çeviride bulunan ilişkileri yansıtan kaynak odaklı ve eşsüremli durağan çeviri araştırmaların aksine, çeviriyi erek ve ürüne odaklı bir yaklaşımla mevcut ilişkiler üzerine betimler ve çevirinin devingen olduğunu tespit etmeye çalışır (Yücel, 2007, s.156).

Yukarıda da belirtildiği üzere BÇA'nın başlığı altında incelenen kuramlardan biri Even-Zohar'ın geliştirdiği Çoğuldizge kuramıdır. Even-Zohar, dilbilimsel yöntemlerle metinlerin tarihsel süreçlerini açıklayamadıklarını öne sürmektedir. Even-Zohar'ın çeviriyi toplumsal ve tarihsel bir bakışla inceleyen kuramı Toury'nin betimleyici araştırmalarının çıkış noktası sayılmaktadır (Krş. Baker, 2001, s.163). Toury, çeviri süreci üzerinde durmaktan ziyade, çeviri ürünü ve çevirilerin erek kültürün bir parçası ve ürünü olduğu gerçeğini vurgulamakta ve eşdeğerlik kavramını farklı boyutlardan ele almaktadır (Krş. Bengi-Öner, 1999, ss.18-20).

Bu bölümde, çeviribilim alanında çığır açan bu iki kuramcının yaklaşımları ele alınacak, dolayısıyla çeviri eylemi ve ürünlerin sosyokültürel bağlamına vurgu yapılacaktır. Gelecek alt başlıkta, Çoğuldizge kuramının tanıtılmasıyla başlayacaktır.

1.3.2.2.1. Çoğul Dizge Kuramı

Kuralcılığa bağlı kalan ve çeviri sorunu ve sorularına cevap vermeyen dilbilimsel kuramlara karşı bir diğer eleştiri de İsraili kültür araştıran Even-Zohar'dan gelmiştir. Even-Zohar'ın sunduğu çoğuldizge kuramının uygulama alanı genişlemiş, bu kuramdan yola çıkarak *Descriptive Translation Studies* (DTS) olarak bilinen kuramıyla çeviri araştırmalarını son 30 yıla yakın bir süreden beri ciddi etkileyen Toury gelmiştir.

Tahir-Gürçağlar, Even-Zohar'ın 1970'lerden beri geliştirdiği çoğuldizge kuramının, çeviribilim alanında önemli bir dönüm noktasına imzasını atmış olduğunu ifade etmiştir. Tahir-Gürçağlar: “Çoğuldizge Kuramı, çeviri sürecine yeni bir bakış açısı getirmiş, özellikle de bu sürecin toplumsal-kültürel yönlerini vurgulayarak dilbilimsel kuramların açıklamakta yetersiz kaldığı çeviri ve kültür

ilişkileri, kültürel dönüşümde çevirilerin işlevi, çeviri ile ilgili tanım ve davranışların zaman içinde değişimi gibi konulara ışık tutmuş” olduğunu belirtmektedir (2008, s.196).

1987’de Even-Zohar *The Position of Translated Literature within the Literary System* (Yazınsal Çoğul-dizge içinde çeviri yazının durumu) adlı eserinde, çevirinin belli ulusal kültürlerin şekillenmesinde üstlendiği önemli role dikkat çekmiş ve çevirinin o kültürün ayrı bir dizgesi olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır (Bkz. Rifat,2003, ss.243-252).

İsraili Even-Zohar, Rus biçimcilerin ve Çek yapısalcılarının araştırmalarından etkilenecek geliştirdiği çoğuldizge kuramının temelinde, çeviri olgusunun kültürel, toplumsal çerçeve ve tarihsel bağlamdan kopuk olarak incelenmeyeceğinden yola çıkarak bu kuramı ortaya koymaktadır. Sosyokültürel bağlamlarından bağımsız bir şekilde incelenen metinler ile çeviri araştırmalarına yenilik getiren çoğuldizge kuramı çerçevesinde, çevirilerin devingen olduğunu, tarihsel bağlamda değerlendirildiğini ve çevirilerde toplumsal etkenlere önem verdiğini vurgulamaktadır (Tahir Gürçağlar, 2003, s.243).

Even-Zohar bu kurama başvururken “*sanat değeri olmadığına karar verilmiş eserlerle herhangi bir şekilde ilgilenmeyi önleyen geleneksel estetik yaklaşıma özgü yanlıgıları ve bunlardan doğan güçlükleri gidermek*” (Aktaran, Rifat, 2004, 193) istediğini belirtir, artık çevirilerin cümleler ve kelimeler halinde tek tek incelenmesinin faydası olmadığını, bunun yanında çeviri yazını bir metinler toplamı olarak görmeyip *yapısı ve işlevleriyle bir dizge olan metinler topluluğu* olarak gördüğünü savunmuştur. Even-Zohar’a göre çeviri yazını iki yönden bir dizge olarak ortaya çıkmaktadır. Birincisi, çevirilecek olan metnin erek kitle tarafından seçilmesi, zira “*seçim sırasında kullanılan ilkelerin yerli edebiyat içindeki diğer dizgelerle ilişkisiz olduğu düşünülemez*”, ikinci dizge ise, mevcut edebiyattaki diğer dizgelerle ilişkili olarak oluşan çeviri normları ve kararları

oluşturmaktadır (a.e., s.192). Dolayısıyla, Even-Zohar çeviriyi ele alırken onun kendi içinde bağımsız bir dizge olarak sınırlı kalmadığını, çoğuldizgenin tarihine önemli katkılar sunduğunu, hatta onun bir parçası olduğunu, çoğuldizgede bulunan diğer tüm dizgelerle bağlı olan bir dizge halinde olduğunu vurgular. Even-Zohar, yazınsal çevirilerin çoğuldizgedeki yerini ve işlevini belirlemek amacıyla bulunan ilişkilerin işleyişinin çözümlenmesi önermektedir (a.e., s.193).

Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramı da ögeler ve dizgeler arası ilişkileri çözümlenmektedir (Daldeniz, 2004:73). Dizgenin devingen bir yapıya sahip olduğunu belirten Even-Zohar, artsürem ve eşsürem de tarihsel olduğunu ve toplumsal değişim sürecini incelemek için her ikisine de başvurulmasını öngörmekte ve dizgeyi teşkil eden ögelerin ağdan kopuk bir şekilde incelenmeyeceği için, ögeler içindeki ilişkilerin hem eşsüremli hem de artsüremli olarak incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir (Aktaran, Paker, 2004, ss.191-192). Dizgeyi bir yönden kendi içine kapalı, öte yandan diğer ağlarla bir ilişkiler zinciri olarak kabul etmekte ve bundan ötürü kuramına *çoğuldizge* diye adlandıran Even-Zohar Çoğuldizge'yi şu şekilde tanımlamaktadır:

“Birbiriyle kesişen ve kısmen örtüşen, farklı seçenekleri kullanan, ancak üyeleri birbirine bağımlı, yapılandırılmış bir bütün teşkil eden çoklu bir dizge” (Aktaran Tahir-Gürçağlar, 2003, s.245).

Even-Zohar, çoğuldizge kuramında dizgeler arasındaki ilişkileri belirli kavramlar aracılığıyla açıklamaktadır. Bu çerçevede, kuramı kendi içinde *“merkezi/çevresel, saygın edebiyat/saygın olmayan edebiyat, birincil etkinlik/ikincil konum”* gibi zıtlıklarla temsil eden belirli kavramlar sunan Even-Zohar, bu kavramlarla yalnızca metinlerin yazın dizgesi içindeki yerleriyle sınırlı değil, aynı zamanda çeviri yazının kendi içinde bir dizge oluşturduğunu ve bu dizgenin yerinin tespit edilebileceğini savunur (Tahir-Gürçağlar, 2003, s.247). Even-Zohar, *çeviri yazın* kavramını kullanırken bu kavram ile çevirilmiş yazınsal yapıtların toplamını kast

etmemekte, ona göre *çeviri yazın* “*yapısı ve işleviyle bir dizge olan metinler topluluğu*” olarak belirtilmekte ve *yazın*ın çoğuldizgenin bağımsız bir parçası olduğunu savunmaktadır (Aktaran, Paker, 2004, s.192).

Tahir-Gürçağlar göre, *çeviri yazın* çoğuldizgesinin içinde merkezde konumlandırıysa, merkezin şekillenmesini de sağlarlar. Bu halde, özellikle çevirilerin yenilikçi özelliği bulunur ve repertuvarda yeni türlerin biçimlenmesinde katkıda buldukları zamanlar da görülür (2003, s.247). Even-Zohar’e göre, çevrilecek yazınlar, kendi aralarındaki uyum ve erek yazında üstlenebilecekleri işleve göre, çoğuldizgede hâkim etkenler tarafından belirlenmektedir (Aktaran Paker, 2004, s.195). *Çeviri yazın*ın birincil konumda sayılması için Even-Zohar tarafından şu gerekli koşulların bulunması gerekir:

“(a) *Çoğuldizge henüz oluşmamışken, ya da bir başka deyişle, edebiyat henüz “genç” ve yerleşme sürecinde iken; (b) edebiyat ya “çevresel”, ya “güçsüz” ya da her iki durumda iken; (c) edebiyatta dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşanırken.*” (Aktaran, Paker, 2004, 195)

Çoğuldizge’de eğer önemli bir değişim sağlanamıyorsa veya yenilikçi özellikler çeviri dışından kaynaklanıyorsa, yani çoğuldizge’nin çevresinde konumlanıyorsa, o halde o çeviri yazın ikincil konumda olmakta ve merkezin biçimlenmesinde etkili olmamaktadır (Tahir Gürçağlar, 2003, s.247).

Çeviri yazın, çoğuldizge’nin bazen merkezinde bazen de çevresinde konumlanabileceği, çok katmanlı bir düzenden ibarettir. Even-Zohar, bir *yazın çeviri* çevirilerin merkezinde yani *birincil* konumda ise, çevirmenin, kaynak kültürü temel alan bir çeviri stratejisi izlemekte, kaynak metine bağlı kalmakta ve *yeterli* çeviriler ürettiğini savunmaktadır. Bu durumda erek kitle, erek kültür çoğuldizge’sinde el verdiği kadar, yeni yazın modeli ve farklı geleneklerle tanışma fırsatı doğmaktadır. Dolayısıyla çeviri vasıtasıyla iki farklı dil ve kültür bir araya

gelerek, yeterlilik ve eşdeğerlilik gerçeklerinin büyük oranda örtüşerek ortaya çıkmasına katkı sunmaktadır (Aktaran, Paker, 2004, s.199). Ancak belli tarihsel dönemlerde *çeviri yazınının* tamamının merkez ya da çevrede yer aldığını söylemek pek doğru değildir zira çeviri dizgesinin kendi içinde belli katmanlar vardır ve bu katmanlardan bir kısmı (örneğin saygın bir dilden çevrilmiş eserler) merkezi konumdayken, bir kısmı (saygın olmayan bir dilden çevrilmiş eserler) çevrede yer almaktadır. Çeviri yazını çoğuldizge’de aldığı konuma göre, çeviri normları, kararları ve politikalarını da yansıtmaktadır.

Even-Zohar (1987), çeviri olgusunun tarih ve kültürden arındırılarak incelenemeyeceğini, bunun ancak çoğuldizge’nin bir parçası şeklinde düşünülerek belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Even-Zohar, bir metnin birdenbire var olmasının imkânsız olduğunu ve bir metnin belli kültürün içinde bulunan diğer metinlerle ilişkiler kurarak merkez veya çevresinde yer alacağını vurgulamaktadır. Bu şekilde ele alındığında, Even-Zohar’a göre çevirinin yapısı sınırlı bir aktarım olarak değil, belli bir kültür dizgesindeki mevcut ilişkilerle etkileşim halinde olan bir etkinliktir. Yani, Çoğul-Dizgesel konumlar esas alınmadıkça, *yeterlik* ve *eşdeğerlik* gibi temel kavramlar sağlıklı bir şekilde araştırılmaz. (Bkz. Aksoy, 2002, ss.41-44). Bu devingen ve artsüremli bakışın ortaya çıkmasıyla, *eşdeğerlik* ve *yeterlilik* kavramlarının anlamları da değişerek tarihsel ve bağlamsal önem taşımaktadır. Bu bakış açısı, betimleyici çeviribilim araştırmalarının temelini teşkil etmektedir (a.e., ss.41-44).

Even-Zohar *kültür repertuarı* kavramını, kültür kuramı açısından en önemli kavram olarak saydığını, tanımlarken de “*bir insan grubun, bir grubun üyesi olan bireylerin, yaşamın düzenlenişinde kullandıkları bir seçenekler bütünü*” olarak vermektedir. Yani, bir insan grubunun boyutlarının değişken olduğunu, dolayısıyla da bu kavramın belli bir bölgede hayat sürdüren ve *toplum* olarak adlandırılan ister

büyük ister *aile* olarak tanımlanan küçük bir insan grubuna karşı kullanılabileceğini savunmaktadır (Bkz. Karadağ, 2004, ss.9-15).

Toury, betimleyici çeviri yaklaşımlarında, Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramıyla birlikte getirdiği yeniliklerden yararlanmaktadır. Toury'nin Tarihsel Betimleyici araştırmalarında çoğuldizge kuramı çıkış noktası olmuştur. Alt başlıkta, 21. yüzyılda en çok ilgi çeken ve bu tezin kuramsal çerçevesini teşkil eden Toury'nin Betimleyici Çeviri Kuramı (BÇA) üzerinde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3.2.2.2. Betimleyici Kuram (Gideon Toury)

Gideon Toury, Betimleyici Çeviribilim Araştırmaları (BÇA) İngilizcesi (Descriptive Translation Studies) kısaca (DTS) olarak bilinen kuramı, Itamar Even-Zohar'ın ortaya koyduğu çoğuldizge kuramından esinlenerek geliştirmiştir. Toury, 1980 yılında *In Search of A Theory of Translation* başlıklı kitabıyla Betimleyici çeviribilimi ana çizgileriyle bilim dünyasına sunmuş, kuramları üzerinde yenilikler yaparak 1995 yılında *Descriptive Translation Studies and Beyond* başlığa taşıyan eserini bilim dünyasına sunmuştur. Toury, Even-Zohar'ın çoğuldizge araştırmalarında getirdiği yeniliklerden istifade etmiştir. Bilhassa kültürel planlamayı gösteren, bulunan çeviriler arasındaki ilişkileri tespit eden, normların toplumsal-kültürel boyutunu vurgulayan ve çeviriyi bir *uzlaşma süreci* olarak tanımlayan yaklaşımları gerçekleştirmiştir (Bkz. Toury, 1995, ss.53-69). Bu bağlamda, yukarıda adı geçen kuramlar, teorisyenlerin İsraili olmasından kaynaklı literatürde İsrail Okulu Çeviri Kuramları diye de adlandırılır.

Toury, ondan önce gelen Even-Zohar ve Holmes'ın araştırmalarından yola çıkmış, çeviribilimi karşılıklı etkileşim halinde görerek üç farklı alana ayırmıştır. Bu üç başlık ise: *Çeviri kuramı araştırmaları*, *Uygulamalı çeviribilim araştırmaları* ve *Betimleyici çeviribilim araştırmaları* olarak adlandırmıştır. Ancak Toury kendi

kuramında *Betimleyici alan* için özel bir yer vermektedir. Toury'e göre, betimleyici araştırmalarında çeviri işlevleri, süreçleri ve ürünleri kendi aralarında ilişkilidir. Dolayısıyla, belli bir çevirinin içinde bulunduğu erek kültürdeki yeri ve üstlendiği işlevi, çevirinin metinsel ve dilbilimsel yapısından ötürü, kaynak metinle ne derecede ilişki sağladığını tespit etmek açısından önemli bir gelişmedir (1995, ss.10-24). Kuramsal araştırma alanı *olası ilişkileri* incelerken, betimleyici alan ise *var olan ilişkileri* araştırır, uygulamalı alan ise *olması gereken ilişkileri* sunar (Toury, 1995, ss.17-19).

Toury, *Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü* adlı eserinde çevirmenliği: “Her şeyden önce toplumsal bir rol oynayabilmek, yani bir topluluk tarafından - çevirmenliğe, bu etkinliği gerçekleştirenlere ve/veya onların ürettiklerine- o topluluğun uygun gördüğü adlarla verilen işlevi, uygun görülen bir biçimde yerine getirebilmek” (2012, ss.149) biçiminde tanımlamıştır. Bu tanım çerçevesinde, bir kişinin çevirmen olabilmesi için gereken koşulları şu biçimde vermektedir:

“Çevirmenlik davranışının uygunluk derecesinin saptanabilmesi ve davranışı kısıtlayabilecek zorlukların üstesinden gelinmesi için birtakım normların öğrenilip benimsenmesi bir kültür ortamında çevirmen olabilmenin ön koşuludur” (A.e., s.149).

Toury'nin yukarıda belirttiklerinden yola çıkarak, çevirinin sosyo-kültürel bilgisine önem vermekte, çeviride çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığına işaret etmekte ve “güçleri bakımından sosyo-kültürel normları iki uç nokta arasında kalan bir *iskala*”yı esas alarak betimlemektedir. (a.e., s.150).

Toury normları, çeviri faaliyetine ilişkin toplumsallığın betimlenmesinde temel bir kavram ve odak noktası olarak görmekte; bunun sebebi ise, “varlıklarının ve geçerli oldukları durumların geniş bir alana yayılma çeşitliliği”, “toplumsal düzenin kurulmasını ve korunmasını güvence altına alan önemli etkenler” olarak

açıklamaktadır (a.e., s.151). Toury'nin, normları toplumsal düzen ile ilişkilendirmesiyle beraber, Even-Zohar'ın *kültür repertuarı* kavramını hatırlatmaktadır. Zira Even-Zohar “kültür repertuarı” kavramını verirken: “*Bir grup ve bu grubun bireysel üyeleri tarafından yaşamın düzenlenişinde kullanılan seçeneklerin tümü ya da bu seçeneklerin kabul görmüş bir bütünü*” olarak tanımlamaktadır (Krş. Even-Zohar, 2002, s.166).

Bengi-Öner'in belirttiği gibi Toury, Holmes'un çeviri kuramını geliştirmekle kalmayıp aynı anda bu kuramla çeviribilimin erek-odaklı araştırmalarını da başlatan ilk isimdir. Toury'nin *erek-odaklı* araştırmasında, kaynak metnin, sadece kaynak kültür ve kitlesine üretilen bir metin olduğunu, oysa erek metnin, erek kültür normları bağlamında üretilen *farklı* ve *yeni* bir metin olduğunu vurgulamaktadır. Çeviri ürünün çeviri sürecinde kaynak metnin dokunulmazlığı temel teşkil etmemektedir zira o metin tamamıyla erek kitle ve kültürü için yapılmıştır ve neredeyse özgün bir ürün olarak sayılmaktadır (1995, ss.15-16). Toury, çevirinin işlevini ele aldığı anda, çevirinin işlevi erek kültür, çeviri kitlesinin beklentileri doğrultusunda ve erek kültürün kültürel şartları çerçevesinde tespit edilmektedir. Bundan ötürü erek kültürün ihtiyaçlarından ve beklentilerinden yola çıkılarak, kaynak metin normlarının erek metinde ne kadar korunacağı veya göz ardı edileceği çevirmenin kararlarını etkileme konusunda önemli rol üstlenecektir (a.e, s.25). Temel hedef, erek metnin erek kültürde bir işleve sahip olmasıdır. Toury bu kuramıyla, çeviri sürecine ve çeviri faaliyetine, çeviri bilimsel kuramı, nesnel ve dizgesel bir yaklaşım olarak sunmaktadır.

Toury'nin bu getirdiği yeniliklerle çeviribilim erek odaklı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Toury'nin sunduğu erek-odaklı çeviri yaklaşımında, çeviri ürünlerinin gözlemlenebilir bir hale gelmekte ve bundan yola çıkarak çeviri araştırmaları gözlemlenebilir bir olgu olarak ilk olarak çeviri metinleriyle başlamaktadır. Artık çeviri olgusunu dizgeli bir şekilde betimleyerek çözümlemek

ve elde edilen bulgular üzerinde inceleme yapmak bu kuramın çıkış noktasını teşkil etmektedir. Betimlemelerden elde edilen verilerle bu kuramın sürdürülebilirliği sürekli test edilebilmekte ve gerekirse değişiklikler gidilebilmektedir (Bkz. Toury, 1995, ss.1-7). Artık eskisi gibi kaynak metin dokunulmazlığı kalmamıştır zira üretilen metin sadece erek kitlesi ve kültürüne yönelik bir metine dönüşmüştür.

Çeviri amaca yönelik bir eylem olmasından dolayı, erek-odaklı çeviri araştırmalarında bu çeviri ürün yalnızca erek dizgede geçerlidir. Bundan yola çıkarak, çeviri metin ile erek kültürün diğer dizgeleri arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Bu sebepten, bu kuramda araştırma yapılırken kaynak metnin çeviride yarattığı sorunlar üzerinde odaklanmaktan ziyade, çeviride üretilecek çözümler üzerine durulmaktadır. Bengi-Öner, bu konuya şu şekilde açıklık getirmekte: “*Ancak bu çeviri metnin kaynak metinle olan ilişkisini yadsımak anlamına gelmemektedir. Çeviri metnin çıkış noktası doğal olarak kaynak metindir ve çeviri metin kaynak metinle eşdeğerlik ilişkisi içindedir. Ancak eşdeğerlik kavramı bağlamında çeviri araştırmalarını yönlendirecek soru, çeviri metnin kaynak metnin eşdeğeri olup olmadığı değil, iki metin arasında ne tür ve derecede bir eşdeğerlik olduğudur*” (1990, ss.118-119). Bu yaklaşımla beraber *eşdeğerlik* kavramı yeni anlam kazanarak Çeviribilim araştırmalarında bir çağ açmıştır.

Toury’ye göre, erek kitlede çeviri olarak kabul edilen her metin aslında birer çeviridir dolayısıyla betimleyici alanın inceleme alanına girmektedir. Bu kuramda, ilk önce çevrilen metnin erek dizgede daha önce yapılan çevirilerle veya özgün metinlerle ilişkisi betimlenmektedir. Daha sonra, kaynak metin ile kıyaslanarak aralarındaki ilişki saptamaktadır. Yani *sorun* olarak incelenen kaynak metinle *çözüm* olarak incelenen erek metni ele alarak aralarındaki ilişkileri etkileyen normları tespit etmektedir. Çevirinin hangi aşamalardan geçerek çevrildiği ve nasıl çevrildiği değil, hangi sebeplerden dolayı bu şekilde çeviri yapıldığı, çevirinin ne tür sosyokültürel, siyasal unsurlardan etkilendiği soruları yer almaya başlamıştır.

1.3.2.2.2.1. Betimleyici Çeviri Kuramlarında Eşdeğerlik

Kuşkusuz en ayrıntılı şekilde erek-odaklı eşdeğerlik yaklaşımı sunan Toury, üretilen her erek metnin; koşullar, kurallar ve sorunlar doğrultusunda incelenmesiyle eşdeğerliğinin ölçülebileceğini öne sürmektedir. Toury, eşdeğerliği kaynak-odaklı ve erek-odaklı bakış olmak üzere iki türe ayırmakta ve türleri şu şekilde tanımlamaktadır:

(A) *Kuramsal* bir eşdeğerlik, erek ve kaynak metinler arasındaki soyut ve ideal bir ilişkiyi belirtmektedir.

(B) *Betimleyici* bir eşdeğerlik, erek metin ve kaynak metin ve doğrudan gözlemlenebilir halde olan gerçek sözcülerin ilişkisini açıklamaktadır (Bkz. 1995, ss.53-69).

Toury, betimleyici eşdeğerliği açıklarken, erek metin ve kaynak metin arasında bir eşdeğerliğin olup olmadığını değil, aralarındaki eşdeğerliğin *türü* ve *derecesini* araştırmaktadır. Dolayısıyla da erek metin ve kaynak metin arasında mevcut ilişki bir bütünlük halinde eşdeğerlik işlevini yerine getirirse, o zaman bir çeviri ilişkisinin var olduğunu belirtmektedir (Bkz. 1995, ss.53-69).

Betimleyici eşdeğerlik, erek ile kaynak metin arasındaki çeviri ilişkisinin ne olduğunu ve niye böyle bir ilişkide olup ta farklı bir tür ilişki olmadığını açıklamayı hedeflemektedir. Bu açıklamayı da yalnızca *normlar* ile gereken ilişkilerin açıklanması sağlanabilmektedir. Çeviri yönünden ele alındığında, bu *normlar* çevirmen ile erek kitle arasındaki çevirmenin şahsi hedefleri, aldığı tercihler ve kararlar, erek kitlenin toplumsal değerleri, sanatsal değeri ve tercihleri arasında bağ teşkil etmektedir (Bkz. Hermans, 1999, ss.79-80).

Bu şekilde çeviri normları, çevirmenin alacağı kararları erek kültürü belirlemekte yani çeviri sürecinde erek kültür bir tür yol göstermektedir. Dolayısıyla, belli bir

zaman sınırında belli bir sosyo-kültürel alanda çeviriyi yöneten orada hâkim olan çeviri normlardır (Bkz. Toury, 1995, ss.53-69). Çevirmenin görevi ise, erek kültürle çeviriyi üretirken o kültürün beklentilerini kavramak, tahmin yürütmek ve bu çerçevede o kültürün çeviri beklentilerine *uygun* veya *kabul edilebilen* çeviriler üretmek için iki normdan birini seçerek uygulamaktır.

Çevirmen seçim yaparken, genelde ikisinden birini seçmek zorunda kalabilmektedir; bunlardan ilki kaynak metne ve normlarına *yeterli çeviri*, ikincisi ise erek metnin kültürüne ve normlarına *kabul edilebilir çeviri* bağlı kalma tercihi yapabilmektedir. Eğer *yeterli* çeviri eğilimini benimserse o zaman çeviri erek kitlesi ve kültürüne zorla dayatmış olmaktadır. Ancak *kabul edilebilir* bir çeviri yöntemini izlerse o takdirde kaynak metnin erek kültürde yeni bir versiyonunu sunmaktadır (Bkz. Toury, 1995, ss.53-69).

Toury: “*çeviride eşdeğerliği ölçmek için, çevirmenin erek kitlenin dilsel ve kültürel normlarına göre çevirirse kabul edilebilir bir çeviri sayılır; eğer kaynak metnin dilsel ve kültürel normlarına göre çevirirse yeterli bir çeviri yapmış olduğunu gösterir*” (Aktaran, Selma Akıllı, 2018, s.26) ifadelerini kullanmıştır. Bu bağlamda Toury (1980 ve 1995) bir metnin belli bir kültürde üretilmesinin iki temel nedeni olduğunu belirtmektedir:

- (1) Metin, bir başka dilde yazılmış ve bu metni erek kültürde temsil edilmek üzere üretilmişse *yeterli çeviri* özelliği taşımaktadır.
- (2) Metnin, o dilde ve erek kültür daha önceden belli bir yeri varsa veya bir boşluğu doldurmak için üretilmişse *kabul edilebilir çeviri* özelliğine sahiptir.

Öte yandan Toury, çevirinin hiçbir zaman tümüyle yeterli ya da kabul edilebilir olmadığını da hatırlatır, her çevirinin bilinçsiz olarak bile olsa her iki tarafın da normlarını yansıttığını ve çevirinin ağır basan çeviri normlarına göre tanımlandığını belirtir (Bkz. 1995, ss.56-57). Ona göre, çeviri ancak bir *uzlaş* ile

ikisinin arasında bir noktada yerde almaktadır. Dolayısıyla da çeviride her iki kutup arasında da bir yere kadar ödün vermektedir. Toury işte bu ödünün türü ve derecesini ölçmek için o çevrilen dönemde hâkim olan normları incelemektedir (Bkz. 1995, ss.53-69).

Toury bu kuramında, kaynak metinle erek metni karşılaştırılırken aralarında eşdeğerlik aramaktan ziyade, eşdeğerliğin türünün ve miktarının ne kadar olduğu üzerinde durmaktadır. Ona göre eşdeğerlik sabit değildir, bulunduğu kültürle ilişkili, tarihsel bir kavramdır (1980, s.115). Eşdeğerlik, sürekli yenilenen ancak çıkmazlıklarla karşılanan tek bir ilişki değildir; çeviriye yerinde ve zamanında, belli şartlar altında bazı nitelikler kazandıran her türlü ilişkidir. (Toury, 1995, s.61).

Toury, çeviri metin temel özelliklerinin, gözlemlenebilir olgular haline getirilmesine rağmen, çeviri sürecinin yine de bir tür *kara kutudan* ibaret olduğunu belirtmektedir. Yani çeviri sürecinin gözlemlenebilir özelliklerine dair sadece tahminde bulunulabilmekte ve bu sebepten ötürü çeviri süreci dolaylı bir şekilde araştırılabilmektedir (Krş. Toury, 1985, s.18). O, çeviride gözlemlenebilir olan olguların, çeviri araştırmalarının en önemli özelliği olduğunu vurgulamıştır; zira erek-odaklı bir faaliyet olan çeviri, erek dizge tarafından belirlenen hedeflere hizmet etmek amacıyla yapılmaktadır (a.e., s.19). Çevirmenin kararlarını kısıtlayan birtakım normlar vardır; bu normlardan bazıları erek metin topluluğunun değerleri ve fikirleridir. Toury'nin eşdeğerliğe bu şekilde yaklaşması, yeni sorular gündeme getirmiş ve bu sorular sayesinde erek kültürde çeviri olarak kabul edilmeyen ve erek kültür tarafından dışlanan tüm çevirilerin -bilimsel platformda- çeviri olarak kabul edilmesi sağlanmıştır; bu durum çeviribilime önemli bir katkı sunmaktadır (Bengi-Öner, 2001a, ss.95-96)

Toury'nin eşdeğerlik kavramı anlayışını özetlemek gerekirse: bir kültürde belli bir döneme hâkim olan siyasal, toplumsal, sanatsal ve kültürel normlar aynı zamanda çeviri normlarını etkilemektedir. Çeviri normlarına bağlı kalan çevirmenin vereceği

kararlar da bu doğrultuda olmaktadır. Her yaratıcı ve özgün yazarda olduğu gibi çevirmen de ürününü kabul ettirmek ve erek kitlenin kabulünü kazanmak ister. Bundan dolayı çevirmen, erek kültürde bulunan hâkim normlar çerçevesinde bazen kaynak metin normlarını, bazen de erek kültür normlarını ön plana çıkarmaktadır. Çevirmen tercihini ne yönde yaparsa yapsın, sonunda kaçınılmaz bir şekilde, kaynak metin normlarından veya erek kültür normlarından mutlaka bir miktar da olsa vazgeçmektedir.

1.3.2.2.2. Toury'nin Norm Tanımı

Toury'e göre çeviri eylemi, ister istemez erek kültür tarafından başlatılmaktadır çünkü erek kültürdeki boşluğun, bilinçli bir şekilde, saygın bir kültürden aktarılan metinle kapatılması amaçlanır. Oluşturulan çeviri, metni erek kültürdeki mevcut metinler ve egemen olan türlere bir şekilde benzerlik gösterse de, bir biçimde yenilik getirmektedir. Belli bir kaynak metnin, bir dilde, ister aynı dönemde isterse farklı dönemlerde birden fazla çevrili olsun, o çeviri metninin tamamı erek kültürde aynı yere sahip olmayabilir ya da aynı işlevi üstlenmeyebilir. Bir başka söyleyişle; çevirilerin buldukları bağlam içerisinde incelenmeleri gerekmektedir (Toury Bu çerçevede, çeviriyi kültürel bir faaliyet olarak düşünen Toury çevirmeni: “*Bir topluluk tarafından o topluluğun uygun gördüğü adlarla verilen işlevi, uygun görülen bir şekilde yerine getirebilmek için çeviri eylemine başvuran kişi*” (Aktaran, Eker, 2012, s.149) olarak tanımlamaktadır.

Toury, *Descriptive Translation Studies and Beyond* (Betimleyici Çeviri Çalışmaları ve Ötesi) adlı eserinde, çeviri normlarını sosyo-kültürel kısıtlamalar çerçevesinde incelemektedir ve bu kısıtlamaların da katı kurallarla kişilere özgü kararlar arasında gidip geldiğini vurgulamaktadır. Toury, norm kavramını da aynı şekilde mutlak kuralla kişisel arzuların arasına konumlandırmaktadır. Bundan dolayı kimi zaman

normlar çok güçlü ve mutlak kurallara benzer, kimi zaman da normlar zayıftır ve kişisel karar ve davranışlara daha yatkındır (1995, s.54).

Genel tanımları itibariyle normlar, kültürel davranışları ve faaliyetleri yönlendiren unsurlar olarak bilinmekte iken; Toury'e göre normlar, aynı zamanda belirli grup veya kişiler tarafından yönetilmektedir. Öte yandan Toury normların, *Baskın Normlar* ve *Baskın Olmayan Normlar* olarak ikiye ayrılması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü baskın normlarla örtüşmeyen davranışlar olabilir, ama bunlar istisnadır. Toury, bir etkinlik sayılan çeviride mutlak kurallar bulunmasının gerçeğe aykırı olduğunu savunmaktadır. Yani genel bir davranış benimsenmiş olsa da her unsurun bu genel davranışla uyum içinde olması beklenmez (Bkz. 1995, ss.55-58).

Çevirilerin sadece erek dizgeyi temel alarak yapılması gerektiğini savunan Toury, aynı zamanda çeviriyi yöneten birtakım normlar olduğunu da belirtir. Bu normlar çevirmene yol haritasını çizer, çevirmenin çeviri stratejisini belirler ve çevirmenin çeviri sürecinde izlediği yöntemlerin tamamını kapsar (1995, s.199). Toury, BÇA çıkış noktası sayılan bu normları: *çeviri süreç öncesi normları* ve *çeviri süreci normları* olarak iki alt başlığa ayırmış ve bu iki normdan önce bir de *öncül norm* olduğundan bahsetmiştir.

Öncül Normlar, kaynak metin ile erek metin arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Çevirmen çeviriyi gerçekleştirirken kaynak dizgeye mi bağlıdır erek dizgeye mi? Ve çevirmen hangi dizgeyi ön plana çıkartmaya karar vermiştir? Öncül normlar bu süreçle ilgilendirir. Yani çevirmenin en başından beri gerçekleştireceği çeviri, erek kültür tarafından, yeterli ve kabul edilebilir biçimde görülmelidir. Toury *öncül normlar* olarak isimlendirdiği çeviri öncesi normlar ile çeviri sürecinde verilen kararları içeren uygulamaları, bu normlarla ilişkili olan metinsel-dilsel normlar çerçevesinde değerlendirecektir. Bu karşılaştırma yapılırken çeviri normlarının sabit olmadığını, aynı zamanda çevirinin bir katı kurallar dizisinin de olmadığını

ve bu bağlamda “*Bir çevirmenin davranışının tam olarak sistematik olmasının beklenemeyeceğini*” (Toury, 1995; Aktaran, B. Yüce, 2009, s.50) hatırlatmak gerekmektedir. Bununla beraber, çeviri metinleri ile metin dışı etkenlerin kavramsallaştırılmasının bilimsel bir çaba olduğu da belirtilmelidir.

Süreç Öncesi Çeviri Normları, kronolojik bakımdan *çeviri süreci normlarından* önce yer almaktadır. Bu normlar, çevirmenin çeviri işine başlamadan önce verdiği kararları, *çeviri politikalarını*; hangi dilden, hangi yazarın, hangi çevirmen profilini ve ne tür metnin çeviriyi gerçekleştireceği gibi tercihleri kapsar. Bir de çevirinin *doğrudanlığını* (telif edilen dilden mi yoksa ara dilden mi yapıldığını) araştırır.

Son olarak *Çeviri Süreci Normları*, çevirmenin çeviri sırasında dilsel ve biçimsel unsurlara ilişkin verdiği kararların tamamıdır. Çeviri Süreci normları; Metinsel-Dilsel unsurların erek metindeki dağılımının ifadesini göstermektedir. Bu normlar: *matriks normlar* ve *metinsel-dilsel normlar* olmak üzere iki alt başlık altında toplanmaktadır. *Matriks normlar*: Çevirmenin metin içinde getirdiği eklemeleri, çıkarmaları (atlamaları) metnin içeriğini yerini değiştirmek ve bölümlenmeler yapmak gibi uygulanan değişiklikleri saptamaktadır. Çeviri Süreci normların ikinci alt başlığı olan metinsel-dilsel normlar: “*erek metni oluşturacak, ya da özgün metinsel ve dilsel malzemenin yerini alacak malzemenin seçimini yönlendirmektedir*” diye ifade edilmektedir (Toury; Aktaran, Eker, 2012, ss.152-154). Toury, matriks normlarında, *kaynak dildeki unsurların* yerine gelecek olan *erek dil unsurlarının* metindeki yerini anlatarak metinsel bölümlenmeyi ele alır (1995, s.58).

Toury'nin dikkat çektiği ve bu tez bağlamında önemli olan bir diğer husus da, çevirmen ile normların ilişkisidir. Bu bağlamda Toury, çevirmenlerin normlar karşısında daima pasif kalmadıklarını, genellikle normların oluşma sürecinde önemli rol oynadıklarını vurgular. Toury, çeviri eleştirmenlerinin ve norm koyucu

kurumların, çevirmen ideolojisi bağlamında incelenebileceğini göstermektedir (1995, s.62).

Toury, çeviribilim araştırmalarında *betimlemeyi* ön plana çıkarmasıyla, çeviriyi yönlendiren normları belirterek ve özellikle çeviride en çok tartışılan *eşdeğerliği* geleneksel tanımından uzaklaştırarak, çevirmenlere, belli bir tarihsel dönemde, belli bir kùltür içinde çeviriyi yönlendiren unsurları ağığa çıkarması imkânı sunmuştur. Even-Zohar ile Toury'nin çalışmaları son yıllarda ilgi görse de, araştırmalarında genellikle metin odaklı olduklarından; ideoloji, politika ve insan rolü gibi sosyo-kùltürel etkenlere önem vermediklerinden dolayı birtakım eleştirilere de maruz kalmışlardır (Bkz. Bassnett ve Lefevere, 1990; Hermans, 1999). Even-Zohar bu eksikliği kapatmak için son yıllarda kuramlarında insan faktörüne önem vermiştir (Bkz. 2002, 2004a, 2004 b).

Buraya kadar *İşlevsel* çeviri kuramı ve *Betimleyici Çeviri Araştırmaları* olmak üzere en çok kabul gören erek-odaklı kuramlara yer verilmiştir. Bu tezde, tarihi dönemlerde çevrilmiş edebi eserlerin, karşılaştırmalı çeviri araştırmasının yapılabilmesi için öncelikle hangi çeviri kuramın daha uygun olabileceğine bakılmıştır. Çalışmanın bir sonraki kısmında çeviribilimin iki önemli kuramı sayılan: *BÇA*, *İşlevsel Çeviri Yaklaşımları* incelenecek ve bu kuramlarla Kısasü'l Enbiya adlı eser gibi *tarihi-edebi* metinlerin araştırma konusundaki uygunluğu aranacaktır. Zira bu tezin amaçlarından biri, ileride bunun gibi Türkçe *tarihi-edebi* çeviri metinlerin incelemesinde örnek teşkil etmektir.

1.4. TARİHİ-EDEBİ ÇEVİRİ METİNLERİNİN İNCELENMESİNE İLİŞKİN EREK ODAKLI ÇEVİRİ KURAMLARIN ELEŞTİREL TARZDA KARŞILAŞTIRILMASI

Theo Hermans, *çeviri edebi türlerini* bazen *ikinci el*, bazen de *ikinci sınıf* metin türleri olarak saydıklarını, bundan dolayı da kaynak odaklı metne önem verdiklerini belirtmektedir. İlk çeviribilimcilerin de aynı hatayı yaptıklarını dile getiren Hermans, genellikle kuralcı ve kaynak-odaklı yaklaşımları eleştiremediklerini, üstelik *çeviri nasıl tanımlanmalıdır? iyi çeviri nasıl olmalı?* gibi çıkmaz soruları sorarak bu mevcut fikirleri devam ettirdiklerini belirtmektedir (Hermans, 1985, ss.8-9). Ancak 1970’li yıllarda bir grup çeviribilimci bu handikaptan kurtulmak amacıyla, edebi çeviri türlerini; betimleyici, erek-odaklı, işlevsel ve dizgesel yönden incelemeye başlamıştır. Bu yeni yaklaşımla beraber çevirinin araştırmalar alanı genişlemekte ve çeviri ile ilgili yeni fikirlerin gelişmesine katkı sağlamaktadır (a.e., ss.10-14). O tarihten itibaren çeviri araştırmalarına yönelik sorulan soruların biçimi farklı bir düzeye yükselmiş, *kaynak-odaklı* yaklaşımlardan vazgeçilerek yerine *erek-odaklı* yaklaşım gelmiş ve bu durum çeviri araştırmalarında yeni bir çağ açmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeviride, kültürel araştırmalara daha çok yer verilmiş *kaynak odaklılıktan* vazgeçilmiştir. *Erek odaklılığı* esas alan Skopos Kuramı ve Betimleyici kuram birçok yönden benzerlik gösterse de, bu kuramların çeviriye bakış açılarının ve çıkış noktalarının birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Bu bölümde Skopos kuramı ve BÇA arasındaki farklılıklara değinilecek, çalışmamızın konusu olan 14-17 yy. arasında çevrilen Kısasü’l Enbiya adlı eserler gibi *tarihi çeviri* metinlerinin incelenmesinde Skopos kuramının mı uygun BÇA mı uygun olduğu araştırılacaktır. Bu bağlamda, Faruk Yücel’in: “*Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi*” (Bkz. Yücel, 2007, ss. 170-191) başlıklı kitabındaki eleştirel biçimde karşılaştırması çalışması bu alt başlığın omurgasını

teşkil etmektedir.

BÇA'da *erek metinde* yapılan değişikliklerin sebebinin okura değil, onu yaratan normlarla bağlı olduğu görülmektedir. Bu değişikliklerin *zorunlu* olması, değişiklikleri yapmakta haklılığını ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan, Skopos kuramına göre: bir çevirinin kabul edilebilirliği, daha önce belirlediği amacına bağlıdır. Yani çevirinin amacını ve işlevini yerine getiren veya beklenen etkiyi okur kitlesinde yaratan bir çevirinin kabul edilebilirlik derecesi, yaratmayana göre daha yüksektir. Dolayısıyla Skopos kuramı, çeviri metinleri değerlendirirken BÇA'ya nazaran daha yargılayıcı bir yol izlemektedir (Yücel, 2007, s.172). Ancak bu tezde incelenen üç çeviri metinden biri olan TDK Kısasü'l Enbiya adlı eserin nüshasında çevirmenin adı bilinmediği gibi çevir amacı ve tarihi da bilinmemektedir. Diğer iki nüshada da çeviri amaçlarının net bir şekilde açıklanmamasından ve açık bir biçimde dile getirilmemesinden dolayı Skopos kuramı tıkanmaktadır.

Skopos kuramı, *erek metnin* daha önce istenilen şekilde okura ulaşip ulaşmadığını araştırmaktadır. Oysa BÇA, bir metnin çevirisinde başvuru yapılan değişiklikleri, öznel nedenlerden ziyade, tarihsel verilerle izah edilebilir birtakım *zorunluluklara* bağlamakta ve çeviriyi yargılamadan olduğu gibi kabul etmektedir.

Toury'nin, normların hâkim olduğu yere bakarak, bir çeviri metnin *yeterli* mi, yoksa *kabul edilebilir* mi olduğunu belirlemesine karşın, Skopos kuramında bu ayrım çeviri amacına göre değerlendirilmektedir. Yücel'e göre, Skopos ve BÇA'nın uygulanabilirliği, metin türlerine göre ayrılır. Kendisinin genel bir çeviri kuramı olduğunu savunan Skopos kuramında, her türlü yazınsal metnin uygulanabilirliği konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Edebiyat metnindeki gibi dinamikliği ve sanatsallığı ön planda olan yazınsal metinlerin işlevselliğinin diğer metinlere göre daha az olduğu bilinmektedir. Skopos kuramında, çevirinin amacına uygun bir işlevin yerine getirilmesi düşüncesiyle, bu kuramın edebiyat dışı

ve bilgi içerikli metinlere daha uygun olduğu düşünölmektedir (Yücel, 2007, s.172).

BÇA, *yazınsal ve tarihi metinler* üzerinde odaklandığı için, bu tür sanatsal metinlerin karmaşık yapıya sahip konularını da inceleyebilmektedir. BÇA'nın en belirgin özelliklerinden birisi, çevirilerin yazınsal değerini yaratan tarihsel ve kültürel etkenlerle beraber betimlenmesi ve erek kültürün bir parçası ve ürünü olarak kabul edilmesidir.

Skopos ile BÇA arasında bir diğer belirgin ayırım ise, kaynak metnin çevirideki yeridir. Skopos kuramı, çeviriyi, çevirinin amacı ve işlevine göre değerlendirdiğinden ve çeviri sürecinde uyarlamalara açık olduğundan çevirinin kaynak metnini çok sorgulamamaktadır. Skopos'un çevirinin doğruluğu konusunda kaynak metne başvurmaması, çevirinin kaynak metne olan ilişkisini zayıflatmaktadır. Buna karşın, BÇA'da, çeviri normlarını tespit etmek için kaynak metine başvurulmaktadır. Bir metnin *kabul edilebilir* veya *yeterli* çeviri sayılması için kaynak metne bakılmaktadır. BÇA'da, çevirinin kaynak metinden bağımsız biçimde değerlendirilmesi mümkün değildir.

BÇA, çevirmenin ne tür bir somut ortamda erek metni yarattığı ve çeviriyi etkileyen unsurların ne olduğu üzerinde odaklanırken; Skopos, çevirmenin öznel kararlarını ön plana çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, BÇA'da bir çevirinin değerlendirilirken; sosyo-kültürel, tarihsel koşullara bakılırken; Skopos'ta çevirmenin/işverenin bireysel kararları üzerinde durulmaktadır. Bu durumda, BÇA'da nesnelliğin ön planda olduğu, Skopos'ta ise öznelliğin hâkim olduğu görölmektedir.

Skopos'un çeviriyi bu kadar öznel bir bakış açısıyla incelemesi, eleştiriye maruz kalmasına sebep olmuştur. Zira erek metinde olduğu gibi, çevirmen de kendini biçimlendiren sosyokültürel, tarihsel unsurlardan etkilenmektedir (Yücel, 2007,

s.173) Bir çeviride her şeyin en baştan planlanmış bir amaca göre yapıldığını düşünmek bu çalışmada örnek alınan tarihi-edebi metinlerde hatalı yargıya varmaya sebep olmaktadır. Buna karşın, BÇA'da çeviriyi etkileyen koşulların incelenmesi, çeviri eleştirisi açısından daha doğru sonuçlara varabilmesini sağlamaktadır.

BÇA; toplumsal, sosyal ve kültürel mevcut normlarla çeviri arasındaki ilişkileri betimlemektedir. Yerel yazındaki eserlerin, çevirilerle aynı yer ve zamanda üretilmesi, aralarında bir ilişki kurulma olasılığı taşıdığı anlamına gelmektedir. Bu durum aynı zaman ve yerde üretilen *eser/çeviriler* arasında zorunlu bir ilişkinin olduğuna dair bir takım genelleyici yargılara varılmasının da önünü açmaktadır. Skopos, *çevirmen/işveren* veya yayınevi ile çeviri ilişkisine baktığı için Skopos'ta böyle bir yargıya varmak mümkün değildir. Zira Skopos, bir çeviri metinde alınan çeviri kararlarının, tamamen bir esere ait, aynı yer/zamanda yapılan her türlü çeviriden de bu sebeple bağımsız olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla, bir döneme ait genelleme Skopos'ta söz konusu değildir.

Skopos kuramında çevirinin, çeviri öncesinde alınan kararlar doğrultusunda gerçekleştirildiği kabul edilebilirse, Skopos'un yazın tarihine ilişkin araştırmalar için uygun olmadığı görülür. Bir başka deyişle, bu durum Skopos'un *artsüremlî/tarihsel* bir yaklaşımı benimsemediğini göstermektedir. BÇA'da ise, çevirilerin *tarihsel/kültürel* etkenleri ön planda tutulmakta; çeviriler somut verilerden yola çıkılarak neden-sonuç ilişkisi bağlamında incelenmektedir (Yücel, 2007, s.176).

Bir diğer belirgin farklılık ise, Skopos kuramı çevirinin, *erek okur kitlesinde* yarattığı etkiyi irdelerken, BÇA çevirinin erek metni hangi yönden etkilediğine bakmaktadır. Yani, Skopos'ta çevirinin amacı erek kitlesinin beklentilerine göre değişebilirken, BÇA'da, çeviri, erek metinde egemen olan normlara göre

değişebilmektedir. Skopos kuramında, çevirinin *erek okur* kitlesine önem vermesi, bireylerinden beklentilerine göre şekillenirken, BÇA'da çeviri, erek kültürün bir yansıması olarak görülür ve dolayısıyla, daha çok, toplumsal unsurların etkisi altında kalır (Yücel, 2007, s.176). Tarihi bilgilerin kısıtlanmasından dolayı erek okur kitlesinin beklentileri bu tezde de bilinmemektedir.

Her iki kuramın çeviride metin dışı etkenlere yaklaşımı farklıdır. Metin dışı etkenleri konusunda, Skopos çeviri amacının şekillenmesini etkileyen metin dışı etkenleri ön plana çıkarmaktadır. Mesela, üretilecek olan çeviri metin hangi okur kitlesine yöneliktir, o okur kitlesinin bu konu ile ilgili bilgisi ne düzeydedir, o çevirinin satın alma gücü var mı, hangi yaş grubunu hedeflemekte, o çevirinin satışı oranını nasıl artırılabilir, çevrilen ürünün nasıl reklamı yapıldı gibi sorular, çeviri işine girmeden önce belirtilmesi gereken metin dışı konular arasındadır. BÇA, erek kültür normlarının bir sonucu/ürünü olan çeviriyi değerlendirirken metin dışı unsurların çeviriyi nasıl etkilediğine bakmaktadır. Örneğin: kaynak metnin sosyokültürel ortamı nedir, kaynak metin kimin için ve hangi hedef için üretildi, erek metine neden üretildi, hangi boşluğu doldurmak için yapıldı, benzeri var mı idi, üretildiği dönemin dilsel ve kültürel özellikleri ne idi, hami ya da yayınevının politikası nelerdir vb. sorularla yola çıkmaktadır.

Her iki kuramın çeviri anlayışını özetleyecek olursak: Skopos kuramı, erek kitle ile metin arasındayken; BÇA, tarihsel ve sosyo-kültürel bağlamla ile metin arasındadır.

Yücel'e göre, BÇA ile Skopos kuramı arasındaki farklılıkları daha net bir biçimde tespit edebilmek için, bu kuramların çeviri eleştirisine yönelik bakış açılarına kısaca değinmenin yararlı olacağını belirtmektedir (Bkz. 2007, ss.178-180):

Yazara göre, Skopos'ta *erek metnin*, *kaynak metinle* olan ilişkisi çok zayıf iken

hatta kopmuş sayılır iken, BÇA'da kaynak metnin önemini vurgulanmaktadır. Zira Toury'ye göre mevcut bir çevirinin *yeterli veya kabul edilebilir* bir çeviri olarak değerlendirilmesi kaynak metinle kurduğu ilişkiye bakılarak tasnif edilmektedir. Yani, BÇA'da, çeviride kaynak metnin yoksa erek kültürün normlarının daha egemen olduğunu incelemektedir. Bu incelenmenin gerçekleşebilmesi için kaynak ve erek metnin karşılaştırılması gerekmekte, dolayısıyla Toury için kaynak metin önemli olmaktadır.

Skopos kuramının çeviri eleştirisinde belirleyici olan, çeviri işine girilmeden önce belirtilen amacın nasıl işlevselleştirildiği ve bu işlevin amaca uygun olup olmadığıdır. Bu bağlamda eleştirmenin somut olarak dayanabileceği bilgilerden mahrum kalma olasılığı yüksek olduğundan, eleştiride yanılabilir. Skopos kuramında, eleştirmenin çeviriyi bilimsel bir biçimde sunabilmesi için elindeki somut verilerin BÇA'a nazaran daha sınırlı olduğu net bir şekilde görülmektedir.

BÇA, çeviri eleştirisi bağlamından ele alındığında, erek kültürdeki kültürel ve tarihsel koşullardan kaynaklanan normları ve bu normların çeviriyi ne derecede etkilediği incelemektedir. BÇA'da eleştirmen, çeviriyi şekillendiren ve çevirmeni etkileyen normların, çeviri metnine olan yansımalarını betimleyici şekilde değerlendirmektedir. Skopos kuramının tersine; BÇA'da, karmaşık yapılara sahip olan edebi metinlere yönelik görüşlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi Skopos kuramında çeviri eleştirisine ilişkin birçok engel bulunmaktadır.

Yücel'e göre, Toury, BÇA'da çeviriyi erek yazın tarihinden ayrı bir dizge olarak gördüğü için çeviriye *makro* düzeyde bakmaktadır. Diğer yandan, Vermeer (Skopos kuramı), çeviriyi tarihsel bakış ile değil, daha ziyade tek tek inceleyerek işlev/erek üzerinde odaklandığı için *mikro* düzeyde incelediğini vurgulamaktadır. Bir başka deyişle, Skopos'un yaklaşımında *insan merkezci*, BÇA ise *çevre-merkezci* olduklarını belirtmektedir (2007, s.180). Ancak her iki kuram da erek

kültürü çıkış noktası olarak görmektedirler.

Yukarıda yapılan kıyaslamaya göre, bu tezde olduğu gibi tarihi-edebi türden sayılan Kıyasü'l Enbiya adlı eserin üç nüshasını karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesi sırasında başvurulacak en uygun çeviri kuramı Toury'nin Betimleyici Çeviri Araştırma BÇA yöntemi olduğu tespit edilmiştir. Buraya kadar çeviri kavramının tarihsel gelişimini ele alarak çeviriye farklı yaklaşımlara yer verilmiştir. Gelecek bölümlerde Toury'nin BÇA'da Süreç önce ve Süreç Normların saptanmasına yer verilecektir.

2. BÖLÜM: KISASÜ'L-ENBİYA'NIN “SÜREÇ ÖNCESİ ÇEVİRİ NORMLARI” BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Gideon Toury'e göre, erek kültürdeki bir boşluğu bilinçli bir şekilde saygın bir kültürden aktarılan metinle kapatmak amaçladığından dolayı çeviri eylemi, ister istemez erek kültür tarafından başlatılmaktadır. Gerçekleşecek olan çeviri metin erek kültürde mevcut metinler ve egemen olan türlere bir şekilde benzerlik gösterse de bir biçimde yenilik getirmektedir. Belli bir kaynak metnin belli bir dilde ister aynı ister farklı dönemlerde birden fazla çevirisi olmasına karşın o çeviri metinlerinin tamamı erek kültürde aynı yere sahip olmayabilmekte ya da aynı işlevi üstlenmemektedir. Bir başka deyişle, çeviriler buldukları bağlam içinde incelenmeleri gerekmektedir (Toury, 2012, s.153). Bu çerçevede, çeviriyi kültürel bir faaliyet olarak düşünen Toury, çevirmenin “*bir topluluk tarafından [...] o topluluğun uygun gördüğü adlarla verilen işlevi, uygun görülen bir şekilde yerine getirebilmek*” (Aktaran, A. Eker, 2012, s.149) için çeviri eylemine başvuran kişi olarak tanımlamaktadır.

Daha önce belirtildiği üzere, tarihsel olarak tanımlanan eşdeğerlik kavramı, kuramsal ve betimleyici olarak iki başlığa ayıran Toury'e göre birinci türü olan kuramsal eşdeğerlik kaynak ve erek arasındaki ideal, soyut ilişkiler tespit ederken, betimleyici eşdeğerlik ise gözlemlenen tüm somut nesnelere, yani kaynak ve erek metinler aralarındaki mevcut gerçek ilişkileri belirtmektedir (Berk, 2005, s.60). Bengi-Öner'e göre, eşdeğerliği tarihsel soyut bir kavram olarak tanımlayan Toury, *yeterlik* (adequacy) ve *kabul edilebilirlik* (acceptability) olmak üzere iki soyut kavramdan oluştuğunu savunmaktadır. Bu iki soyut kavrama açıklık getirerek, kaynak metin normlarına bağlı olan çevirilere *yeterli* bir çeviri, erek dizge normlarına bağlı olan çevirilere de *kabul edilebilir* bir çeviri olarak adlandırmaktadır (Bkz. 2001, ss.95-96). Bundan ötürü, Toury çeviri normlarını tespit edilerek betimlenmesi gereken unsurlar olarak çeviri politikası, çevirinin

yeterliliği ve kabul edilebilirliği olduğunu vurgulamaktadır. Ancak Toury bu neticeye ulaşmak için ilk önce normları iki ana başlık altında sunmakta ve bunları *süreç öncesi çeviri normları* ve *çeviri süreci normları* olarak iki kola bölünmektedir.

Toury bu tasnifle ister çeviri sürecinde ister çeviri süreci öncesinde etken unsurlara ayırarak altını çizmektedir. Zira Toury'nin *süreç öncesi* çeviri normlarından kasıt, çeviri öncesi hangi metinlerin seçimi, çeviri sürecinde erek dildeki öğelerin seçim kararı ve bu öğelerin erek metin içinde işlevi ile yerini belirleyen etkenler ve ölçütlerdir. Bu bölümde olduğu gibi, BÇA çerçevesinde bir çeviri metni betimlerken asıl amaç *öncül normu* bulmak, yani Kıyasü'l Enbiya adlı eserlerin Eski Anadolu Türkçesine (EAT) çevirilerinin hangi birisi *yeterli* olup hangi birisi *kabul edilebilir* bir çeviri olduğunu tespit etmektir. Ancak bu neticeye oluşmak için ilk başta *süreç öncesi çeviri normları* incelemek ve ardından *çeviri süreci normları* ele alınmalıdır. Toury'nin geliştirdiği normlara dayalı yaklaşımını, Tahir-Gürçağlar tarafından benimsenerek çeviri incelemelerinde kullanışlı olan en dizgesel ve analitik yöntem olduğunu belirtmektedir (2005, s.20).

Çeviri süreci normlarına ayrıntılı bir biçimde üçüncü bölümde yer verilecektir. Tezin İkinci bölümünde ise, Sa'lebî'nin Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşı'l-Enbiyā kısaca *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserin EAT'ne çevirilen üç farklı eserde, çevirmenleri yönlendiren süreç öncesi normları açıklamaya çalışılacaktır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu döneme ilişkin çeviriyi yönlendiren normların belirlenmesidir. Bir başka deyişle, o dönemde hâkim olan çeviri politikasının saptanması, çeviriyi yönlendiren sosyo-kültürel etkenlerin belirlenmesi, kaynak metnin kendi dizgesinin içindeki konumuna yer verilmesi ve o dönemin edebiyatı ve dilinin çeviriye olan etkisinin saptanmasıdır.

Bu bölümün ilk başlık altında süreç öncesi normlarına geniş bir yer verilerek Kıyasü'l Enbiya adlı eserler gibi tarihi-edebi EAT eserlerin süreç öncesi normları tespit etmek için izlenilen kuramsal çerçeve sunulacaktır. İkinci başlık altında, Arapça olarak kaleme alınan Kıyasü'l Enbiya adlı edebi türlerden bahsedilecek, ardından Ebu İshak es- Sa'lebî'nin hayatı, eserleri ve Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eseri hakkında geniş bir bilgi sunulacaktır. Üçüncü alt başlıkta ise, Türkçeye çevirilen Kıyasü'l Enbiya adlı eserlere değinilerek Sa'lebî'nin kitabından çevirilen eserler üzerinde duracaktır. Son olarak bu tezde örnek alınan EAT döneminde çevrilen nüshalar hakkında ayrıntılı bilgiler verilecektir.

2.1. ÇEVİRİ SÜRECİ ÖNCESİ NORMLAR

Süreç öncesi normlar, kronolojik bakımdan çeviri süreci normlarından önce yer almaktadır. Bu bağlamda Toury, bu iki norm kategorisinin aralarındaki ilişkiyi iç içe olduğunu belirtmekte ve “*çeviriyi normlar tarafından yönlendirilen bir etkinlik olarak inceleyen her araştırmanın*” bu ilişkilerin kurulmasına özen göstermesini önermektedir (Aktaran, A. Eker, 2012, s.155). Toury, mevcut iki normun ilişkilerin öncül normla da alakalı olduğunu savunmakta ve kesin bir kronolojik sıralamaya tabi olmaksızın öncül normlar, süreç öncesi ve süreç normlardan daha önce yer almaktadır.

Bu bölümde ele alınan süreç öncesi normları, Toury'nin araştırdığı ikinci norm kategorisine girmektedir. Toury, süreç öncesi normları, iki alt başlık altında toplayarak:

(1) *kesin bir çeviri politikasının doğasına ve varlığına ilişkin olanlar ve*

(2) *çevirinin doğrudanlığıyla ilgili olanlar* olarak incelemektedir Aktaran, A. Eker, 2012, s.153).

Süreç öncesi normlar, iki alt gruba ayrılırsa da bu iki grup tümüyle birbirinden bağımsız olarak incelenmemektedir. Süreç öncesi normlar, bir çevirinin hangi dilden yapıldığını, ara dilden mi yoksa kaynak dilden mi yapıldığını, o dönemde hâkim çeviri politikaları araştıran alandır. Bu tez çalışmasının kapsamında süreç öncesi normlar kısıtlı kaynaklara rağmen bu bölümde mercek altına alacaktır.

Toury çevirinin *doğrudanlığı* ile ilişkili araştırmalar çeviri hangi dilden yapıldığı, orijinal dilden mi yoksa ara dilden mi yapıldığını araştırmakta, eğer ara dilden çevrildiyse bunun sebeplerini ve etkilerini araştıran kısımdır (Bkz. Toury, 2012, s.150-154). Bu tezde örnek olarak alınan EAT döneminde çevirilen Kısasü'l Enbiya adlı eserin Türkçeye çevrilen nüshaların birincil kaynağı Arapçadır. Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin kaynak metin Arapça olduğundan dolayı, çevirinin doğrudanlığı konusu üzerinde durulmayacaktır.

Toury'nin çevirinin *politikası* ile ilişkin araştırmalar için de aşağıda dikkat çektiği hususların incelenmesi gerektiğini altını çizmektedir:

“Belirli bir zamanda belirli bir kültüre-dile çeviri yoluyla ithal edilecek metin türlerinin seçimini, hatta tek tek metinlerin seçimini içerir. Söz konusu seçimin rastgele yapılmadığı bulgulandığı sürece böylesi bir politikanın var olduğu düşünülür. Tabii bazı altgrupların metin türlerine ilişkin (örn. edebî olan ya da edebî olmayan metinlerin tercih edilmesi), ya da o grupta aracılık görevi üstlenen öznelerin ve grupların (örn. farklı yayınevlerinin) birbirinden farklı politikaları olabilir. Bu özneler ve yaptıkları seçimler arasındaki arayüz, çeviri politikasının izlerinin sürülebileceği verimli bir alandır” (Aktaran, A. Eker, 2012, s.153).

Bu önerilerden yola çıkarak tezin ikinci bölümünde o tarihi bölümle ilgili bulunan kısıtlı bilgilerle bu noktalar üzerinde araştırma yapılacaktır. EAT döneminde çeviri politikaları ve geleneklerini saptamak için Türkoloji ve çeviribilim alanında farklı

çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan en önemlisi, Zehra Toska'nın (2001) Beylikler dönemi ve Osmanlı Türkçesine çevirilen eserlerin süreç öncesi normlarını araştırmak için metin dışı sekiz nokta üzerinde durulması ve bu ilişkinin saptanması gerektiğini önermesidir:

- (i) “*Şair-eser ilişkisi,*
- (ii) *Eser-işlev ilişkisi,*
- (iii) *Eser-edebiyat/belagat/estetik ilişkileri,*
- (iv) *Telif-tercüme ilişkisi,*
- (v) *Şair-okur ilişkisi,*
- (vi) *Eser-biyografi/dönem ilişkisi,*
- (vii) *Eser-himaye kurumu ilişkileri,*
- (viii) *Eser-kültürel / coğrafi / dini / tasavvuf / edebi merkez ilişkileri.”* (Toska; Aktaran, Demircioğlu, 2016, s.148)

Toska'nın yukarıda önerdiği araştırma yönteminden esinlenerek genişleten Demircioğlu ise, özellikle tarihi-edebi Türkçe çevirilerin süreç öncesi normlara ve metin dışı çeviriyi etkileyen bilgilere ulaşmak için birtakım ilişkilerin saptanması gerektiğini savunmaktadır:

- 1- *Şair-Eser İlişkisi* bağlamında, hangi kaynak metinden çevrildiği, çevirilen eserlerin adı kaynak metindeki eserin adıyla aynı mı, çevirinin önsöz/sonsöz kısmında kimlere ve ne amaçla gerçekleştirdiğini, kaynak metinden bilgiler veriyor mu gibi yönlendiriyor.
- 2- *Telif-Tercüme ilişkisi* bağlamında, çevirmen eserini nasıl tanımlıyor, kaynak metinle kıyaslama yapıyor mu, Türkçeye çevirmesinin sebebini anlatıyor mu veya hangi stratejiyi izlediğini belirtiyor mu gibi sorulara yer veriyor.

- 3- *Şair-Okur ilişkileri* hususunda, çevirmenin okur kitlesi kimdir, tercüman eleştirilmekten herhangi kaygısı var mıdır, çevirdiği eserin kimlere ve ne faydası olduğundan bahsediyor mu gibi sorular yönlendirilebilir.
- 4- *Eser-biyografi / dönem ilişkileri* çerçevesinde, varsa çevirmenin hayatı, o dönemin çeviri etkinliği, dönemsel sorun gibi bilgileri tespit etmektir.
- 5- *Eser-himaye ilişkileri* konusunda ise, çevirilen eser kimin için yazıldığı, himaye eden kişi veya kurum kaynak metin ile ilişkisi ve amacı nedir, çeviriden hedefi nedir vb. sorular yönlendirilebilir.
- 6- *Eser-kültürel/coğrafi/dini/edebi merak ilişkileri* bağlamında, gerçekleşen çevirilerin hangi bölgede yapıldığını, nasıl bir kültür ocağı bağlı olduğunu, o bölgede ve zamanda ne tür çeviri anlayışı bulunuyor, (Demircioğlu, 2016, s.162-165) Kuran ve Hadis gibi kutsal metinler nasıl çevriliyordu gibi sorulara cevap aranabilir.

Süreç öncesi normları saptamak için Demircioğlu'nun yukarıda yönlendirdiği soruları örnek alarak Kısasü'l Enbiyalar adlı eserin EAT döneminde çevrilen nüshalarına uygulanacaktır. Bu önerilerin kimi eserlerde cevabı bulunurken kimi eserlerde bu sorulara cevap verecek bilgiler bulunmamaktadır. Bu tezde, yukarıda önerilerin noktalar dışında, bu tür tarihi eserler için bir de *Eser-dilsel ilişkileri* bağlamında ele alınması gerektiğini vurgulanmaktadır. Zira yapılan çevirilerin o dönemde ve o bölgenin dil özelliklerine bakılması, Arapça-Farsça gibi yabancı dillerin etkisini dikkate alınması gerekmektedir.

EAT döneminde tercüme faaliyetleri düşünüldüğünde, ortada *belirgin, açık ve net tanımlanmış normlar* bulunmamaktadır. Bu noktada, EAT döneminde bilgi kısıtlılığından dolayı çeviri öncesi normlarının, çeviri süreci normlarına oranla daha belirsiz hal aldığı görülmektedir. *Süreç-öncesi çeviri normları* çerçevesinde yukarıda Demircioğlu'nun önerdiği ilişkilerin saptanmasının yanı sıra o eserlerin

Eser-dilsel ilişkileri de sorgulanacaktır. Bu soruları yönlendirerek alınan cevaplar öncül normları belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi, erek metne çevirilen eserin süreç önce normları tespit etmek tarihi-edebi metinlere uygun yöntem sunulmuştur. Ancak erek metin üzerinde inceleme yapmadan önce kaynak metin veya varsayılan kaynak metnin kimliği saptanmalıdır. Zira Toury, çevirinin doğrudanlığı ve çevirinin metinsel türünü saptamak için kaynak metine başvurulmasını önermiştir. Ayrıca, kaynak metnin içeriği, tarihi, önemi ve nüshaları saptamak erek metinle ilişkisi ve konumunu açıklamakta katkı sağlamaktadır.

Bir sonraki alt başlıkta, ilk önce Kısasü'l Enbiyaların yaradılışı, tarihi ve muhtevasından söz edilecektir. Akabinde bu tezin konusunu teşkil eden Arapça olarak kaleme alınan Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser hakkında geniş bilgi sunulacaktır.

2.2. KISASÜ'L-ENBİYA

Kısasü'l-Enbiyâ, Tevrât ve İncîl ve Kur'an-ı Kerim gibi kutsal kitaplarda adı geçen peygamberlerin hayatını anlatan çok önemli bir edebi eserdir. Çeşitli medeniyetlerde yazılı/sözlü anlatım, örf ve geleneklerden beslendiğinden İslam edebiyatının en önemli ve zengin dini-kültürel eserlerin başında gelmektedir. Kısas-ı Enbiyâlar adlı eserin yazarları, çok sayıda dini ve kültürel eserlerden esinlenerek bu eserleri ortaya koymuşlardır. Bu müellifler, mecaz, benzetme, alıntı, atasözü gibi edebî yöntemlere başvurarak bu kıssaları zenginleştirmişlerdir. Peygamberlerin hayatlarını hikâye biçiminde anlatması bakımından İslam edebiyatı ve Türk edebiyatı gayet kıymetli eserlerdir. Peygamberlerin hikâyelerini edebi biçimde anlatan bu eser, Arapçada Kısasü'l-Enbiyâ adı verilmiştir. Kısasü'l-Enbiyâlar, Anadolu sahasında tercüme edilmeye başladığından itibaren Türk

dilinin zenginleşmesine önemli katkı sağlayan ayrı bir eser haline gelmiştir. Türk edebiyatına defalarca çevirisi yapılması Anadolu sahasında gördüğü yaygınlık o şöhretin kanıtıdır. Tercümelerin en çok rastlanan iki çevirmenden biri Kısai diğeri ise Sa'lebî'dir. Özellikle Sa'lebî'nin çevirisinde yer alan hikâyeler, şiir, menkıbe vb. etkisi ile beraber bu eser daha da önem kazanmış, Türk edebiyatında farklı asırlarda bazen aynı dönem içinde birden fazla çevirisi yapıldığı görülmektedir.

Bu alt başlıkta ilk önce Kısasü'l-Enbiyâ kavramı üzerinde durularak içeriği, türü, amacı vb. bilgiler sunularak Türkiye'de bulunan Arapça nüshalarına yer verilecektir. Ardından Sa'lebî'nin hayatı, eserleri ve Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserlerin Türkiye'deki Arapça nüshaları hakkında bilgi verilecektir. Son olarak bu tezin omurgasını temsil eden EAT döneminde Sa'lebî'den çevirilen 3 nüshanın süreç öncesi normları üzerinde durulacaktır.

2.2.1. Eserin Konusu ve İçeriği (Yazılış Tarihi, Eserin Türü, Amacı)

Bu tezin temelini oluşturan Kısasü'l-Enbiyâ, köken olarak Arapçadır. İlk olarak *Enbiyâ* kelimesi, Arapçada nebî kelimesinin çokluk biçimi olup “*peygamberler*” anlamını taşımaktadır. İslam literatüründe *haber taşıyışı* anlamını da taşımaktadır (Say, 1995, s.151). *Enbiyâ* kelimesi de Kur'an-ı Kerim'deki 21. suresinin adıdır. Hikâyeler anlamına gelen *Kasas* kelimesi bakıldığında ise, Arapların En güvenilir etimoloji sözlüğü olan *Lisânü'l-Arab*'ta:

Kasas Arapçada *kassa-yakussu* fiilinden isim olarak gelen bir kelimedir. *Kıssa* kavramı fiil olarak verilirse “*bir kimsenin izini sürmek, ardınca takip etmek; haber vermek, bir hâdiseyi ayrıntılarıyla bildirmek, nakletmek, hikâye etmek*”; mastar (isim) olarak ise “*rivayet, nakil, haber, mevzu, mesele, söz, sözün bir bölümü, cümle, hikâye, vak'a*” olarak verilmektedir (İbn Manzur, 1968, s.171).

Kıssa kavramı üzerinde Şengül, “*kıssa kelimesi bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâye*” türlerine verilen bir terim olduğunu belirtmektedir (Şengül, 2002, s.498). Bir de “*Yalan ihtimâli ve hayâlin karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hâfızalarında varlığını koruyabilmiş hâdiselerin muhataplara âdetâ olaylara yeniden canlılık verilerek anlatılması*” anlamına geldiğini belirtmektedir (Şengül, 1994, s.46). *Kısas* kelimesi Kur’an’da birden fazla ayette geçmekte hatta Kur’an-ı Kerim’de *el-kasas* 28. suresinin adıdır.

Kısas-ı Enbiya kavramına ilişkin ise Şehmuz Demir bu “*İnsanların ibret almalarını ve hidayete ulaşmalarını sağlamak amacıyla çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve kavimleri ile yahut geçmiş toplumlarla ilgili Kur’an-ı Kerim’de anlatılan olaylar*” (2003, s.73) ibaret olduğunu görmektedir. Bayraktar’a göre; “*İlk örneklerine Arap edebiyatı ve daha sonra da Fars edebiyatında rastlanır. Başlangıçta daha çok Kitâb-ı Mukaddes kaynaklıyken sonraları da Kur’ân-ı Kerim’den ayetler ve çeşitli hadislerle beslenerek gelişmiş*” (2008, s.1) şeklinde ifade etmiştir.

Tevrât ve İncil gibi Semavi kitaplarda geçen peygamberlerin yaşamları ve verdikleri mücadelelerine yer veren birçok *Kısasü’l-Enbiyâ* adlı eserler, emsâl, kasas ve ahbâr örnekler Kur’an’da bile mevcuttur. Bir edebiyat türü olan *Kısasü’l-Enbiyâ* adlı eserler kaynağı İslam öncesi Araplara hatta Acemlere kadar uzanmaktadır. Zira edilinen bilgilere göre, Eski Mısır, Bâbil, Sümer medeniyetlerinde bile izleri görünen kıssaların düzenli ve sistematik bir biçimde ilk sefer Hindistan’da ortaya çıktığı, ardından oradan İran, Arap yarımadasına ve en son İslam dünyasına geçmiştir (Şengül, 1994, s.62). Kıssalar yukarıda adı geçen tüm medeniyetlerden intikal ettiği süreçte her birinin kültürel ve dinî birikiminden etkilenmiş, o medeniyetlere mahsus hikâye, masal ve efsanelerinden alıntılar

yapmış, yeri geldiğinde şekil değiştirmiş, eklemiş, kısaltmış, anlam değişikliklerine uğramıştır.

İslam Öncesi Câhiliyye dönemi ve İslam'ın ilk yıllarına kadar Araplarda *Eyyâmü'l-Arab* diye bilinen çatışma ve savaşıardan sonra oralarda gerçekleşen olayların *kıssa* mahiyetinde anlatılma geleneği vardı (Bkz. Kapar, 1995, s.15). *Şiir* veya *nesir* şekillinde olmakla birlikte genellikle manzum olan, edebi ve retorik biçimiyle süslü ve mecazi bir stille *kâss/kussâs/kassâs* diye adlandırılan kıssacılar aracılığıyla aktarılırdı (İbn Abdırabbih, 2004, s.9-11). Bu yarışma ve anlatımlar teselli, öğütme, ders alma, güzel vakit geçirmeyi amaçlamaktadır. Araplarda çok yaygın olan bu etkinliği yapan kişilere de Arapçada *kâss* denmekteydi.

İslamiyet'in başlangıcından itibaren Kur'an'daki hikâyelere istinaden yazılan *Kısasü'l Enbiyâ* (*peygamber hikâyeleri*) adlı eser, ilerleyen yıllarda daha da genişletilmiş ve ayrı bir edebi tür olarak ele alınmaya başlamıştır. Kur'an-ı Kerim'in amacı kıssalarda tarih bilgi vermek değildir. "*Edebî bir tür olan kıssanın tarihi kâinatın tarihiyle eş değerdir. Zira kısas-ı enbiyalarda ele alınan ilk konu "arş"ın, "kürsî"nin, ayın, güneşin, yerin, göğün, yaratılışıdır*" (Hindi, 2013, s.27). Bundan dolayı, Kur'an-ı Kerimdeki kıssalarda kronolojik bir sıralama, hiyerarşi, zaman ve mekân vurgusu vb. ayrıntılı tarihi bilgiler verilmemiştir (Şengül, 1994, s.61).

Arapların İslamiyet'ten önceki *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserde hikayelerin Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerle örtüşenleri olduğu, Müslümanların aralarında yaşayan veya sonradan İslamiyet'i kabul eden Hıristiyan ve Yahudi Arapların da eklemeleri olduğu düşünülmektedir (Cirit, 2002, s.81). Hz. Peygamber'in ölümünden sonra *eyyâmü'l-Arab* vb. etkinlikler şekil değiştirerek yeni bir kimliğe dönüşen kıssacıların etkisinin yanı sıra, Yahudilik ve Hristiyanlık inancında bulunan *İsrâiliyât* ve Kur'an dışı farklı kaynaklardan bilgi katarak bu kıssalar genişlenerek yeni hal almıştır. Bu çerçevede, kıssacılığı daimî bir meslek haline getiren bazı

kısacilar *peygamber hikâyeleri* kanıtlamak için kaynağı bilinmeyen uydurma hadisler de başvuranlar olmuştur. Bu tür uydurmalara *esâtîr* ve *hayâlî* unsurlar ile devşirerek iki asır süresince insanlara anlatmışlar ve yazmışlardır (Şengül, 2002, s.498).

Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eser, başta dünyanın yaradılışından başlayıp ilk peygamber olan Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar anlatılan peygamberlere hatta bazı eserlerde dört halifenin hikâyelerine kadar uzanan hayatlarını, çektikleri ıstırapları ve o dönemlerin dini, sosyal ve kültürel özelliklerini sunmaktadır. Kıyas-ı Enbiya, Kur'an-ı Kerim'de zikredilen tarihi olaylar ve adı geçen peygamberler ile ilgili haber, hikâyeleri ve hayat mücadeleleri içeren tarihi eserlerdir. Bunun yanında kısaslar, Kur'an-ı Kerim'de neredeyse yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bunun nedeni ise, insanlara dinî mesaj ve bu hikâye ve olaylardan öğüt almasını sağlamak yatmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, Kıyas-ı enbiyâlar ile ilgili ayetlerde iyi ve kötü modeller sunularak iyiliğe teşvik etmekte, kötülükten uzaklaşmalarını emretmektedir.

Kıyasü'l-Enbiyâlar adlı eserlerin ilk örneklerine önce Arap edebiyatında, sonra Fars edebiyatına geçmiştir. Türkler İslamiyet'in kabul etmesiyle beraber, Arap ve Fars edebiyatından Türklerde Kıyasü'l-Enbiyâ adlı edebi türün örneklerine rastlanmaktadır. Hz. Peygamber sonra, Ka'bü'l-Ahbâr (7. yy) ve Vehb b. Münebbih (8. yy) gibi kısacilar, tâbiîn dönemi âlimlerin aldıkları bilgiler aracılığıyla Hristiyan ve Yahudi Araplardan aktarılan peygamberler hikâyelerinin toplamışlardır. Bir sistem içinde târih, tefsir ve belli hadis kitaplarında yer alan Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eser artık müstakil bir tür olarak İslamî literatürüne kazandırmışlar, alimler ve müfessirler aracılığıyla bu edebi türün ilk müstakil eserleri ortaya çıkmıştır (Bkz. Karataş, 2013, ss.118-119).

Kâtib Çelebî, Kesfü'z-Zünûn adlı eserinde Kıyasü'l-Enbiyâ yazarlarından bahsederken Ka'bü'l-Ahbâr (7.yy) Vehb b. Münebbih (8. yy) dışında, ilk olarak

Arapça Kısasü'l-Enbiyâ kaleme alanlar arasında Ali b. Hamza el-Kisâî (9. yy), bu eseri hazırlayan Sehl b. Abdullâh et-Tüsterî (9. yy), Muhammed b. Abdülmelik el-Müsebbihî el-Harrânî'nin (11. yy), Muhammed b. Hasen ed-Dandurmî ve İshak b. İbrâhîm b. Mansûr b. Halef en-Nîsâbûrî (11. yy) Ebu Eshâk Ahmed bin Muhammed bin İbrâhîm es-Sa'lebî (11. yy) gibi isimler geçmektedir (Çelebi, 1943, s.1328). Farsça kısas-ı enbiyâlara gelinde Ebü'n-Nadr Muhammed b. es-Sâib b. Bişr el-Kelbî (8. yy), İbnü'l-Cebbâb Ebû Amr Ahmed b. Halid b. Yezid el-Kurtubi el-Mâlikî (10. yy), Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Mutarrif el-Kinânî et-Tarafî (11. yy), Ebü'l-Hasen b. Heysem (12. yy) gibi âlimlerin adları ve eserleri verilmektedir (Brockelmann, 1937, s.850).

Türk ve Fars edebiyatında, Kısasü'l-Enbiyâ sözü geçtiğinde akla ilk gelen en önemli yazarlardan biri şüphesiz Muhammed b. Abdillâh el-Kisâî'nin Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ ve Kısasi'l-Enbiyâ adlı eseri ve Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîsâbûrî eş-Şâfiî'nin el-Keşf ve'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân adlı tefsir kitabındaki kıssaları birtakım hikâye ve kaynaklar desteğiyle genişleterek Kitâbu 'Arai'si'l-Mecalis fî Kışaşı'l-Enbiyâ isimli eseri gelmektedir (Hindi, 2013, s.30). Bu kitaplar Farsça ve Türkçe kısas-ı enbiya eserlerine kaynaklık ettikleri için ayrıca önem kazanmıştır (Şahin, 2002, s.495).

Buraya kadar Kısasü'l-Enbiyâ kavramının tanımı, içeriği, yaradılışı, beslendiği kaynaklar ve öne çıkan yazarlarına yer verilmiştir. Bu tezin esas alınan EAT döneminki Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin çevirilerinin tamamının Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîsâbûrî eş-Şâfiî'nin Kitâbu 'Arai'si'l-Mecalis fî Kışaşı'l-Enbiyâ isimli eserinden çevrildiği bilinmektedir. Bundan ötürü bir sonraki alt başlıkta, Sa'lebî hayatı ve kaleme aldığı eserlerine yer verilecek, ardından Kitâbu 'Arai'si'l-Mecalis fî Kışaşı'l-Enbiyâ adlı kitabının üzerinde ayrıntılı bir biçimde durulacaktır. Son olarak adı geçen eserin Türkiye'deki kütüphanelerde Arapça olarak istinsah edilmiş en eski nüshalara verilecektir.

2.2.2. Sa'lebî, Eserleri, Kısas-ı Enbiya ve Nüshaları

Arap yarımadasında yaşayan Ebu İshak Ahmed b. Muhammed en-Nisaburî es-Sa'lebî veya kısaca Sa'lebî adlı ile şöhret kazanmıştır. Bu çalışmada da kısaca Sa'lebî diye verilecektir. Sa'lebî kelimesi ise, tilki derilerini dövmekle ilgilenen meslek edinen kişilere verilen bir lakap ve muhtemelen bu mesleği icra ediyordu (Bilmen, 1973, s.40). Sa'lebî'nin doğum tarihi ile ilişkin kesin bir bilgi bulunmamakla beraber, doğum yeri Horasan bölgesinin Nisabur şehrinde olmalı ki Nisaburî adını almıştır. Edinilen bilgelere dayanarak Sa'lebî (H. 427 /M.1035) tarihinde vefat ettiği bilinmektedir (Zehabi, 1976, 227, Sabuni, 1980, s.43). Sa'lebî akâid ve tefsir alanında önemli şahsiyetlerden biri olmasının yanı sıra müfessir, mukri ve hafız gibi sıfatlarla anılmaktadır. Ona ait en önemli iki eseri *el-Keşf ve'l-Beyan 'an tefsiri'l-Kur' an (et-Tefsirü 'l-kebir, Tefsirü 'ş Sa'lebî)* ve *'Ara'isü 'l-mecalis Kaşşü 'l-enbiya', (Nefa'isü'l-'ara'is)*dir (Mertoğlu, 2009, s.28-29).

2.2.2.1. El-Keşf ve'l-Beyan

Sa'lebî'nin el-Keşf ve'l-Beyan adlı tefsiri altı ciltten oluşan ve kütüphanede yazma eser bölümünde bulunan hacimli bir eserdir. Ateş'e göre bu eserin el yazma nüshaları İstanbul ve Avrupa'nın kütüphanelerinde muhafaza edildiğini bilinmektedir (1974, s.95). Aydemir bu eser hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: “*Kıssa ve hikâye aktarmaya düşkün olan Sa'lebî bunları kitabına almaktan kendini menetmemiştir. Birçok müfessirin Kur'an'ın faziletleri ile ilgili rivayetlerde düştükleri hataya o da düşmüştür ve bu konudaki mevzu hadisleri her surenin başına eklemiştir*” (1993, s.85)

Sa'lebî *el-Keşf ve'l-Beyan* adlı tefsiriyle kendisinden sonraki gelen müfessirlerin başvuru kaynağı haline gelmiştir. Et-Tefsirü'l-Kebir adlı eserin yazarı olan Fahreddin Razî, Sa'lebî'nin *el-Keşf ve'l-Beyan* adlı eserini referans olarak gösteren

önemli müfessirlerin başında gelmektedir. Razî, tefsir kitaplarında El-keşf ve'l-beyan ve Arâisü'l mecalis eserlerinden birçok alıntı yapmıştır. (Koç, 2003, s.94; Razi, 2000, s.172).

2.2.2.2. 'Araisü'l-Mecalis fi Kısasü'l-Enbiyâ

Bu tezde esas alınan en eski Kısasü'l-Enbiyâ el yazma nüshasında "Kitâbu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışâsi'l-Enbiyâ" başlığı verilmektedir. Bu çalışmada da kısaca bu esere Kısasü'l-Enbiyâ diye geçecektir. Sa'lebî bu eserini *el-Keşf ve'l-Beyan* adlı tefsir kitabında adı geçen peygamberlerle ilişkin konuları daha da genişletmiş ve farklı kaynaklardan yararlanarak ilave bilgiler katarak kaleme almıştır. Adı geçen peygamberler ve kavimlerle ilişkin hikâye ve haberlere yer verirken, efsane ve hurafe gibi unsurlarda eklemiş, zayıf hadisler ve pek kabul görünmeyen kıssalardan alıntılar yapmış ve genellikle İsrailiyat'a dayanan bilgilere yer vermiştir. Sa'lebî, Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinde (kussas) yani kısasa abartan veya uyduranlara yer vermemiştir. Ancak Vehb b. Münebbih, Kâ'bu'l- Ahbar vb. İsrâiliyat içermesiyle bilinen eserlerden birçok alıntı yapmıştır. Ayrıca Kitab-ı Mukaddes ve tahrif edilmiş bazı kaynaklardan da nakletmiştir. Sa'lebî'nin bu tür bilgilerin eserinde barındırması bir kusur olarak görülmekte ve inandırıcılık gücünü azaltmaktadır (Tümer, 1991:265).

Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eseri, tüm kusurlarına rağmen gereksiz hayalcilikten uzaklaşmış, basit bir dil tercih etmiş, hoş bir üslupla anlatmış ve yeri geldiğinde şiirlere yer vermesinden dolayı büyük bir şöhret kazanmıştır. (Brockelmann, 1988, s.125) Sa'lebî bu eseri, *meclis-bap* şeklinde düzenlemiştir. Kısasü'l-Enbiyâ adlı kitap 32 meclisten oluşmaktadır. Bu tezde örnek olarak alınan Yusuf meclisi veya hikâyesi 12. sıradadır. Sa'lebî, bazı meclislerin içinde *fasıl*, *bap*, *kavl*, *zıkr* vb. başlıklar da eklemiştir. Bu başlıkların altında, dünyanın

yaratılışından başlayıp Hz. Âdem'den Ashâbü'l-Fîl'e kadar uzanan tüm peygamber hayatı ve hikâyeleri yer vermiştir (Tümer, 1991, s.265). Sa'lebî, eserinin ilk bölümlerinde hikmet, tüm varlıkların yaratılışı, yer-gökler arasındaki mesafe ve zaman ile ilişkin bilgileri, Ka'bu'l-Ahbâr (7. yy), Vehb b. Münebbih (8.yy) vb. Ehl-i Kitap'tan olan kıssacılardan nakletmiştir.

Sa'lebî ve onun eserini değerlendiren Zehebî: *“Sa'lebî'nin en önemli özelliklerinden birisi de İsrailiyyât kıssacılığıdır. Kanaatimce bu onun vaizliğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü vaizler çoğunlukla geçmiş ümmetlerin haberlerine ve kıssalarına fazla düşkün olurlar, vaaz esnasında bunları insanlara anlatırlar. Halka yönelik kitap yazdıklarında da bunları eserlerine alırlar”* yazara göre, Sa'lebî'nin kaleme aldığı eserinde görüldüğü kadarıyla *“hurafelere olan düşkünlüğünü, garip ve ilginç olan rivayetlere olan tutkusunu gösteren en büyük delil”* oluşunu görülmektedir (2011, s.140).

Nagel'e göre, Kısasü'l-Enbiyâ eserlerinde geçen peygamberler hikâyeleri, tarihi bilgilerden daha ziyade öğretici bir fonksiyona sahip olduğunu belirtmiştir. Bu eğitici tür olan Kısasü'l-Enbiyâ ilk defa Sa'lebî tarafından başlatmış, bu özelliği ona daha da büyük önem katmıştır (1986, s.180). Yılmaz ve Demir'e göre Sa'lebî eseri, esasında tefsir edebiyatından yola çıkmıştır. Bu tür edebiyata dayalı hikâyeler, bugün bile kimi vaazlarda görülmektedir. Edebiyata dayalı hikâyeler kapsamına giren Kısasü'l-Enbiyâ *“bir Müslümanın dini düşünce ve duygularını anlamak için de çok elverişli kaynak”* olduğunu belirtmektedirler (Yılmaz, Demir, 2009, s.1).

2.2.2.2.1. Kitabu'l 'Araisü'l-Mecalis fi Kısasü'l-Enbiyâ Türkiye'deki Kütüphanelerinde Bulunan Arapça Nüshaları

Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kısaşı'l-Enbiyâ'nın ister Türkiye ister yurt dışındaki kütüphanelerde sayısız miktarda yazma ve basma nüshası olduğu bilinmektedir. Bu tezde ilk başta, Sa'lebî'den EAT dönemde çevirilen eserleri karşılaştırmak amacıyla kullanılan Arapça nüsha 2015 yılında Beyrut'ta yayımlanan *Kasasi'l-Enbiya el-müsemma 'Araisü'l-Mecalis* adlı kitaba başvurulmuştur. Bu nüshayı, Kahire'de 1297, 1303, 1306; Bombay'da 1306'da basılmış nüshalar ile karşılaştırıldığında hiçbir farka rastlanmamıştır. Ancak tarihi Türkçe çeviriler ile karşılaştırıldığında, Türkçe çevirilerde ilave bilgiler ve bölümler bulunduğu tespit edilmiştir. Başta bu eklemeler, tercümanın kişisel bir davranışı olarak algılanmıştır. Ancak ilerleyen bölümlerde, her 3 nüshada aynı yerde ekleme yapılması, esas alınan Arapça nüshanın eksik olma olasılığını ortaya çıkarmıştır. Bu fikirden yola çıkarak en doğru ve en eski nüshayı tespit etmek için Türkiye'deki tüm kütüphaneler taranmıştır. 17. Yüzyıla kadar Sa'lebî *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserinin 20'den fazla nüshası bulunmuş ve bütün nüshalar karşılaştırmalı bir biçimde incelenmiştir. Uygun olmayan veya eksik olan nüshalar esas alınmamıştır. Bu eserler, ağırlıklı Süleymaniye kütüphanesinde muhafaza edilmektedir.

Bu tezde, EAT döneminde Sa'lebî'nin *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserinden çevirilerin esas aldıkları Arapça muhtemel ve varsayılan kaynak metinler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir: Söz konusu 13 nüsha, varsa müstensihleri, sayfa sayısı, buldukları kütüphaneler ve yazıldıkları dönemleri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Tablo 1: Türkiye'deki Kütüphanelerde Sa'lebî'nin *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserlerinin Arapça olarak istinsah edilmiş nüshaları:

Eser No.	Eser Adı	Kütüphane	Bölüm	Yayın Yılı	Varak sayısı
003377 297.9	Araisü'l-Mecalis fi Kasasi'l-Enbiya. / Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebi	Süleymaniye	Ayasofya	737	324
01611 297.9	Araisü'l-Mecalis fi Kasasi'l-Enbiya. / Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebi	Süleymaniye	Carullah	Yok	324
005325 297.91	Araisü'l-Mecalis fi Kısasi'l-Enbiya. müst. Ahmed b. Ebu Bekir.	Byz. Devlet	Beyazıd	Yok	137
000395 297.9	Araisü'l-Mecalis fi Kasasi'l-Enbiya. / Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebi	Süleymaniye	Harput	847	225
000107 297.9	Araisü'l-Mecalis fi Kasasi'l-Enbiya. / Ahmed b. Muhammed es-Sa'lebi ; müst. Ahmed b. Sultan Şah.	Süleymaniye	Hekimoğlu	892	254
000047 297.8	Araisü'l-Mecalis fi'l-Kısas. / Sa'lebi Ahmed b. Muhammed; müst. Yusuf b.	Süleymaniye	Mehmet Ağa Cami	735	243
001917 297.9	Araisü'l-Mecalis. / Sa'lebi Ahmed b. Muhammed	Süleymaniye	Şehit Ali Paşa	Yok	260

000225 297.9	Araisü'l-Mecalis fi Kısasi'l-Enbiya. / Sa'lebi Ahmed b. Muhammed	Süleymaniye	Turhan V. Sultan	Yok	258
02102- 001 297.9	Araisü'l-Mecalis fi Kısasi'l-Enbiya. / Sa'lebi Ahmed b. Muhammed	Süleymaniye	İsmail Hakkı	1321	252
000889 297.9	Sa'lebi Ahmed b. Muhammed, Ebu İshak	Süleymaniye	Yeni Cami	1045	172
01118 297.91	Sa'lebi Ahmed b. Muhammed, Ebu İshak	Süleymaniye	Fazıl Ahmet Paşa	980	336
1310 297.3	Sa'lebi Ahmed b. Muhammed, Ebu İshak	Süleymaniye	Murad Molla	1019	414
001982 297.97 1	el-Arais fi Kısasi'l-Enbiya (Araisü'l-Mecalis) müst. Hasan b. Ali.	Burdur İl H.	KHK1716	1131	179

Yapılan karşılaştırmalar sonucu, hiçbir nüsha diğeriyle birebir örtüşmemektedir, hatta kimi diğeriye göre nerdeyse 100% daha hacimlidir. Bir kaynak metni esas alma gereğinden dolayı, en hacimli ve EAT döneminde çevirilen eserlerde bulunan çoğu bilgilerle örtüşen en eski nüshaya başvurulmuştur. Buna göre, Süleymaniye kütüphanesinde Carullah koleksiyonu içinde 01611-297.9 numaralı, Arapça olarak kaleme alınan, tarihi bilinmeyen ve 324 varaktan (648 sayfa) oluşan *Araisü'l-Mecalis fi Kasasi'l-Enbiya* adlı el yazma nüshasını esas alınmıştır. Bu eser diğer eserlere nazaran daha hacimli, TDK nüshasında başta ekleme olarak düşünülen bölümler bir kısmı bu kaynak metinde bulunması, tarihi belli olmasa da imla

özelliklerine bakıldığında en eski nüsha olarak düşünüldüğünden dolayı bu eser temel alınmıştır.

Kur'an-ı Kerim, hadis-i nebevi, İsrâiliyat ve çeşitli medeniyetlerden sözlü rivayetleri ve kültürlerinden alan *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eser, Anadolu sahasında sayısız bir biçimde tercüme edilmesi, Türk dilinin gelişimine de katkı sağlamıştır. Türkçeye en çok Kisai'nin ve Sa'lebî'nin *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserinden çevrilmiştir. Bu tezde esas alınan Sa'lebî'nin *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eseri EAT döneminde tam, kısaltılmış, ekleme yapılmış sayısız tercüme yapılmış ve farklı dönemlerde istinsah edilmiştir. *Kıyas-ı Enbiya Adlı Eserin Türkçe Çevirileri* adlı gelecek alt başlıkta, süreç öncesi normları saptamak amacıyla ilk önce Türkçeye farklı dönem ve coğrafyalarda en önemli *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı çevirilerden bahsedilecek, ardından EAT döneminde Sa'lebî'nin *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserinden çevirilen nüshalar üzerinde durulacak, son olarak bu tezin sınırı gereği *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserlerin içinden örnek alınan Yusuf hikâyesi ile ilgili bilgiler sunulacaktır.

2.3. KISAS-I ENBİYA ADLI ESERİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ

Çeviri etkinliği insanlık tarihi kadar eski bir uğraştır. Çeviriye bir dilin bünyesindeki kültürel, dilsel ve yapısal farklılıklardan kaynaklanan değişimler sonucunda ihtiyaç duyulmuştur. Kültürel varlıkların göstergesi olan yazım eserleri o dönemin okur kitlesine hitap etmektedir. Her yazılı eser yayınlandığı andan itibaren o eserin dili giderek eskimeye başlar, bir başka deyişle, dil ve kültür gelişme, eskime ve yenileme kabiliyeti bulunmaktadır. Eski bir metin yeni bir kültür kitlesine sunulmak istendiğinde okur kitlesinde aynı etkiyi yaratmak için o eserin dili günün diline uygun bir şekilde çevrilmelidir. Zira her yazı çağının kitlesine hitap etmekte ve o kitle ile var olmakta, o kitle yok olduğunda ya da o

kitlede etki yaratamıyorsa artık o eser önemini yitirmiş sayılmaktadır. Bundan ötürü 13. yüzyıldan bu yana Türk edebiyatında, Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eser tekrar tekrar çevrilmiştir. Bu eser, İslam tarihi ve Türk Edebiyatı için, hem de ait oldukları dönemin dil özelliklerini yansıtması yönünden Türk dili için çok değerli bir eserdir.

Eski Türk edebiyatının çoğu eserinde Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserlerinden izler bulmak mümkündür. Tarihi dönemlerin şair ve yazarları, Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserlerin motiflerinden ilham, alıntı, telmih, referans, mecaz, benzetme vb. birkaç edebî sanatın örneklerinin kaynağı olmuştur (Karataş, 2013, s.91). Kütüphanelerde bulunan çoğu Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserlerin Kisâi ve Sa'lebî'den Türkçeye tercüme edilmiştir. O eserlerin müellifi, mütercimi, müstensihî kimi zaman bilinmemektedir. Eski Türk edebiyatında kaleme alınmış Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eser birkaç istisna dışında tamamı mensur eserlerdir. Nagel, Türkçe olarak kaleme alınan en eski el yazma Kıyasü'l-Enbiyâ 13. yüzyıla ait olduğunu düşünmektedir (Bkz. 1986, ss.180-181). Bu eserin son çeviri ise 19. yüzyıla Ahmet Cevdet Paşa tarafından kaleme alınmıştır. İlk ve son çeviri arasındaki dönemde birden çok müellifi bilinen ve bilinmeyen Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserler bulunmaktadır.

Türkçe çevrilmiş olarak bilinen ilk Kıyasü'l-Enbiyâ adlı çeviri eser, Nâsîrü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî aracılığıyla 1310 yılında Harezm Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Müslüman bir Moğol Beyi olan Tok Buga'ya takdim edilen Kıyasü'l-Enbiya adlı eser, kısaca (Kıyas-ı Rabgûzî) adlı ile anılır. Rabguzî'nin Kıyasü'l-Enbiya adlı eserinin nüshalarından biri Londra'da bulunmakta, altı nüsha da Leningrad'da muhafaza edilmekte, iki nüshası da İsveç'teki kütüphanelerde, bir nüsha da Paris'te saklanmakta ve son olarak bir nüshada da Bakü'de bulunmak üzere toplam on bir nüshası olduğu tespit edilmektedir (Ata, 2002, s.17).

Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserin Türkçe olarak çevirilen en son nüshası ise Ahmed Cevdet Paşa'nın keleme aldığı Kıyas-ı Enbiya ve Tevarîh-i Hulefa (1874-1888) adlı eserdir. 12 cilt oluşan eserde, diğer Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserlerden farklı olarak

kâinatın veya dünyanın yaratılışına yer vermemiş, anlatıya doğrudan ilk insan olan Hz. Âdem ve Havva'nın yaratılışından başlamıştır. Birden fazla baskısı bulunmakla beraber bu eser, son olarak Mahir İz tarafından sadeleştirmiş biçimini Kültür Bakanlığı yayımlanmıştır (İz, 2000). Yukarıda adı geçen iki eserin arasındaki dönemde yazılan onlarca Kısasü'l-Enbiyâlar adlı eser mevcut olduğu bilinmektedir. Bu eserler belli dönemlerde müellifi ve müstensihi bilinmeyen tercümanlar aracılığıyla Türkçeye kazandırılmış, Anadolu sahasında büyük dinleyici ve okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Eski Anadolu Türkçesi (EAT) döneminde Sa'lebî'nin (?-1035) Kısasü'l-Enbiyâ adlı eseri, Kısa'î'nin yazdığı Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinden daha çok rağbet görmüştür. Bu iki müellifin eserlerinden EAT döneminde Türkçeye çevrilmeye başlanmıştır.

Bu tezde, Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin Türkiye'deki kütüphanelerde onlarca çeviri nüshası olduğu bilinmektedir. Ancak bunların büyük bir çoğunluğu yazma olarak kalmış olup basılmamış ve çok az bir kısmı Latin harfleriyle basılmıştır. Bu tezde, Türk Dil Kurumu, İznikî ve Çerkezî nüshalarıyla sınırlı kalacaktır. Bu eserlerin seçme sebebi ise, bir kısmı transkripsiyonu şekilde yayımlanmış veya yayımlanmak üzere olduğundan dolayıdır. Ayrıca bu eserler EAT farklı dönemlerinde yapıldığından dolayı o dönemlerin farklı çeviri stratejilerini saptamak için uygun görüldüğünden ötürü seçilmiştir. Bir de bu yukarıda adı geçen eserlerin her birisi farklı strateji ve yöntemler izlemiştir ve her birinin sayfa sayısı diğerinden çok farklıdır. Son olarak bu eserler arasında belirgin bir şekilde dilsel farklılıklar da kaydedilmiştir. Bütün bu özelliklerinden dolayı ilginç sonuçlara varılacağı kanısından yola çıkarak bu eserler seçilmiştir.

Buraya kadar tarihi dönemlerde Türkçeye yapılan Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin çevirileri üzerinde durulmuş, en önemli nüshalar hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu tezin konu olan EAT döneminde 3 farklı çeviri seçme nedenlerine kısaca değinilmiştir. Gelecek alt başlıkta, EAT dönemin ne olduğunu, dil özellikleri ve

edebiyatından kısaca bahsedilecektir. Ardından adı geçen 3 çeviri ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

2.3.1. Eski Anadolu Türkçesine Çevrilen Kısasü'l-Enbiyâ Adlı Eserin Nüshaları

“*Peygamberlerin Hikâyeleri*” anlamına gelen Kısasü'l-Enbiyâ adlı eser, Eski Anadolu Türkçesi (EAT) döneminde, Türkçeye çevrilen türlerin en önemli edebi eserlerinden biridir. Toury'nin çeviri süreci öncesi (*preliminary*) olarak tanımlanan norm, çeviri süreci başlamadan önce alınan, çeviri hangi dilden, orijinal dilden mi yoksa ara dilden mi ve ne tür metnin seçimi gibi kararları kapsayan normlardır. Bu normları açıklamak için yukarıda önerilen yöntemler uygulanmaya çalışılacaktır. Ancak EAT döneminde tercüme faaliyetleri düşünüldüğünde, bu faaliyetleri *belirleyen açık ve net tanımlanmış normlardan* bahsedilememektedir. Bu noktada, EAT döneminde bilgi kısıtlılığından dolayı süreç öncesi çeviri normlarının, çeviri süreci normlarına oranla daha belirsiz hal aldığı görülmektedir.

Türk edebiyatında ilk eserler tercüme yoluyla meydana getirilmiştir. *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserin farklı dönemlerde farklı çevirmenler aracılığıyla Türkçeye tekrar tekrar çevrildiği görünmektedir. EAT döneminde kaleme alınmış birden fazla Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin tercümesi bulunmaktadır. Bu tercümelerin çoğu Sa'lebî *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserinden yapılan tercümelerdir. Sa'lebî'nin bu meşhur eserinin, tam veya kısaltılmış olarak EAT döneminde birçok tercümelerinin yapıldığı görülmektedir. Arap ve Fars edebiyatında bulunan sözlü ve yazılı geleneğe dayanan, geniş halk kitlelerini derinden etkileyen *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eser, EAT döneminde birden çok çevrisinin bulunması ve sürekli istinsah edilerek çoğaltılması da Anadolu sahasında o kadar çok tanınan, o kadar çok okuru olduğunun göstergesidir (Yılmaz, Demir, 2009, s.2).

Bu tür eserler, son dönemde Türk dili araştırmacıları aracılığıyla birçok yönden incelenmiştir. EAT dönemine ilişkin yüzlerce makale ve kitap yazılmıştır. Bu eserlerin üzerinde yapılan incelemeler; o tarihi dönemin dil özellikleri, ses özellikleri, yazım şekilleri, sözdizimleri, Türkçenin tarihsel gramerinin oluşturulması konusunda önemli kaynak haline gelmiştir. EAT döneminde çevrilmiş Sa'lebî *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserinin üzerinde durulmadan önce EAT'nin Türk tarihsel gelişiminin hangi evresini teşkil ettiğini, hangi dil özelliklerine sahip olduğu ve eviri gelenekleri üzerinde kısaca durulacaktır.

Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra Eski Türkçe döneminin sona erip Orta Türkçe dönemim başlangıcı sayılmaktadır. Bu dönemde geçmişten gelen yazı dilindeki özellikler pek fazla değişmeden aynı biçimde devam etmiştir. Orta Türkçe dönemine gelindiğinde, Türklerin Orta Asya'dan göç edip Anadolu'ya yayıldıkları dönemdir. Bu dönemde Türkçenin morfolojik ve fonetik yönden belirgin değişiklikler geçirdiği görünmektedir.

EAT oluşumu izlendiğinde, tarihi açıdan kökeni Eski Türkçeye görünen Oğuzcanın batı kolu temsil etmektedir. EAT; Ana Türkçe, Eski Türkçe, Orta Türkçe Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesinin, devamı sayılmaktadır (Eker, 2006, ss.156-157). EAT Orta Türkçe dönemi kapsamındadır. Bugün en fazla kullanılan terim, EAT diye kısaltılmaktadır (şahin, 2003, s.13). Orta Türkçe döneminde ortaya çıkan yazı dillerini kronolojik olarak sıralanması şu şekildedir:

Karahanlı Türkçesi (11-13. yy.)

Harezmi Türkçesi (14. yy.)

Kıpçak Türkçesi (13-16. yy.)

Eski Anadolu Türkçesi (EAT) (13-15. yy.)

Çağatay Türkçesi (15-19. yy.) (Bkz. Özyetgin, 2006).

Bu tezde esas alınan çeviriler Eski Anadolu Türkçesi (EAT) Batı Türkçesi ilk temsilcisidir. Batı Türkçesi olarak bilinen Oğuz Türkçesinin ses, yapı ve sözcük yönünden Orhun abidelerinde, Divanü Lugati't-Türk'te bazı izlerine rastlanmaktadır (Bkz. Korkmaz, 2005 ss.205-216, 268-273). Batı Türkçesinin ilk örneği sayılan EAT Karahanlı yazı dilinin devamı olarak düşünülebilmektedir. EAT döneminde edebî eserlere bakıldığında, Karahanlı Türkçesinin yazı dili özellikleri taşımaktadır (Bkz. Korkmaz, 2005, ss. 274-286). 10. yüzyıldan itibaren Orta Asya'dan Anadolu doğru göç eden Oğuz Türkleri, Eski Anadolu Türkçesi denilen bu dönem 13. ve 15. yüzyıllar arasında Oğuzların kendi lehçeleriyle geliştirdikleri yazı dili olarak görülmektedir (Bkz. Ercilasun, 2014, s. 430). Bazı noktalar hâlâ tartışma konusu olsa da Oğuzca'nın ilk kez Anadolu bölgesinde yazı diline çevrilmiştir. 13. yüzyıldan itibaren İlk defa kaleme alınması Anadolu'da gerçekleşmiş olsa da mantıksal olarak Oğuzca'nın daha evvel, yani Oğuzlar henüz Orta Asya'dayken gelişmiş olması varsayılmaktadır (Demir; Yılmaz, 2003). Ancak Oğuzların Anadolu'ya gelinceye kadar kendilerine özgü bir yazı dili olmadığı, yazdıkları varsayılsa bile o yazı dili yaşadıkları Türk topluluklarının kullandığı yazı dili olduğu düşünülmektedir (bkz. Korkmaz 1975, Gülsevin 2004). Öte yandan, EAT Oğuz Türkçesine dayalı ilk yazı dili olması nedeniyle Türk dili ve özellikle Batı Türkçe tarihinde önemli bir yere sahiptir (Şahin, 2003, s.13).

EAT, Türklerin Anadolu'ya gelmeleri ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurmalarından sonra 13.-15. yüzyıllarda gelişme kaydeden ve sade bir Türkçenin kullanıldığı yazı dilidir. Ancak dilde bu sadelik ilerleyen dönemlerde daha da yabancılaşmaya başlamıştır. EAT döneminden sonra Klasik Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi dönemleri takip etmektedir.

EAT dönemi kendi içinde bazı dönemlere ayrılmaktadır. Anadolu Selçukluları, Beylikler, Osmanlı imparatorluğun ilk dönemleri içine alması nedeniyle bu EAT üç bölüme ayrılabilir:

a. Selçuklu Dönemi Türkçesi (11.- 13. yy)

b. Beylikler Dönemi Türkçesi (14.- 15. yy)

c. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi (15. yy) (Bkz. Korkmaz, 2005, ss. 424-428)

Batı Türkçesinin ilk örneklerini temsil eden EAT diğer dönemlere nazaran farklılıklar göstermektedir. Bu dönemde Batı Türkçesinin bir kuruluş dönemi olarak algılamak yanlış sayılmaz (Gülensoy, 2000, s.213). Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri, İslami kültürüne ilgi duymaların ötürü, Türkçeye Arapça ve Farsça unsurları kazandırmaya başlamıştır. Türkçe, Arap alfabesi kullanmasıyla beraber Arapça ve Farsçadan etkilenmiş, bu etki özellikle Batı Türkçesinde ciddi bir şekilde hız katmış, bir müddet sonra Türkçede yabancı kelimelerin sayısı korkunç bir biçimde artmıştır.

Ergin'e göre EAT sadelik ve yabancı kelimeler bakımından söylenebilir ki Batı Türkçesinin en temiz dönemidir. Bu dönemde Türkçeye Arapça ve Farsça kelimelerin gittikçe daha fazla arttığı görülmektedir. EAT metinlerinde yer alan Arapça ve Farsça kelimeler çok fazla olamamakla beraber yabancı birleşik sözler de hala açık ve basit bir hal almaktadır. Bu dönemde, manzum ve mensur eserler arasında da oldukça fark bulunmaktadır. İlerleyen dönemlerde gittikçe artan yabancı unsurlar varsa o aman daha çok nazım örnekleri görünmektedir. Mensur eserler ise daha temiz Türkçeyle yazılmaya devam etmekte ve Arapça ve Farsça kelimeler ve terkiplerden mümkün mertebede uzak durmaktaydı. EAT'nin sözdizimine bakıldığında, Türkçe'nin tüm dönemlerinde olduğu gibi daima aynı kalmıştır. EAT döneminde normal biçimde, sade, anlaşılabilir bir dille ve düzgün cümleler olarak kalmıştır. Ancak tercüme kaynak metine sadakat mantığıyla nadiren değişiklikler göstermiştir. Bu 15. Yüzyılın ikinci yarısı Osmanlı Türkçesinin döneminin temelini atmış, EAT, Osmanlı Türkçesine devredilmiştir (Engin, 2006, s.3-4).

EAT, 1453'te İstanbul'un fethinden sonraki döneme kadar varlığını sürdürmüştür. 15. Yüzyılın sonlarına doğru Azerbaycan ve Osmanlı Türkçesi olarak iki farklı kola ayrılmıştır. Osmanlı Türkçesi 19. Yüzyılın ilk yarısına kadar Klasik Osmanlı Türkçesi, 19. asrın ilk yarısından sonra I. Dünya Savaşı'na kadar Yeni Osmanlı Türkçesi dönemi olarak devam etmiştir. Bu tezde esas alınan *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserin çeviriler 14-17 yy. arasında yapıldığından dolayı Türkçenin kalan dönemler üzerinde durulmayacaktır.

EAT döneminde eser verenleri ve çevirileri saymak hala mümkün değildir. Hem edebiyat (şiir, hikâye vb.), hem tasavvuf hem de bilim dalında sayısı bilinmeyen eser yazılmıştır. Bu eserlerin bir kısmı Arapça ve Farsçadan Türkçeye çeviriler şeklindedir. Bir edebiyat türü olan *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserin EAT döneminde birçok çevirisi yapılmıştır. Bu tezde TDK, İzniki ve Çerkezî tarafından çevirilen *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserlerle sınırlı kalacaktır. Gelecek alt başlıkta, EAT dönemine ait adı geçen eserlerin süreç öncesi normları üzerinde ayrıntılı bir bilgi sunulacaktır.

2.3.1.1. Türk Dil Kurumu Çevirisi

Arap edebiyatının en önemli *Kıyasü'l-Enbiyâ* yazarlarından biri olan *Sa'lebî*'nin *Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşi'l-Enbiyâ* adlı eseri daha önce belirtildiği üzere farklı dönemlerde Türkçeye çevrilmiştir. Bunların en önemlilerinden birisi de 14. Yüzyılda kaleme alınan, Aydınöğlları dönemine ait Arapçadan Eski Anadolu Türkçesine (EAT) çevrilmiş ve Türk Dil Kurumu (TDK) kütüphanesinde A 145 numara ile kayıtlı olan yazma eserdir. Bu eser, üzerinde inceleme yapılacak olan *Sa'lebî*'nin *Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşi'l-Enbiyâ* (*Kıyasü'l-Enbiyâ*) adlı eserinin EAT çevirilen 3 örnek eserin ilkinin temsil etmektedir. Son derece zengin ve ilginç sözvarlığı sahip olan bu yazma eser, sadece *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserin çevirileri ile sınırlı değil EAT döneminin de en geniş çaplı eski metinlerinden

biridir (Yılmaz, Demir, 2009, s.361). 14. yüzyılda EAT döneminde çevirilmiş olan bu eserin Ankara TDK ve Bursa olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır.

Bursa nüshası, Ulucami kitaplığında 2474 numara ile kayıtlı bu çeviri eser, harekeli nesihle yazılmıştır ve 876 sayfadır. Meriç Ökten tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır (2000). Bursa nüshası, TDK nüshasına nazaran eksik bir çeviri ve eksik bölümler olduğu görülmektedir. Bundan dolayı bu eser tez çalışmasında ele alamayacaktır.

Ankara TDK kütüphanesinin Yazma Eserler kataloğunda yer alan A/145 numaralı kayıtlı bu 954 sayfalık nüshası ise, yazıçevrimi olarak 2013 yılında, Emine Yılmaz, Nurettin Demir, Murat Küçük tarafından Türk Dil Kurumu Nüshası Kıyas-1 Enbiya (Metin-Sözlük-Dizin, Notlar) adıyla yayımlanmıştır. Ancak bu nüsha yayımlanmadan çok önce A. Cevat Emre'nin de bu nüsha üzerinde incelemeleri olmuştur. Cevat Emre, bu nüshayı tanıtmış ve yazmanın bazı bölümlerinden yazıçevrimi yaparak birkaç örnek sunmuştur.

Yılmaz, Demir, bu iki nüshanın yanı sıra, Sa'lebî'nin EAT döneminde toplam altı *Kıyasü'l-Enbiyâ* adlı eserin çevirisiyle kıyaslamışlardır. Bu nüsha Sa'lebî'nin EAT döneminde diğer çevirileri olan Bursa, Manisa, Bağdadlı, Marmara ve İznîkî nüshalarıyla karşılaştırmış ve edindikleri sonuçlara göre, TDK nüshası diğer Sa'lebî çevirilerine nazaran en eskisi ve Marmara nüshasından sonraki en hacimli metin olduğunu tespit etmişler. (Yılmaz-Demir 2009a, s.361). En eski olarak düşünülen TDK ve Bursa nüshalarında eskicil ses ve biçim özellikler taşımakta ve son derece zengin bir Türkçe söz varlığına sahip olduğu görülmektedir. Bu eser hakkında Yılmaz-Demir, çevirinin özgün sözvarlığı, ses, biçim ve dizim açılarından değerlendirilerek üç ayrı makale halinde yayımlamışlardır (Yılmaz-Demir, 2009, 2010, 2013). Bu makalelerde, TDK çevirisine özel ve EAT döneminde daha önce rastlanmamış 49 yeni sözcük tespit etmişlerdir. Bu nüshaya

ilişkin, 9 bini aşan sözvarlığa ulaşmış, bu eser tek başına Tarama sözlüğünden daha kapsamlı olduğunu düşünmüşlerdir⁴.

Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eser, öykülemeye dayalı olduğundan, çok çeşitli biçimlerde dil unsurları ve metin türleri kullanılmıştır. Metin nesir olarak kaleme alınmış, ancak kimi yerlerde nazım şiirlere de yer verilmiştir (Yılmaz-Demir, 2010, s.215). Eserin bazı yerlerinde, -örneğin Yusuf kıssasında olduğu gibi- bu eserin çeviri olduğunu belirtse de bu metin o dönemin en önemli eserlerin biri sayılmaktadır. Bu eserin çevireni ve müstensihisi, yazıldığı tarih hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Aydınoglu Mehmet Bey (öl. 1334) adına bu eser çevrildiğine göre çevirinin 14. Yüzyıla ait olduğu sonucuna varılabilir (Yılmaz, Demir, 2009, s.360).

Yılmaz, Demir, Küçük yayımladıkları TDK nüshada, yazılar kırmızı renkli çift çerçeve içindedir. Sayfalar 15 satır varsa da 14 veya 16 satırlı olarak düzenlenmiştir. Bu eserin tamamında nüshasında 37 meclis, 101 bap olarak verilmiştir. Bölümlerden “13 tanesi zikri..., 7 tanesi fasl..., 7 tanesi kıssa..., 2 tanesi el-kavlu..., 2 tanesi sıfatı..., 1 tanesi hadisü'l-kubbe, 1 tanesi de ve minha... sözcükleriyle başladığını” saptamışlar (2013, s.15). Yusuf kıssası 12. Meclis olarak yer almış, 2 bab, 1 Kavl olarak ayrılmıştır.

Kaynak metinde ise, 32 meclis, 105 bap olarak verilmekte, Yusuf kıssası 12. Meclistedir. Yusuf Kıssası kendi içinde 2 bap, 1 Kavl olarak ayrılmaktadır. Dolayısıyla TDK nüshası, kaynağa göre eksik 5 babı meclise çevirmiş, bir meclisi

---

⁴ Yılmaz, E. Aykırı Bir Metin: *Kıyas-ı Enbiya* (Türk Dil Kurumu Nüshası)
https://www.academia.edu/21955451/Ayk%C4%B1r%C4%B1_Bir_Metin_K%C4%B1sas%C4%B1_Enbiya_T%C3%BCrk_Dil_Kurumu_N%C3%BCshas%C4%B1 (Son erişim, 5.12.2018)

de baba çevirmiştir. Yusuf Kıssası kendi içinde sadece 2 bap, 1 Kavl olarak ayrılmaktadır.

2.3.1.2. İzniki Çevirisi

EAT döneminde en çok bilinen Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrahîm es-Sa'lebî en-Nişâbûrî'nin (Ö. 427/1035) Arapça olarak kaleme aldığı Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşi'l-Enbiyâ adlı eserin Ebü'l-Fazl Mûsâ b. Hâcî Hüseyin el-İznikî tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu çalışmada bundan sonra kısaca (İzniki) diye adlandırılacaktır. Eser hakkında geniş bir bilgi sunmadan önce yazarın hayatı ve önemli eserlerine yer verilecek, son olarak bu tez çalışmasında esas alınan *Kısasü'l-Enbiyâ* eseri üzerinde durulacaktır.

Hayatı:

15. yüzyılda yaşamış Osmanlı alimlerinden biri sayılan Ebü'l-Fazl Mûsâ b. Hâcî Hüseyin el-İznikî, eserlerinde genellikle kendi ismini vermektedir. Bu çalışmada bundan sonra kısaca İznikî diye adı geçecektir. Taş, yazarın isminin sonunda yer alan "İznikî" nispetinden İznikli olduğunu anlamaktayız. İznikî, kısıtlı bilgilerden yola çıkarak Orhan Gazi veya I. Murat döneminde doğmuş olabildiği ve Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet ve II. Murat dönemlerinde yaşadığı düşünülmektedir (2016, s.8). İznikî'nin dini, tasavvufi, ilmi ahlâkî vb. konular üzerinde pek çok eser te'lif ve çevirisi bulunmaktadır. Çevirdiği eserlerin tamamı Arapça ve Farsçada yapılmıştır. Telif eserlere gelince de Arapça ve Türkçe eserler kaleme almıştır. Yaptığı Arapça ve Farsça çevirilerinden dolayı Arapçayı ve Farsçayı vakıf olduğu düşünülmektedir (*a.e.*, s.9).

ESERLERİ

Kitâb-ı Kışaşu'l-Enbiyâ Tercümesi

Kitâbu'l-Mirâc

Terceme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys veya Enfesü'l-Cevâhir

Terceme-i Hışnu'l-Haşîn fi-Minheci'd-dîn

Zâdu'l-'İbâd

Terceme-i Faşlu'l-Hitâb

Münebbihü'r-Râkîdîn

Kitâb-ı Kaşasu'l-Enbiyâ Tercümesi

Bu çalışmanın esasını teşkil eden Kaşasu'l-Enbiyâ, Ebü'l-Fazl Mûsâ b. Hâcî Hüseyin el-İznîkî tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu eseri Nesrin Bayraktar 2008'de yazıçevrimi ve sözlüğünü *Ebü'l-Fazl Mûsâ bin Hâcî Hüseyin İznîkî Kaşasu'l-Enbiyâ Tercümesi* (Metin-Dizin) kitap halinde bilim dünyasına sunmuştur. Bu eserde, İznîkî Sade bir dille tercüme etmiş, hikâye anlatma üslubunu anlamak yönünden önemlidir. İznîkî eserinde kendisi belirttiği gibi, bu *Kaşasu'l-Enbiyâ*'yı İmâm Sa'lebî'nin Arapça eserinden Türkçeye çevirdiğini, birkaç önemli kişinin isteğe üzerine yaptığını ve herkes okusun diye yazdığını belirtmektedir:

“[Ş2b] (1) bu kitâb-ı şerîfi *tercüme kılmağa sebep ü bâ'ş ne oldı. birkaç şerîf vücûd ki a'yândandı* (2) Hağ ta'âlâ vücûdların 'izz ü kerâmet birle dünyâda ve âhîretde müzeyyen ve mücellâ kılı (3) vërsün. bu za'îf du'âcîdan ki ahğaru'l-'ibâd ve çalîlü'z-zâddur. Ebü' (4) l-Fazl Mûsâ bin Hâcî Hüseyin İznîkîden eyle *iltimâs kıldılar* ki bu şerîf (5) kitâb ki *Kaşasu'l-Enbiyâ*dur. İmâm Sa'lebî rahmetu'l-lâhi 'aleyhi *'Arab dili* üzere (6) cem' étmiş. biz bunu *Türkî dili üzere tercüme* kılavuz tâ ki *'âm u hâş buna* (7) *nazar édüp ve istimâ' kılup* her biri bu aşdâfuñ dürrinden naşîb alup iki (8) cihânda ğanî olalar. pes ol 'azîzlerüñ iltimâsı birle. ve hem dağı şol kaçd (9) üzere ki Y2b çün a'mâl-ı şâlihden âhîrete zâd olmağičün nâ-çâr bu

kitāb-ı (10) şerīfi *tercüme* kılmāğa şürū‘ kılduğ” (Yazımçeviri Bayraktar, 2008, s.15)

Göründüğü gibi, İzniki bu eseri *Arapça* olarak kaleme alan İmām Sa‘lebī’nin yaptığını belirtmektedir. Çevirinin nedeni ise, o dönemde birkaç bilinen veya zengin kişilerin isteği üzere yapıldığını da (himaye ettiği) beyan etmektedir. Bunun yanında, erek kitlesinin genel okur ve dinleyici olduğunu da keleme almaktadır. Yani bu eser padişaha değil her seviyeden oluşan insanlara yönelik bir eser olarak sunulmuştur. Ancak belli bir çeviri politikası belirtmemektedir.

Fiziksel ve Şekil Özellikleri

Be eseri yayımlayan Nesrin Bayraktar, Türkiye kütüphanelerinde bulunan iki nüshadan yola çıkarak metni bilim dünyasına sunmuştur. Hazırladığı kitapta, İzniki’nin *Kıyasü’l-Enbiyâ* eserin İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde 126 numarayla kayıt edilen Şazeli nüshasını temel almıştır. Şazeli nüshası 732 sayfadan oluşmakta, harekeli “Nestalik” hattı ile yazılmaktadır. Her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Eserin en son sayfada İstinsah tarihi H. 851 (M. 1447) yılı olarak verilmektedir. Bu kitabı hazırlarken, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi koleksiyonlarında Yozgat 431 numarayla tescil edilen Yozgat nüshasını da karşılaştırmalı bir şekilde çalışmıştır. Yozgat nüshası 592 sayfalıktır. Eser “Nestalik” hattı ile kaleme alınmıştır. Her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Yozgat nüshası Şazeli nüshasına nazaran 18 varak eksiktir. İstinsahı 833’te (M. 1429) olan bu eserin ilk varağında eserin ismi, yazarı ve tercümanına yer verilmektedir. Şazeli eserinin varaklarını köşeli parantez içinde göstermiş ve ona göre satır numaraları da vermiştir. İki cilt olarak yazılmış olan bu eserin ikinci cildi bulunmamaktadır; birinci cildinin ise Süleymaniye kütüphanesinde iki yazma nüshası vardır (Bkz. Bayraktar 2008, ss.3-5).

Eserin Konusu ve İçeriği

İlk peygamber Hazreti Âdem'den başlayıp son peygambere kadar uzanan tüm peygamberlerin Kur'ân-ı Kerim'de bahisleri geçen kıssalarına yer verilmektedir. Bu eserin ikinci cilt bulunmadığından dolayı eserin tüm bölümlerini tespit etmek mümkün değildir. Buna göre birinci ciltte; ilk önce dünya, ardından gökyüzü, cennet ve cehennemın yaradılışından bahsetmektedir. Sonra Âdem peygamberden başlayıp sırasıyla peygamberlerin hikâyelerini sunmakta ve Hz. Musa hikâyesine ilişkin Firavunun eşi olan Asiye'nin Firavunun emriyle öldürülmesinden sonra bu cilt sona ermektedir. Eserin bölümleri şu şekildedir:

Birinci bölüme tekabül eden kaynak metinde: 13 meclis, 38 bap olarak verilmekte, Yusuf kıssası 12. Meclistedir. Yusuf Kıssası kendi içinde 2 bap, 1 Kavlı olarak ayrılmaktadır. İzniki nüshasında ise, 18 meclis, 2 beyan, 19 fasıl (bap), Yusuf kıssası 14 mecliste yer almakta, içinde 1 kavlı bulunmaktadır. Dolayısıyla kaynağa göre eksik 5 fazla meclis içermekte, bap kavramını fasıl olarak çevirmiştir. Kuran-ı şerifte 12. Ayet, kaynak metin ve TDK nüshasında 12. Meclis iken İzniki'de Yusuf Kıssasının sıralaması değişerek 14. kaydırılmaktadır. Bunun yanında, meclislerin sıralamasında belli bir tutarlılık bulunmamaktadır.

Sonuç olarak İzniki kaynak metindeki meclis sıralaması, sayısında ve baplara fasıl adı verdiği tespit edilmiştir. Bunun birinci sebebi, İzniki kendi bilgilerine dayanarak bu sıralamaya uymamış olabilir, ikinci neden ise, bu sıralama elimizde ulaşılmayan bir başka kaynak metinde yer verilmiş olabilmektedir.

2.3.1.3. Çerkezi Çevirisi

Teze konu olan 3. ve son nüsha olan Sa'lebî'nin Kıssasü'l-Enbiyâ adlı eseri 17. yüzyılda Muḥammed bin Yūsuf bin Muṣṭafâ el-Çerkezi e'ş-Şaydâvî Eski Anadolu

Türkçesinin Osmanlıcaya Geçiş Dönemi'nde Türkçeye çevrilmiştir. Bundan sonra kısaca *Çerkezi* diye adlandırılacaktır. Bu tez çalışmasından esas alınan eser H.1081'de (M.1671)'da tamamlanmıştır. Çerkezî'nin hayatı ile ilgili pek çok bilgiler yoktur. Çerkezî hakkında Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı kitabında, sunduğu bilgilere göre; “*Alîm târihinüñ terâcim-i ahvâl-ı Sebi'si mütvağallerinden bir zât olup 'aşrımız Arâb dânişinden 'Alî Emîri efendinüñ ifâdelerine göre Diyârbekirli'*” (2000, s.148) olduğunu belirtmektedir.

Çerkezî, yaşadığı dönemde önemli tercümanlardan biri olduğu tahmin edilmektedir. Zira birçok eseri Türkçeye çevirmiştir. Bu bilgileri, Bursalı Mehmed Tahir şu şekilde anlatmaktadır: “*Taşköprülüzâdenüñ Şakâyık-ı Nu'mâniyesini, İmâm Sa'lebînüñ Kışâş-ı Enbiyâsını, Vaqidînüñ Fütûhu's-Şâmını tercüme etmişdür ki üçü de gayrı ma'bu'dur. Fütûhu's-Şâmuñ tercümesi 1598 dedür. Beyrut dizdârı muhâfızı idi'*” (2000, s.148).

Çerkezî'nin Sa'lebî'den çevirdiği Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin Marmara Üniversitesi, Bağdatlı Vehbi ve Manisa nüshaları olmak üzere kütüphanelerde üç nüshası vardır. Bunlardan Marmara Üniversitesi nüshası tam ve ayrıntılıyken Manisa nüshasının ikinci cildi kayıp, Bağdatlı nüshasının ise birinci cildi bulunmamaktadır.

1. Bağdatlı Vehbi Efendi Nüshası:

Bu nüsha, Bağdatlı Vehbi koleksiyonu içinde 1117 sayıyla Süleymaniye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir. El yazması olan bu eser 236 varaktan oluşmakta, her sayfa 17 satırdan oluşmakta ve nesih yazısıyla yazılmış olan bu eserin birinci bölümü eksiktir. Yuşa peygamberi anlatan bölümden başlamaktadır. Eserin sonuç sayfasından edinen bilgilere göre çarşamba günü 24 Ramazan H.1082 (M. 1671) tarihinde yazıldığı anlaşılmaktadır (Bkz. Yılmaz; Demir 2005, ss.1-8). Bu eser hakkında, İstanbul Kütüphanesi Türkçe Tarih-Coğrafya Yazmaları

Kataloglarındaki yer alan bilgilere bakıldığında; “*Bu eser, Beni İsrail peygamberlerinden Yûşa’dan fil kıssasına kadar peygamberler kıssalarını ihtiva eder. (H.741-M.1340/41) de Muḥammad bin Yûsuf al-Garakî tarafından Arapça yazılmış ve (H.1082-M.1671/72) Muḥammad bin Yûsuf al-Çarkasî tarafından Türkçeye tercüme*” (Bkz. 1943, ss.343-344) edildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu eserin müellifi Yûsuf el-Kerekî olarak verilmiş ve Türkçe çevirisi Muḥammed bin Yûsuf bin Muḫtafa el-Çerkezî tarafından yapıldığını belirtmiştir.

2. Marmara Üniversitesi Nüshası:

Tek basma nüsha olan bu eser diğer nüshalar nazaran en ayrıntılı ve hacimlidir. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kütüphanesinde bulunan bu eser 523 sayfa olup her sayfada 27 satır oluşmaktadır. Başta ve son sayfalardan edinen bilgilere göre bu eserin kaynak metnin müellifi Ebû İshâk Ahmed es- Sa‘lebî, erek dile çevireni ise Muḥammed ibni Çerkez’dir. (Bkz. Yılmaz; Demir 2005, ss.1-8).

3. Manisa Nüshası:

Çerkezî’nin Kısasü’l-Enbiyâ adlı eserinin Manisa nüshası, bu tezde Sa‘lebî’den Kısasü’l-Enbiyâ adlı eserin EAT döneminde çevirilmiş 3 eserden birini teşkil etmektedir. Manisa Halk Kütüphanesinde yer alan bu eser, 1370 numarayla kayıtlı eserin birinci cildini tekabül etmektedir. İkinci cildinde ise bazı eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Eserden edinen bilgilere göre, bu çevirinin kaynak metni Ebû İshâk Ahmed es- Sa‘lebî’nin Kıssaşü’l- Enbiyâ adlı eseri olduğu, erek dile çeviriyi gerçekleştireni ise ibn-i Çerkez olduğu, 1081 (1671) yılında Sayda ve Sıfıd Beylerbeyi olan İshak Paşa’nın kethüdası Osman Ağa için çevirildiği tespit edilmiştir (Yılmaz, Demir, 2009b, s.9). Bu eser H.1081 (M.1671)’da Çerkezî tarafından çevrildiği, çoğaltanı ise Muḥammed bin Süleyman el-Karahisari olduğu ve Karahisari bu eserin çoğaltılması 1127 (1715)’de tamamlandığı belirtmektedir.

Bu satırların yazarı Çerkezi'nin Manisa nüshasını kullanmış olup, Nesrin Bayraktar'ın eser üzerinde çalıştığı; fakat henüz yayımlanmamış çalışmalarından da büyük destek almıştır. Bu eser kaynak metinde olduğu gibi meclis ve bapların sıralamasına özen göstermiştir. Birinci bölümün son kısımlarına kadar kaynak metne göre çevirmiştir. Başlıkların tasnifi kaynak metne göre Arapça verilmiştir. Birinci bölüm, kaynak metinde olduğu gibi 19 meclis, 64 baptan oluşmaktadır. Yusuf kıssası kaynak metinde olduğu gibi 12. Meclis olarak yer almakta, bu meclis kendi içinde iki baptan oluşmaktadır.

Buraya kadar, tezde EAT dönemine ait incelenecek Sa'lebî'den çevirilen 3 eserin kısıtlı bilgilere rağmen süreç öncesi normları ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bu eserlerin hacmi doktora tezi aşacağından dolayı içeriklerinden Yusuf kıssası üzerinde metinsel-dilsel inceleme yapılacaktır. Bundan sonraki alt başlıkta, Yusuf kıssası ile ilişkin genel bilgiler sunulacaktır.

2.3.2. Yusuf Kıssasının Konusu, İçeriği ve Önemi

Bu alt başlıkta, bu tezde Yusuf kıssasının seçme nedenin üzerinde durulacak, ardından bu kıssanın doğu-batı ekseninde önemine değinilecektir. Bu tezde esas alınan Kıssasü'l-Enbiyâ adlı eserin kaynak dili olan Arapça ve çevrilen erek dile de Türkçe olduğundan dolayı Araplar ve Türklerde Yusuf kıssasından bahsedilecektir.

Sa'lebî'nin Kıssasü'l-Enbiyâ adlı eserinde yer alan ve onun EAT döneminde çevrilen nüshalarında bulunan Yusuf kıssası örneği üzerinde inceleme yapılacaktır. Yusuf kıssasının seçme sebebi ise, Sa'lebî'nin Kıssasü'l-Enbiyâ adlı eseri ve onun EAT döneminde çevrilen nüshalarının her birisi onlarca peygamber ve olayların hikâyesini içermekte, bu eserlerin her birisi en 400 sayfadan oluşmakta, dolayısıyla bu kadar hacimli 3 eserin incelemesi tezin sınırlarını aşmaktadır. Bir diğer neden ise, bu eserlerin kimi birinci kimi ikinci ciltleri kayıp; ancak Yusuf kıssası seçilen

her 3 nüshada, tüm kayıp ve siliklere rağmen bulunmaktadır. Bir başka sebep de bu eserlerde bazı kıssalar çok kısa ve bazıları çok uzun olabilmekte, Yusuf kıssası ortalama 80-130 sayfadan oluşmakta, dolayısıyla sayfa sayısı olarak bu tezin için uygun görülmüştür. Son sebep ise, Yusuf kıssası çok rağbet gördüğü için çevirmenlerin o kıssada bulunan duygusal ve estetik unsurların karşısında izlediği stratejileri saptamak için ideal bir metin olduğu düşünülmektedir.

Türk edebiyatında yukarıda zikredilen Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserler dışında sadece peygamberden birini veya Kur'an kıssalarının içinden sadece birini veya birkaçını kaleme alınan, genellikle mesnevî biçiminde yazılmış telif-tercüme eserler de bulunmaktadır. Bunların en yaygını Kur'an'da "ahsenü'l-kasas: kıssaların en güzeli" anlamına olan Hz. Yûsuf hikâyesidir. Bu konu Türk edebiyatında Kıssa-i Yûsuf, Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf, Menâkıb-ı Yûsuf u Züleyhâ, Mu'cizât-ı Yûsuf, Yûsuf u Züleyhâ vb. adlar altında nesir ve nazım halinde, telif veya tercüme olarak onlarca eser bulunmaktadır. Tekrar tekrar yazılıp çevrilmesi bu konunun öneminin, benimsenmesinin ve zenginliğinin göstergesidir. Kutsal kitapları kaynak alan bu kıssa Doğu ve Batı edebiyatında da en fazla ele alınan bir hikâye olmuştur (Dolu 1952: 419). Yusuf hikâyesi, Tevrat, Zebur ve İncil'de de anlatılırken, Kur'an-ı Kerim'de 12. sure olan *Yûsuf Suresi* olarak yer almaktadır. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında genellikle Kur'an-ı Kerim'den istifa etmelerin yanı sıra, bu bölümün başında bahsedildiği gibi sözlü ve edebi yazılı birtakım kaynaklardan da eklemeler yapmaktadır.

Arap edebiyatında Yûsuf Kıssası genellikle mensur olarak işlenmekle, ancak nadiren de manzum parçaların dâhil edildiğine görülmektedir (Dolu 1953: 97). Bu eserlerin büyük bir kısmı, Yûsuf suresi tefsiri veya tefsirlerde verilen haşiyeler biçimindedir (Muş 2000, s.42). Arap edebiyatın başlangıcında, Yusuf'un en sonda evleneceği kadının adı *Züleyhâ* değil Rail idi. Ancak ilerleyen dönemlerde farklı kültürlerin etkisiyle Arap edebiyatında da bu isim kullanılmaya başlamıştır.

Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinde bu kadının adı henüz *Râil* diye geçmektedir. Dolayısıyla Türk edebiyatındaki *Züleyhâ* adı muhtemelen ilerleyen dönemlerde Fars edebiyatına aktarılmış olabilir.

Türk edebiyatında, bu kıssaya Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi diye adlandırılmaktadır. Türk edebiyatında daha çok manzum olarak işlenmiş olmasının yanında Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserler gibi içinde yer aldıklarında mensur örnekler de görülmektedir. Bu eser özellikle tarihi dönem Türk edebiyatında, müstakil olarak telif ve tercümelemleri tekrar tekrar yapılması bu konunun popülerliğinin temsilidir.

Bu bölümde buraya kadar, Toury'nin ortaya koyduğu süreç öncesi normlardan bahsedilmiştir. Ardından bu normları tespit etmek için Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserde yaradılışı ve İslamiyet'ten önce ve sonraki dönemde gelişimine ve Arapça olarak keleme alınan en önemli yazarlar ve eserler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Türk ve Farslar tarafından en çok rağbet gören Ebu İshak Ahmed b. Muhammed en-Nisaburî es-Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eseri ve hayatı kısaca ele alınmıştır. Sonra, Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinden EAT döneminde çevrilen 3 farklı eser hakkında detaylı bir çalışma yapılmıştır. Son olarak bu tezde Kısasü'l-Enbiyâ adlı içinden örnek alınan Yusuf kıssası üzerinde kısa durulmuştur.

Tezin gelecek bölümünde, Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinden EAT döneminde çevrilen 3 farklı eserindeki Yusuf kıssası üzerinde çeviri süreç normları araştırılacaktır. Bu çerçevede 3 farklı çevirmenin izledikleri çeviri stratejileri saptanmaktadır ve bu stratejinin Toury'nin belirttiği eşdeğerlik (öncül normlar) tespit edilecektir.

3. BÖLÜM: KISASÜ'L-ENBİYÂ ESERLERİNDEKİ SÜREÇ NORMLARI AÇISINDAN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Toury'nin tarihsel eserler üzerinde betimleyici araştırma için sunduğu yöntemler arasında, kaynak metni veya varsayılan kaynak metni çeviri olduğu varsayılan metinler ile karşılaştırmaktır. Bir başka deyişle, Varsayılan kaynak metin ile erek metni karşılaştırarak çeviri olguları saptanacaktır. Toury, bu karşılaştırmada kaynak metinde sorun olarak görünen unsurları erek metinde çözüm olarak görmektedir. Bundan noktadan yola çıkarak tezin üçüncü bölümünde, Arapça olarak kaleme alınan Sa'lebî'nin Kitābu 'Arai'si'l-Mecalis fi Kışaşi'l-Enbiyâ adlı eserinin Eski Anadolu Türkçesi (EAT) döneminde üç farklı tercümesinde çevirmenleri yönlendiren normları betimlenmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu bu her çevirinin ait olduğu döneme ilişkin çevirinin normlarını belirleyecektir. Bu bölüm tezin en önemli ve kapsamlı kısmı sayılır.

Bu bölümde ilk önce süreç normları hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir. Ardından çevirmenlerin sözcük, cümle ve paragraf düzeyinde izledikleri stratejileri saptamak ve sınıflandırmak için başvurulan metot ve teorilere yer verilecektir. Bu metotlardan yola çıkarak EAT döneminde çevrilen 3 Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin kaynak metinle karşılaştırarak çevirmenlerin çeviri süreç normları saptanacaktır. Son olarak her çeviri eserde saptanan stratejiler sıralanacak ve elde edilen verileri grafik ve estetiklerle destekli genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Erek kültürdeki bir eksiği veya boşluğu bilinçli bir biçimde saygın bir edebiyattan nakledilen metinle doldurmayı amaçlayan çeviri, başlangıç noktası ister istemez erek kültürdür. Her ne kadar o çeviri metin erek kültürde daha önce mevcut metinler ve hâkim olan türlere benzese de sonunda bir biçimde yenilik ve farklılık ortaya koymaktadır. Bu tezde olduğu gibi, örneğin Arapça olan kaynak bir metnin

Türkçeye ister aynı dönemde ister çeşitli dönemlerde birkaç kez çevrili yapılsın o çevirilerin tümü erek kültürde aynı yere sahip olmamışlardır hatta aynı işleve bile sahip değillerdir. Yani, her çevirinin bulunduğu bağlam çerçevesinde incelenmesi, o yer ve zamanın normlarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Normların düzenleyici gücü olmasaydı belli kısıtlayıcı normlardan ötürü kaynak ve erek metin arasındaki gerilimin, açık bir ölçütü olmadan tümüyle bireysel bir zeminde çözümlenecekti. Hatta aşırı serbest örnekler de ortaya çıkabilirdi fakat böyle bir şeyden söz etmek mümkün değildir (Bkz. Toury, 2012, ss.151-152). Zira her kültür içinde yapılan çeviri, çeviri davranışları o kültürde bulunan çok net gözükten düzenliliklere göre yapmaktadır. Kısacası her çeviriyi kısıtlayıcı belli etkenler (normlar) bulunmakta ve çeviriyi o normlar yönlendirmektedir.

Toury betimleyici çeviri araştırmalarında (BÇA) erek metinden yola çıkar ve kaynak metnin yarattığı kısıtlamalar daha ziyade erek metnin ürettiği çözümlere dikkat çekmektedir. Toury kaynak metin ile çeviri metin arasında var olan ilişkiyi yok saymaktan ziyade, ikisinin ne tür ve ne derecede araştırılması gereken bir eşdeğerlik ilişkisi saptanmasını düşünmektedir (Berk, 2005, s.59).

Toury, betimleyici araştırmalarının en önemli noktası o çevirinin gözlemlenebilir olmasıdır; zira erek-odaklı bir ürünü sayılan çeviri, erek dizgenin belirlediği hedeflere göre yapılmaktadır (1985, s.19). O, betimleyici araştırmasında, bir çeviriyi incelerken ilk önce erek metinden başlatmaktadır. Kaynak eserin yarattığı kısıtlamaları göz önünde bulundurarak erek metinde üretilen çözümler üzerinde odaklanmaktadır. Toury araştırmasında, kaynak ve erek metin arasında bulunan ilişkiyi yok saymamaktan daha ziyade, o iki metin arasında ne tür ve ne derecede bir eşdeğerlik olduğunu saptanmasını önermektedir (Berk, 2005, s.59).

Eşdeğerlik kavramı, kuramsal ve betimleyici yönden iki ayrı türe bölün Toury'e göre kuramsal eşdeğerlik türü: kaynak ve erek metin arasındaki soyut ilişkiler üzerinde odaklanırken, betimleyici eşdeğerlik türü ise: kaynak ve erek metin

arasındaki gözlemlenen tüm somut unsurları ve mevcut gerçek ilişkileri saptamaktır (Berk, 2005, s.60). Bu bağlamda Toury'nin sunduğu norm türlerine başvurulmaktadır.

Toury, betimleyici araştırmalarda, tercümanın çeviri sürecinde izlediği strateji ve aldığı kararları *çeviri normları* diye adlandırmaktadır. Bu normlara, ancak kaynak ve erek metnin karşılaştırarak ulaşılabilmektedir. Böylece belli bir dönem ve kültür içinde bulunan çeviri anlayışı saptanabilmektedir. Çevirmenin çeviri eylemi sürecinde izlediği stratejileri ve aldığı kararları erek dil ve kültürde mevcut olan güçlü normlarla etkileşim halinde olduğunu vurgulayan Toury, *çeviri normlarını* ikiye ayırmaktadır, bunlar: “*süreç-öncesi çeviri normları* ile *çeviri süreci normları*’dır Bu normlara ek olarak çevirmenin çeviri eylemine yaklaşımını belirleyen *öncül norm* da varlığını korur” (Ece, 2010, s.23) .

Bunların ilki *süreç öncesi çeviri normlarıdır (preliminary norms)*. Süreç öncesi çeviri normları, metin dışında çeviriler hakkında söylenen eleştiriler, kaynak ve erek metnin önsöz, sonsözler ve çevirmenler hakkındaki söylemler gibi kaynaklardır (Tahir-Gürçağlar, 2011, s136). Süreç öncesi çeviri normları, bu tezin 2. bölümünde ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. İkincisi ise *çeviri süreci normları*’dır bu normlar çevirilmiş metinler ve somut veriler üzerinde bir araştırma yapmaktır. Toury için bu ikinci norm türü en önemli ve esas türdür, zira bu tür normlar somut neticelere varmak için olmazsa olmazdır. Tezin bu bölümünde ise, *çeviri süreci normları* yani çevirilmiş metinler üzerinde durulacaktır.

3.1. Çeviri Süreci Normları

Toury'nin altını çizdiği ve bu tez çalışmasında önemli yer sahip olan bir başka husus ise çevirmen ile çeviri süreç normların ilişkisinin saptanmasıdır. Bu çerçevede Toury, çevirmenlerin normlar karşısında her zaman pasif kalmadıklarını,

çevirmenlerin genellikle normların icadı sürecinde önemli rol üstlendiklerini vurgulamaktadır. (Toury, 1995, s.62). Toury'nin “öncül normlar” diye adlandırdığı kavramı, çeviri öncesi ve çeviri süreci normlarında alınan kararları içeren uygulamayla ilişkili metinsel-dilsel normlar bağlamında açıklanmaktadır. Bu eserlerin birbiriyle karşılaştırma yapılırken saptanan çeviri normlarının hiçbir zaman sabit kalmadığını, tercümanların katı kurallara tabi olmadıklarını ve bu çerçevede Toury'nin “*bir çevirmenin davranışının tam olarak sistematik olmasının beklenemeyeceğini*” (1995, s.67) belirtmektedir.

Çeviri süreci normları, çeviri yapıldığı süreçte çevirmenin aldığı kararları ve stratejileri yönlendiren normlar diye adlandırılabilir. Toury, çeviri süreci normlarını (*operational norms*), *metinsel-dilsel (textual-linguistic norms)* ve *matris (matricial norms)* normlar olmak üzere kendi içinde iki başlığa ayırmaktadır. Ona göre, *metinsel-dilsel* normlar erek dildeki dilsel unsurların seçimine ilişkin; matris normlar ise, metnin dağılımı üzerinde durmakta ve erek dildeki dilsel ve metinsel unsurların yerini incelemektedir (Toury, 1995, s.59). Bundan dolayı bu normlar kaynak ve erek metinler arasında kurulan ilişkiyi, çeviri sürecinde nelerin değişeceğini, nelerin değişmeyeceğini yönlendiren bir güç olarak düşünülebilmektedir (Toury, 2012, s.154). Kısacası matris normlar, metine *makro* düzeyde bakmakta iken, metinsel-dilsel normlar, metni *mikro* düzeyde incelemektedir. Ancak arasındaki sınırların çok kesin olmadığı ortadadır.

Matris normlar, kaynak dilde yapılan çevirinin ne derece tam yapıldığını, metin içeriği ne şekilde *dağıtıldığını* ve metnin ne biçimde *bölümlendiğini* araştırmaktadır. Metnin tamamında, çıkarma, ekleme, yer değiştirme ve bölümlendirme düzeyinde yapılan değişikliklere çeviri metinlerde ne ölçüde gerçekleştiğini saptamaktadır. Örneğin büyük çapta yapılan atlamalar, bölümlendirmede de sıklıkla değişikliğe neden olur, bu da metinsel-dilsel normları etkilemektedir. Yani bir çeviri karşılaştırmalı incelenirken, metin içindeki yapılan

bir yer değişikliği, bir atlamayı veya bir ekleme yaparak giderilmeye çalışılan işlemleri tespit etmektir (Bkz. Toury, 2012, s.154).

Metinsel-dilsel normlar ile ilişkin Toury, “*erek metni oluşturacak, ya da özgün metinsel ve dilsel malzemenin yerini alacak malzemenin seçimini yönlendirmektedir*” (Aktaran, Eker, 2012, s.154) diye ifade edilmektedir. Ona göre, Metinsel-dilsel normlar genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *Genel* olan, çevrilen bir metnin genelinde geçerli olabilmekte, *özel* olan ise belirli metin çeşidine ya da çeviri üslubuyla sınırlı olabilmektedir (2012, s.154). Örneğin, bu tezde kullanılan çevirilerde olduğu gibi metnin geneli nesir olurken kimi yerlerde manzum şiirler de bulunmakta, dolayısıyla özel olan bu türün *metinsel-dilsel* özelliklerini tespit etmek için ona özel bir tasnif yapılmaktadır.

Toury *süreç normlarına* ilişkin, çevrilen metinlerin çoğu özelliklerini gözlemlenebilir öğeler haline gelebildiğinden bahsetmekte, çeviri süreci analizini bir nevi çevirinin *kara kutusunu* incelemek olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, çeviri sürecinde alınan kararlar ve mevcut özelliklere dair ancak tahmin yürütülebilmekte ve çeviri süreci sadece dolaylı bir biçimde incelenebilmektedir (Kırş. Toury, 1995, s.18). Toury, çeviri süreç normlarının tamamını belirleyip açıklanmasının meşakkatli bir iş olduğunu hatırlatmakta ve bu zorlukların aslında çeviriden kaynaklanmadığını, normların kendi içindeki *sosyo-kültürel özgüllük* ve *istikrarsızlık* olan iki sebepten kaynaklandığını vurgulamaktadır (2012, s.154). Bir başka deyişle, belli bir kültürde belli dönemde tespit edilen etkin normlar başka bir yerde veya dönemde, hatta bazen aynı dönemde ve yerde bile değişkenlik göstermektedir.

Bu değişkenlikleri göz önünde bulundurarak, bu tezde tespit edildiği gibi hem Arapça olan kaynak eserin birden fazla Türkçe çevirileri için farklı normların söz konusu olduğunu hem de tek bir çevirinin eser içinde saptanan normun kimi zaman kendi içinde farklılıklar gösterebildiği bilinmektedir. Arapça olarak kaleme alınan

Kıyasü'l Enbiya adlı eser EAT döneminde çevrilen eserlerin çeviri sırasında aldıkları kararları saptamak için çeviri süreci normlarına başvurulacaktır. Her ne kadar saptaması zor olduğunu belirtilse de Kıyasü'l Enbiya adlı eserlerde durum daha zordur. Zira o tarihi dönemde yazılan eser hakkında pek fazla bilgi günümüze ulaşmamıştır.

Tezin bu bölümünde, kısıtlı bilgileri göz önünde bulundurarak kimi eserlerde bazı bölümlerin kayıp olduğundan ve bu eserlerden sadece Yusuf kıssası seçildiği için çeviri süreç normlarından biri kolu sayılan *matris normları* üzerinde detaylı bir şekilde durulmayacaktır. Bu bölümde normların birincil kaynağı sayılan *metinsel-dilsel* normlar üzerinde ayrıntılı bir biçimde durulacaktır. Bu tez çalışmasını doğrudan ilgilendire, esas norm sayılan *süreç normları* saptamak için Toury belli bir sınıflandırma veya bir kuramcının ortaya koyduğu kurama işaret etmemektedir. Konuya ve metne uygun bir yöntem seçme özgürlüğünü araştırmacıya tanımaktadır. Bu çalışmada, Kıyasü'l Enbiya adlı eserlerde Yusuf kıssasındaki çevirmenlerin izledikleri stratejileri saptamak için birden fazla kuram ve yöntem kullanılacaktır.

Çalışmada, çevirmenlerin EAT döneminde yapılan 3 çeviride benimsenen çeviri yöntemi ve stratejilerini tespit etmek için Georges L. Bastin'in düzyazı edebi çevirilerinin stratejilerini sınıflandırması ve önerdiği belli başlı çeviri yöntemleri esas alınacaktır. Ardından Bastin'in sınıflandırmasından elde edilen sonuçları temel alınarak Venuti'nin "Yerlileştirme-Yabancılaştırma" yaklaşımları doğrultusunda incelenen kaynak metin ile EAT dönemine ait 3 farklı çeviri örnekleri sözcük ve cümle bazında karşılaştırılarak çeviride ortaya çıkan sorunlara ne tür çözüm üretildiği noktalara yer verilecektir. Son olarak, Yusuf kıssasındaki tüm paragrafların ne derecede kaynak metine göre yeterli olduğu ve ne derece erek metin kitlesine göre kabul edilebilirliği üzerinde durulacaktır. Böylece, Kıyasü'l-

Enbiyâ EAT dönemindeki çevirilerinde kullanılan yöntem, stratejileri ve yaklaşımları açığa çıkarılacaktır.

“*Düzyazı Edebi Çevirilerde İzlenen Stratejiler*” adlı gelecek alt başlıkta, teorik altyapısını oluşturan Bastin’in 2009 yılındaki edebiyat çevirilerde izlenen yöntem ve stratejileri ele alınarak açıklanacaktır.

3.1.1. Düzyazı Tarzında Yazılmış Edebi Metin Türü Çevirilerde İzlenen Stratejiler

Edebiyat çevirileri, belli bir kültürün içinde üretildiklerinde o kültürün bir yansıması, adeta o kültürün aynasıdır. Bundan dolayı edebiyat çevirisi, kültürel bir süreçten ibarettir. Çevirmen, iki farklı kültür arasındaki iletişim köprüsü rolünü almaktadır. Bu alt başlıkta, genel çerçevede çevirmenin metin analizini ve çeviri sürecinde düzyazı edebi türlerde kullandıkları yöntemleri ele alıp uygulamaya dayanan Bastin’in yöntemi üzerinde durulacaktır.

Çevirmen, edebiyat metnin çevirisinde hangi yöntemlerin kullanacağında çevirinin amacının rolü büyüktür (Aksoy, 2002, ss.90-91). Çeviri normlarını ve kaynak metnin erek kültüre aktarılması ile ilgili çevirmenler tarafından kasıtlı ya da kasıtsız biçimde farklı çeviri stratejiler izleyebilmektedirler. Bu stratejilerin metin türü ve amacına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin düzyazıların çevirisinde izlenen stratejiler manzum şiirlerin çevirinde kullanılan stratejiler ile aynı değildir. Çevirmenlerin çeviri sürecinde önlerinde sorun olarak görülen kültürel unsurların ne tür çeviri yöntemleri izleyerek çözüme kavuşturmaya dair Bastin’in birkaç noktadan oluşan önerisi bulunmaktadır.

Bastin’e göre, çevirmen düz edebî metinlerin çevirisinde kendisine yardımcı olarak şu yöntemleri izlenebilir:

“Ödünç Alma: Kaynak metinde bulunan, ancak erek kültür ve dilde karşılıkları bulunmayan sözcük ve deyişlerin çevrilmeden kaynak dilde aktarılması.

Çıkarma: Metnin çevirmen ya da yayınevi tarafından sorunlu ya da gereksiz görülen kısımlarının çeviriye dahil edilmemesi (buna siyasi ve kültürel/dinsel nedenlerle yapılan sansür/ otosansür de dahildir).

Ekleme/Açıklama: Kaynak metinde örtük bırakılan kısımların çevirmen tarafından açıklanması ya da netleştirilmesi. Erek kültüre yabancı olduğu düşünülen tarihsel ya da kültürel unsurların metnin içine ya da dipnot olarak eklenmesi.

İkame: Kaynak metnin biçimsel özelliklerini oluşturan diyalekt, argo, atasözü gibi kullanımların erek dilde benzer anlama sahip ya da benzer etki uyandıracakı düşünülen karşılıklarla ikame edilmeleri. Örneğin Kuzey İngiltere lehçesinin Türkçeye aktarılırken Karadeniz lehçesine dönüştürülmesi.

Tarihselleştirme: Eski dönemlerde yazılmış olan ya da eski dönemlere özgü dil kullanımına yer veren metinlerin erek dilin geçmiş dönemlerde yaygın olarak kullanılan yapı ve sözcüklerle çevirisi. Örneğin 19. yüzyılda yazılmış bir İngiliz romanının Türkçeye çevirisinde Osmanlıca sözcüklerin yoğun olarak kullanılması.

Standartlaştırma: Kaynak metinde kaynak dildeki genel standartların dışında yer alan argo, diyalekt, sosyolekt gibi kullanımların erek dilde standart bir dille çevrilmeleri.

Güncelleştirme: Kaynak metinde eski dönemlere özgü dil kullanımının güncel bir dile çevirisi.

Uyarlama: Kaynak metni, konusu, karakterleri ve olayın geçtiği yerlerle birlikte erek kültüre taşımak. Olay örgüsünü korurken karakter isimlerini, yemek adlarını, âdetleri, mekânları vb. yerlileştirmek.” (Bkz. Bastin, 2009; Aktaran, Gürçağlar, 2011, ss. 43-44)

Çalışmada, Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin EAT döneminde çevirilerinde yer alan Yusuf kıssasında kültürel ve dilsel özelliklerin çevirilerinin analiz edildiğinde yukarıda belirtilen düz çeviri yöntemlerine çeviri süreç normlarında başvuru olan diğer bir çeviri yöntemi olan “Değiştirme” yöntemi de kullanılacaktır. Çevirmenlerin, bazen kaynak metinde olan bazı bilgileri erek okura daha güncel, daha doğru olarak düşündüğü bilgileri iletmek veya bilinmeyen farklı bir kaynak metinden aktardıkları için “değiştirme” yöntemine başvurdukları saptanmaktadır.

Çalışmada kullanılacak Bastin’in çeviri yöntemlerinin belirlenmesinde Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin EAT dönemindeki çevirilerinde çevirmenlerin izledikleri stratejilerinin saptaması en uygun ve geniş kapsamlı şekilde işlev görmüştür. Örnek alınan Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserde EAT döneminde yapılan çevirilerin incelenmesinde Bastin’in önerdiği *Tarihselleştirme ve Güncelleme tasnifine uygun örneklere rastlanmamıştır*. “Venuti’nin “Yerleştirme-Yabancılaştırma Yaklaşımları” gelecek alt başlıkta ise Bastin’in bu çalışmada kullanılan belli başlı çeviri sınıflandırmasının Amerikalı çeviribilimci olan Venuti’nin geliştirdiği “yerleştirme-yabancılaştırma” yaklaşımlarından hangisini izlendiğini saptamak için Venuti’nin “yerleştirme-yabancılaştırma” yaklaşımlarıyla ortaya konulacaktır.

3.1.2. Venuti’nin “Yerleştirme- Yabancılaştırma” Yaklaşımları

Edebiyat çevirisinin doğası gereği, bir kaynak metnin erek kültüre yapılan tüm çevirilerin her biri diğerinden farklı olarak üretilmektedir. Zira kaynak metin, çevirmenler tarafından her biri farklı bir biçimde algılayıp erek dile farklı ifade ile aktarmaktadır. Bu alt başlıkta, çevrilmiş metinler Venuti’nin, yerleştirme ve yabancılaştırma yaklaşımları çerçevesinde ele alınacaktır. Amerikalı Lawrence Venuti, *yazarı okura götürmek* ve *okuru yazara götürmek* adı altında iki farklı

çeviri stratejisi olduğunu ortaya koyan Alman düşünür Schleiermacher'den esinlenerek (Bkz. s.24) çeviride “*yerlileştirme*” ve “*yabancılaştırma*” adı altında iki ana grupta ayırarak bu kavramları geliştirmiştir (Venuti, 1995; Aktaran, Ceylan Yıldırım, 2015, s.195).

Venuti'nin “*yerlileştirme*” yaklaşımı daha detaylı şekilde ele alındığında, erek kitlenin beklentilerine önem veren ve erek dil ve kültürün özelliklerini ön planda tutan bir çeviri stratejisidir. Erek ve kaynak metindeki etkinin aynısını erek kültürde yaratabilmesi, akıcı bir dille yazılması ve anlamlı olması için *yerlileştirme* stratejisi kullanılmaktadır (Venuti, 1995; Aktaran, Ceylan Yıldırım, 2015, s.195). Çevirmenler genellikle akıcı bir dille çevirmeyi ön plana tutmakta, öte yandan kaynak metnin özelliklerine ehemmiyet vermemektedirler. Bir metne çevirmen müdahalesi ne kadar azsa o çeviri yüksek oranda başarılı sayılmaktadır.

Venuti'nin *yabancılaştırma* yaklaşımı ise erek dildeki normlarına önem vermeyen veya o normların zayıf olduğu durumda, kaynak metnin dilsel ve kültürel özelliklerin muhafaza ederek erek kültüre aktardığı bir çeviri stratejisidir. (Venuti, 1995; Aktaran, Ceylan Yıldırım, 2015, s.196) Venuti'nin Yabancılaştırma stratejisine ilişkin Venuti: “*erek metnin baskın dilsel ve kültürel değerlerine karşı direnmek*” diye anlatmakta, kaynak metnin dilsel ve kültürel özelliklerini hissettirerek erek kitleye sunmaktadır (Venuti, 1995; Aktaran, Ceylan Yıldırım, 2015, s.196).

Bir çeviri metnin kabul edilebilir veya okunabilirlik derecesi ancak erek okur tarafından ölçülebilmektedir (Venuti, 1995; Aktaran, Ceylan Yıldırım, 2015, s.197). Çevirmenin çevirdiği metinde görünürlüğü veya görünmezliği metne göre değişkenlik göstermekte, en çok kültürel, ideolojik ve ekonomik faktörlerden etkilenmektedir (Venuti, 1995; Aktaran, Ceylan Yıldırım, 2015, s.197). Venuti'ye göre, çevirmen bir metni çeviri sürecinde yabancılaştırma stratejisi izlediğinde o

zaman çevirmen o metnin içinde *görünür* hale gelmekte, tersini benimserse o takdirde çevirmen erek metnin içinde *görünmez* olmaktadır (Venuti, 1995, s.1-2).

Bir önceki başlıkta Bastin’ın edebi düz metinlerin çevirisinde kullanılmak üzere önerdiği “Ödünç Alma, Çıkarma, Ekleme/Açıklama, İkame, Tarihselleştirme, Standartlaştırma, Güncelleştirme, Uyarlama” olarak adlandırdığı ve bu satır yazarının önerdiği “değiştirme” yöntemleri, Venuti’nin “Yerlileştirme” ve “Yabancılaştırma” yöntemiyle şu şekilde ilişkilendirilmektedir: “Ödünç Alma” yöntemi kaynak metindeki dilsel ve kültürel unsurların çeviride korunmasını hedeflediğinden dolayı Venuti’nin “Yabancılaştırma” yaklaşımı kapsamında alınacaktır. “Ekleme/Açıklama, Çıkarma, İkame, Tarihselleştirme, Standartlaştırma, Güncelleştirme, Uyarlama, Değiştirme” yöntemleri ise erek kitleye kaynak metindeki dilsel ve kültürel unsurların yabancılığını hissettirmemek için Venuti’nin “Yerlileştirme” yaklaşımı bağlamında incelenecektir.

Düzyazılı edebiyat çevirilerinde Bastin’in sınıflandırması ve önerdiği çeviri yöntemleri vasıtasıyla Venuti’nin yerlileştirme-yabancılaştırma yaklaşımlarından hangisinin egemen olduğu saptanmasının doğru sonuçlara ulaşmak için yeterli olmadığı fark edilmiştir. Dolayısıyla “*Paragraf Düzeyinde Toury’nin Kabul edilebilir-Yeterli Yaklaşımları*” başlıklı alt bölümde, çeviri metinlerde hata avcılığından uzak durmak için paragraf düzeyinde kaynak metin için ne derece yeterli ve erek okur için ne derece kabul edilebilir olduğunu ölçmek için kuramsal çerçeve çizilecektir.

3.1.3. Toury’nin Kabul edilebilir-Yeterli Kavramlarına Ait Yaklaşımlar

Toury, mevcut bir erek kültür içinde üretilmiş olan bir meta metnin araştırılması üzerinde odaklanmaktadır. Böyle bir araştırma, çevirmenin çeviri sırasında genel değişmez davranışlarını saptamaktadır. Toury bu görüşüyle spesifik farklılıklardan

ziyade genel davranışlar üzerinde odaklanır. Toury'e göre çeviri süreç normlarını saptamak için kaynak metin ve erek metnin paragrafları karşılaştırılmalı ve çeviri normları üzerinde genel değerlendirmeler yapılmalıdır (Toury, 1995, s.36; s. 12).

Bu başlık altında, Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin EAT döneminde yapılan çevirilerin paragraflarını karşılaştırarak çevirinin süreç normları araştırılacaktır. Bir önceki başlıkta bu çevirilerin düzyazı edebi türlerde çevirinin süreç normlarını saptamak için yaklaşımlar sunulmuştur. Sadece sözcük ve cümle düzeyinde çevirmenlerin stratejilerini saptamakla sınırlı kaldığında, elde edilen veriler yanıltıcı sonuçlara yönlendirebilir, bir de hata avcılığının ötesine geçmeyebilir. Bu tezde, paragraflar düzeyinde karşılaştırmanın bir diğer nedeni ise, bazı paragraflarda çevirmenler, sözcük düzeyinde kültürel unsurların bir veya birkaç unsur üzerinde yerlileştirme stratejisi izlemesine rağmen o uzun paragrafın genelinde yabancılaştırma ve kaynak metne göre yeterli -bazen tam tersi- bir çeviri stratejisi benimsediği görülmektedir. Dolayısıyla, bütün bunları göz ardı edip sadece sözcük ve cümle düzeyinde tasnifle yetinildiğinde doğru soruca ulaşılmayacaktır. Bu son tasnif türünün, daha önce yapılan tez çalışmalarında uygulandığı görülmemiştir. Oysa bu tür araştırmalarda, sağlıklı bilgilere ulaşmak için benzer yöntem ve tasniflerin artması bir zorunluluktur.

“*Kısasü'l-Enbiyâ Adlı Eserin Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Analizi*” adlı gelecek başlıkta, Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserlerin çevirilerindeki Yusuf örneğinde düz yazılı edebiyat çevirilerinde Bastin'ın sınıflandırması ve önerdiği çeviri yöntemleri vasıtasıyla Türkçe çevirilerinde baskın olan çeviri yaklaşımının *yerlileştirme-yabancılaştırma* ve paragraf düzeyinde *Kabul edilebilir-Yeterli* yaklaşımlarını uygulayarak çevirmenlerin EAT döneminde hakim olan normları açığa çıkarılacaktır.

3.2. Kısasü'l-Enbiyâ Adlı Eserin Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Analizi

Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin EAT döneminde Türk Dil Kurumu nüshası diye bilinen, İznikî ve Çerkezî nüshaları olmak üzere üç farklı çevirmen tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu çalışma kısmında, söz konusu üç çeviriyi, edebiyat düz yazı çevirisinde çevirmenlerin kullandığı stratejiler ve aldıkları kararlar bakımından karşılaştırmalı biçimde analiz edilecektir.

Bu alt bölümde, Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinde mevcut kültürel ve dilsel unsurların Türkçe çevirilerinde benimsenen çeviri stratejileri ve normları örneklerle açıklanacaktır. Bu örneklerde çevirmenlerin Bastin'in düz çeviri sınıflandırması yöntemlerinden hangisini kullandığını tespit edilecektir. Çevirmen, çeviri sürecinde kültürel ve dilsel öğeleri karşılaştırdığında *yerlileştirme* ya da *yabancılaştırma* mı benimseyeceği hususunda genellikle tereddütte düşmektedir. Bu üçüncü bölümün daha önceki alt başlıklarında yer verildiği gibi, Bastin'in "Ödünç Alma" yöntemleri Venuti'nin *Yabancılaştırma* yaklaşımı kapsamında ele alınacaktır. "Ekleme/Açıklama, Çıkarma, İkame, Tarihselleştirme, Standartlaştırma, Güncelleştirme, Uyarlama" bir de "Değiştirme" yöntemleri ise erek kitleye kaynak metindeki dilsel ve kültürel unsurların hissettirmemek için Venuti'nin *Yerlileştirme* yaklaşımı bağlamında değerlendirilecektir. Bunların yanında, paragrafları karşılaştırırken çevirmenlerin çevirileri kaynak metine göre kabul edilebilir olmalı yoksa yeterli bir çeviri yapmadıkları açığa çıkartılacaktır.

Daha önce belirtildiği gibi, Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eseri Arapça olarak kaleme alınmıştır. Bu tezde, Arapça olarak yazılan kaynak metin ile Eski Anadolu Türkçesi erek metinleri karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Ancak karşılaştırma aşamasında Arapça ve Arap alfabesi ile verilse de bu tezin okurlarının anlamasında yardımcı olması ve bugünkü dile çevrildiğinde ortadaki farklılıkları görme imkânı vermek için Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserin Carullah

nüshasında bulunan Yusuf kıssasını bu tezi yazarı tarafından Arapçadan Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Ancak yeri geldiğinde Carullah nüshası dışında karşılaştırmak için birkaç kaynak nüshadan da çeviri yapılmıştır.

Bu analizde, Bastin'in kültürel ve dilsel edebi metinlerin aldıkları karar ve izledikleri 6 strateji "Ekleme/Açıklama, Çıkarma, İkame, Standartlaştırma, Uyarlama, Değiştirme" sınıflandırmak için ayrı 6 alt başlık verilecektir. Her başlık altında sırasıyla TDK, İzniki ve Çerkezi nüshalarında Yusuf kıssasında uygulanan stratejileri örneklerle verilecektir. Örneğin "Ekleme/Açıklama" başlığı altında ilk önce bu izlenen stratejinin tanımını verdikten sonra TDK nüshasında ekleme içeren seçilmiş paragraflar tümü verilecek ve her paragrafın altında açıklamalar getirilecektir. Ardından İzniki örnekleri dizilecek, son olarak Çerkezi çevirisinin paragraflarına verilecektir.

Her erek metnin kaynak metinle ayrı ayrı karşılaştırılmasının sebebi, "Ekleme" veya "Çıkarma" gibi çeviri stratejiler her metinde farklı yerde olduğundan, bir metin uygularken diğer ikisi uygulamadığından veya bir paragrafta birinci metin hiçbir yöntem izlememişken ikinci yöntem "Ekleme"ye başvururken üçüncü eser "Çıkarma" yaptığından dolayı tüm eserleri üst üste koyarak karşılaştırma, kafa karışıklığa neden olacaktır. Ancak "Standartlaştırma, Uyarlama, Değiştirme" gibi stratejilerde her üç çevirmenin az başvurmalarından ve genellikle aynı yerlerde yaptıklarından dolayı üst üste dizilerek toplu bir şekilde açıklamaları yapıldığı örneklerde bulunmaktadır.

Her strateji altında verilen örnekte ilk önce kaynak metin (KM) Arapça ve Arap alfabesi ile yazılan paragraf verilecek, altında aynı paragrafın Türkiye Türkçesine çevirilmiş hali yer alacaktır. Altında kaynak metinle örtüşen sırayla TDK, İzniki ve Çerkezi nüshasındaki paragraflar ayrı bir biçimde dizilecektir. Gerekliğinde her üç nüshadan örtüşen paragraflar üst üste dizilerek üçlü bir karşılaştırma yapılabilir. Her bir örneğin altında her çevirmenin uyguladığı ve üzerinde eylem gerçekleşen

dilsel-metinsel unsurlar işaretlenecek, uygulanan stratejinin adı verilecek ve bu yönteme başvurma sebebi üzerinde süreç öncesi normlardan faydalanarak tahminler yürütülecektir. Çevirmenin aldığı bu kararın *Yerlileştirme* mi yoksa *Yabancılaştırma* olduğu ve paragraf düzeyinde Kabul edilebilir ve Yeterli stratejiyi mi izlediğini göstermek için tablo halinde verilecektir. Son olarak tüm izlenen stratejiler için örnekler verildikten sonra statiksel ve grafik destekli genel bir değerlendirme sunulacaktır.

3.2.1. Ödünç Alma:

Ödünç Alma: Kaynak metinde bulunan, ancak erek kültür ve dilde karşılıkları bulunmayan sözcük ve deyişlerin çevrilmeden kaynak dilde aktarılması (Bkz. Bastin, 2009; Aktaran, Gürçağlar, 2011, ss. 43-44).

Dini ve edebi eserlerde olduğu gibi Sa‘lebî’nin Arapça olarak kaleme aldığı Kıyasü’l-Enbiyâ adlı eserinde; hikayelere veya olaylara referans ve doğruluğunu vurgulamak için Kuran-i Kerim’den ayetler, Peygamberden rivayet edilen Hadis ve uluların rivayetlerine yer vermektedir. Türkler EAT döneminde Araplarla aynı din-kültürü paylaştıkları için özellikle dini-edebi kaleme alınan özgün ve çeviri eserlerde bu tür yönteme başvurmaktaydılar. Bunun yanında, EAT döneminde yapılan çevirilerde, eser adı, konu başlığı ve alt başlıkları da aynı şekilde Arapça olarak verilme geleneği bulunmaktaydı. Dolayısıyla Kıyasü’l-Enbiyâ adlı eserin çevirmenlerinin bu tür kültürel unsurları Arapça olduğu gibi birebir Türkçe metinde yer alması ödünç almaktan ziyade dini literatüründe bilinen “İktibas” yöntemi olarak saymak daha uygundur.

Bu çalışma, ilk başta Kuran-i Kerim’den alıntı yapılan Ayetler birer “İktibas” sayılarak “Ödünç Alma” stratejisi altına almamayı öngörmüştür. Ancak bu Ayetler, Hadis ve başlıklar bir kısmı ödünç alınmış ve ardından çevirisi verilmiş, bir kısmı

da çevirisi verilmeden sadece ödünç alınmış, bir kısmı ise ödünç alınmadan sadece çevirisi verilmiştir. Bu belirsizliği bir düzün ve sınıflandırma gereğinden yola çıkarak “Ödünç Alma” kategorisinin altından alınmak zorunda kalınmıştır. Bu işlem “hikâye başlıkları” için de geçerlidir. Zira bu başlıkların bir kısmı iktibas edilmiş, diğer kısmı ta tamamen çıkartılmış ya da ikame edilmiştir. Bundan dolayı başlıklar olduğu gibi alıntılanmışsa “Ödünç Alma” kategorisinin altına alınmıştır.

Kıyasü'l Enbiya adlı eserin EAT döneminde yapılan çevirilerinde, Kuran-i Kerim'den yapılan alıntıları genellikle birebir ödünç almıştır. Bir de Yusuf kıssasında başlıklar az olsa da çevirmenler genellikle bu başlıkları ödünç almıştır. Bunun yanında çevirilerde bazen atasözleri ve şiirleri de ödünç almıştır. Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Ancak yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı Kuran-i Kerim'den alıntı yapılan Ayetler ve hikâye başlıkları tam manada bir yabancılaştırma sayılmaz. Altta verilen olan örneklerde, ilk önce TDK nüshasını “Ödünç alma” yöntemi uygulanan birkaç örnek sunulacak, tamamı verildikten sonra sırasıyla İzniki ardından da Çerkezi çevirisinde seçilen örneklerle yer verilecektir.

TDK nüshasında uygulanan Ödünç Alma stratejileri:

Örnek 1:

KM

مجلس في قصة يوسف بن يعقوب عليهما السلام

Yakup Oğlu Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm Hikâyesi Üzerine Bir Bölüm

EM1 (s.1) meclisu *f* kışşati Yûsuf (7) bin ya‘qûb ‘aleyhi’s-selâm

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki hikâye başlığını erek metine aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç

almıştır. Ardından erek kitlesi anlayacağını düşündüğünden dolayı çevirisi vermemiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 2:

KM فروى مقاتل عن سعيد بن جبير قال: اجتمع أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى سلمان الفارسي فقالوا: يا سلمان حدثنا عن التوراة بأحسن ما فيها. فأنزل الله تعالى (نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ) [يوسف:3] يعني أن قصص القرآن أحسن مما في التوراة.

Mukatil, Said bin Cebir'den rivayet etti; şöyle dedi: Rasulullahın Ashabı Selmani Farisi'de toplandılar. Buyurdular ki; “Ey Selman! Bize Tevrat'ta olan en güzelini anlat.” Allah-u Tela “Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz.” [YÜSUF-3] Olarak indirdi. “Şüphesiz ki Kur'an'ın kıssaları Tevrat'taki hikayelerden daha güzeldir.” kastedilmektedir.

EM1 (s.2) (8) Mukātil rivāyet kıldı Saʿīd bin Cübeyrden kim eyitdi Muḥammed Muştafā şahābeleri Selmān-ı Fārisi (9) ʔatına dirgendiler ve eyit[di]ler yā Selmān tevrītden bize kelecı eydi virgil *kim ol görklüdür ve anuñ* (10) içindeki görklüdür pes tañrı taʿālā nahnu neküşu ‘aleyke ahsene’l-

kasasi [YŪSUF-3] āyetin (11) indürdi yaʿnî Qurān kışşaları tevrît içindekinden görklüregi-durur

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metine aktarıırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Çevirmen gerektiğinde metnin doğruluğunu ispat etmek için çeviri metne alıntıyı gösterebilmektedirler. Süreç önce normlarda belirtildiği gibi bu tür dini eserlerin kaynağı çoğunlukla Kuran-i Kerim olduğundan dolayı o bölümleri direkt ödünç alır ve genellikle çevirisini ardından verir..

Bu yöntem yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Paragraf Düzeyinde
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 3

KM وقيل سماها أحسن القصص، لحسن مجازاة يوسف وإخوته وصبره على أذاهم وإغضائه عن الالتقاء بهم هن ذكر ما تعاطوه معه وكرمه في العفو عنهم حيث قال (لا تَثْرِيْبُ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ) (يوسف:92)

Ve denildi ki, Allah-u Teâlâ bu hikâyeye ahsen'ül kasas demesinin sebebi, Yusuf'un kardeşlerinin ona yaptıkları eziyetlerine sabırlı olması, sonradan görüşüklerinde o olaylara göz yumması ve onlara hoş davranıp

affetmesindedir. Onlara Kuran’da olduğu gibi şöyle söylemiş: “Yûsuf dedi ki: “*Bugün size kınama yok.*” [YÛSUF-92]

EM1 (s.3) (2) bir niceler eyitdiler kışşalaruñ görklüregidür diyü anuñ için eyitdi kim Yûsuf *‘as* (3) kardaşlarıyla görklü ve datlu söyleşdi ve bularuñ incitmeğine şabır eyledi ve buları g[ö]ricek (4) ol az bahāya şatuluğın gizledi ve kerem idüp bularuñ suçın *‘afv* kıldı nitekim eyitdi *lā tesribe* (5) *‘aleykumu’l-yevme* [YÛSUF-92]

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki Kuran-i Kerim’den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi ödünç almıştır. Çevirmen gerektiğinde metnin doğruluğunu ispat etmek için çeviri metne alıntıyı gösterebilmektedirler. Süreç önce normlarda belirtildiği gibi bu tür dini eserlerin kaynağı çoğunlukla Kuran-i Kerim olduğundan dolayı o bölümleri direkt ödünç alır ve genellikle çevirisini sonra verirler.

Bu yöntem yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 4

KM

الباب الأول: في ذكر نسبه عليه الصلاة والسلام

Birinci Bap: Yusuf'un Soyunu Zikir etmektir. (el-bābu'l-evvelu fī zikri ismuhū ve nesebihī)

EM1 (s.3) el-bābu'l-evvelu fī zikri ismuhū ve nesebihī 'aleyhi's-selām (15) bu bāb Yūsuf 'asun adın ve nesebin yāz kıılır

Açıklama:

Yusuf kıssasında bir meclisten oluşmakta ve bu meclis, iki baptan (başlıktan) oluşmaktadır. Yukarıdaki başlık Yusuf meclisinin birinci ana başlığıdır. TDK nüshasının çevirmeni, başta bu kaynak metinde olduğu ödünç almış, ardından çevirisini vermiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Yeterli

Örnek 5

KM

الباب الثاني: في صفة يوسف وحليته ونعت خلقه وصفة صورته

İkinci Bap: Yusuf'un Vâsıf, Şekil, Yaradılış, Naat, Suretinin Sıfatı (el-bābu's-sānī fī şıfati Yūsufe ve ħilyetihī ve na'ati ħulkihi ve şıfati şūretihī)

EM1 (s.4) *e1-bābu 's-ṣānī fi ṣıfati Yūsufe ve ḥilyetihi (14) ve na'ati ḥulkihi ve ṣıfati ṣūretihi bu bāb Yūsufuḥ ṣıfatın ve ḥulkın ve ṣūretin beyān kıılır*

Açıklama:

Yusuf kıssasında bir meclisten oluşmakta ve bu mecliste iki bap (başlıktan) oluşmaktadır. Yukarıdaki başlık Yusuf meclisinin ikinci ana başlığıdır. TDK nüshası, bu başlığı kaynak metinden (iktibas) ödünç alınmış, ardından erek kitlesi için çevirilmiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metne göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 6

KM

القول في القصة

Kıssadaki Söz (**el-kavlu fi'l-kıṣṣati**)

EM1 (s.8) **el-kavlu fi'l-kıṣṣati** amma söz kıṣṣa (12) niteliği içinde şöyledür

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki bu hikâyenin başlığını erek metine aktarırken olduğu gibi ödünç almıştır. Ardından erek kitlesi anlaması için çevirisini vermiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 7

KM أخبرني بن فتحوية، قال حدثنا ابن شبة قال حدثنا عبد الرحمن بن أحمد الكسائي، قال حدثنا أبو بكر ابن أبي شيبة، قال حدثنا أبو أسامة، قال أخبرنا مجاهد عن الشعبي قال: جاءت امرأة إلى شريح فجعلت تبكي، فقال رجل: ألا ترى إلى هذه المرأة المسكينة كيف تبكي؟ فقال شريح: قد جاء إخوة يوسف عشاء يبكون، ثم أنه أنشد في معناه:

أغرك من شيخ بكاء وممقله أم اللحية البيضاء للنتف مطلقه
فإن بني يعقوب جاؤوا أباهم عشاء وهم يبكون زوراً ومخرقه

Bize İbnü Fethaviye o hadis kıldı bize İbnü Şeybe o hadis kıldı bize Abdurrahman ibni Ahmed el-Kisai o hadis kıldı bize Ebu Bekir ibni Ebu Şeybe o hadis kıldı bize Ebu Usame Şabi der ki: bir kadın Şerih'a gelerek ağladı ve bir adam dedi ki: şu zavallı kadın nasıl ağladığını görmüyor musun? Şerih dedi: Yusuf'un kardeşleri gece gelip ağladılar. Sonra şu şiiri söyledi:

Yaşlı bir kişinin ağlaması seni kandırdı mı?

Yoksa beyaz sakalın tıraşı mı serbest?

Yakup oğulları babalarına gece vaktinde

Girdiler, ağladılar, sahtekarlık yaptılar

EM1 (s.21) (1) hadīs kıldı (2) bize İbnü Fencūye ol eyitdi hadīs kıldı bize İbnü Şeybe ol eyitdi hadīs kıldı bize °Abdu’-(3)-r-rahmān ibni Ahmed ol eyitdi hadīs kıldı bize Ebū Bekir ibni Ebū Şeybe ol eyitdi hadīs (4) kıldı bize Ebū Usāme Şa°bīden kim eyitdi bir °avrat kāzī Şurayḥ katına geldi ve çok ağladı (5) bir er Şurayḥa eyitdi işbu miskīn °avratı görmez misin kim ağlar bir aḥvāli sorgıl (6) Şurayḥ eyitdi Yūsuf kardaşları daḥı ataları katına gelüp ağladılar amma yalan yire ağlarlarıdı (7) pes Şurayḥ anuñ üzere bir şīr eyitdi

şīr

eğarrake min şeyḥin bukā’u ve memleḳah

emi’ l-liḥ ayatı’ l-(8)-beyzā’u li’n-netfi muḥlaḳah

feinne benī Yaḳūbe cā’ū ebāhum

°iṣā’ en ve hum yebkūne (9) zūran ve maḥrakah

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki raviler silsilesini (aktaranlar zincirini) olduğu gibi ödünç almıştır. Bunun nedeni ise, önemli bilgi olarak saydığı bölümü kaynak metinde olduğu gibi aktarmaya özen göstermek istemiştir. Bu eser Eski Anadolu Türkçesi döneminin ilk aşamalarında çevrildiği varsayıldığına göre kaynak metin saygın bir konumdadır.

Bir de TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki şiir bölümü erek metine aktarırken kaynak metinde olduğu Arapça olarak ödünç almıştır. Bunun sebebi ise,

çevirmenin bu şiiri çevirememiş olabilir veya o dönemde Arapça olarak yazılan bu tür metinler saygın metinler olarak görüldüğü için ve şiir geleneği erek kültürde yaygın olmadığından dolayı ödünç almakla yetinmiş olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metne göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 8

KM فرجع الرسول إلى الملك من عند يوسف برسالته، فدعا الملك النسوة اللاتي قطعن أيديهن وامرأة العزيز، فقال لهن: (قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَن نَّفْسِهِ ۗ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ) [يوسف:50] فأقرت امرأة العزيز عند ذلك وقالت (الآن حَصَّصَ الْحَقُّ) [يوسف:50] أي ظهر وقالت: (أَنَا رَاوَدْتُهُ عَن نَّفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ) [يوسف:50] فلما سمع ذلك يوسف قال: (ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ) [يوسف:52] فقال له جبريل: ولا حين هممت بها يا يوسف؟ فقال يوسف عند ذلك: (وَمَا أُبْرِيئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ) [يوسف:53] الآية

Elçi Yusuf'un yanından verdiği mesajı getirmek üzere krala gitti. Bunun üzerine kral ellerini kesen kadınları davet etti ve onlara “Yûsuf'tan murat almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?” dedi. Kadınlar, “Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz” dediler. Aziz'in karısı ise itiraf ederek dedi: “Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murat almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir.” (Yusuf 50) Yusuf bunu duyunca şöyle dedi, “Benim böyle yapmam, Aziz'in; yokluğunda, benim

kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi" (Yusuf 52) Cibril Yusuf'a "O zamanda o (kadına) meyletmedin mi Yusuf?" dedi. Yusuf'ta ona; "Ben nefsimi temize çıkarmam. Nefis aşırı derecede kötülüğü emreder." (Yusuf 53) dedi.

EM1

(s.45) pes (9) yalavaç Yūsuf atından girü melige vardı abarı degürdi pes melik ol ellerin kesen avratları ve aziz avratın (10) ıgırdı ve eyitdi *mā hatbukunne iz ravedtunne Yūsufe an nefsihī* [YŪSUF-51] yanī işiñüz neyidi kim Yūsufuñ nefsinden (11) ārzū istedüñüz bular eyitdiler *hāşā li'l- lāhi* kim biz anuñ hiç yavuzluğın bilmezüz ve aziz avratı ikrār eyledi (12) ve eyitdi *el-ān hāşhaş'a'l-ħakku ene rāvedtuhū an nefsihī ve innehū lemine'ş- şādikīne* [YŪSUF-51] yanī şimdi ak (13) zāhir ve āşikāre oldu biliñ kim anuñ nefsinden ārzū ben istedüm ve ol boyun virmedi ve akkat (14) ol girçeklerdendür açan Yūsuf bu sözi işitdi ve eyitdi bulara ikrar eyletdügüm andan ötürüdür kim (15) biline ben aña ıyānat ılmadum pes Cebra'ıl eyitdi yā aşd eyledüğüñ neyidi Yūsuf eyitdi *ve mā uberr'u* (s.46) (1) *nefsi inne'n-nefse leemmāratun bi's-sū'i* [YŪSUF-53] yanī nefsumi yiñemedüm kim nefsi gişiyi yavuzluğa buyurıcıdur

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metne aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Çevirmen gerektiğinde metnin doğruluğunu ispat etmek için çeviri metne alıntıyı gösterebilmektedirler. Süreç önce normlarda belirtildiği

gibi bu tür dini eserlerin kaynağı çoğunlukla Kuran-i Kerim olduğundan dolayı o bölümleri direkt (iktibas) ödünç alır. Çevirmen genellikle ayetleri verdikten sonra veya önce çevirisini vermiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Yeterli

Örnek 9

KM

للبحثري في هذا معنى:

أما رسول الله يوسف اسوة لملكك محبوساً على الظلم والإفك

أقام جميل الصبر في السجن برهة فآل به الصبر الجميل إلى الملك

وكتب بعضهم إلى صديق له هذه الابيات:

وراء مضيق الخوف متسع الأمن وأول مفروح به آخر الحزن

فلا تيأسن فالله ملك يوسفاً خزائنه بعد الخلاص من السجن

Buhteri anlamı üzerine:

Zira Yusuf peygamber örnek alın ki o nahak ve katı hapsedildi

Bir süre hapiste güzel sabır gösterdi ki o güzel sabır onu krallığa götürdü

Bazılar onun arkadaşına şu beyitleri yazdı:

Her korkudan sonra güven gelir, her sevinç hüzünden sonra gelir

Pes etme, Allahu Teala Yusuf'u hapisten kurtarıp yerüstü hazinelerine malik etti

(s.50) ve Buhterî bu ma'ni üzere işbu şi'ri eyitdi

EM1 (s.50) *ammā fi resūli'l-lāhi* (7) *Yūsufe isvetun*

li-mişlike maḥbūsen ʿalā'z-ẓulmi ve'l-ifki

eḳāme cemīli'ş-şabri fi's-sicni burheten

(8) *fenāle bihi'ş-şabri'l-cemīlu ile'l-mulki*

(ikinci beyit yok)

Açıklama:

Kaynak metinde toplam 4 beyit olmak üzere iki farklı şiirden oluşmaktadır. Bu şiirler, Yusuf'un sabrı hakkında öğüt vermektedir.

TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki şiir bölümü erek metne aktarırken kaynak metinde olduğu gibi Arapça olarak ödünç almıştır. Şiiri vermeden önce, kaynak metinde bu birinci şiiri nazım eden şairin ismini vererek ödünç almış, ardından nazım olan birinci şiiri kaynak dilde olduğu gibi ödünç almıştır. Bunun sebebi ise, çevirmenin bu şiiri çevirememiş olabilir veya o dönemde Arapça olarak yazılan bu tür metinler saygın metinler olarak görüldüğü için ve şiir geleneği erek kültürde yaygın olmadığından dolayı ödünç almakla yetinmiş olabilir.

İkinci şiiri ise çıkartmıştır. Bunun nedeni ise bir şiirle yetinmekle düşünmüş olabilir. Birinci şiirin şairi Araplarda çok önemli bir şöhrete sahiptir. İkinci şiirin

ismi kaynak metinde verilmediğinden dolayı gereksiz olduğunu düşünmüş te olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Yeterli

Örnek 10

KM فلما أرادوا الخروج من عنده قال لهم: (لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ص) (يوسف:67)، وذلك أنه خاف عليهم العين، لأنهم كانوا ذوي جمال وهيبة وصور حسان وقامات ممتدة.

Yanından çıkmak istediklerinde Yakup onlara; Mısır'a girerken tek kapıdan değil farklı kapılardan girin, dedi. Çünkü güzel, görkemli, hoş ve boylu görünüşlerinden dolayı nazarlı olacaklarından korktu. Bu sebeple farklı kapılardan girmelerini emretti. Sonra onlara; “*Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız O'na tevekkül etsinler*” (Yusuf 67-68).

(s.55) kaçan Ya'qub katından çıkmak dilediler pes Ya'qub eyitdi *lā tedhulū min bābin vāhidin ve'dhulū min ebvābin muteferriqatin* [YŪSUF-67] (12) ya'ne' iy oğlanlarum Mışra bir apudan (13) girmeñ ve değmeniz değme apudan giriñ ve bunu anuñıçun didi kim Ya'qub

oğlanlarına dilden gözden (14) korıdı sūretleri görklüler ve boyları uzunlarıdı

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metine aktarıırken olduğı gibi ödünç almıştır. Çevirmen gerektiğinde metnin doğruluğunu ispat etmek için çeviri metne alıntıyı gösterebilmektedirler. Süreç önce normlarda belirtildiğı gibi bu tür dini eserlerin kaynağı çoğunlukla Kuran-i Kerim olduğundan dolayı o bölümleri direkt ödünç alır. Çevirmen genellikle ayetleri verdikten sonra veya önce çevirisini vermiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Ancak Paragraf düzeyinde farklı yerlileştirme yöntemlerine başvurduğundan dolayı göre erek kitle için Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Kabul edilebilir

Örnek 11

KM وقال أهل التاريخ: عاش يوسف بعد موت يعقوب عليه السلام ثلاثاً وعشرين سنة، ومات وهو ابن مائة وعشرين سنة، صلوات الله عليه وعلى جميع الأنبياء والمرسلين، والحمد لله رب العالمين.

Tarihçiler, Yusuf'un Yakup'un vefatından sonra 23 sene yaşadıklarını söylediler. Öldüğünde ise 120 yaşında idi.

Salevâtullahi aleyhi ve alâ cemi'îl enbiyâ ve'l mürselin, velhamdüllillahi rabbil alemin. (*şalavātu'l- lāhi °aleyhi ve °alā cemf'i'l-murselîne*)

(s.79) tā tāriḥ ehli ulular eyitdi Ya°kūb öldüğinden şoñra Yūsuf °as (15)
EM1 yigirmi üç yıl diri oldu ve andan şoñra öldi ve ol yüz yigirmi yaşındaydı
şalavātu'l- lāhi (s.80) (1) °*aleyhi ve °alā cemf'i'l-murselîne*

Açıklama:

TDK nüshası, kaynak metindeki dilsel ve kültürel unsurlara karşı herhangi bir yöntem izlememiştir. Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metindeki sonuç cümlesini veya duasını erek metine aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Çevirmen başlıklarda yaptığı gibi sonuçta da kaynak metine göre yeterli bir çeviri izlemek istemiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Paragraf düzeyinde kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

İzniki çevirisinde uygulanan Ödünç Alma stratejileri:

Örnek 12

KM

مجلس في قصة يوسف بن يعقوب عليهما السلام

Yakup Oğlu Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm Hikâyesi Üzerine Bir Bölüm

EM2 El-Meclisü fi kışşati Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm

(s.1) bu meclis (9) dağı Yûsufuñ ‘alm қазиyyesin beyân eder

Açıklama:

Yusuf kıssasında sadece 1 meclisten oluşmaktadır. Yukarıdaki başlık Yusuf meclisinin ana başlığıdır. Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, İzniki çevirisinde kaynak metindeki Yusuf kıssasının (hikayesinin) başlığını erek metine aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Ardından erek kilenin anlaması için çevirisini de vermiştir. İzniki bu başlığı ödünç alırken eserin yabancılığı hissettirdi.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre de yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Ödünç alma

Yabancılaştırma

Yeterli

Örnek 13

KM فروى مقاتل عن سعيد بن جبیر قال: اجتمع أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى سلمان الفارسي فقالوا: يا سلمان حدثنا عن التوراة بأحسن ما فيها. فأنزل الله تعالى (نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ) [يوسف:3] يعني أن قصص القرآن أحسن مما في التوراة.

Mukatil, Said bin Cebir'den rivayet etti; şöyle dedi: Rasulullahın Ashabı Selmani Farisi'de toplandılar. Buyurdular ki; Ey Selman! Bize Tevrat'ta olan en güzelini anlat. Allah-u Tela "*Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz.*" [YÛSUF-3] Olarak indirdi. "Şüphesiz ki Kur'an'ın kıssaları Tevrat'taki hikayelerden daha güzeldir." kastedilmektedir.

EM2 (s.2) Sa'îd bin Cübeyr eydür Resûluñ aşhâbı Selmân-ı Fârisî katına (5) cem' oldılar dëdiler ki yâ Selmân Tevrîtden bize habar vër ki ol görklü (6) kitâbdur içindegi dañı görklüdür anlar çün bu kelâmı Y178a söylediler Hağ ta'âlâ (7) Resûla bu âyeti indürdi *nahnu nekussu 'aleyke ah'sene'l-kasasi* [YÛSUF-3] ya'nî demek olur kim (8) be-dürüstî Qur'an içindegi kaşaş görklürekdür Tevrît içindeginden

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, İzniki çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi ödünç almıştır. Çevirmenler ve erek kitlesi, kaynak metin yazarlarla aynı din mensupları olduklarından Kuran-i Kerim'in çevrilmesi günümüzde bile kabul edilmemekte, sadece Kur'an meali çevrilmektedir. İzniki Kuran-i Kerim ayetleri içerikli paragrafları çevirirken gerektiğinde metnin doğruluğunu ispat etmek için çeviri

metne alıntıyı (iktibas) gösterebilmektedirler. Süreç önce normlarda belirtildiği gibi bu tür dini eserlerin kaynağı çoğunlukla Kuran-i Kerim olduğundan dolayı o bölümleri direkt ödünç alır ve çevirisini ardından verir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre de yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 14

KM وقيل سماها أحسن القصص، لحسن مجازاة يوسف وإخوته وصبره على أذاهم وإغضائه عن الالتقاء بهم هن ذكر ما تعاطوه معه وكرمه في العفو عنهم حيث قال (لَا تَتْرِبْ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ) (يوسف:92)

Yusuf'un kardeşlerinin ona yaptıkları eziyetlerine sabırlı olması, sonradan görüşüklerinde o olaylara göz yumması ve onlara hoş davranıp affetmesindedir. Onlara Kuran'da olduğu gibi şöyle söylemiş: “Yûsuf dedi ki: “Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın.” [YÛSUF-92]

EM2 (s.2) Yûsuf kardeşleriyle görklü mu'âmele kıldı kardeşlerinin cefâlarına şabr eyledi (s.3) (1) dağı bularınla Mışırda buluşduğı vaqt müsâmaħat kıilup anların êtdüğine göre êtmedi (2) ve kardeşleri şuçların bilüp utandukları vaqt anlara kerem birle şuçların 'afv êdüp (3) dedı ki *lâ tesrîbe 'aleykumu'l-yevme* [YÛSUF-92] ya'nî bugün size serzeniş yok ol iş den ötürü kim baña êtdünüz (4) ben 'afv eyledüm ammâ ol şuçunuz kim Allâh katındadır anı şöyle 'ahd êtmişem kim yarın (5) kıyâmet[de] Hâk ta'âlâ

h azretinden muhkem t urup siz un için Őef a‘at k ılam t a ki ol (6) Ğaf r da ı
yarlıĝaya

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte g r ld ĝu gibi, İzniki çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim‘den alınan ayeti erek metine aktarırken olduĝu gibi (iktibas)  d n  almıştır. Bu örnekte kısa bir ayeti ödünç alırken ayetin kalanını bildiĝinden dolayı kaynak metindeki kısmı ve kaynak metinde verilmeyen sonraki kısmın de tefsirini vermiştir. Dolayısıyla İzniki‘nin süreç önce normlarda g r nd ĝu gibi tefsir alanında h kim olduĝundan dolayı bunun gibi örneklerde kendi bilgisini katmaktan kaçınmamıŐtır.

Bu yöntem Venuti‘nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre de yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin‘ın Yöntemi	Venuti‘nin Yaklaşımı	Toury‘nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Kabul edilebilir

 rnek 15

KM

القول في القصة

Kıssadaki Söz (el-kavlu fi‘l-kışŞati)

EM2 (s.8) El kavl fi bey ni‘ (10) l-kışŞa di le imdi  y ‘az z bu kez sözümüz
kıŐŐadur

Açıklama:

Yukarıdaki örnekte, başlık Yusuf hikayesinin yan başlığıdır. İzniki çevirisinde kaynak metindeki Yusuf hikayesinin yan başlığını erek metine aktarırken olduğu gibi ödünç almıştır. Ancak ardından erek kitlenin anlaması için çevirisini o dönemin erek kültür ve normlarına göre yapmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Ancak bazı eklemelerden dolayı erek kitlesine göre Kabul edilebilir bir çeviri.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Kabul edilebilir

Örnek 16

KM قالوا: فلما رأى يوسف البرهان قام مبادراً إلى باب البيت هارباً مما أردته فاتبعته المرأة، فذلك قوله تعالى: (وَاسْتَبَقَا الْبَابَ) [يوسف:25] يعني تبادر يوسف وراعىل إلى الباب.

(Alimler) şöyle söylediler: Yusuf delili gördüğü an birdenbire kadının istediği şeyden kaçarak kapıya doğru hareket etti. Allahu Teala şöyle buyurdu: “İkisi de kapıya koştular.” (Yusuf Suresi 25) Yani Yusuf ve Rail kapıya doğru koştular

EM2 (s.45) bu nesne Yūsufa delīl ve burhān (6) oldu ki ol işden kendüyi men‘ edüp fi’l-hāl kapudan yaña kaçdı (7) Zelīhā ardınca segirtti nitekim Hāq

ta‘ālā buyurdu *ve’stebekā’l-bābe* [YŪSUF-25] (8) ya’nī ikisi bile birbirinden öñürdüşüp qapuya segirttiler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, İzniki çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim’den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi ödünç almıştır. Bu örnekte kısa bir ayeti ödünç alıp ardından da çevirisini vermiştir.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre de yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Kabul edilebilir

Örnek 17

KM فرجع الرسول إلى الملك من عند يوسف برسالته، فدعا الملك النسوة اللاتي قطعن أيديهن وامرأة العزيز، فقال لهن: (قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنِ نَفْسِهِ ۗ قُلْنَ خَاشَ اللَّهُ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ) [يوسف:50] فأفزت امرأة العزيز عند ذلك وقالت (الآن حَصْحَصَ الْحَقُّ) [يوسف:50] أي ظهر وقالت: (أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنِ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ) [يوسف:50] فلما سمع ذلك يوسف قال: (دُلُّكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ) [يوسف:52] فقال له جبريل: ولا حين هممت بها يا يوسف؟ فقال يوسف عند ذلك: (وَمَا أُبْرِيئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ) [يوسف:53] الآية

Elçi Yusuf’un yanından verdiği mesajı getirmek üzere krala gitti. Bunun üzerine kral ellerini kesen kadınları davet etti ve onlara “Yûsuf’tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?” (Yusuf 50) dedi. Kadınlar,

“Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz” (Yusuf 50) dediler. Aziz’in karısı ise, “Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir.” (Yusuf 50) Yusuf bunu duyunca şöyle dedi, “Benim böyle yapmam, Aziz’in; yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah’ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi” (Yusuf 52) Cibril Yusuf’a “O zamanda o (kadına) meyletmedin mi Yusuf?” dedi. Yusuf’ta ona; “Ben nefsimi temize çıkarmam. Nefis aşırı derecede kötülüğü emreder.” (Yusuf 53) dedi.

EM2 (s.70) (15) çün ol varan resûl gelüp Yûsuf habarın Melik Rayyâna degürdi melik (s.71) (1) ol ellerin kesen ‘avratları kığırdı ‘azîz-i Mışrî ‘avratı Zelîhâyı dağı kığırdı bile getürdi (2) nitekim Hâk ta‘âlâ habar vèrdi *mâ haşhaşa’l-hakku ene râvedtuhû an nefsihî kulne (3) hâşe lillâhi mâ alimmâ aleyhi min sûin* [YÛSUF-51] ya’nî Melik Rayyân ol ‘avratlara şordı ki hâluñuz (4) ve şanuñuz neyidi şol vaqtda ki Yûsufi kendü nefisinden size (5) yêlledüñüz ya’nî ol ‘azîz ‘avratı Yûsufuñ nefsin taleb kılduğında ‘ilmüñüz (6) niçedür hîç Yûsufuñ ol işde şuçı var mıdur yoksa yok ol ‘avratlar dediler kim (7) ma‘âzâ’l-lâh biz hîç Yûsufda yaramaz iş görmedük anda şuç yokdur çün (8) Zelîhâ gördi ki ol ‘avratlar Yûsufuñ arılığına tanuqlık vèrdiler ol dağı (9) nâ-çâr kendü nefisine ikrâr eyledi nitekim Hâk ta‘âlâ Y209a buyurdi *kâlet imraetul azizi (10) el-ân haşhaşa’l-hakku ene râvedtuhû an nefsihî ve innehû lemîne’s-şâdikîne* [YÛSUF-51] (11) ya’nî ol ‘azîz ‘avratı dedi ki ha şimdi hak zâhir oldı ve bâtil mahv oldı (12) bilüñ ki ol Yûsufi kendüme ben yêlledüm anuñ şuçı yok ol ne ki dèr (13) gerçektür çün Yûsuf Zelîhânuñ ol kelâmın işitdi (14) dedi ki bu işi êtdüğümden murâdum buyıdı ki ol ‘azîz birle ben anuñ ‘avratına hıyânet (15) kılmadum hîçbir vaqtda ol benden gâ’ibiken hâzır

degüliken be-dürüstî Hâk ta'âlâ (s.72) (1) hâ'inler fi'linden râzî olup anlara hidâyet vèrmez Yûsuf bu sözi dèyicek Cebra'îl 'alm (2) geldi dèdi ki yâ Yûsuf ol günde ki kaçd kılduğ anda niçeyidüñ Yûsuf (3) dèdi ki *ve mâ uberr'u nefsi inne'n-nefse leemmâratun bi's-sû'i* (4) *inne rabbî gafûrun rahîm* [YÛSUF-53] ya'nî ben nefsümi ol kaçddan berî kıilup andan arıdur dèmezem ki kaçd eyledüm (5) zîrâ nefis tabî'atı budur kim dâ'im kişiyi ma'siyete yèlter ve shevât-ı 'âcizile mâ'ildür illâ (6) meger şol kimse kim Hâk ta'âlâ anı esirgeyüp ol ma'siyetden (7) 'işmet içinde tuta ol kırtılıbilür be-dürüstî benüm Rabbum ğafûrdur ol kaçdumı (8) yarlığar ve rahîmdür ki esirgeyüp baña tevbe rûzî kıldı

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, İzniki çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi ödünç almıştır. Bu örnekte kaynak metinde olmayan 14 satılık ekleme ve birkaç yerde çıkarma yapmasına rağmen ayetler konusuna gelince olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır.

Ayetleri ödünç alma o dönemde ister çeviri metin olsun ister çeviri metin de dini hikayeleri anlatırken bilgiyi desteklemek amacıyla Kuran-i Kerim'den Arapça olarak vermektedirler. Dolayısıyla tam manada yabancılaştırma sayılmamaktadır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre de yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Kabul edilebilir

Çerkezi çevirisinde uygulanan Ödünç Alma stratejileri:

Örnek 18

KM

الباب الأول: في ذكر نسبه عليه الصلاة والسلام

Yakup aleyhi's-selâm'ın Oğlu Yûsuf 'aleyhi's-selâm ve Kardeşlerinin Hikâyesi Üzerine Bölüm (Meclis) (el-bābu'l-evvelu fi zikri ismuhū ve nesebihī)

EM3 (s.2) **Bāb evvel ismi nesebi beyānındadır**

Açıklama:

Yusuf kıssasında bir meclisten oluşmakta ve bu meclis, iki baptan (başlıktan) oluşmaktadır. Yukarıdaki başlık Yusuf meclisinin birinci ana başlığıdır.

Yukarıdaki örnekte, Çerkezi ise, kaynak metnin normlarına bağlı kalarak kaynak metnin dilsel özelliklerini taşıyarak bu başlığı ödünç almıştır. Bu şekilde çevirmen Yabancılaştırma yöntemi izlemiş ve kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Yeterli

Örnek 19

KM فروى مقاتل عن سعيد بن جبير قال: اجتمع أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى سلمان الفارسي فقالوا: يا سلمان حدثنا عن التوراة بأحسن ما فيها. فأنزل الله تعالى (نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ) [يوسف:3] يعني أن قصص القرآن أحسن مما في التوراة.

Mukatil, Said bin Cebir'den rivayet etti; şöyle dedi: Rasulullahın Ashabı Selmani Farisi'de toplandılar. Buyurdular ki; Ey Selman! Bize Tevrat'ta olan en güzelini anlat. Allah-u Tela “Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz.” [YÛSUF-3] Olarak indirdi. “Şüphesiz ki Kur'an'ın kıssaları Tevrat'taki hikayelerden daha güzeldir.” kastedilmektedir.

EM3 6) Muḳātil rivāyet kılmışdur kim şaḫābe-yi güzīn Selmān pāk ḳatına varup eyitdiler Tevrīt[d]e (7) gökçek eşyālardur vardur imdi andan bizlere ḫaber vēr Allāhü ta'ālā daḫı *naḫnu naḳıṣṣu 'aleyke (8) aḫsene'l-ḳaṣaṣi* [YÛSUF-3] āyetin inzāl kıldı ya'nī Ḳur[']ān kıṣṣası Tevrātda olandan yègrekdür

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, Çerkezi çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metne aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Çevirmenler ve erek kitlesi, kaynak metin yazarlarla aynı din mensupları olduklarından Kuran-i Kerim'in çevrilmesi günümüzde bile kabul edilmemektedir. Çerkezi Kuran-i Kerim ayetleri içerikli paragrafları çevirirken oradaki gerektiğinde metnin doğruluğunu ispat etmek için çeviri metne alıntıyı gösterebilmektedirler. Süreç önce normlarda belirtildiği gibi bu tür dini eserlerin kaynağı çoğunlukla Kuran-i Kerim olduğundan dolayı o bölümleri direkt ödünç alır ve çevirisini ardından verir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Kaynak metine göre de yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 20

KM وقيل سماها أحسن القصص، لحسن مجازاة يوسف وإخوته وصبره على أذاهم وإغضائه عن الالتقاء بهم هن ذكر ما تعاطوه معه وكرمه في العفو عنهم حيث قال (لَا تُثْرِبْ عَلَيْكُمُ النَّيْمَ) (يوسف:92)

Yusuf'un kardeşlerinin ona yaptıkları eziyetlerine sabırlı olması, sonradan görüşüklerinde o olaylara göz yumması ve onlara hoş davranıp affetmesindedir. Onlara Kuran'da olduğu gibi şöyle söylemiş: “Yûsuf dedi ki: “*Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın.*” [YÛSUF-92]

EM3 (s.1) ve anuñçün *aḥsene'l-kaşaşi* denilmiştir kim Yûsuf kendi karındaşlarınınuñ ezâlarına (13) ve fi'llerine şabr edüp 'âkıbet kendülerile melâkķi olıcağ eger emr-i ihtirâmıla (14) mu'âmele kılup ve edüklerine kıalmayup ve esâ'tleri 'afva tebdil kılup (15) *lâ teşrîbe 'aleykümü'l-yevme* [YÛSUF-92] dedi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, Çerkezi çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Bu örnekte kısa bir ayeti ödünç alırken ayetin çevirisini vermemiştir.

Bunun sebebi ise, erek kitlesinin dini bilgilerinin yüksek olmasından ve bu ayet açık ve anlaması kolayı olduğundan tefsirini ve çevirisini vermek zorunda olmadığından kaynaklanıyor olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Erek kitle için bu paragrafın çevirisi kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ödünç Alma

Yabancılaştırma

Kabul edilebilir

Örnek 21

KM

الباب الثاني: في صفة يوسف وحليته و نعت خلقه و صفة صورته

İkinci Bap: Yusuf'un Vâsıf, Şekil, Yaradılış, Naat, Suretinin Sıfatı (*e1-bābu 'ş-şānī fī şıfati Yūsufe ve hilyetihī ve na' ti hūlkihi ve şıfati şūretihī*)

EM3 (s.2) *Bāb-ı Şānī* (9) Yūsuf 'aleyhi's-selāmuş şıfatında na'atında ve şūreti beyānındadır

Açıklama:

Yusuf kıssasında bir meclisten oluşmakta ve bu meclis, iki baptan (başlıktan) oluşmaktadır. Yukarıdaki başlık Yusuf meclisinin birinci ana başlığıdır.

Yukarıdaki örnekte, Çerkezi ise, kaynak metnin normlarına bağlı kalarak kaynak metnin dilsel özelliklerini taşıyarak bu başlığı (iktibas) ödünç almıştır. Bu şekilde çevirmen Yabancılaştırma yöntemi izlemiş ve kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Yeterli

Örnek 22

KM قالوا: فلما رأى يوسف البرهان قام مبادراً إلى باب البيت هارباً مما أردته فاتبعته المرأة، فذلك قوله تعالى: (وَاسْتَبَقَا الْبَابَ) [يوسف:25] يعني تبادر يوسف وراعيل إلى الباب.

(Alimler) şöyle söylediler: Yusuf delili gördüğü an birdenbire kadının istediği şeyden kaçarak kapıya doğru hareket etti. Allahu Teala şöyle buyurdu: “İkisi de kapıya koştular.” (Yusuf Suresi 25) Yani Yusuf ve Rail kapıya doğru koşuştular

EM3 (s.25) ve ıurup ıapuya ıoğru segirdüp (16) ıatün dağı ‘aıabına düşüp nitekim buyurur ıavlıhü ta‘älä *ve estabkâ'l-bābu* [YŪSUF-25] ya‘nī (17) Yūsuf ve Rā‘īl ya‘nī Züleyĥa ıapu semtine segrişdiler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, Çerkezi çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim'den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Bu örnekte kısa bir ayeti ödünç alıp ardından da çevirisini vermiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Erek kitle için bu paragrafın çevirisi kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Kabul edilebilir

Örnek 23

KM فرجع الرسول إلى الملك من عند يوسف برسالته، فدعا الملك النسوة اللاتي قطعن أيديهن وامرأة العزيز، فقال لهن: (قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنِ نَفْسِهِ ۗ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ) [يوسف:50] فأفرت امرأة العزيز عند ذلك وقالت (الآن حَصَّصَ الْحَقُّ) [يوسف:50] أي ظهر وقالت: (أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنِ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ) [يوسف:50] فلما سمع ذلك يوسف قال: (دَلِكُ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ) [يوسف:52] فقال له جبريل: ولا حين هممت بها يا يوسف؟ فقال يوسف عند ذلك: (وَمَا أُبْرِيئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ) [يوسف:53] الآية

Elçi Yusuf'un yanından verdiği mesajı getirmek üzere krala gitti. Bunun üzerine kral ellerini kesen kadınları davet etti ve onlara “Yûsuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?” (Yusuf 50) dedi. Kadınlar, “Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz” (Yusuf 50) dediler. Aziz'in karısı ise, “Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir.” (Yusuf 50) Yusuf bunu duyunca şöyle dedi, “Benim böyle yapmam, Aziz'in; yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi” (Yusuf 52) Cibril Yusuf'a “O zamanda o (kadına) meyletmedin mi Yusuf?” dedi. Yusuf'ta ona; “Ben nefsimi temize çıkarmam. Nefis aşırı derecede kötülüğü emreder.” (Yusuf 53) dedi.

EM3 (s.38) rāvīler eyitdiler pes ol kimsene (12) Yūsuf katından şāha dönüp ve söyledügin bildürüp şāh dağı elleri (13) kesilen ‘avratları ve ‘azīz hātūnını iḥzār kıilup ve anlardan şorup (14) Yūsufi nice bilürsüz dēdükde cevāb vērtiler kim ḥāşā andan muḥālif ḥareket (15) ve çirkin vaż’ görmedük ve dāmen-i pāk idüğine şehādet ēderüz dēdüklerinde (16) ‘azīz hātūnı nuṭqa gelüp eyitdi uş ḥaḫ zāhir olacaḫ vaḫtda ḥıyāneti (17) heves ēden menem Yūsuf şadıḫdur bu kelām dağı Yūsufuñ mesmū‘ı olıcaḫ (s.39) (1) eyitdi benüm dağı ‘arzum bu idi ki ḫaşd u ḥıyānet ētmedüğümi efendüm muḫaḫ[k]aḫ bile Allāhü ta‘ālā (2) ḥā[‘]nlere hidāyet vērmez nitekim buyurur ḫavlüḫü ta‘ālā *zālike li’ya’lemü i’nni lem aḫnehü bi’l-ḡayb* (3) *ve inna’l-lāhe lā yehdiye keyde’l-ḥā’inin* [YŪSUF-52] Yūsuf anı dēyicek Cebrā[‘]il aḫa eyitdi pes hātūna (4) varmaḫa ḫaşd ētmedüñ mi Yūsuf eyitdi *vemā ebri’ye nefsi inne’l-nefsi le’emāreti bi’s-sev’a* [YŪSUF-53] (5) ilāye

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, Çerkezi çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim’den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi (iktibas) ödünç almıştır. Bu örnekte kaynak metinde olmayan ekleme ve birkaç yerde çıkarma yapmasına rağmen ayetler konusuna gelince 3 ayetten 2’sini ödünç almıştır. Diğer üçüncü ödünç almadığı ayeti ise tefsirini (meal çevirisini) yapmıştır. Dolayısıyla Çerkezi kimi zaman ayetleri ödünç almaktan kaçınmış ve sadece çevirisini vermiştir.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Erek kitle için bu paragrafın çevirisi kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Kabul edilebilir

Örnek 24

KM فلما أرادوا الخروج من عنده قال لهم: لا تدخلوا مصر من باب واحد وادخلوا من أبواب متفرقة، وذلك أنه خاف عليهم العين، لأنهم كانوا ذوي جمال وهيبة وصور حسان وقامات ممتدة. فأمرهم أن يتفرقوا في دخولهم البلد لئلا يصابوا بالعين، ثم قال لهم: (وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أُلْحِمُوا إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ) [يوسف: 67-]

Yanından çıkmak istediklerinde Yakup onlara; Mısır'a girerken tek kapıdan değil farklı kapılardan girin, dedi. Çünkü güzel, görkemli, hoş ve boylu görünüşlerinden dolayı nazarlı olacaklarından korktu. Bu sebeple farklı kapılardan girmelerini emretti. Sonra onlara; “Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız O'na tevekkül etsinler” (Yusuf 67-68).

EM3 (s.47) pes göçüp gitmek murād eyledüklerinde ataları eyitdi Mışra (13) varduğunuzda cümleñüz yalnız bir kapudan girmeyüp sâ[']ir kapulardan ayrı ayrı giresiz (14) Ya'qūbuñ bu kelāmından murād anlara göz degmemek hāzerinden idi zīrā boy (15) ve güzellikte mükemmel idiler andan eyitdi *ve mā agnī 'ankūm mina'l-lāhi min şey'in* (16) *inne'l-ḥükmu'l-lāhi 'aleyhi tevekkeltü ve 'aleyhi fe'letevekkelū külli'l-mütevekkilūn*

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, Çerkezi çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim’den alınan ayeti erek metine aktarırken olduğu gibi ödünç almıştır. Ödünç aldığı ayeti ise tefsirini (meal çevirisini) yapmamıştır. Dolayısıyla Çerkezi genellikle ayetleri ödünç alır ancak kimi zaman çevirisini vermeyebilir.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yabancılaştırma sayılır. Erek kitle için bu paragrafın çevirisi kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Ödünç Alma	Yabancılaştırma	Kabul edilebilir

3.2.2. Ekleme/Açıklama:

“**Ekleme/Açıklama:** Kaynak metinde örtük bırakılan kısımların çevirmen tarafından açıklanması ya da netleştirilmesi. Erek kültüre yabancı olduğu düşünülen tarihsel ya da kültürel unsurların metnin içine ya da dipnot olarak eklenmesi” (Batin, 2009; Aktaran, Gürçağlar, 2011, s. 43). Çevirmen, erek kitlesine uygun ve yararlı olacağını düşündüğünden bazı durumlarda kaynak metnin içermediği ifadeleri erek metinde eklemiştir. Kimi zaman açıklamalardan oluşan bu eklemeler okurun metni daha iyi anlamasına yardımcı olur. Bu bölümde özgün eser ve çeviri metinler karşılaştırılarak çeviri metine yapılan eklemeler saptanarak analiz edilecektir. İncelenen örneklerde ise kaynak metinde yer almamasına karşın erek metinler tam cümle, yan cümle, kelime grubu, isim veya sözcük eklediği görülmektedir. Bu eklemelerin bir kısmı farklı kaynak metinlerden de olma ihtimali bulunmaktadır. Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yerleştirme sayılmaktadır.

TDK nüshasında uygulanan Ekleme/Açıklama stratejileri:

Ekleme/Açıklama:

Örnek 25

KM وقيل سماها أحسن القصص، لحسن مجازاة يوسف وإخوته وصبره على أذاهم وإغضائه عن الالتقاء بهم هن ذكر ما تعاطوه معه وكرمه في العفو عنهم حيث قال (لَا تُتْرَبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ) (يوسف:92)

Ve denildi ki, Allah-u Teâlâ bu hikâyeye ahsen'ül kasas demesinin sebebi, Yusuf'un kardeşlerinin ona yaptıkları eziyetlerine sabırlı olması, sonradan görüştüklerinde o olaylara göz yumması ve onlara hoş davranıp affetmesindedir. Onlara Kuran'da olduğu gibi şöyle söylemiş: "Yûsuf dedi ki: "*Bugün size kınama yok.*" [YÛSUF-92]

EM1 (s.3) (2) bir niceler eyitdiler kışşalaruñ görklüregidür diyü anuñ için eyitdi kim Yûsuf ^{as}(3) qardaşlarıyla görklü ve datlu söyleşdi ve bularuñ incitmeğine şabır eyledi ve buları g[ö]ricek (4) **ol az bahāya şatulduğın** gizledi ve kerem idüp bularuñ suçın ^{afv} kıldı nitekim eyitdi *lā tesrībe* (5) *aleykumu'l-yevme* [YÛSUF-92]

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere TDK çevirmeni, kaynak metinde yer almayan "**az bahāya şatulduğın**" kısmı çevirisine eklediği görülmektedir. Çevirmen gerektiğinde metnin bütünlüğünü sağlamak için çeviri metne geçiş cümleleri veya açıklayıcı nitelikte cümleler ekleyebilirler. Bu yöntem yerileştirme stratejisi sayılır. Ancak paragraf düzeyinde kaynak metne göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerileştirme	Yeterli

Örnek 26

KM قال: وكان يهوذا يأتي يوسف بالطعام كما كان يفعل سراً من اخوته فلم يجده في البئر فنظر فإذا هو بمالك وأصحابه نزلوا ويوسف معهم، فرجع يهوذا وأخبر إخوته بذلك، فقالوا هذا عبدنا أبق منا، وكنتم يوسف حاله مخافة أن يقتلوه، قال مالك: أنا اشتريه منكم فباعوه منه.

O dedi: Yahuza gizli bir şekilde Yusuf'a o günler boyunca yemek getirirdi. O gün her zamanki gibi geldiğinde Yusuf'u kuyuda bulamadı. Bir baktığında, Malik ve arkadaşları yanlarında Yusuf'la gidiyorlar. Yahuza kardeşlerine dönüp bunu anlatı. Kardeşleri Malik'in yanına gelip dediler ki: bu bizim kölemizdir, bırakın kalsın bizimle. – Yusuf ölüm korkusundan sesini Çıkarmadı- Malik dedi: onu ben sizden satın alıyorum. -onlar da satmış oluyorlar-

EM1 (s.24) (8) pes Yehūza Yūsufa yaña ta^cām getürdi nitekim öndün getürürdi ve Yūsufı kıyuda bulmadı pes çevre baqdı (9) gördi kim Mālik bin Duğar yāranlarda **ve çok kāruvān** konmuş ve Yūsuf dağı anda bile pes Yehūza (10) kıardaşlarına ħabar kııldı **bir kezden** gelüp eyitdiler işbu bizüm kıulumuzdur kim kıaçdı ve Yūsuf gendü (11) işin gizledi **hıç dınmadı** kıorkdı kim kıardaşları anı öldüreler pes Mālik bin Duğar eyitdi **satuñ** (12) **bunı** kim ben şatun alurvan pes anı şatdılar

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere TDK çevirmeni, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle yapılan kelimeler** erek metine yapılan çevirisine eklediği

görülmektedir. Yapılan eklemeler açıklama ve daha anlaşılır olmasını için yapılmış, anlam açısından herhangi etkisi olmamıştır. Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde birkaç yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 27

KM قال السدي: وذلك أن المرأة قالت لزوجها: إن هذا العبد العبراني قد فضحني في الناس يعنذر إليهم ويخبرهم أنني راودته عن نفسه، ولست أطيق أن اعتذر بعذر، فإما أن تأذن لي أن أخرج فأعتذر، وإما أن تحبسه كما حبستني، فحبسه بعد علمه ببراءته دفعاً للتهمة عن امرأته، وذلك أن الله تعالى جعل ذلك الحبس تطهيراً ليوسف من همه وتطهيراً لزلته.

Es-Südyi şöyle söyledi: Kadın kocasına şöyle dedi: Bu İbrani köle beni insanlar arasında rezil etti. Onlardan özür diler ve ben onu kendime çekmeye çalıştım der. Ben onlardan özür dileyecek değilim. Bana izin verirsen çıkar ve özür dilerim veya sen onu beni hapsettiğin gibi hapsedersin. Bunun üzerine karısını töhmet altında bırakmamak için Yusuf'un beri olduğunu bildiği halde hapsetti. Allahu Teala bu hapsi Yusuf için bir temizlenme ve zilletini örtme sebebi kıldı.

(s.37) Suddī eyitdi ol andan ötürüyidi kim ol ʿavrat erine eyitdi işbu ʿibrī
EM1 ʿkul (11) beni ādemiler içinde rusvāy kıldı ve ʿanda yörürse halkdan ʿözür
diler ve ʿhabar virür kim ol işi (12) **ben işlemedüm belkim ol ʿavrat beni
korḳutdı** ve nefsumden ārzūsın diledi diyüp ādemilere söyler yā baña (13)

destür virgil kim çıkayın ve aña ʿözrüm dileyeyin kim ayruk söylemeye yā daḥı anı zindāna koygıl pes (14) Kıtıfir anuñ doğruluğın bilmiş iken anı zindāna koydı ol ʿavratdan töhmet götürülsün **ve halk** (15) **anı suçsuz bilsün diyü ve** ol andan ötürüydü kim tañrı taʿālā ol zindāna givürdüğin Yūsufuñ **azçuk** (s.38) (1) **kaşdım** ve dayınmağın yazuğın arıtmağı için idi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere TDK çevirmeni, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle yapılan kelimeler** erek metine yapılan çevirisine eklediği görülmektedir. Yapılan eklemeler açıklama ve daha anlaşılır olmasını için yapılmıştır. Bu eklemeler aslından daha önceki kısımlardaki bilgileri tekrarlamaktan ibarettir. Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerleştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastın'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerleştirme	Kabul edilebilir

Örnek 28

KM وباعهم في السنة السادسة بأولادهم حتى استرقهم، وباعهم في السنة السابعة برقابهم حتى لم يتبق بمصر حر ولا حرة الا صار عبداً له.

Altıncı sene ise çocuklarla satmaya başladılar, ta ki tümünü köleleştirdi. Yedinci sene ise kendilerini köle etmeye karşı sattılar. Ta ki Mısır'daki tüm özgür erkek ve kadınlar onun kölesi oldu.

EM1 51) altıncı yılda (3) Mışır ehlinüñ oğın kızın **buğday virüp aldı** hattâ kim cümlesin ıul idindi yidinci yılda Mışır (4) ıavmınıñ gendü nefslerin ta^câm virüp şatun aldı şöyle kim Mışır içinde bir âzad er ve bir âzad ^cavrat (5) kalmadı cümle Yüsufa ıul oldu

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere TDK çevirmeni, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle yapılan cümle (buğday virüp aldı)** erek metine yapılan çevirisine eklediği görülmektedir. Yapılan ekleme esas alınan Carullah nüshasına göre ekleme sayılır. Ancak bu ekleme olarak gösterilen cümle diğer kaynak metin olarak sayılan Lübnan nüshasında yer almaktadır. Dolayısıyla bu cümleden anlaşılın şey TDK nüshası Carullah nüshasından yapmadığının bir kanıtıdır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 29

KM فلما أرادوا الخروج من عنده قال لهم: (لا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ) (يوسف:67)، وذلك أنه خاف عليهم العين، لأنهم كانوا ذوي جمال وهيبة وصور حسان وقامات ممتدة.

Yanından çıkmak istediklerinde Yakup onlara; Mısır'a girerken tek kapıdan değil farklı kapılardan girin, dedi. Çünkü güzel, görkemli, hoş ve

boylu görünüşlerinden dolayı () nazar değmesinden korktu. Bu sebeple farklı kapılardan girmelerini emretti.

(s.55) kaçan Ya'küb katından çıkmak dilediler pes Ya'küb eyitdi *lā tedhulū min bābin vāhidin ve'dhulū min ebvābin muteferrikatīn*
EM1 [YŪSUF-67] (12) ya'cī iy oğlanlarum Mışra bir apudan (13) girmeñ ve değmeniz değme apudan giriñ ve bunu anuñıçun didi kim Ya'küb oğlanlarına **dilden** gözden (14) ordı sūretleri görklüler ve boyları uzunlarıdı

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere TDK çevirmeni, kaynak metinde yer almayan (**Dilden**) kelimesini erek metine yapılan çevirisine eklediği görülmektedir. “Dilden” eklemesinden kasıt anlamı pekiştirmek için yapmış olabilir. Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 30

KM قال ابن عباس: حملة يهوذا وخرج ماشياً حاسراً حافياً، وجعل يعدو حتى أتى أباه وكان معه سبعة أرغفة غلم يستوف أكلها حتى بلغ كنعان، وكانت المسافة ثمانين فرسخاً. فما أتاه بالقميص ألقاه على وجهه فأرتد بصيراً.

İbn Abbas dedi ki; O gömleği Yahuza aldı ve çıplak ayakla yürüyerek çıktı. Koşarak babasının yanına vardı. Yanında 7 adet ekmek parçası da vardı ve hepsini yiyemeden Kenan'a ulaştı. Mesafe ise 80 fersahtı. Babasının yanına gelince, gömleği babasının yüzüne attı ve onun gözleri bir daha görmeye başladı.

(s.71) (1) İbnü ʿAbbās eyitdi Yehūzā yalıñ ve yalıncağ gönleği alup çıkdı
EM1 ve **kārvān öñince** yilerdi ve yidi kirde (2) getürmişidi anı tamām yimedini
Kenāna irdi ve ol seksen ferseng yiridi kaçan Yaʿqūba geldi (3) ve
gönleği yüzine bırağdı şoloğ saʿāt gözli oldu

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere TDK çevirmeni, kaynak metinde yer almayan “**kārvān öñince**” kelime grubunu erek metine yapılan çevirisine eklediği görülmektedir. Bu eklemeyi bir önce kısımda geçtiği için vurgulayarak açıklama ve daha anlaşılır olmasını için yapılmıştır. Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde kaynak metine göre yeterli bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerleştirme	Yeterli

İzniki çevirisinde uygulanan Ekleme/Açıklama stratejileri:

Örnek 31

KM وقيل سماها أحسن القصص، لحسن مجازاة يوسف وإخوته وصبره على أذاهم وإغضائه عن الالتقاء بهم هن ذكر ما تعاطوه معه وكرمه في العفو عنهم حيث قال (لَا تُثْرِبْ عَلَيْكُمُ النَّيْمَ) (يوسف:92)

Ve denildi ki, Allah-u Teâlâ bu hikâyeye ahsen'ül kasas demesinin sebebi, Yusuf'un kardeşlerinin ona yaptıkları eziyetlerine sabırlı olması, sonradan görüştüklerinde o olaylara göz yumması ve onlara hoş davranıp affetmesindedir. Onlara Kuran'da olduğu gibi şöyle söylemiş: "Yûsuf dedi ki: "*Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın.*" [YÛSUF-92]

EM2 (s.2) ve ba'zilar dödiler kim buña ahsen-i kaşas anuñ için dödiler kim (15) Yûsuf qardaşlarıyla görklü mu'āmele kıldı qardaşlarınuñ cefâlarına şabr eyledi (s.3) (1) dañı bularuñıla **Mışırda** buluşduğı vaqt müsāmahat kılıp anlaruñ étdüğine göre étmedi (2) ve qardaşları şuçların **bilüp utandukları vaqt anlara** kerem birle şuçların 'afv édüp (3) dëdi ki *lā tesrībe 'aleykumu'l-yevme* [YÛSUF-92] ya'nī bugün size serzeniş yoğ ol iş den ötürü kim baña étdüñüz (4) ben 'afv eyledüm **ammā ol şuçunuñuz kim Allāh qatındadır anı şöyle 'ahd étmişem kim yarın (5) kıyāmet[de] Hāq ta'ālā hāzretinden muhkem tırup sizün için şefā'at kılam tā ki ol (6) Ğafūr dañı yarlıgaya**

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan **koyu renkli** yapılan İfadeleri (**Mışırda**) ve (**bilüp utandukları vaqt anlara**) erek metine yapılan çevirisine eklediği görülmektedir. Bu ekleme, hikâyenin ilerleyen

kısımlarında gerçekleşecek olaylardan bir alıntıdır. Bunun nedeni konuyu daha açık hale getirmek ve erek okuru ve dinleyiciyi hikâyenin gelecek bölümler hakkında bilgi vererek heyecan katmak istemiş olabilir.

Bir de yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan son iki satırdan oluşan cümleleri erek metinde eklemiştir. Bu eklemeler yukarıda verilen ayetin devamının tefsiridir. İzniki süreç öncesi normlarda bile görüldüğü gibi aynı zaman tefsire hâkim olan bir yazar ve çevirmendir. Bundan dolayı okuruna kaynak metin dışı tefsirlere yer vermektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 32

KM Yakup, “Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.” (Yusuf-5) dedi ve sonra da rüyasını tabir ederek şöyle dedi: “İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek” (Yusuf-6) Dediler ki: Yusuf’un babasına dediği şeyleri Yakup’un karısı duydu. Yakup (A.S.) eşine: Yusuf’un söylediği şeyleri gizle ve diğer çocuklarıma söyleme (haber verme)! Dedi. Eşi de Yakup’a “tamam, evet” dedi.

EM2 (s.11) Ya‘kūb bu düşü işidüp (12) Yūsufa dēdi ki *yā buneyye lā tekşuş rū’yāke ‘alā aḥvetike .. elāyeh* [YŪSUF-5] ya‘nī ēy oğlum bu düşünjü

zīnhār (13) arkadaşlarına haber verme **ki saña hased edüp bir keydile ziyān erişdüreler zīrā şeytān** (14) Ādem oğlanlarının aşikāre düşmanlarıdur pes Ya'kūb dönüp düşi ta'bīr kıldı nitekim (15) Hāq ta'ālā haber vèrdi *ve kezālke yectebīke rabbuke ve yu'allimuke min te'vīli'l-ehādīsī* [YŪSUF-6] ya'nī **Hāq** (s.12) (1) ta'ālā seni üründü kıla ve arkadaşların arasında peygāmbarlığa seni ihtiyār kıla dahı saña (2) fehm ve 'ilm vèrüp cemī' işlerün 'ākıbetin ve düşlerün ta'bīrin saña bildüre İslām üzere Y182b (3) seni şābit kılıp nübüvvetile ni'metin senün üzerüne tamām kılıvère Ya'kūbuñ 'avratı Yūsuf (4) atasına ne dedüğün işitmişidi Ya'kūb aña dedi ki zīnhār bu Yūsufun habarın (5) gizlegil arkadaşlarına haber vermegil ola **ki ortada bir fesād kıpa** ol (6) 'avratı dedi ki belī demeyem

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan tüm cümleler erek metinde eklemiştir. Bu eklemeler yukarıda verilen ayetin tefsiridir. İzniki süreç öncesi normlarda bile görüldüğü gibi aynı zaman tefsire hâkim olan bir yazar ve çevirmendir. Bundan dolayı okuruna kaynak metin dışı tefsirlere yer vermektedir.

Dolayısıyla İzniki sadece hikâyeyi çevirmekle kalmaz aynı anda okur kitlesine Kuran-i Kerim'in yeri geldiğinde farklı kitaplar ve kendi tefsirinden de bazı bilgilere yer vermektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 33

KM وروى السدي ورجاء عن ابن مسعود وابن عباس وناس من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم، وإسحاق بن بشر بن جوبير عن الضحاك عن ابن عباس ومقاتل عن ابن بحينة عن كعب الأحبار عن سعيد بن أبي عروبة عن الحسن، دخل كلام بعضهم في بعض قالوا: أرسل يعقوب يوسف مع إخوته، فأخرجوه مظهرين له الكرامة، فلما برزوا به إلى البرية أظهروا له العداوة، وجعل أخوه يضربه، فيستغيث بالآخر فيضربه فلا ترى منهم رحيماً، وأخذوا ما كان زوده يعقوب وأطعموه الكلاب وضربوه حتى كادوا يقتلونه عطشاً شديداً.

Suddi, Recaleh'den, ibn Mesut'tan, ibn Abbas'tan ve Allah'ın Resülü'nün bazı sahabelerinden, İshak bin Bişir bin Cubeir, Dahhak'tan, İbn Abbas'tan, Mukatil'den, İbn Buhayra'dan, Kaab El-Ahbar'dan Sait bin Abi Uruba'dan, El-Hasan'dan rivayetler birbirine karıştı ve dediler: Yusuf'u kardeşleriyle gönderdi, kardeşleri ona sevgi göstererek götürdüler, ovaya vardıklarında öfkelerini gösterdiler. Birinci kardeşi onu döverken diğerine gidip sakındığında o da Yusuf'u dövdü. Hiçbiri merhamet göstermedi. Yakup'un ona hazırladığı erzakı alıp köpeğe verdiler ve Yusuf dövmekten az kalsın öldüreceklerdi. O anda çok susamış idi.

EM2 (s.20) (3) Süddī müselsel rāvīlerden şaḥīḥ rivāyetile böyle zıkr eyledi kim çün Ya'qūb Yūsufı (4) oğlanlarına қоşup bile gönderdi ataları қатından ikrāmıla **hürmetile** alup (5) gitdiler çün **ataları gözinden gā'ib olup** şahrāya irdiler aña (6) **döstlik yerine** düşmanlık aşikāre kıldılar birisi ururdu andan kaçup (7) birine şıgınurdu ol daḥı ururdu andan birine daḥı

kaçardı ol dağı ururdu (8) hıç bulardan birini kendüye şefkat edici bulımadı **nā-çār Allāha şıgınuş şabr** (9) **eyledi** ol selleyile Ya‘kūb aña yédürün deýü vèrdügi ta‘āmı alup itlerine (10) vèrdiler şol denlü urup birbirine bırağdılar ki ölmege yağın oldı (11) katı **açlık** ve şusuzlık vāķi‘ oldı.

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan 5 ifade ve cümleyi erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, Yusuf’un masumluluğu ve kardeşlerinin kallesliğini anlatan bölümdür. Bu eklemelerin nedeni konuya daha masumiyet ve duygusal hisler uyandırmak için yapılmıştır. Erek okuru ve dinleyicide bu duyguları uyandırmak için yapmış olabilir. Bu ekleme konuyu daha anlaşılır hale getirmek amacı da taşımaktadır.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 34

KM قال ابن عباس: إنما كان سبب بلاء يعقوب أنه ذبح شاة وهو صائم، فاستطعمه جار له فلم يطعمه، فابتلاه الله تعالى بأمر يوسف، قال: مكث يوسف في جب ثلاث أيام.

İbn-i Abbas dedi: Yakup’un başına gelen belanın sebebi şudur: Yakup oruçluyken bir keçi kesmiş, komşusu ondan bir parça istemiş ama Yakup

vermemiş. O yüzden Allah Teâlâ Yakup'a Yusuf olan belayı verdi. Ve dedi: Yusuf o kuyuda üç gün kaldı.

EM2 (s.28) İbni 'Abbās eydür Ya'küb bu Yūsuf (2) firākına mübtelā olduğu sebep buyıdı kim bir koyun boğazladı kendü orucıdı **cāriyesi** (3) **ol koyundan bişirüp aña ta'āmlandurdı** bir dervīş koñşısı varıdı (4) andan ta'ām diledi anı ta'āmlandurmadı Hāğ ta'ālā anı Yūsuf (5) **firākına** mübtelā kıldı **ve bir kaç sebep dahı demişler kim Ya'kūbuñ bir oğlanluca** (6) **cāriyesi** varıdı oğlanuğın ayırdı şatdı Hāğ ta'ālā dahı Yūsufdan ayırdı (7) **ve bir dahı budur kim Yūsuf bir gün āyineye baķup nazār edüp kendü şūretin** (8) **görüñ 'acab eyledi dēdi ki eger ben kul olaydum benüm kıymetümi kim yētüreydi** (9) Hāğ ta'ālā ol 'acabından ötürü anı mübtelā kıldı ki aña bahāsı Y190b neyidügin (10) göstere **ve bir dahı bu ki Ya'kūbuñ bir tavuķı varıdı anuñ on iki yavrusı** (11) **varıdı Ya'küb anuñ bir yavrusın andan ayırdı ol tavuķ ol yavrusına acıyup** (12) **ķatı taleb eyledi Ya'küb aña dēdi kim yā decāce n'oldı saña böyle ceza'** (13) **ēdersin bu on bir yavru saña yētmez mi ol tavuķ Hāğ emriyle söze gelüp dēdi ki** (14) **yā Ya'küb ol benüm bağrum pāresiyidi andan ayırduñ Hāğ ta'ālā seni dahı bu belāya** (15) **mübtelā kıla göresin bilesin ki ben dahı ne acıya uğradum anuñ üzerine çok geçmedi ki** (s.29) (1) **Ya'küb dahı Yūsuf firākına mübtelā oldı**

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan 14 satırdan daha ziyade **koyu renkle** yapılan cümleleri ve paragrafları erek metinde eklemiştir. Bu eklemeler yukarıda verilen olayın farklı söylemlerinden ibarettir. İzniki süreç öncesi normlarda görüldüğü gibi farkı eseri kaleme alan bir yazar ve

çevirmendir. Bundan dolayı okuruna kaynak metin dışından farklı tefsir ve hikayelerde geçen bilgilere yer vermektedir.

Dolayısıyla İzniki sadece hikâyeyi çevirmekle kalmaz aynı anda okur kitlesine yeri geldiğinde farklı kitaplar ve hikayelerden de bazı bilgilere yer vermektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 35

KM قال: وكان يهوذا يأتي يوسف بالطعام كما كان يفعل سراً من اخوته فلم يجده في البئر فنظر فإذا هو بمالك وأصحابه نزلوا ويوسف معهم، فرجع يهوذا وأخبر إخوته بذلك، فقالوا هذا عبدنا أبق منا، وكنتم يوسف حاله مخافة أن يقتلوه، قال مالك: أنا اشتريه منكم فباعوه منه.

O dedi: Yahuza gizli bir şekilde Yusuf'a o günler boyunca yemek getirirdi. O gün her zamanki gibi geldiğinde Yusuf'u kuyuda bulamadı. Bir baktığında, Malik ve arkadaşları yanlarında Yusuf gidiyorlar. Yahuza kardeşlerine dönüp bunu anlatı. Kardeşleri Malik'in yanına gelip dediler ki: bu bizim kölemizdir, bırakın kalsın bizimle. – Yusuf ölüm korkusundan sesini Çıkarmadı- Malik dedi: onu ben sizden satın alıyorum. -onlar da satmış oluyolar-

EM2 (s.30) olalar pes Yehūzā ardařlarından uęurlayın ęerü (7) Yūsufa ta‘ām ęetürdi ęelüp anı uyuda bulımadı nazar eyledi ęördi ki (8) Mālik

aşhâbıyla konuşmuşlar Yūsuf dağı anları ile bile **fi'l-hāl** Yehūzā varup (9) arkadaşlarına haber verdi **dérilüp küllisi** Mālike geldiler dediler ki bu bizim (10) kulumuzdur ki bizden kaçup **kendüye bu hālı getürdi ki kıyuya düşdi** (11) Yūsuf anı işidüp tınmadı hālını gizledi korkdı ki arkadaşları anı (12) alup öldürelers pes Mālik anlara dedi kim gelün bunu başa şatup alayım **dérilüp Yūsufi** (13) Mālike şatdılar

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan 3 ifadeyi erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, cümleleri birbirine bağlayan ve açıklayıcı ifadelerdir. Bu eklemelerin nedeni erek okuru ve dinleyici konuyu daha iyi anlaması için yapılmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 36

KM قالوا: (امْرَأْتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ) [يوسف:30] أي عبدها الكنعاني: (قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا) [يوسف:30] أي دخل حبه في شغاف قلبها، وهو حجابها وغلافه: (إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ) [يوسف:30] أي أخطأ بين حيث تراود عبدها عن نفسه. فلما سمعت راعيل بمكرهن: أي بقولهن وحديثهن، وقال ابن إسحاق: يعني كيدهن، وذلك إنما قلنه مكرراً بها لتريهن يوسف لما بلغهن من حسنه وجماله فاتخذت راعيل مائدة ودعت أربعين امرأة منهن هؤلاء اللواتي عبرن عنها، فذلك قوله

تعالى: (أَرْسَلْتُ إِلَيْهِمْ وَأَعْتَدْتُ لَهُمْ مَكَّةَ) [يوسف:31] اعتدت: أهيات لهمن مجلساً للطعام وما يتكنن عليه من النمارق والوسائد.

Şöyle söylediler: “Aziz’in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş.” (Yusuf-30) yani Kenanî kölesi ile, “Ona olan aşkı yüreğine işlemiş.” (Yusuf-30) “Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz” (Yusuf-30) yani kölesini kendisine çekerek birlikte olmak istemesini. İbn İshak şöyle dedi: Rail kadınların bu söylediklerini işitince, Rail bir sofraya tertip etti ve belirlediği 40 kadını davet etti, o kadınlar da aralarındaydı. Allahu Teala şöyle buyurdu: “haber gönderip onları çağırdı. (Ziyafet düzenleyip) onlar için oturup yaslacakları yer hazırladı.” (Yusuf-31) yani yemek salonunda yemek için sofralara yastıklar koydurdu.

EM2 (s.49) bu ‘azīzūn ‘avratı ol kendünün Ken‘ānī (8) kulumu kendüye şöhet kıılmağa yeltemiş **be-dürstī** anuñ maħabbeti ol Zelīhānuñ göñli (9) içinde muħkem olup anı yeltemiş **bunuñ gibi işe el uzatmış be-dürüstī** (10) biz anı zāhir katı ħaṭāda görürüz ki kendüyi bir kula vère **erine ħā’in** (11) **ola bularuñ bu sözi Zelīhānuñ kulağına degdi nitekim Ĥaḫ ta‘ālā ħabar vèrdi (12) felemmā semīat bimekrihinne erselet ileyhinne ve a‘tedet lehunne muttekeen** [YŪSUF-31] ya‘nī çün (13) Zelīhā işitdi ol ‘avratlaruñ sözlerin ki anuñ ħaḫķında söylediler ammā İbni İshāķ (14) eydür **bimekrihinne** [YŪSUF-31] ma‘nisi budur kim ol ‘avratlar ol sözi ki söylediler ħīleyile (15) söylediler ki Zelīhā anlaruñ ta‘nın işidicek Yūsufi ola ki anlara göstere **zīrā** (s.50) (1) **bular daħı anuñ ħūsñin cemālın işidüptururlardı ammā elleri érmezdi ki görelerdi (2) bu sözi sebeb tütundılar anı görmege** pes Zelīhā ta‘āmlar bişirüp kişi vèribidi (3) ol ‘avratları kığırdı ki bunu ‘ayb éderlerdi cümlesi kırķ ‘avratıdı her birine

anların oturacak (4) tekyeler düziverdi hâliçalar birağup tekye balişleri
kodi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan 10 cümle ve ifadeyi erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, cümleleri birbirine bağlamak ve açıklayıcı ifadelerdir. Bu eklemelerin nedeni erek okuru ve dinleyici konuyu daha iyi anlaması, paragrafın bütünlüğünü korumak ve akıcılığı sağlamak için yapılmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerleştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerleştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 37

KM وقال وهب: اعتدت لهم أترجاً وبطيخاً وموزاً وورداً، وأتت كل واحدة منهن سكيناً، وقالت ليوسف: اخرج عليهن، وكانت اجلسته في مجلس غير المجلس الذي هن فيه جلوس، فخرج عليهن يوسف (فَلَمَّا رَأَيْتَهُ أَكْبَرْتَهُ) [يوسف:31] وهالهن أمره وبهتن، وقطعن أيديهن بالسكاكين اللاتي معهن وهن يحسبن أنهن يقطعن الأترج.

Veheb dedi ki, onlara turunçgiller, karpuz ve muz koydu. Onlardan her biri geldiler ve bıçağı aldılar. Kadın Yusuf'a onlara görün dedi. Onu kadınların geldiği yerden farklı bir odada oturtmaktaydı. Allahu Teala şöyle buyurdu: “Yûsuf'u görünce, onu pek büyüttüler” (Yusuf 31) bunun

üzerine ellerindeki bıçaklarla turunçgiller vs. kestiklerini düşünerek ellerini kestiler.

Katade şöyle söyledi; ellerini bıçakla tamamen kesilip düşünceye kadar kestiler ve kan dışında hiçbir şeyi hissetmediler, Yusuf'la gönülleri meşgul olduğundan ellerinde elem ve acı hissetmediler.

EM2 (s.50) Veheb eydür (5) dağı anlaruñ için turınc ve kavun ve mevîz yaraqladı ve birer bıçağ dağı hâzır kıldı ki (6) anı keseler çün bular gelüp yerlü yerine qarâr edüp oturdılar Zelîhâ içerü girüp (7) Yüsufi dağı yegirek kıymetlü tonlarla bezedi dağı emr eyledi ki anlaruñ üzerine çıka (8) nitekim Hâk ta'âlâ habar vèrdi *ve a'tedet lehunne muttekeen ve âtet kulle vâhidetin minhunne sikkînen* (9) *ve kâletihruc aleyhinn, fe lemmâ raeynehû ekbernehu ve katta'ne eydiyehunne ve kulne hâşe lillâhi mâ* (10) *hâzâ beşerâ,in hâzâ illâ melekun kerîm* [YÛSUF-31] ya'nî Zelîhâ anlaruñ her birine ışmarlamışdı ki Yüsuf (11) bularuñ üzerine çıkıcağ ol turıncların kesüp birer pâre Yüsufa teklîf edeler çün (12) Yüsuf gelüp bularuñ katına çıkdı bular anı görüp küllî tekbîr edüp dediler ki (13) bunuñ ne ulu şanı var mecmû'ı 'aqlın yavu kılup turınc yerine ellerin toğradılar

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan 9 satırdan daha ziyade **koyu renkle** yapılan cümleleri ve paragrafları erek metinde eklemiştir. Bu eklemeler yukarıda verilen olayın farklı söylemlerinden ibarettir. Bütün bunların yapma sebebi ise, hikâyeye farklı söylemlere yer vermek, hikâye üslubu ile güncel bilgiler katmak ve abartılarla heyecan katmak için yapmıştır.

İzniki süreç öncesi normlarda görüldüğü gibi farkı eseri kaleme alan bir yazar ve çevirmendir. Bundan dolayı okuruna kaynak metin dışından farklı tefsir ve hikayelerde geçen bilgilere yer vermektedir. Dolayısıyla İzniki sadece hikâyeyi çevirmekle kalmaz aynı anda okur kitlesine yeri geldiğinde farklı kitaplar ve hikayelerden de bazı bilgilere yer vermektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 38

KM قال السدي: وذلك أن المرأة قالت لزوجها: إن هذا العبد العبراني قد فضحني في الناس يعنذر إليهم ويخبرهم أني راودته عن نفسه، ولست أطيق أن اعتذر بعذر، فإما أن تأذن لي أن أخرج فأعتذر، وإما أن تحبسه كما حبستني، فحبسه بعد علمه ببراءته دفعاً للتهمة عن امرأته، وذلك أن الله تعالى جعل ذلك الحبس تطهيراً ليوسف من همه وتطهيراً لزلته.

Es-Südyi şöyle söyledi: Kadın kocasına şöyle söyledi: Bu İbrani köle beni insanlar arasında rezil etti. Onlardan özür diler ve ben onu kendime çekmeye çalıştım der. Ben onlardan özür dileyecek değilim. Bana izin verirsen çıkar ve özür dilerim veya sen onu beni hapsettiğin gibi hapsedersin. Bunun üzerine karısını töhmet altında bırakmamak için Yusuf'un beri olduğunu bildiği halde hapsetti. Allahu Teala bu hapsi Yusuf için bir temizlenme ve zilletini örtme sebebi kıldı.

EM2 (s.53) başladı eri (5) ‘azīz-i Mıṣrīnün görñline fitne bırağdı ki anı bir zahmete bırağa dedi ki uşbu (6) ‘İbrānī kul beni ĥalk içinde rüsvāy **édüp melāmet** kıldı **her ĥanda olursa** (7) beni kendüye yēltesi dēyü ĥabar vērür benüm ana tāĥatum yétmez **ki ol benüm ĥālumu** (8) **fāş édüp melāmet kıla ben şabr eyleyem** ya baña destür vēr kim çıķam ‘özrüm dileyem yā- (9) ĥūd anı ĥabs eylegil **tā ki söz kesilüp münĥatı**‘ ola pes ‘azīz-i Mıṣrī (10) anı ĥabs eyledi Yūsufun ol işden beriyidügin **bunca āyetlerle bildükden** (11) şonra ‘avratından töhmeti def’ étmeğičün **zīrā gönlek ardından yırtuğı** (12) ve Yūsufun yüzi **tırnuğı** ve ‘avratlar elin kesdügi ve bēşükdegi oğlan söyleyüp **tanuķlık vėrdügi** (13) **küllī delālet kılurdı ki Yūsuf ol işden beridür ammā** ‘avratı **ĥatırıy için** (14) **ĥabs eyledi ammā dēmişler** kim ol ĥabsa Y201b girmek dağı Yūsufa töhmetden (15) berī olup zelletden arınmağ için idi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan 10 satırdan daha ziyade **koyu renkle** yapılan cümleleri ve paragrafları erek metinde eklemiştir. Bu eklemeler yukarıda verilen Yusuf’un hapisine girmesinin nedeni ve olayının ayrıntılarından ibarettir. Bütün bunların yapma sebebi ise, hikâyeye farklı söylemlere yer vermek, tahminlerde bulunmak, güncel bilgiler katmak ve tekrarlayarak bilgiyi pekiştirmek için yapmıştır.

İzniki süreç öncesi normlarda görüldüğü gibi farkı eseri kaleme alan bir yazar ve çevirmendir. Bundan dolayı okuruna kaynak metin dışından farklı söylem ve hikayelerde geçen bilgilere yer vermektedir. Dolayısıyla İzniki sadece hikâyeyi çevirmekle kalmaz aynı anda okur kitlesine yeri geldiğinde farklı kitaplar ve hikayelerden de bazı bilgilere yer vermektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 39

KM : ثم دعاهما إلى الإسلام وأقبل عليهما وعلى أهل السجن، وكان بين أيديهم أصنام يعبدونها، فقال: **إِلْزَامًا لِلْحِجَّةِ: (يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَرْبَابٌ مُتَّفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ) [يوسف:39] الآية.** ثم فسر رؤياهما لما ألحا عليه: يا صاحبي السجن أما أحدكما وهو الساقى فيسقى ربه خمراً: يعني الملك ويعود إلى منزلته التي كان عليها، وأما العناقيد الثلاثة فإنها ثلاثة أيام يبقى في السجن ثم يخرج. وأما الآخر فيصلب، والسلال التي رآها في المنام ثلاثة أيام يبقى في السجن ثم يخرج فيصلب فتأكل الطير من رأسه.

Sonra İslam'a davet etti. Davet ettiği sırada hapiste kalanların ellerinde ibadet ettikleri putlar vardı. Bu söyleme kanıt olarak şöyle söyledi: “Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı ilâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı? Siz Allah'ı bırakıp; sadece sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlere (düzmece ilâhlara) tapıyorsunuz.” (Yusuf 39). Israrlarından sonra onlara rüyalarını açıklamaya başladı. Ey zindan arkadaşlarım, ikinizden biriniz -Saki olan- kişi efendisine yani krala üzüm suyu içirecek ve eski makamına geri dönecek. 3 salkımın manası, 3 gün hapiste kalacak ve sonra çıkacak. Diğeri ise çarمیğa gerilecek. 3 sepetin manası da 3 gün hapiste kalacak ve ardından çarمیğa gerilecek ve kuşlar onun başından yiyecekler, dedi.

EM2 (s.61) buları dīn-i (3) İslāma da‘vet kı lup dēdi ki *Yâ sâhibeyis sicni erbābun mutefeirîkūne ḥayrun* (4) *emri’l-lāhu’l-vāḥidu’l-ḳahhāru* [YŪSUF-39] ēy iki zindān yārānları baña ḥabar vērūñ kim şol perākende muḥtelif (5) ma‘būdlara ṭopraq mı yēgirekdür ki ‘ācizlerdür za‘īflerdür kendülerden (6) belāyı def‘ ētmege ḳādir degüller yoḳsa ol bir ma‘būda mı ṭapmaq yēgrekdür ki (7) ḳahhārdur göz açup yumınca ḳādirdür ki cemī‘ yaradılmışı ḳahriyıla fenāya vère (8) *Mâ ta’budūne min dūniḥ illâ esmāen semmeytumūhâ entum ve âbâukum mâ enzelallāhu biḥâ* (9) *min sultân, inil hukmu illâ lillâh, emere ellâ ta’budū illâ iyyâhu, zâliked dīnul kayyimu ve lâkinne ekseren nâsi lâ ya’lemūn* [YŪSUF-40] (10) ya’nī degüldür sizūñ ol Allāhdan ḡayrı pūt ēdinüp ṭapduḡunuz illâ hemān (11) bir addur ki ma‘būd dērsiz atalaruñuz daḡı siz daḡı bir yalan ad vērmişiz ki (12) hīç Ḥaḳ ta‘ālā anlaruñ ma‘būdlıḡına delīl ḥüccet indürmiş degüldür belki (13) hīç delīlsüz burhānsuz aña ṭaparsız bu ortada bir ‘ōzrūñuz yoḳ ve daḡı (14) degüldür sizūñ içüñüzde ḥükm dūnyāda ve āḫiretde illâ Allāhuñdur size kitāb (15) içinde eyle ḥükm eyledi ki anı birleyüp aña ṭapasız andan ḡayrıya (s.62) (1) ṭapmayasız ki muḥkem ve ṭoḡru dīn ol din-i İslāmdur ki anuñ egrisi ve za‘īfi yoḳdur (2) İkin bu Mıṣr ehlinūñ çoḡı bilmez ki Allāh ḳatında ḳabūl olınan dīn dīn-i İslāmdur (3) bundan şonra ki ol iki şāḫibine naṣīḫat kıldı ve anları İslāma da‘vet (4) kıldı anlaruñ üzerine ḥüccet beyān eyledi dönüp bu kez ol düşleri te’vīlinden (5) ḥabar vērüp dēdi *Yâ sâhibeyis sicni emmâ ehadukumâ fe yeskî rabbehu hamrâ* [YŪSUF-41] ya’nī ēy zindān (6) içinde benüm iki şāḫibüm sizūñ ol birūñüz ki seyyidine ḥamr şıḳup içürdi gērü (7) ol evvelki mertebesine ēre ammā ol üç şalkum gördüḡi aña delālet (8) kı lup kim daḡı üç gün zindān içinde eglene andan çıḳup ol manşıbına ēre (9) ammā ol birūñüz kim selleyile başında üç etmek götürdi ḳuşlar inüp

andan (10) yerleridi anı üç günden Y205a sonra çıkarup aşakoyalar kuşlar başından beynisin (11) yêyeler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan 14 satırdan daha ziyade **koyu renkle** yapılan cümleleri ve paragrafları erek metinde eklemiştir. Bu eklemeleri çevirmen kaynak metinde yer verilmeyen ancak Yusuf suresinden olan bir ayete yer verip onun uzunca tefesini yapmıştır. Bütün bunların yapma sebebi ise, hikâyeye farklı söylemlere yer vermek, hikâye üslubu ile güncel bilgiler katmak ve abartılarla heyecan katmak için yapmıştır.

İzniki süreç öncesi normlarda görüldüğü gibi farkı eseri kaleme alan bir yazar ve çevirmendir. Bundan dolayı okuruna kaynak metin dışından farklı tefsir ve hikayelerde geçen bilgilere yer vermektedir. Dolayısıyla İzniki sadece hikâyeyi çevirmekle kalmaz aynı anda okur kitlesine yeri geldiğinde farklı kitaplar ve tefsirlerden de bazı bilgilere yer vermektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 40

KM قال ابن عباس: لم يكن السجن في المدينة، فأتى بنوص ليوسف فقال له: أيها الصديق: يعني فيما عبرت لنا من الرؤيا، والصديق هو كثير الصدق: (يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ

سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعَ عَجَافٍ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ [يوسف:46] فضلك و علمك، فقال له يوسف: (تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأْبًا) [يوسف:47] إلى قوله (وَفِيهِ يَعْصِرُونَ) [يوسف:49]

İbn Abbas şöyle söyledi: Hapishane şehirde değildi. Benus Yusuf'a gitti. Ona şöyle dedi; Ey Sıddık! Yani bize rüyayı tabir ederken doğru söyleyen kişi. -Sıddık çok doğru söyleyen kişi- "Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki (vereceğin bilgi ile) insanlara dönerim de onlar da (senin değerini) bilirler" (Yusuf 46) dedi. Yusuf ona şöyle söyledi: "Yedi yıl âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz." (Yusuf47) ayetinden "O zaman (bol rızka kavuşup) sıra ve yağ sıkacaklar." (Yusuf 49) ayetine kadar olan cümleleri söyledi.

EM2 (s.67) İbni 'Abbās eydür zindān şehri (5) içinde degüldi çün sākī Yūsufa geldi girüp zindān içinde andan 'özrin diledi ki şeytān (6) anı anmağı anı unutturdı ki seyyidine habar vèreydi dedi ki *eyyuhā's-şiddīku (7) eftinā fi seb'i baqaratın simānin* [YŪSUF-46] *el-āyete* ya'nī ya Yūsuf-ı şiddīk bize habar vèr (8) şol yedi semüz öküzden ki anları çıkuban yedi aruq şığırlar yədiler ve dağı (9) ol yedi baş taze buğdaydan ki yedi baş kuru buğday anları içine alup (10) kapladı *leallī erciu ilān nāsi leallehum ya'lemūn* [YŪSUF-46] ya'nī ola ki ben anuñ te'vīli habarın (11) ol Mışr ehline dönüp iledem tā ki anlar dağı senüñ kadruñı menziletünji bileler ve ol (12) melik bu düşünün ta'bīrin bildügi ola ki senünğ halāşuña sebep ola pes Yūsuf (13) 'alm anı işidüp zindān içindeyiken ol düşü sākīye ta'bīr kıldı dedi ki (14) ol yedi semiz öküz yedi ucuzluk yılıdur ki biri biri ardınca olısar (15) ve ol yedi aruq öküz yedi kızlık yılıdur ki anuñ ardınca ol geliser ve ol (s.68) (1) yedi taze baş oldur ki ol yedi ucuzluk yılında

buğday bol bite hâşillar çok (2) ola Y207b ve ol kuru yedi baş oldur ol yedi kızlık yılında kaht olup yeryüzinde (3) bir dâne bitmeye pes sâkî dedî ki yâ Yûsuf bu işün tedârüki niçe olsa gerek (4) anı dahı habar ver nitekim Hâk ta'âlâ buyurdı *Kâle tezraûne seb'a sinîne deebâ, (5) fe mâ hasadtum fe zerûhu fi sunbulihî illâ kalîlen mimmâ te'kulûn* [YÛSUF-47] ya'nî bunuñ tedârüki (6) oldur ki ol evvel yedi yıl ucuzlıkda 'âdet êdüp dâ'im ekin (7) ekesiz ol nesne kim biçin vaqtında biçersiz anı dögmeyüp başıyla anbâr (8) êdesiz şaklayasız ki anı bit düşüp yemeye size bâkî kâla illâ şol kadar ki (9) yemege hâcet olur ol kadar dögesiz andan şonra ki ol yedi (10) yıl kızlık yılı gele ol vaqt ol ilerüden cem' êdüp şakladuğların yeyeler (11) anı dahı bol tutmayalar ihtirâz êdüp şaklayalar ki tüzcek dükenüp helâklige sebep (12) olmaya nitekim Hâk ta'âlâ buyurdı *Summe ye'tî min ba'di zâlike seb'un şidâdun ye'kulne mâ kaddemtum lehunne illâ kalîlen mimmâ tuhsinûn* [YÛSUF-48] ve bu yedi kızlık yılından şonra gërü (14) bir yıl gele ki meded yağmurları yağup halka feryâd êrişe rızqları bol (15) olup üzümleri zeytünları çok ola ol kıtlıklardan kırtılasız nitekim (s.69) (1) Qur'ânda habar vërdi *Summe ye'tî min ba'di zâlike âmun fihi yugâsun nâsu ve fihi ya'sırûn* [YÛSUF-49]

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan 20 satırdan daha ziyade **koyu renkle** yapılan cümleleri ve paragrafları erek metne eklemiştir. Bu eklemeleri çevirmen kaynak metinde yer verilmeyen bilgilere yer vermiştir. Bütün bunların yapma sebebi ise, hikâyeye farklı söylemlere yer vermek, hikâye üslubu ile güncel bilgiler katmak ve abartılarla heyecan katmak için yapmıştır.

Bu eklemelerin bir kısmı cümleleri daha anlaşılır hale getirmek için yapılmış olabilir, bir kısmı da kaynak metinde hiç geçmeyen olaylardan oluşarak metni farklı eserlerden tamamlamak için yapmış olabilir. Dolayısıyla İzniki sadece hikâyeyi çevirmekle kalmaz aynı anda okur kitlesine yeri geldiğinde farklı kitaplar ve tefsirlerden de bazı bilgilere yer vere hakkı tanımıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Örnek 41

KM (نسخة جار الله) (فَلَمَّا اسْتِئْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا) [يوسف:80] أي خلا بعضهم ببعض متناجين متشاورين (قَالَ كَبِيرُهُمْ) [يوسف:80] يعني في العقل وهو شمعون. عن مجاهد وقال قتادة والسدي: كبيرهم في السن وهو روبيل (أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ آبَاءَكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْتَقًا مِنَ اللَّهِ) [يوسف:80] في هذا الغلام لتردنه (وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ) [يوسف:80] إلى قوله (عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ) (83) وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَى عَلَى يُوسُفَ) [يوسف:83] وذلك أنه لما بلغه خبر بنيامين تكامل حزنه وبلغ جهده وهيج حزنه على يوسف فأعرض عنهم (يَا أَسْفَى عَلَى يُوسُفَ) [يوسف:84] والأسف أشد الحزن.

(نسخة لبنان) (فَلَمَّا اسْتِئْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا) [يوسف:80] أي خلا بعضهم ببعض متناجين متشاورين (قَالَ كَبِيرُهُمْ) [يوسف:80] يعني في العقل وهو شمعون. عن مجاهد وقال قتادة والسدي: كبيرهم في السن وهو روبيل (أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ آبَاءَكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْتَقًا مِنَ اللَّهِ) [يوسف:80] في هذا الغلام لتردنه (وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ) [يوسف:80] أي من قبل هذا قصرتهم في شأن يوسف (فَلَنْ أُبْرَحَ الْأَرْضَ) [يوسف:80] يعني أرض مصر (حَتَّى يَأْتِيَ لِي

أبي) [يوسف:80] فأرجع إلى الملك فأنجزه القتال (أَوْ يَحْكُمُ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ (80) أَرْجِعُوا إِلَيَّ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَاتَنَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا) [يوسف:80-81] أي نحن رأينا سرقة معه (وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ) [يوسف:81] حين سألتك أن ترسله معنا، ولو علمنا الغيب أنه يسرق ما ذهبنا به معنا (وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ) [يوسف:82] يعني وأسأل أهل القرية (الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا) [يوسف:82] يعني قوماً صحبهم من أهل كنعان (وَإِنَّا لَصَادِقُونَ) [يوسف:82] لك من قولنا، فرجعوا إلى يعقوب بذلك القول، فقال يعقوب: (قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِيلٌ) [يوسف:18] وهو الذي لا جزع فيه (عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً) [يوسف:83] يعني يوسف وبنيامين (إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (83) وَتَوَلَّى عَنْهُمْ) [يوسف:83] يعقوب (وَقَالَ يَا أَسْفَى عَلَى يُوسُفَ) [يوسف:84] وذلك أنه لما بلغه خبر بنيامين تكامل حزنه وبلغ جهده وهيج حزنه على يوسف فأعرض عنهم (يَا أَسْفَى عَلَى يُوسُفَ) [يوسف:84] والأسف أشد الحزن.

(Carullah Nüşası) “Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler.” Yani yalnız kendi aralarında tartışıp istişare ettiler. “Büyükleri dedi ki:” (Yusuf 80) Yani olanlardan akılca üstün ki o kişi Şem’un’du. Mücahit, Katade ve es-Südyi’den rivayetle şöyledir; büyük olanı yaş olarak büyükleriydi ki o da Robil’di. “Babanızın Allah adına sizden söz aldığını,” (Yusuf 80) “Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Yusuf 83) ayetine kadar. Yakup “Vah! Yûsuf’a vah!” diyordu” (Yusuf 84). Bünyamin’in haberi de ulaşınca kendisine, üzüntüsü ve hüznü daha fazla arttı. Onlardan yüz çevirerek de “Vah! Yûsuf’a vah!” dedi.

EM1 kaçan anı almakdan ümiz kesdiler bir hılvete varup tanışdılar pes bularıñ (11) ‘akıl içinde ulurağı eyitdi ve ol Şem’unıdı (s.62) Katade ve Suddi eyitdi ol bularıñ yaşı içinde ulu-(12)-rağıydı ve ol Rübıl idi kim eyitdi *elem ta’lemū enne ebākum kad eħaze aleykum mevşıkan mina’l-lāhi*

[YŪSUF-80] ya^cnī bilmez (13) misiz kim atañuz size inamlık diledi kim Yāmīni aña girü iledesiz pes çāre bulmayup Yāmīni anda qodılar Ya^ckūb (14) qatına geldiler ve Yāmīn hābarın virdiler pes Yūsuf üzere qayğusı ulaldı ve tamām oldı oğlanlarından (15) yüz döndürüp eyitdi *yā esefā °alā Yūsufe* [YŪSUF-84]

EM2 (s.102) *Fe lemmāstey'esû minhu hālasû neciyyâ, qāle kebîruhum* [YŪSUF-80] ya^cnī Yūsuf qardaşlarınıq (6) ümīdi kesildi andan ki melik bularuq hācetin yêrine getüre (7) İbni Yāmīni gêrû bulara vère pes nā-çār bir araya dêrilüp cem^c oldılar ki bir tanışık (8) êdüp içince söyleşeler çün gelüp oturdılar bularuq içinde (9) uluları ve 'āqılları ki Rübīl Yehūzā ve Şem'ūnıdıbulara dêdiler ki bilmez misiz ki (10) taḥḳıḳ sizün atañuz sizden niçe 'ahd aldı Allāhıla bu oğlu ḥaḳḳında ki (11) elbette gêrû iltesiz bundan öñdin biz Yūsuf ḥaḳḳında 'ahd êdüp (12) zāyi' êtdünüz bir kuşūruñuz anda zāhir oldı *fe len ebrahḥal arḍa ḥattâ ye'zene lî ebî ev yah kumallāhu lî ve huve ḥayrul ḥâkimîn* [YŪSUF-80] ya^cnī Yehūzā dêdi ki (14) ben uşbu Mışr milkinden çıkup gitmezem tâ aña degin kim atam baña (15) destūr vère gelsün dèyü yāḥūd Ḥaḳ ta'ālā ḥükm eyleye bu melik qardaşumuz gêrû (s.103) (1) vère yāḥūd Ḥaḳ ta'ālādan ḥükm-i mevt baña êrişe ölem qurtulam ki ḥükm (2) êdicilerün ḥayrlusı oldur çün bunı söyleşdiler tırup ol qardaşları (3) Rübīl Yūsuf qatına geldi dêdi ki yā melik qardaşumuzu bizümile gönder (4) yāḥūd bir kez çağıruram va'l-lāhi bir yüklü 'avrat qalmaz illā yükin (5) birağur (s.104) pes Yehūzā ki and içdi ben gitmezem dèyü qalan qardaşlarına (4) dêdi ki *yâ ebânâ innebneke seraka, ve mâ şehidnâ illâ bimâ alimnâ* (5) *ve mâ kunnâ lil gaybi ḥâfizîn* [YŪSUF-81] ya^cnī dönün atañuza varuq eydün ki êy bizüm (6) atamız be-dürüstî senün oğluq Y223b uğruluk eyledi biz saña hābar vèrmezüz illā şunu kim (7) gördük anı hābar vèrürüz kim anuq yükinden

çıkardılar ammā (8) kendü uğurlayup yükine koyduğına biz muṭṭali' olmaduğ eger bileydük biz (9) anı alup gitmezdük eger inanmazsañ ol köy ehline şor kim (10) ol arada ardumuzdan yétüp anda ṭurgurdılar ol uğurlananı anuñ yükinden (11) çıkardılar dağı şol kârbâna şor kim bizümile bileyidi Ken'ân (12) vilâyetinden ki biz saña bu dedüğüümüz habarda gerçeğüz yalan degülüz (13) pes anlar ol sözile dönüp ataları Ya'kûb katına geldiler Yehüzâ dedüginleyin (14) atalarına habar verdiler Ya'kûb 'alm bulara töhmet édüp dedi ki ne 'acab oldı (15) bu hâluñuz siz şol ĩurda döndüñüz ki birbirin yer her çığduğca birüñüz (s.105) (1) eksük gelür evvel çıđduñuz Yüsufi eksdüñüz bir def'a dağı gitdüñüz (2) Şem'unı eksdüñüz uş şimdi gitdüñüz Yehüzâyıla İbni Yâmîn eksdüñüz (3) Ya'kûb 'alm bulara dedi şöyle kim Hağ ta'alâ habar vèrdi *kâle bel sevvelet lekum enfusukum* (4) *emrâ(emren), fe şabrun cemîl(cemîlun), 'asâllâhu en ye'tiyenî bihim cemî'â* [YÛSUF-83] (5) ya'nî bu siz işledüğüñüz bir nesnedür kim nefşüñüz anı size hõş gösterür (6) siz anı işlersiz baña çäre budur ki görklü şabr eyleyem firâkımdan (7) kimseye şikâyet kılmayam ola ki Hağ ta'alâ Yüsufi ve Yehüzâyı ve İbni Yâmîni (8) baña küllisin gerü ulaşdura zîrâ ol 'alîmdur anlaruñ mekânı (9) nêrdedür bilür ve dağı hağîmdür Y224a anları gerü benden yaña dönmege hûkm eyleye (10) beni bu firâkıdan kırtara çün İbni Yâmîn habarı Ya'kûba erişdi meşakķatı (11) artup guşşası gâyete êrdi ol Yüsufuñ guşşası gerü yèñilendi âh ü derdile dedi *ve kâle yâ esefâ alâ yûsufe* (12) *vebyaddat aynâhu minel huzni fe huve kezîm* [YÛSUF-84] ya'nî bu oğlanlarından i'râz édüp (13) dedi ki vay benüm katı guşşama Yüsuf üzerine ki firâkıum ziyâde oldı

EM3 (s.55) çün andan ümîz (14) kesüp nevmîz oldılar çığup ve biri birileriyle meşveret kılıp pes kebîrleri (15) ya'nî kuvvetde ki ismi Şem'un idi

Ķatāde eydūr kebīrleri ya'nī yaşda Rūbīldūr (16) *elem ta'lemū inne ebākūm aḥzū 'aleykūm mevşīkan mina'l-lāhi* ilā ḳavlühü *'asiyū'l-lāhi inne ye'nīnī* (17) *bi'hūm cemī'an innehū hüve'l-'alimū'l-ḥakīm ve tevellā 'anhūm ve ḳāle yā esefī 'alā Yūsufa* [YŪSUF 80-84] (s.56) (1) pes Ya'ḳūba İbnü Yāmīnūḡ ḡaberi varıcaḳ ḡam u ḡuşşası müzdād olup ve Yūsufi (2) aḡup ziyāde ḳayḡuya varup ve anlardan a'rāz ḳılup *ve esefā 'alā Yūsufa* [YŪSUF - 84] (3) dēdi esef ḡōd ḡūznūḡ ḡatıraḡıdır

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere İzniki, kaynak metinde yer almayan 23 satırdan daha ziyade **koyu renkle** yapılan cümleleri ve paragrafları yukarıda esas Kısasü'l Enbiya **Carullah** nüshasına göre eklemiştir. Bu işlem TDK ve Çerkezi nüshalarını içinde geçerlidir. Ancak İzniki'de yapılan bu eklemeler Kısasü'l Enbiya adlı eserin **Lübnan** nüshasıyla karşılaştırıldığında eklemeler olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla İzniki'nin esas aldığı eser TDK ve Çerkezi'nin esas aldıkları kaynak metinden farklı bir metindir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul Edilebilir

Çerkezi çevirisinde uygulanan Ekleme/Açıklama stratejileri:

Örnek 42

KM وروى السدي ورجاء عن ابن مسعود وابن عباس وناس من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم، وإسحاق بن بشر بن جوبير عن الضحاك عن ابن عباس ومقاتل عن ابن بحينة عن كعب الأحبار عن سعيد بن أبي عروبة عن الحسن، دخل كلام بعضهم في بعض قالوا: أرسل يعقوب يوسف مع إخوته، فأخرجوه مظهرين له الكرامة، فلما برزوا به إلى البرية أظهروا له العداوة، وجعل أخوه يضربه، فبيستغيث بالآخر فيضربه فلا ترى منهم رحيماً، وأخذوا ما كان زوده يعقوب وأطعموه الكلاب وضربوه حتى كادوا يقتلونه عطشاً شديداً.

Suddi, Recaleh'den, ibn Mesut'tan, ibn Abbas'tan ve Allah'ın Resülü'nün bazı sahabelerinden, İshak bin Bişir bin Cubeir, Dahhak'tan, İbn Abbas'tan, Mukatil'den, İbn Buhayra'dan, Kaab El-Ahbar'dan Sait bin Abi Uruba'dan, El-Hasan'dan rivayetler birbirine karıştı ve dediler: Yusuf'u kardeşleriyle gönderdi, kardeşleri ona sevgi göstererek götürdüler, ovaya vardıklarında öfkelerini gösterdiler. Birinci kardeşi onu döverken diğerine gidip sakındığında o da Yusuf'u dövdü. Hiçbiri merhamet göstermedi. Yakup'un ona hazırladığı erzakı alıp köpeğe verdiler ve Yusuf dövmekten az kalsın öldüreceklerdi. O anda çok susamış idi.

EM3 (s.11) İbnü 'Abbās ve (17) Muḳātilden rivāyet olupdur kim Ya'ḳūb Yūsufi ḳarındaşlarına ḳoşduḳda (s.12) (1) Yūsufa **beşāşet** ve ikrām ve **ih̄tirām** gösterüp çün beyābānlığa ʿrdiler izhār-ı (2) 'adāvet ḳılıp ḳarb ve **ihānet ʿtmege āḡāz** eylediler Yūsuf daḫı her kimden (3) meded istese aḫlā aḫa ṣāḫib ve mu'ın ḳıḳmayup cümleleri 'aleyhine oldılar (4) atası vērdüḡi zevāde daḫı alup itlere yēdürüp ve ölüm ḫaddine varınca urup (5) pes ṣuṣayup **kendülerden şu ṭaleb ḳılıp**

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkli** yapılan ifadeleri (**beşâşet** ve **ikrām ve ihtirām**) ve (**ve ihānet étmege āgāz**) erek metine yapılan çevirisine eklediği görülmektedir. Bu ekleme, Yusuf'un masumluluğu ve kardeşlerinin kalleşliğini anlatan bölümdür. Bu eklemelerin nedeni konuya daha masumiyet ve duygusal hisler uyandırmak için yapılmıştır. Erek okuru ve dinleyicide bu duyguları uyandırmak için yapmış olabilir.

Bir de yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan (**kendülerden şu taleb kırup**) ifadesini erek metinde eklemiştir. Bu ekleme konuyu daha anlaşılır hale getirmek ve sonraki cümleyle bağlamak amacıyla yapmış olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 43

KM وكان إبراهيم حين ألقى في النار جرد من ثيابه وقذف في النار عرياناً، فأتاه جبريل عليه السلام بقميص من حرير الجنة فألبسه إياه، وكان ذلك القميص عن إبراهيم.

İbrahim ateşe atıldığında elbisesi çıkartılmıştı ve aleve çıplak atılmıştı. Cebrail cennet ipeğinden bir gömlek getirerek giydirdi. O gömlek İbrahim'deydi.

EM3 (s.13) sābıķan İbrāhīmi **Nemrūd** oda bıraķmaķ (s.13) (1) istedükde **şırtından** gēyüsin ıķarup oda ‘uryān atdılar **hemīn sā‘at** Cebrā[‘]il (2) daķı cennetden bir ĥarīr gömlek getürüp İbrāhīme gēyürdi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan ifadelere erek metinde eklemiştir. Bu ekleme konuyu daha anlaşılır hale getirmek ve akıcılığı sağlamak için amacıyla yapmış olabilir.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Ekleme

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 44

KM وقال مجاهد: خرج يوسف من عند يعقوب وهو ابن ست سنين لم يثغر، وجمع الله بينهما وهو ابن الأربعين سنة.

Mücahit dedi: Yusuf Yakup’un yanından altı yaşındayken çıktı, dişleri düşmemiş bile. Kırk yaşındayken Allah onu babasıyla bir daha kavuşturdu.

EM3 (s.14) Mücāhid eydür atası Ya‘ķūbdan cüdā olduğu vaķtın altı yaşında (8) idi ve **ķarındaşları** ve atasıyla mülākī olduķda kırķ yaşına ėrmiş idi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan ifadeyi (**karındaşları**) erek metinde eklemiştir. Bu ekleme kıssanın sonunda gerçekleşir, ancak kaynak metin bunu bilgiyi bu paragrafta vermemiştir. Bu eklemeye beraber çevirmen erek kitleye bu bilgiyi vererek metni daha da bütün hale getirmeyi düşünmüş olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerleştirme stratejilerine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Ekleme

Yerleştirme

Kabul edilebilir

Örnek 45

KM فنظر فإذا هو بمالك وأصحابه نزلوا ويوسف معهم، فرجع يهوذا وأخبر إخوته بذلك، فقالوا هذا عبدنا أبق منا، وكنتم يوسف حاله مخافة أن يقتلوه، قال مالك: أنا أشتريه منكم فباعوه منه.

Bir baktığında, Malik ve arkadaşları yanlarında Yusuf gidiyorlar. Yahuza kardeşlerine dönüp bunu anlatı. Kardeşleri Malik'in yanına gelip dediler ki: bu bizim kölemizdir, bırakın kalsın bizimle. – Yusuf ölüm korkusundan sesini Çıkarmadı- Malik dedi: onu ben sizden satın alıyorum. -onlar da satmış oluyorlar-

EM3 (s.18) nazar kılip gördi kim Mālik ve yoldaşları anda nüzül (7) kılip Yūsuf daḥı yanlarında Yehūdā varup qardaşlarına ḥabar édüp pes (8)

cümleleri gelüp bu kendi kulumuzdur bizlerden firār edüp **bunda düşmiş** (9) dediler Yūsuf dağı katl hāzerinden kažiyyesini ketm edüp ifşā kıl[ma]dı (10) Mālik eyitdi **çünkü sizün kulumuzdur** baña bey‘ edünj dedi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan 2 ifadeyi erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, cümleleri birbirine bağlamak ve açıklayıcı ifadelerdir. Bu eklemelerin nedeni erek okuru ve dinleyici konuyu daha anlaması için yapılmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 46

KM (امْرَأْتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ) [يوسف:30] أي عبدها الكنعاني: (قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا) [يوسف:30] أي دخل حبه في شغاف قلبها، وهو حجابها وغلافه: (إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ) [يوسف:30] أي أخطأ بين حيث تراود عبدها عن نفسه. فلما سمعت راعيل بمكرهن: أي بقولهن وحديثهم، وقال ابن إسحاق: يعني كيدهن، وذلك إنما قلنه مكرأ بها لتريهن يوسف لما بلغهن من حسنه وجماله فاتخذت راعيل مائدة ودعت أربعين امرأة منهن هؤلاء اللواتي عيرنهن، فذلك قوله تعالى: (أَرْسَلْتُ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدْتُ لَهُنَّ مَتَكًّا) [يوسف:31] اعتدت: أهيات لهن مجلساً للطعام وما يتكنن عليه من النمارق والوسائد.

Şöyle söylediler: “Aziz’in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş.” (Yusuf 30) yani Kenanî kölesi ile, “Ona olan aşkı yüreğine işlemiş.” (Yusuf 30) “Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz” (Yusuf 30) yani kölesini kendisine çekerek birlikte olmak istemesini. İbn İshak şöyle dedi: Rail kadınların bu söylediklerini işitince, Rail bir sofra tertip etti ve belirlediği 40 kadını davet etti, o kadınlar da aralarındaydı.

EM3 (s.27) eyitdiler ‘aziz zevcesi bir Ken’ānī kulını kendi nefesine da’vet edüp (13) ve aña ‘āşık olup yüregın [yüreği ile] kılup gāyet belli azgınlığa uğramış ya’nī (14) bellü hata’ etmiş kim **erini koyup** kendi kulını ihtiyār eyleye bu kelām dağı Rā’ilūñ (15) mesmū’ı olıcağ **taḥkik bildi kim bu kelāmı dedüklerinden** murād Yūsufi görmekdür zira (16) anuñ hüsn ü cemālī **vaşfin işitmişleridi** pes bir ziyāfet kılup ve şehrden kırk (17) hātūn da’vet kılup ki zıkr olınanlar bile idiler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan 10 cümle ve ifadeyi erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, cümleleri birbirine bağlamak ve açıklayıcı ifadelerdir. Bu eklemelerin nedeni erek okuru ve dinleyici konuyu daha iyi anlaması, paragrafın bütünlüğünü korumak ve akıcılığı sağlamak için yapılmıştır.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Ekleme

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 47

KM قال السدي: وذلك أن المرأة قالت لزوجها: إن هذا العبد العبراني قد فضحني في الناس يعتذر إليهم ويخبرهم أنني راودته عن نفسه، ولست أطيق أن اعتذر بعذر، فإما أن تأذن لي أن أخرج فأعتذر، وإما أن تحبسه كما حبستني، فحبسه بعد علمه ببراءته دفعاً للتهمة عن امرأته، وذلك أن الله تعالى جعل ذلك الحبس تطهيراً ليوسف من همه وتطهيراً لزلته.

Es-Südyi şöyle söyledi: Kadın kocasına şöyle söyledi: Bu İbrani köle beni insanlar arasında rezil etti. Onlardan özür diler ve ben onu kendime çekmeye çalıştım der. Ben onlardan özür dileyecek değilim. Bana izin verirsen çıkar ve özür dilerim veya sen onu beni hapsettiğin gibi hapsedersin. Bunun üzerine karısını töhmet altında bırakmamak için Yusuf'un beri olduğunu bildiği halde hapsetti. Allahu Teala bu hapsi Yusuf için bir temizlenme ve zilletini örtme sebebi kıldı.

EM3 (s.29) E's-Süddi eydür (9) 'azîz hātūnı erine eyitdi kim 'İbrî kıl **şehrde** beni dilleyüp ve rüsvāy (10) kılup ve rāst geldügi ādemlere **efendimün hātūnı** benden mevāşıla diler (11) **ve beni bu şey'e teklif eder ben hōd evde kapanmışam taşraya** çıkamam ki herkese (12) 'özr dēyüp cevāb vèrem imdi ya bu kılı hābs edersin veyāhūd baña (13) **izn vèr ki taşra** çıkup halka 'özrümi bildürem 'azîz dağı Yūsuf (14) bu töhmetden berī idügin bilmiş iken hātūnından bir haṭā şadır olmamağ (15) için **ve hātūnuñ kelāmı yerine gelsün** dēyü anı zindāna koyup Allāhü ta'ālā (16) dağı ol zindānı Yūsufuñ taḥhīrine ve kayğudan hālāşına sebep kıldı (17)

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** cümle ve ifadelere erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, cümleleri birbirine bağlamak ve açıklayıcı ifadelerdir, bazıları anlamı pekiştirmek için tekrarlanmıştır. Bu eklemelerin nedeni erek okuru ve dinleyici konuyu daha iyi anlaması yapılmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragraf düzeyinde yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 48

KM قال ابن عباس: لم يكن السجن في المدينة، فأتى بنوص ليوسف فقال له: أيها الصديق: يعني فيما عبرت لنا من الرؤيا، والصديق هو كثير الصدق.

İbn Abbas şöyle söyledi: Hapishane şehirde değildi. Benus Yusuf'a gitti. Ona şöyle dedi; Ey Sıddık! Yani bize rüyayı tabir ederken doğru söyleyen kişi. -Sıddık çok doğru söyleyen kişi-

EM3 (s.37) İbnü 'Abbās eydür zindān dahı nefsi-şehrde olmayup (9) **şehrden munfaşıl** idi andan sāķī Yūsufa gelüp eyitdi éy şıddīķ (10) ya'nī gérçek sözlü bize ħaber vër ki yëdi semiz öküz yëdi arıķ öküz (11) yutmuş

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkli** ifadeyi “**şehirden munfaşıl**” erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, açıklayıcı ifadelerdir, anlamı pekiştirmek ve daha iyi anlaması yapılmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 49

KM ثم أقبلوا على بنيامين فقالوا: أيش الذي صنعت بنا وفضحتنا وسودت وجوهنا يا ابن راحيل لا يزال لنا منكم بلاء، أخذت هذا الصاع؟ فقال لهم بنيامين: بل بنو راحيل، ذهبتم بأخي إلى البرية فأهلكتموه، إن الذي وضع الصاع في رحلي هو الذي وضعه الدراهم في رحالكم، ثم إنهم قالوا لـيوسف (إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل) [يوسف:77] وهذا المثل السائر: عذره شر من جرمه.

Sonra Bünyamin'e doğru gelerek; bize ne yaptın, bize utanç verdin ve yüzümüzü kara çıkardın, ey Râhil'in oğlu, bu kabı ne zaman aldın! dediler. Bünyamin ise; Rahil'in çocukları sizden hayırlıdır, kardeşimi siz göle götürüp onu helak ettiniz, benim yüküme bu kabı koyan kişi sizin eşyanıza dirhemleri koyan kişidir, dedi. Sonra onlar Yusuf'a “*Eğer o çalmışsa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı.*” (Yusuf 77) dediler. Bu ise şu mesel gibiydi; kabahati özründen büyük.

EM3 (s.51) (2) İbnü Yāmīne tutup eyitdiler ey Rāhīl oğlu (3) bu étdüğüñ nedür bizleri siyāh-rū u rüsvāy eyledüñ niçe bir sizüñ belāñuzı (4) çekerüz İbnü Yāmīn eyitdi **hilāf söylediñüz elleriñüzden** belāyı çeken Rāhīl oğullar- (5) ıdur **yétmez mi** ki qardaşımı alup beyābānlıqda ihlāk kıldıñuz **ve anı muhaq[k]ak bilesiz** (6) bu şey'i **kendi elümile alup yüküme qoymadum belki müqaddeman** sizüñ yükleriñüzde (7) aqçayı važ' eden **er** qoymışdur andan Yūsufa **dönüp** eyitdiler eger bu haramılıq (8) étdiyise bundan evvel bunıñ qardaşı dağı seriqa étmişdür

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan 5 cümle ve ifadeyi erek metinde eklemiştir. Bu ekleme, cümleleri basitleştirmek ve birbirine bağlamak için yapmıştır. Bu eklemelerin nedeni erek okuru ve dinleyici konuyu daha iyi anlaması yapılmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak paragraf düzeyinde yerlileştirme stratejisine başvurduğundan ötürü kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 50

KM قال ابن عباس: حملة يهوذا وخرج ماشياً حاسراً حافياً، وجعل يعدو حتى أتى أباه وكان معه سبعة أرغفة فلم يستوف أكلها حتى بلغ كنعان، وكانت المسافة ثمانين فرسخاً. فما أتاه بالقميص ألقاه على وجهه فأرآتد بصيراً.

İbn Abbas dedi ki; O gömleği Yahuza aldı ve çıplak ayakla yürüyerek çıktı. Koşarak babasının yanına vardı. Yanında 7 adet ekmek parçası da vardı ve hepsini yiyemeden Kenan'a ulaştı. Mesafe ise 80 fersahtı. Babasının yanına gelince, gömleği babasının yüzüne attı ve onun gözleri bir daha görmeye başladı.

EM3 (s.65) **Yūsuf daḥı gömleḡi aḡa vèrüp ve Mıṣrdan** (3) yalın ayak çıḡup ve ziyāde ihtimāmıla yöriyüp zevādesi yèdi etmek (4) iken cümlesin yèmedin Ken'āna vuṣūl bulup mesāfe daḡı seksen fersen (5) yèr idi çün atasına gömleḡile gelüp ve yüzine ḡoyup **fi'l-ḡāl izn-i** (6) **Ḥaḡ birle** gözleri açıldı

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere Çerkezi, kaynak metinde yer almayan **koyu renkle** yapılan “**Yūsuf daḡı gömleḡi aḡa vèrüp ve Mıṣrdan**” bir de “**fi'l-ḡāl izn-i Ḥaḡ birle**” ifadeleri erek metinde eklemiştir. Birinci ekleme, konuyu bir önceki kısımlarla bağlamak için bilgiyi tekrarlamıştır. İkinci ekeme ise, erek okuru ve dinleyici yaygın olan bir dini deyimini kullanarak metini daha etkili kılacağını düşünmüş olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Yerlileştirme yöntemlerine başvurmasına rağmen paragraf düzeyinde kaynak metin için yeterli çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Ekleme	Yerlileştirme	Yeterli

3.2.3. Çıkarma:

Çıkarma: Metnin çevirmen ya da yayınevi tarafından sorunlu ya da gereksiz görülen kısımlarının çeviriye dahil edilmemesi (buna siyasi ve kültürel/dinsel nedenlerle yapılan sansür/ otosansür de) dahildir (Bkz. Bastin, 2009; Aktaran, Gürçağlar, 2011, ss. 43-44).

Kıyasü'l-Enbiyâ adlı eserin EAT döneminde TDK nüshasının çevirmeni uyguladığı bir diğer strateji ise çıkarmadır. Buna göre, çevirmenin kaynak metinden sözcük, cümle hatta bazen bölüm çıkarma yapığı görünmektedir. Bu bakımdan, çevirmen erek kitleni kavrayamayacağı veya gereksiz olduğunu düşündüğü unsurları erek metinden çıkarmıştır. Genellikle bu çıkarmalar eserin bütünlüğü bozmayan unsurlardan oluşmaktadır.

TDK nüshasında uygulanan Çıkarma stratejileri:

Örnek 51

KM فقال بعض اهل المعاني: معنى الآية قصة حسنة، لفظه لفظ المبالغة، وحكمه حكم الصفة كقوله تعالى: (وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ) (سورة الروم: 27) قال الشاعر:

أن الذي سمك السماء بنى لنا بيتاً دعائمه أعز وأطول

أراد عزيمة طويلة، وأجراه الباقيون على الظاهر فقالوا: هي أحسن القصص، ثم اختلفوا في وجهها

Meani Ehli'nin bir kısmı, Kıssa-i Hasene ayetinin manasının lafzını mübalağa, hükmünü de sıfattır. Allah-u Teâlâ'nın; “ki bu, O'nun için pek kolaydır.” [RUM-27] buyurduğu gibi.

Şair şöyle dedi: “Gökyüzünün kalınlığını yaratan bize uzun ve sevimli temellerden bir ev inşa etti.” İstedi ki uzun ve sevimli.

Diğerleri ise Ayetin görünüşüne göre anlayıp dediler ki; O (kıssa), kıssaların en güzeldir. Sonra o (kıssa)nın güzelliği derecesinde ihtilafa kıldılar.

EM1 (s.2) bir nice ma^{ʿnī} ehli ulular eyitdiler *ahsene'l-kaşaşi* didügi kışşatun hasenetun (4) didügi olur lafz-ı mübālağadır ve hakim şıfatıdır böyle olıcağ Yūsuf kışşısı görklü kışşadır (5) dimek olur degül kim cümle kışşalardan görklürek ve yigrekdür nitekim Qur'ân içinde *ve huve* (6) *ehvenu ʿaleyhi* [RUM-27] didi murādı *hevnun ʿaleyhi*-durur amma kalan ulular kamusı eyitdiler kim bu kışşa (7) cümle kışşaların görklüregi ve yigregidür ammā görklürekliğı ne vechiledür ihtilāf kılmışlardır.

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili ifadeleri TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bu çıkarmalardan birisi şiiirdir. Bu şiirin çevirmesi zor olduğundan veya metinle tam ilişkili olmadığından dolayı çıkartmış olabilir. Dolayısıyla bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, birkaç yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 52

KM فكان حسن يوسف كضوء النهار على الليل. وكان يوسف عليه السلام أبيض اللون حسن الوجه،
 جعد الشعر، ضخ العينين، مستوي الخلق، غليظ الساقين والساعدين، خميص البطن، أفتى الأنف،
صغير السرة، وكان في خده الأيمن خال اسود، وكان ذلك الخال يزين وجهه، وكان بين عينيه
 شامة بيضاء كأنها القمر ليلة البدر، وكانت أهداب عينيه تشبه قوادم النسور، وكان إذا تبسم رئي
 النور من ضواحه، وإذا تكلم رأيت في كلامه شعاع النور يشرق بين ثناياه، لا يقدر بنو آدم ولا
 أحد على وصف يوسف عليه السلام.

Yusuf'un hüsnü gündüzün ışığı gibiydi. Yusuf beyaz tenli, güzel yüzlü, kıvrıkcık saçlı, geniş gözlü, yapısı hoş, bacakları ve kolları ve omuzları kaslı, düz karınlı, güzel burunlu, küçük göbekli, sağ yanağında ben var - o ki yüzünü güzelleştiriyordu-, iki güzü arasında beyaz bir ben var ki sanki dolu ay gecesi gibi, gözünün kirpiği sanki kartalın kanatlarının ucu gibi, gülümsediğinde yan dişlerinden nur görünür, konuştuğunda ön dişleri arasından nur ışını doğar idi. Yusuf'u hiçbir Âdemoğlu veya kimseye vasıf edemez.

EM1 (s.7) pes Yüsufuñ görki dün üzere gündüz aydıñı gibiydi ve Yüsuf aq (6) beñizlü ve görklü yüzlü ve kıvrıkcık saçlı ve ala gözlüyidi ve yaradılışı düz ve incükleri ve iki qoli (7) ve bāzūları yoğunıdı ve sağ yañağında bir qara beñ varıdı ve ol beñ yüzün yazarıdı ve iki qaşı (8) arasında bir beñ varıdı on dördünci dün ay gibiyidi ve gözlerinüñ kirpükleri kerkesler yüzüne (9) beñzerdi qaçan tebessüm eyleyü gülse dişlerinden nür gözükürdi qaçan kelecı idüp söylese dişleri (10) arasından nür balqırdı.

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki “düz karınlı”, “güzel burunlu”, “küçük göbekli” altı çizili ifadeleri TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir.

Yusuf'un karın bölgesinden bahsedilen sıfatlar erek kitlesine aktarmak uygun olmadığını düşündüğünden olabilir. Zira insanın vücudundaki bu bölgeler İslamiyette örtünmesi gereken bölgeler (avret) olarak bilinmektedir. Bir de kaynak metinde bulunan “Yusuf'u hiçbir Âdemoğlu veya kimse vasıf edemez” kısımlar çıkartılmıştır. Bu çıkarmanın nedeni ise, abartı içerikli bir cümle olduğunu düşündüğünden olabilir. Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre Yerlileştirmedi. Bu çıkarmalar paragraf bütünlüğünü bozmamaktadır. Kaynak metine göre yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Çıkarma

Yerlileştirme

Yeterli

Örnek 53

قال الله تعالى: (وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ) [يوسف:24] ومعنى الهم بالشيء: KM
ما حدث المرء به نفسه ولم يفعل ذلك بعد. قال الشاعر:

هممت ولم أفعل وكدت وليتني تركت على عثمان تبكي حلاله

Allah-ü Teala şöyle buyurdu: “Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı” (Yusuf Suresi 24) Arzulamak kelimesinin manası: kişinin aklına gelmesi ancak o fiili gerçekleştirmemesi halidir.

Şair dedi: niyetlendim ama yapmadım az kalsın yapacaktım.

EM1 (s.28) böyle demekden sonra ‘avrat Yūsufa hem eyledi ve Yūsuf (15) aña hem eyledi eğer tañrı bürhanın Yūsuf görmededi ‘acab degül kim ol işi işleyedi

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili şiiri “Şair dedi: niyetlendim ama yapmadım az kalsın yapacaktım” TDK nüshasının çevirmeni çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise bu şiiri çevirmekte zorluk çekmiş veya önemli bir şiir olmadığı, paragraf bütünlüğünü bozmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 54

KM عن ابن عباس: وهذا كالمثل السائر: خذ اللص قبل أن يأخذك، فقال يوسف: بل هي راودتني عن نفسي، فأبيت وفررت منها فأدركتني وشقت قميصي.

İbn Abbas’tan rivayetle; bu Sair’in meseli gibidir, hırsız seni çalmadan sen hırsız çal. Yusuf dedi ki, asıl o bana yaklaştı. Ben yüz çevirdim ve ondan kaçtım ancak o beni yakalayarak gömleğimi yırttı.

EM1 (s.34) pes Yūsuf eyitdi belkim ol (5) benüm nefşümden ārzūsın almak diledi ve ben boyun virmedüm kaçdı[m] pes ardumdan yitüp gönlegüm

yırttı

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “İbn Abbas’tan rivayetle; bu Sair’in meseli gibidir, hırsız seni çalmadan sen hırsız çal.” TDK nüshasının çevirmeni bu atasözü basit olmasına rağmen çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise çevirmen bu sözleri Yusuf’a yakıştırmamış olabilir veya önemli bilgi olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Çıkarma

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 55

KM فقال الساقى: أيها العالم إني رأيت كأنني في بستان، فإذا أنا بأصل كرمة عليها ثلاث عناقيد من عنب فجنيتها، وكان كأس الملك بيدي فعصرتها، وسقيت الملك شربة، فذلك قوله تعالى (قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا) [يوسف:36] يعني عنباً بلغة عمان يدل عليه قراءة ابن مسعود اعصر عنباً. وقال الخباز: إني رأيت كأن فوق رأسي ثلاث سلال فيها الخبز وأكواب الأطمعة فإذا سباع الطير تنهش منها

Şarapçı dedi: ey Alim, kendimi bir bahçede gördüm ki 3 üzüm salkımına uzanarak dalından toplamışım ve kralın şarap kadehi elimdeydi ve ona üzümü sıktım ve ondan krala takdim ettim dedi. Allah’u Teala buyurdu: Biri, “Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm” dedi. (Yusuf 36)

yani Amman dilinde üzüm. Buna kanıt olarak İbni Mesut, üzümü sıktım diye okudu. Ekmekçi ise şöyle söyledi: Ben de başımın üzerinde ekmek ve farklı yemekler dolu 3 sepet gördüm. Bu sepetten yırtıcı kuşlar o yemeklerden yediklerini gördüm.

(s.39) pes sākī eyitdi iy (10) ʿālim düşümde gördüm kim bir bāğ içinde
EM1 üzüm ağacı dibinde oturmuşın ve andan üç salķum üzüm (11) bitmiş pes anı direrin ve meligūñ saġraġı içine sıkarın ve melige içirürin nitekim tañrı ķavlıdur *ķāle* (12) *aķaduhumā innī erāni aʿşiru ħamran* [YŪSUF-36] ve etmekçi eyitdi gördüm düşümde kim başum üzere üç sepet etmek ve anuñ (13) içinde dürlü taʿām götürürven ve ķuşlar anı ķapup yir

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “hamr demek Amman dilince üzümdür, İbni Mesut okurken üzüm olarak okudu” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Kaynak metin yazarı alkol veya şarap anlamına gelen (Hamr) kelimesini üzüm anlamı taşıdığından bahsetmektedir. Çevirmen (Hamr) kelimesinin eşanlamı üzüm olmadığını ve metne müdahale ederek erek metin kitlesine aktarmamayı düşünmüş olabilir.

Bir de, kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “yırtıcı” TDK nüshasının çevirmeni bu kelimeye çevirisinde yer vermemiştir. Lübnan nüshasında bu kelime aynı şekilde çıkartılmış, muhtemelen TDK nüshası Lübnan nüshasına benzer bir kaynak metinden çevirmiş olabilir.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 56

KM فقال يوسف عليه السلام عند ذلك للذي علم أنه ناج منهما وهو الساقى: (أذْكَرُنِي عِنْدَ رَبِّكَ) [يوسف:42] يعني الملك، وقل له في السجن غلام محبوس ظلماً (فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ) [يوسف:42] والبضع: ما بين الثلاثة إلى العشرة، وأكثر المفسرين على أن البضع في هذه الآية سبع سنين.

Yusuf o ikisinden biri kurtulacağı bilinen sakiye dedi ki; “Efendinin yanında beni an” (Yusuf 42) ve haksız yere hapsedilmiş bir genç var” de. “Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı” Birkaç (*biz*) kelimesi (Arapçada) 3-10 arası bir adet manasına gelir. Alimlerin çoğu ise bu hapis süresinin 7 yıl olduğunu söylemişlerdir.

EM1 (s.42) andan Yūsuf ol iki yigidün birisine kim anuñ qurtulasın bilürdi ve ol sākīyidi eyitdi kim (9) beni melik katında añğıl ve eyitgil kim zindānda bir zulmıla girmiş kul var şeytān ol sözi aña unutdurdi pes Yūsuf (10) zindān içinde yidi yıl tamām eglendi nitekim tañrı eyitdi *felebise fi's-sicni biz'a sinine* [YŪSUF-42]

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Birkaç (*biz*) kelimesi (Arapçada) 3-10 arası bir adet manasına gelir. Alimlerin çoğu ise bu hapis süresinin 7 yıl olduğunu söylemişlerdir.” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer

vermemiştir. Bunun nedeni ise Arapça özel bir kelimenin (*biz*^c) tefsirinin okur için gereksiz olduğunu düşünmüş olabilir.

Bu izlenen yöntem yerleştirme sayılır. Paragraf erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastır'ın Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Çıkartma

Yerleştirme

Kabul edilebilir

Örnek 57

KM ودعا لأهل السجن بدعاء يعرف إلى اليوم، وذلك أنه قال: اللهم عطف عليهم قلوب الأخيار، ولا
تعم عنهم الأخبار فهو أعلم الناس بالأخبار إلى اليوم في كل بلدة.

Hapiste kalanlara dua etti ki bu dua bugüne dek bilinmektedir: Allah'ım onlara hayırlı kalpli insanların şefkatleri üzerlerine olsun, haberleri onlardan kesme ki onlar bugüne dek bu ilin haberlerini en iyi bilenlerdendir.

(s.46) zindān avmna du^cā ıldı ve eyitdi *allāhumme a^c ıf^caleyhim* (5)

EM1 *ulūbe'l-ayār ve lā tē ime^c aleyhimu'l-ebār*

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “bu dua bugüne dek bilinmektedir” TDK nüshasının çevirmeni çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise bu duanın çevirmenin dönemin bilinmediği ve doğru bilgi olarak görmediğinden dolayı aktarmamış olabilir. Bu yöntem yerleştirme stratejisidir. Paragraf genellikle Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 58

KM فلما خرج يوسف من السجن كتب على بابه: هذا قبر الأحياء وبيت الأحران وتجربة الأصدقاء وشماتة الأعداء، ثم اغتسل وتنظف من درن السجن، ولبس ثياباً جدداً حسناً وقصد الملك.

Hapisten çıkarken kapının üzerinde “Bu dirilerin kabri, üzüntülerin evi, arkadaşlıkların tecrübe edildiği ve düşmanların alay konusu olduğu yerdir” ifadesi yazılıydı. Sonra yıkandı ve hapsin pisliğinden temizlendi. Üzerine yeni ve güzel elbise giydi ve krala doğru yöneldiler.

(s.46) kaçan Yūsuf zindāndan çıktı zindān kapusunda (6) yazdı kim *hāzā*
EM1 *ḳabru'l-aḫyā'i ve beytu'l-aḫzāni* ya'ni işbu diriler gürdür ve ḳaygular evidür andan (7) Yūsuf ḡusul aldı ve zindān çirkinden arındı yiñi ve görklü ṭonlar geydi pes melikdin yaña yöneldi

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “arkadaşlıkların tecrübe edildiği ve düşmanların alay konusu olduğu” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, gereksiz olduğu, doğru olmadığını düşündüğünden olabilir. Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf genellikle Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 59

KM قال ابن عباس: فلما انصرفت السنة الأولى من يوم سأل الإمارة دعاه الملك فتوجه بتاجه وقلده بسيفه، وأمر له بسرير من الذهب مكلل بالدرر والياقوت.

İbn Abbas dedi: mülkü istemesinden 1 sene sonra kral Yusuf'u çağırdı, tacını ona verdi, kılıcı ile onu kuşandırdı. Onun için altın bir taht hazırlanmasını emretti, bu taht ise inci ve yakuttandı.

(s.49) (6) İbnü °Abbās eyitdi kaçan bir yıl geçdi pes melik Yūsufı kığırdı ve Mışırın beglign virdi (7) pes başına tāk urdı ve gendü kılıcın aña bağışladı ve buyurdı kim anuñ içün ahlıttandan taht (8) uruldı dürr i yākūtıla bezenmiş

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “mülk istemesinden” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, bu bilginin doğru olmadığı düşünmüş, dolayısıyla bir müdahalede olunarak çıkarmıştır. Bu yöntem yerlileştirme sayılır. Paragrafın geneli yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkartma	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 60

KM ثم أمره أن يخرج فخرج متوجاً ولونه كالتلج ووجهه كالقمر يرى فيه من بياض وجهه الناظر صفاء لونه، ثم انطلق حتى جلس على السرير فدانت له الملوك ولزم الملك وفوض إليه أمر مصر

Kral ona çıkmasını emretti ve o taçlı bir şekilde, rengi kar gibi yüzü de ay gibi bir şekilde çıktı. Onu izleyen ve görenler yüzündeki parlaklığını ve renginin saflığını görmekteydi. Sonra tahta oturdu ve diğer tüm emirler ona boyun eğdi. Yusuf kralın yanına geçti ve Kral tüm Mısır için onu görevlendirdi.

EM1 (s.49) melik buyırdı kim (10) Yūsuf çıktı tācı başında teni qar gibi ve yüzi ay gibi pes Yūsuf vardı taht (11) üzere oturdu cümle melikler gelüp tapu kıldılar ve pāzişāhlık aña qarār dutdı ve melik (12) Mışır işin aña ismarladı

Açıklama:

TDK nüshası, Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Onu izleyen ve görenler yüzündeki parlaklığını ve renginin saflığını görmekteydi” erek metinde çevirirken çıkartılmıştır. Bu yöntem yerleştirme sayılır. Paragrafın geneli yeterli bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Çıkartma

Yerleştirme

Yeterli

Örnek 61

KM قالوا: وأصاب أرض كنعان وبلاد الشام من القحط والشدة ما أصاب سائر البلاد، ونزل بيعقوب من ذلك ما نزل بالناس، فأرسل بنيه إلى مصر يطلبون الميرة، وأمسك عنده بنيامين أخا يوسف لأمه، فجاء بنو يعقوب إلى يوسف عليه السلام وكانوا عشرة، وكان منزلهم بالقرب من أرض فلسطين من ثغور الشام، وكانوا أهل بادية ومواش، فلما دخلوا عليه عرفهم يوسف وأنكروه لما أراد الله تعالى أن يبلغ يوسف ما أراد.

Ve dediler ki, kıtlık ve zorluk diğer beldelerde olduğu gibi Kenan ve Şam bölgelerini vurdu. Yakup da diğer insanlar olduğu gibi oldu. Oğullarını yiyecek istemeleri için Mısır'a gönderdi. Yusuf'un aynı anneden kardeşi olan Bünyamin'i ise yanında tuttu. Yusuf'un yanına 10 kişi olarak geldiler. Evleri Filistin bölgesinde ve Şam eteklerindeydi. Köylü ve hayvancılıkla uğraşan kimselerdi. Yusuf'un yanına girdiklerinde Yusuf onları tanıdı, ancak onlar Allah'ın hikmetiyle Yusuf'un istediği yere gelinceye kadar onu tanımadılar.

(s.52) andan Ken'ân yirine ve Şâm iline daḥı kızlık irişdi ve Ya'qūb[a] daḥı âdemilere (2) gelen açlık gâlib oldu pes oğlanların daḥıl almağıçun Mışra viribidi ve İbnü Yāmīn gendü (3) katında qodı pes Ya'qūbun on oğlu Yūsufa geldiler qaçan Yūsuf qatına girdiler (4) Yūsuf buları bildi ve bular anı bilmedi

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “diğer beldelerde olduğu gibi” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni, bu kıssada Kenan ve Şam bölgesi esas önemli bölgeler olduğu, diğer bölgelerin haberleri önemsiz olduğunu düşündüğünden çıkartmış olabilir.

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Yusuf’un aynı anneden kardeşi olan” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, bu bilginin bugün bile tefsirciler tarafından doğruluğu konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Çevirmen bu bilgiyi doğru bulmayıp yer vermek istememiş ve müdahale ederek çıkartmış olabilir.

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Evleri Filistin bölgesinde ve Şam eteklerindeydi. Köylü ve hayvancılıkla uğraşan kimselerdi” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, bu bilgileri erek kitlenin coğrafya bilgisi olmadığını düşündüğünden çıkartmış veya önemsiz olduğunu düşündüğü için çıkartmış olabilir.

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Allah’ın hikmetiyle” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, gereksiz bir ekleme olduğunu düşündüğünden çıkartmıştır.

Tüm bu çıkartmalar yerlileştirme kapsamına girmektedir. Paragrafın bütünlüğüne bozduğundan dolayı ve bunu erek kitle için yaptığı için Kabul edilebilir bir çeviri sayılmaktadır.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Çıkartma

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 62

KM قال: وما أسم أمك؟ قال: راحيل بنت ليمان بن ناحور، قال: فهل لك ولد؟ قال: نعم، قال: كم؟ قال: عشرة بنين، قال: فما أسماءهم؟ قال: لقد اشتقت أسماءهم من أخ لي من امي هلك، فقال يوسف: أضطرك ذلك إلى حزن شديد، فما أسماءهم؟

Yusuf; annenin ismi ne? Dedi. O da; **Rahur oğlu** Leyyan'ın kızı Rahil dedi. Yusuf; çocuğun var mı? dedi. O da evet verdi. **Yusuf kaç tane olduğunu sordu** ve Bünyamin de on tane olduğunu belirtti. Yusuf; isimleri ne? Dedi. O da; hepsinin isimlerini bana aynı anneden kardeşimin isminden türettim, dedi. Yusuf; bu olay senin derin bir hüzne itmiş, nedir onların isimleri, diye sordu.

EM1 (s.56) kaçan Yūsuf (10) anuñıla ħalvet qaldı eyitdi aduñ nedür eyitdi Bünyāmīn eyitdi Bünyāmīn nolur eyitdi anasuz oğlan ve ol (11) eyleyidi kim kaçan İbnü Yāmīn doğdı anası helāk oldı Yūsuf eyitdi anuñ adı nedür eyitdi Rāḫīl (12) eyitdi oğlanlaruñ var mı eyitdi belī on oğlum var Yūsuf eyitdi adları nedür ol eyitdi bularuñ adın (13) benüm bir anadan qardaşum varidi helāk oldı anuñ adından yarup çıkardum Yūsuf eyitdi nite ad virdüñ

EM2 (s.92) Yūsuf dēdi ki anañuñ adı neyidi İbni Yāmīn (2) dēdi ki Rāḫīl Leyyān qızı Yūsuf dēdi ki hīç senüñ daḫı oğlançuqlaruñ (3) var mı dēdi ki belī on oğlum vardur Yūsuf dēdi ki adları nedür İbni Yāmīn eydür (4) be-dürüstī anlaruñ adını ol helāk olan qardaşum adından aldum vėrdüm Yūsuf (5) dēdi ki seni ol qardaşuñ içün qatı ğuşşalanmaq bu işi işletdi çāresüz (6) eyitdi ki niçe adlar vėrdün

EM3 (s.48) Yūsuf eyitdi vālidenüñ ismi ne idi Rāḫīl bintü Lebbāndur dedi (s.49) (1) Yūsuf eyitdi oğluñ var mı Binyāmīn eyitdi ni'am on erkek

evlādum var (2) Yūsuf adları nedür dēdi Binyāmīn eyitdi vālidemden
  ardaşum olup nābūd (3) olan Yūsufu eşkālileyile tesmiye  tdüm

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili “Rahur oğlu” dedesinin adından ibaret olan ifadeyi İzniki çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, uzun veya alışılmamış İbranice isimlerin gereksiz olduğunu düşünmüş olabilir.

Bir de kaynak metindeki altı çizili “Yusuf kaç tane olduğunu” soruya çevirisinde yer vermemiştir. Bunun sebebi, önemli bilgi olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Ancak bu işlemi TDK nüshasının  evirmeni, İzniki ve Çerkezi de aynı yerde çıkartılmıştır. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her üç çevirmen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Son olarak kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “bu olay senin derin bir hüzne itmiş” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, gereksiz olduğunu düşünerek kısaltmış olabilir.

Bir farklı tespit daha; son ekleme “bu olay senin derin bir hüzne itmiş” aynı biçimde Çerkezi nüshasının çevirmeni bu ifadelere yer vermemiştir. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her iki çevirmen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Bu yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kitlesi için Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Çıkartma

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 63

KM قال قتادة: ذكر لنا نبي الله يعقوب عليه السلام ما ساء ظنه بالله تعالى في طول بلانه ساعة قط من ليل أو نهار.

Katade şöyle söyledi; Yakup bu bela yüzünden gündüz veya gece 1 saat bile zannı Allah'a karşı kötü düşünmedi.

EM1 (s.66) (Bu paragraf TDK nüshasında bulunmamaktadır)

EM2 (s.110) (Bu paragraf İzniki eserinde bulunmamaktadır)

EM3 (s.60) Çatāde eydür Ya'qūb gēcede ve gündüzde muttaşıl girye ü zārılığında Allāhü (4) ta'ālādan ümīz kesmeyüp hūsn-i zan üzere idi

Açıklama:

Kaynak bulunan bu paragrafa TDK nüshasının çevirmeni çevirisinde yer vermemiştir. Bu nedeni ise, kaynak metin bulunan bu paragraf çevirmene inandırıcı gelmemiş veya abartılı olduğunu düşünmüş olabildiğinde çıkartmıştır. Dolayısıyla çevirmen erek okura ileticeği bilgi konusunda müdahale ve seçicilik yapmıştır.

Bir başka ihtimal de, bu işlemi İzniki çevirmeni de aynı yerde çıkartılmıştır. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her iki çevirmen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Bir paragrafa yer vermemek aslında bir yerlileştirme yöntemi sayılır. Paragraf olarak erek kitle tarafından Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 64

KM فعند ذلك خرج إخوة يوسف راجعين إلى مصر وهذه كرة ثلاثة، فدخلوا على يوسف: (فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ) [يوسف:88] أي الملك بلغة حمير (مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُرْجَاةٍ) [يوسف:88] أي قليلة رديئة لا تنفق في ثمن الطعام إلا بتجاوز من البائع فيها.

Bundan sonra Yusuf'un kardeşleri Mısır'a döndüler, bu üçüncü kez yasılır. Yusuf'un yanına girdiler. “Bunun üzerine (Mısır'a dönüp) Yûsuf'un yanına girdiklerinde, “Ey güçlü vezir!” Hamir diliyle yani ey Kral “Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik.” (Yusuf 88) dediler. Yani az – değersiz yemek almak için bile geçersiz ve kabul edilmesi satıcının inisiyatifine bağlı kalır.

(s.66) pes Yūsufun ırardaşları üçüncü kez Mışırdın (8) yaña yüz dutdılar pes varuban Yūsuf ıratına girdiler ve eyitdiler yā *eyyuhā'l-azizu messenā ve ehlenā'z-zurru ve ci'nā bibizā'ati* [YŪSUF -88] (9) ya'ni iy melik bize ve ehlüme ziyān yapışdı ve yavlağ bañladuğ ve az metā'ıla ve geçmez (10) aqçayıla geldük

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Hamir diliyle” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun sebebi ise, erek metin kitlesinin Hamir dilinin ne olduğu ve nasıl bir anlam taşıdığını bilmediğinden dolayı metne müdahale ederek erek metin kitlesine aktarmamayı düşünmüş olabilir.

Kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Yani az – değersiz yemek almak için geçersiz ve satıcının inisiyatifine bağlı kalır” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, bir önceki ayette kısaca açıklandığından dolayı bu bilgiyi bir daha tekrarlamamak için kısaltmadan yana yöntem izleyip bu ara cümleyi çıkartmıştır.

Bu yöntem Venuti’nin tasnifine göre yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kitle için Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Çıkartma

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 65

KM قال أكثر المفسرين: آخر ذلك على السحر من ليلة الجمعة فوافق ذلك ليلة عاشوراء.

Müfessirlerin çoğu söyle söylediler; duayı cuma gecesine erteledi zira o gece aşure gününe rastlamaktaydı.

EM1 (s.72) (Bu paragraf TDK nüshasında bulunmamaktadır)

EM2 (s.120) (14) ehl-i tefsîrüh çoğı dediler kim ol te’hîr édüp kılam dedügi cum‘a güninüh (15) seher vaqtına te’hîr kıldı kim ‘âşurâ günine muvâfık gelmişidi

EM3 (s.65) (Bu paragraf Çerkezi tercümesinde bulunmamaktadır)

Açıklama:

Kaynak bulunan bu paragrafa TDK nüshasının çevirmeni çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, bu bilgiyi doğrulu konusunda şüphelendiği için tamamen çıkartmış olabilir.

Bir paragrafa yer vermemek aslında bir yerleştirme yöntemi sayılır. Paragraf olarak erek kitle tarafından Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerleştirme	Kabul edilebilir

İzniki çevirisinde uygulanan Çıkarma stratejileri:**Örnek 66**

KM فقال بعض اهل المعاني: معنى الآية قصة حسنة، لفظه لفظ المبالغة، وحكمه حكم الصفة كقوله
تعالى: (وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ) (سورة الروم:27) قال الشاعر:

أن الذي سمك السماء بنى لنا بيتاً دعائمه أعز وأطول

أراد عزيمة طويلة، وأجراه الباقون على الظاهر فقالوا: هي أحسن القصص، ثم اختلفوا في وجهها

Meani Ehli'nin bir kısmı, Kıssa-i Hasene ayetinin manasının lafzını mübalağa, hükmünü de sıfattır. Allah-u Teâlâ'nın; “ki bu, O'nun için pek kolaydır.” [RUM-27] buyurduğu gibi.

Şair şöyle dedi; “Gökyüzünün kalınlığını yaratan bize uzun ve sevimli temellerden bir ev inşa etti.” İstedi ki uzun ve sevimli.

Diğerleri ise Ayetin görünüşüne göre anlayıp dediler ki; O (kıssa), kıssaların en güzeldir. Sonra o (kıssa)nın güzelliği derecesinde ihtilafa kıldılar.

EM2 (s.1) hükemā (15) ihtilāf kılmışlardır ki cemī' kıssalar içinde Haḫ ta'ālā buḡa aḥsen-i ḫaṣaṣ dēyü (s.2) (1) neḫün tesmiye kıldı ba'zı ehl-i ma'ānī dēmişler kim aḥsen-i ḫaṣaṣ dēdügi egerçi lafza (2) mübālağadır ammā hükmi hükmi-i şıfatdur ya'nī kıssaten ḫaseneten dēmek olur ammā bir niçeler zāhirī (3) üzere icrā kılırlar bu ḫaḫiyye dükeli ḫaḫiyyelerün aḥsenidür andan şonra vechinde daḫı ihtilāf (4) kıldılar kim sebep neyidi.

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili şiir kısmını İzniki kendi çevirisinde bu ifadelerle çevirisinde yer vermemiştir. Bu şiirin çevirmesi zor olduğundan veya metinle tam ilişkili olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Ancak Paragrafta düzeyinde, kaynak metin normlarına yeterli bir çeviri benimsediğinden dolayı Yeterli bir çeviri sayılmaktadır.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 67

KM قال الله تعالى: (وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِنَّ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ) [يوسف:24] ومعنى الهم بالشيء: ما حدث المرء به نفسه ولم يفعل ذلك بعد. قال الشاعر:

هممت ولم أفعل وكدت وليتني تركت على عثمان تبكي حالله

Allah-ü Teala şöyle buyurdu: “Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı” (Yusuf Suresi 24) Arzulamak kelimesinin manası: kişinin aklına gelmesi ancak o fiili gerçekleştirmemesi halidir.

Şair dedi: niyetlendim ama yapmadım az kalsın yapacaktım.

EM2 (s.37) dahilı Hâk ta‘ālā buyurdu ki *Ve lekad hemmet bihî ve hemme bihâ, lev lâ en raâ burhâne rabbihi* [YÛSUF-24] ya‘nî be-dürüstî ol Zelîhâ kaçd eyledi

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili şiire “Şair dedi: niyetlendim ama yapmadım az kalsın yapacaktım” İzniki çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise bu şiiri çevirmekte zorluk çekmiş veya önemli bir şiir olmadığı, paragraf bütünlüğünü bozmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 68

KM عن ابن عباس: وهذا كالمثل السائر: خذ اللص قبل أن يأخذك، فقال يوسف: بل هي راودتني عن نفسي، فأبيت وفررت منها فأدركتني وشقت قميصي. قال عوف الشامي: ما كان يوسف يريد أن يذكرها، فلما قالت: (مَا جَزَاءَ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا) [يوسف:25] غضب وقال: هي راودتني عن نفسي: (وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا) [يوسف:26].

İbn Abbas'tan rivayetle; bu Sair'in meseli gibidir, hırsız seni almadan sen hırsız al. Yusuf dedi ki, asıl o bana yaklaştı. Ben yüz çevirdim ve ondan kaçtım ancak o beni yakalayarak gömleğimi yırttı. Avf eş-Şami şöyle dedi: Aslında Yusuf bunu zikretmek istemiyordu, ancak kadın "Senin ailene kötülük yapmak isteyeninin cezası ne" (Yusuf 25) dediğinde kızdı ve dedi: o bana yaklaştı: "Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti" (Yusuf 26)

EM2 (s.46) Yūsuf anı işidüp (14) dēdi ki belki beni ol kendüye da‘vet eyledi yēltedi andan kaçarken (15) çeküp etegüm yırttı *ve şehide şâhidun min ehlihâ, in kâne kamîsuhu kudde min kubulîn fe sadakat* (s.47) (1) *ve huve minel kâzibîn* [YÛSUF-26] ya‘nî ol Zelîhânuş ehlinden şanuğ şanuğlık vērdi ki görüñ (2) eger göñlek öñinden yırtuğısa

EM3 (s.26) Yūsuf eyitdi hıyāneti o benden diledi (6) ben aña uymayup firār kıldum pes beni yētişüp gömlegümi şakq eyledi Şāmî eydür (7) Yūsuf bu ma‘nāyı ifşâ kıлмақ murādı degülidi lākin erine bu kelāmı dēdügi çün gāzaba (8) gelüp mā-vak‘î söyledi hātūnuş ehlinden dağı bir şâhid şehâdet kılup

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “İbn Abbas’tan rivayetle; bu Sair’in meseli gibidir, hırsız seni çalmadan sen hırsız çal.” İzniki bu atasözü basit olmasına rağmen çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise çevirmen hırsız kelimesini Yusuf’a yakıştırmamış olabilir veya önemli bilgi olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Son bir ihtimal ise, bu çıkarma Çerkezi çevirisinde de yapıldığından dolayı her iki çeviride esas alınan kaynak metinde bu işlem yapılmış olabilir, dolayısıyla bu iki çevirmen olduğu gibi çevirmiş olabilirler.

Bu izlenen yöntem yerileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 69

KM عن ابن عباس وسعيد بن جبیر وقتاده: يعن هیأت طعاماً، وقرأ مجاهد متكاً خفيفاً غير مهموز، وهو كل طعام تحزه بالسكين. وقال وهب: اعتدت لهم أترجاً وبطيخاً وموزاً وورداً، وآتت كل واحدة منهن سكيناً، وقالت ليوسف: اخرج عليهن، وكانت اجلسته في مجلس غير المجلس الذي هن فيه جلوس، فخرج عليهن يوسف () [يوسف:31] وهالهن أمره وبهتن، وقطعن أيديهن بالسكاكين اللاتي معهن وهن يحسبن أنهن يقطعن الأترج.

İbn Abbas ve Said b. Cübeyr ve Katade’den rivayetle; Bir yemek tertip etti. Mücahit metke’en olarak okudu yani hafifletilmiş, hemzesiz. Yani

bıçakla yenecek şekilde her yemek ayarladı. Vehab dedi ki, onlara turunçgiller, karpuz ve muz koydu. Onlardan her biri gelip bıçağı aldı. Kadın Yusuf'a onlara görün dedi. Onu kadınların oturdukları yerden farklı bir odada oturtmaktaydı. Allahu Teala şöyle buyurdu: “Yûsuf'u görünce, onu pek büyüttüler” (Yusuf 31) bunun üzerine ellerindeki bıçaklarla turunçgiller vs. kestiklerini düşünerek ellerini kestiler.

EM2 (s.50) pes Zelîhâ ta'âmlar bişirüp kişi vèribidi (3) ol 'avratları kığırdı ki bunu 'ayb éderlerdi cümlesi kırk 'avratıdı her birine anlaruñ oturacağ (4) tekyeler düziverdi hâlıçalar bırağup tekye bâlişleri ÷odı Vehab eydür (5) dağı anlaruñ için turunc ve kavun ve mevîz yarağladı ve birer bıçağ dağı hâzır kıldı ki (6) anı keseler çün bular gelüp yèrlü yèrine qarâr édüp oturdılar Zelîhâ içerü girüp (7) Yûsufi dağı yègirek kıymetlü tonlarıyla bezedi dağı emr eyledi ki anlaruñ üzerine çıka (8) nitekim Hağ ta'âlâ habar vèrdi *ve a'tedet lehunne muttekeen ve âtet kulle vâhidetin minhunne sikkînen* (9) *ve kâletihruc aleyhinn, fe lemmâ raeynehû ekbernehu ve katta'ne eydiyehunne ve kulne hâşe lillâhi mâ* (10) *hâzâ beşerâ,in hâzâ illâ melekun kerîm* [YÛSUF-31] ya'nî Zelîhâ anlaruñ her birine ışmarlamışıdı ki Yûsuf (11) bularuñ üzerine çıkıcağ ol turuncların kesüp birer pâre Yûsufa teklîf édeler çün (12) Yûsuf gelüp bularuñ çatına çığdı bular anı görüp küllî tekbîr édüp dèdiler ki (13) bunun ne ulu şanı var mecmû'ı 'ağlın yavu kılup turunc yèrine ellerin toğradılar

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili “İbn Abbas ve Said b. Cübeyr ve Katade'den rivayetle” İzniki çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, erek kitle için bu hikâyeyi aktaran kişilerin kimliği önemli olmadığını düşündüğünden

dolayı olabilir veya farklı bir kaynak metinden çeviri yaptığı ve o kaynak metinde de raviler çıkartılmış olabilir.

Bir de kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “onu kadınların oturduğu evden başka bir evde oturtmuştu” çevirisinde yer vermemiştir. Bunun sebebi, önemli bilgi olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Son olarak kaynak metindeki altı çizili ifadeyi “ellerinde bulunan bıçakla” çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni, cümlenin yazılışından anlaşılır olduğunu düşündüğünden ve akıcılığı sağlamak için yapmış olabilir.

Bu izlenen yöntem yerleştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerleştirme	Kabul edilebilir

Örnek 70

KM فقال الساقى: أيها العالم إنى رأيت كأنى فى بستان، فإذا أنا بأصل كرمة عليها ثلاث عناقيد من عنب فجنيتها، وكان كأس الملك بيدي فعصرتها، وسقيت الملك شربة، فذلك قوله تعالى (قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا) [يوسف:36] يعنى عنبا بلغة عمان عما يدل عليه قراءة ابن مسعود اعصر عنباً.

Şarapçı dedi: ey Alim, kendimi bir bahçede gördüm ki 3 üzüm salkımına uzanarak dalından toplamışım ve kralın şarap kadehi elimdeydi ve ona üzümü sıktım ve ondan krala takdim ettim dedi. Allah’u Teala buyurdu: Biri, “Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm” dedi. (Yusuf 36)

“hamr” demek Amman dilince üzümdür. Buna kanıt olarak İbni Mesut, Şarabı sıktım diye okudu, yani üzüm.

EM2 (s.56) evvel sāḳī aḡa dēdi kim ēy ‘ālim ü ‘āḳil ke’ennehü gördüm ki (13) bir bostān içinde bir üzüm çıbuḡı altında otururam ol çıbuḡuḡ üç şalkum üzümü (14) var ol şalkumları keserem pādīšāhuḡ ḡadeḡi elümde ol üzümleri anuḡ (15) içine şıḡaram daḡı ol melike anı içürürem alup içer nitekim Ḥaḡ ta‘ālā ḡabar (s.57) (1) vērdi *ḡāle aḡaduhumā innī erāni aʿşiru ḡamran* [YŪSUF-36]

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili cümleleri “hamr demek Amman dilince üzümdür, İbni Mesut okurken üzüm olarak okudu” İzniki çevirisinde yer vermemiştir. Bu çıkarmalar Arapçanın ses özelliğinden ötürü farklı anlamlara da sebep olan kavramlardan bahsedilmiştir. Bunun çıkarma nedeni ise çevirmekte zorluk çekmiş veya önemli bir cümle olmadığı ve paragrafın bütünlüğünü bozmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 71

KM فقال يوسف عليه السلام عند ذلك للذي علم أنه ناج منهما وهو الساقى: (أَذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ) [يوسف:42] يعني الملك، وقل له في السجن غلام محبوس ظلماً (فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ) [يوسف:42] والبضع: ما بين الثلاثة إلى العشرة، وأكثر المفسرين على أن البضع في هذه الآية سبع سنين.

Yusuf (as) o ikisinden biri kurtulacağı bilinen sakiye dedi ki; “Efendinin yanında beni an” (Yusuf 42) ve haksız yere hapsedilmiş bir genç var” de. “Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı” Birkaç kelimesi (Arapçada) 3-10 arası bir adet manasına gelir. Alimlerin çoğu ise bu hapis süresinin 7 yıl olduğunu söylemişlerdir.

EM2 (s.63) pes Yūsuf ‘alm çün anlaruñ düşleri te’vīlin ḥabar vèrdi ol sākī ḥaḳḳında ki (5) çıkup ḳurtılmağa i’tikād ḳılmıŷıdı aña dèdi ki kaçan ki çıkup ol melikün (6) ḳatına varup anı ŷuvarasın beni anuñ ḳatında aḅıl aña dègil ki (7) zindān içinde bir zūlmıla ḥabs olınmıŷ oğlan var ḳardaŷlarum benüm üzerüme zūlm (8) èdüp beni ŷatdılar nitekim Ḥaḳ ta’ālā ḥabar vèrdi *Ve kâle lillezî zanne ennehu nâcin minhum âzkurnî inde rabbike fe ensâhuŷ ŷeytânu zikre rabbihî fe lebise fîs sicni bid’a sinîn* [YÛSUF-42]çün Yūsuf anı aña ıŷmarladı ŷeytân ol sākīye Yūsufı (11) aḅmağı unutturdı ki hîç ḥâtırına gelmedi ba’zılar dèdiler kim ŷeytân Yūsufa unutturdı ki Y205b (12) mededi ve yardımını Allāhdan dileyeydi anı ḳoyup ol melikden diledi ḳurtılmağı (13) anuñ ḳatından umdı andan ötürü yèdi yıl daḅı zindān içinde eğlendi (14) pes bundan bunı fehm ètmek gerek kim kiŷi her iŷde kendüye yardımını (15) Allāhdan uma ve bunun vâḳtında meded andan dileyey dilerse ki her iŷinde zafer bulup (s.64) (1) dükeli zaḥmetlerden ḥalāŷ bula ve daḅı zikr olındı ki

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Birkaç kelimesi (Arapçada) 3-10 arası bir adet manasına gelir.” İzniki çevirisinde yer vermemiştir. Bu çıkarmalar Arapçaya özel bir terimden ötürü farklı anlamlara da gelen kavramlardan bahsedilmiştir. Bunun çıkarma nedeni ise çevirmekte zorluk çekmiş, okur kitlesinin anlayamayacağı veya önemli bir cümle olmadığı ve paragrafın bütünlüğünü bozmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Bu izlenen yöntem yerleştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Tourey’nin Yaklaşımı

Çıkarma

Yerleştirme

Kabul edilebilir

Örnek 72

KM أصاب أيوب البلاء سبع سنين، وترك يوسف في السجن سبع سنين، وعذب بختنصر فحول في السباع سبع سنين.

Veheb b. Münebbeh şöyle söyledi: Eyüp (as)’e 7 yıl bela isabet etti, Yusuf 7 yıl hapiste bırakıldı ve Buhtenezar’a 7 yıl kurtların karnında azap edildi.

EM2 (s.64) (Bu paragraf İzniki eserinde bulunmamaktadır)

EM3 (s.35) (Bu paragraf Çerkezi eserinde bulunmamaktadır)

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metinde bulunan paragrafın tamamını İzniki kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu nedeni ise, şiir ve başlığın farklı tefsirlerini içeren paragrafı çevirmesi zor olduğundan veya erek kitlesi için gereksiz olduğunu düşündüğünden dolayı çıkartmış olabilir.

Son bir ihtimal ise, bu çıkarma Çerkezi çevirisinde de yapıldığından dolayı her iki çeviride esas alınan kaynak metinde bu işlem yapılmış olabilir, böyleyse o halde bu iki çevirmen olduğu gibi çevirmiş çıkartma yapmamış sayılır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 73

KM ودعا لأهل السجن بدعاء يعرف إلى اليوم، وذلك أنه قال: اللهم عطف عليهم قلوب الأخيار، ولا
تعم عنهم الأخبار فهو أعلم الناس بالأخبار إلى اليوم في كل بلدة.

Hapiste kalanlara dua etti ki bu dua bugüne dek bilinmektedir: Allah'ım onlara hayırlı kalpli insanların şefkatleri üzerlerine olsun, haberleri onlardan kesme ki onlar bugüne dek bu ilin haberlerini en iyi bilenlerdendir.

EM2 (s.72) (13) ol zindān ehliyle vedā'laşdı ve anlaruñ hakkında (14) bu du'ayı kıldı ki *allāhumme a ʿtif ʿaleyhim kulūbe'l-aḫyār ve lā teʿime*

‘aleyhimu’l-ehbār (s.73) (1) ya’nī èy çalabum şālihlerün göñüllerin bularuñ üzerine şefkatlu kılıvër kim buları (2) du‘âyıla añalar dañı bulara hīçbir ħabarı gizlü eyleme pes şeherde ħabarları (3) bular yèg bilicilerdür zīrā ħalk içine vāķi‘ olmadın bulara vāķi‘ olur ol (4) du‘ā sebebiyle pes Yūsuf ‘alm çün zindāndan çıķdı

Açıklama:

Kaynak metindeki altı çizili “bu dua bugüne dek bilinmektedir” İzniki bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise bu duanın çevirmenin yaşadığı dönemde bilinmediği ve doğru bilgi olarak görmediğinden dolayı aktarmamış olabilir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf genellikle Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 74

KM قال: وما أسم أمك؟ قال: راحيل بنت ليان بن ناحور، قال: فهل لك ولد؟ قال: نعم، قال: كم؟ قال: عشرة بنين، قال: فما أسماءهم؟ قال: لقد اشتقت أسماءهم من أخ لي من امي هلك، فقال يوسف: أضطرك ذلك إلى حزن شديد، فما أسماءهم؟

Yusuf; annenin ismi ne? Dedi. O da; **Rahur oğlu** Leyyan'ın kızı Rahil dedi. Yusuf; çocuğun var mı? dedi. O da evet verdi. **Yusuf kaç tane olduğunu sordu** ve Bünyamin de on tane olduğunu belirtti. Yusuf; isimleri ne? Dedi. O da; hepsinin isimlerini bana aynı anneden kardeşimin isminden türettim, dedi. Yusuf; bu olay senin derin bir hüzne itmiş, nedir onların isimleri, diye sordu.

EM1 (s.56) kaçan Yūsuf (10) anuñıla ħalvet ħaldı eyitdi aduñ nedür eyitdi Bünyāmīn eyitdi Bünyāmīn nolur eyitdi anasuz oĭlan ve ol (11) eyleyidi kim kaçan İbnü Yāmīn doĭdı anası helāk oldı Yūsuf eyitdi anuñ adı nedür eyitdi Rāḫīl (12) eyitdi oĭlanlaruñ var mı eyitdi belī on oĭlum var Yūsuf eyitdi adları nedür ol eyitdi bularuñ adın (13) benüm bir anadan ħardaşum varidi helāk oldı anuñ adından yarup ħıĭardum Yūsuf eyitdi nite ad virdüñ

EM2 (s.92) Yūsuf dēdi ki anañuñ adı neyidi İbni Yāmīn (2) dēdi ki Rāḫīl Leyyān ħızı Yūsuf dēdi ki hīĭ senüñ daḫı oĭlancuĭlaruñ (3) var mı dēdi ki belī on oĭlum vardur Yūsuf dēdi ki adları nedür İbni Yāmīn eydür (4) be-dürüstī anlaruñ adını ol helāk olan ħardaşum adından aldum vērdüm Yūsuf (5) dēdi ki seni ol ħardaşuñ iĭün ħatı ĭuşşalanmaĭ bu işi işletdi ħāresüz (6) eyitdi ki niĭe adlar vērdüñ

EM3 (s.48) Yūsuf eyitdi vālidenüñ ismi ne idi Rāḫīl bintü Lebbāndur dedi (s.49) (1) Yūsuf eyitdi oĭluñ var mı Binyāmīn eyitdi ni'am on erkek

evlādum var (2) Yūsuf adları nedür dēdi Binyāmīn eyitdi vālidemden
  ardaşum olup nābūd (3) olan Yūsufu eşkālīyile tesmīye ētdüm

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili “Rahur oğlu” dedesinin adından ibaret olan ifadeyi İzniki çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, uzun veya alışılmamış İbranice isimlerin gereksiz olduğunu düşünmüş olabilir.

Bir de kaynak metindeki altı çizili “Yusuf kaç tane olduğunu” soruya çevirisinde yer vermemiştir. Bunun sebebi, önemli bilgi olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Ancak bu işlemi TDK nüshasının çevirmeni ve Çerkezi de aynı yerde çıkartılmıştır. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her üç çevirmen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 75

KM فقال بنيامين: أيها الملك إني أريد أن تضرب صواعك هذا فيخبرك بالحق من الذي سرقه فجعله
 في رحلي، فنقره ثم قال: إن صواعي غضبان وهو يقول: كيف تسألني عن صاحبي الذي سرقتني
 وقد رأيت مع من كنت؟

Bünyamin ona, ey kral, şu kabına bir daha kak ki o sana bu kabı kimin çaldığını ve benim yüküme kimin koyduğunun doğrusunu söylese, dedi. Bunun üzerine Yusuf; kabım kızgın ve o, beni çalan kişiyi nasıl sorarsın bana? Halbuki sen beni kimde olduğumu gördün, dedi.

EM2 (s.101) (Bu paragraf İzniki eserinde bulunmamaktadır)

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metinde bulunan paragrafın tamamını İzniki kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu nedeni ise, kaynak metin bulunan bu paragraf çevirmene inandırıcı gelmemiş veya abartılı olduğunu düşünmüş olabildiğinden dolayı çıkartmıştır. Dolayısıyla çevirmen erek okura ileticeği bilgi konusunda müdahale ve seçicilik yapmıştır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 76

KM قال قتادة: ذكر لنا نبي الله يعقوب عليه السلام ما ساء ظنه بالله تعالى في طول بلائه ساعة قط من ليل أو نهار.

Katade şöyle söyledi; Yakup bu bela yüzünden gündüz veya gece 1 saat bile zannı Allah'a karşı kötü düşünmedi.

EM1 (s.66) (Bu paragraf TDK nüshasında bulunmamaktadır)

EM2 (s.110) (Bu paragraf İzniki eserinde bulunmamaktadır)

EM3 (s.60) Katāde eydür Ya'qūb gēcede ve gündüzde muttaşıl girye ü zārılığında Allāhü (4) ta'ālādan ümiz kesmeyüp ḥüsn-i zan üzere idi

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metinde bulunan paragrafın tamamını İzniki kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu nedeni ise, kaynak metin bulunan bu paragraf çevirmene inandırıcı gelmemiş veya abartılı olduğunu düşünmüş olabildiğinde çıkartmıştır. Dolayısıyla çevirmen erek okura ileticeği bilgi konusunda müdahale ve seçicilik yapmıştır.

Bir başka ihtimal de, bu işlemi TDK nüshasının çevirmeni de aynı yerde çıkartılmıştır. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her iki çevirmen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 77

KM فعند ذلك خرج إخوة يوسف راجعين إلى مصر وهذه كرة ثالثة، فدخلوا على يوسف: (فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ) [يوسف:88] أي الملك بلغة حمير (مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزْجَاةٍ) [يوسف:88]

Bundan sonra Yusuf'un kardeşleri Mısır'a döndüler, **bu üçüncü kez sayılır**. Yusuf'un yanına girdiler. “Bunun üzerine (Mısır'a dönüp) Yûsuf'un yanına girdiklerinde, “Ey güçlü vezir!” **Hamir diliyle yani** ey Kral “Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu.

EM2 (s.110) pes gèrû Ya'kûb oğlanları çıkup (14) Mışra yöneldiler ki kardaşların taleb edeler üçüncü def'a çün gèrû geldiler (15) Yûsuf üzerine girdiler dediler kim *eyyuhâ'l-azîzu messenâ ve ehlenâ'z-żurru ve ci'nâ* (s.111) (1) *bibizâ'ati muzcâtin fe evfî lenâl keyle ve tesaddak aleynâ, innallâhe yeczîl mutesaddikîn* [YÛSUF -88] ya'nî yâ melik (2) bize dağı ehlümüze dağı açlık mazarratı erişdi

EM3 (s.60) pes oğulları ataları emriyle (5) gèrû Mışra dönüp ve Yûsufun katına girüp eyitdiler *yâ eyyühe'l-azîzü* Hamîr luğatınca (6) ey melik demekdür *müsennâ ve ehlinâ'z-żurücînâ bi'bezâ'atin müzcâti* [YÛSUF -88] ya'nî az ve mergûb (7) degüldür ta'am bahâsına vèrilmege dağı lâyıq degül meger ta'am şâhibi kabûl (8) éde

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili “**bu üçüncü kez sayılır**” cümleyi İzniki kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu bilginin erek kitle için gereksiz olduğunu düşündüğünden dolayı çıkartmış olabilir.

Bir de kaynak metindeki altı çizili “Hamir diliyle yani ey Kral” ifadesini İzniki çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, Humayir dilinin ne olduğunu bilmediklerinden gereksiz olduğunu düşünmüş olabilir. Dolayısıyla okuruna göre bir eylem benimseyip bu ifadeyi çıkartmıştır.

Ancak başka bir ihtimal ise, bu çıkarma Çerkezi çevirisinde de yapıldığından dolayı her iki çeviride esas alınan kaynak metinde bu işlem yapılmış olabilir, böyleyse o halde bu iki çevirmen olduğu gibi çevirmiş çıkartma yapmamış sayılır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Çerkezi çevirisinde uygulanan Çıkarma stratejileri:

Örnek 78

KM فقال بعض اهل المعاني: معنى الآية قصة حسنة، لفظه لفظ المبالغة، وحكمه حكم الصفة كقوله تعالى: (وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ) (سورة الروم: 27) قال الشاعر:

أن الذي سمك السماء بنى لنا بيتاً دعائمه أعز وأطول

أراد عريضة طويلة، وأجراه الباقون على الظاهر فقالوا: هي أحسن القصص، ثم اختلفوا في وجهها

Meani Ehli'nin bir kısmı, Kıssa-i Hasene ayetinin manasının lafzını mübalağa, hükmünü de sıfattır. Allah-u Teâlâ'nın; “ki bu, O'nun için pek kolaydır.” [RUM-27] buyurduğu gibi.

Şair şöyle dedi; “Gökyüzünün kalınlığını yaratan bize uzun ve sevimli temellerden bir ev inşa etti.” İstedi ki uzun ve sevimli.

Diğerleri ise Ayetin görünüşüne göre anlayıp dediler ki; O (kıssa), kıssaların en güzelidir. Sonra o (kıssa)nın güzelliği derecesinde ihtilafa kıldılar.

EM3 (Bu paragrafa yazar eserinde yer vermemiştir.)

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metinde bulunan paragrafın tamamını Çerkezi kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu nedeni ise, şiir ve başlığın farklı tefsirlerini içeren paragrafı çevirmesi zor olduğundan veya erek kitlesi için gereksiz olduğunu düşündüğünden dolayı çıkartmış olabilir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 79

KM ثم أعطاه العلم بتأويل الرؤيا، وكان يخبر بالأمر الذي يرى في المنام أنه سيكون كذا وكذا من قبل أن يكون ذلك الأمر، علمه الله ذلك كما علم الأسماء كلها لأدم، فكان حسن يوسف كضوء النهار على الليل. وكان يوسف عليه السلام أبيض اللون حسم الوجه، جعد الشعر، ضخم العينين، مستوي الخلق، غليظ الساقين والساعدين، خميص البطن، أقنى الأنف، صغير السرة، وكان في خده الأيمن خال اسود، وكان ذلك الخال يزين وجهه، وكان بين عينيه شامة بيضاء كأنها القمر ليلة البدر،

وكانت أهداب عينيه تشبه قوادم النسور، وكان إذا تبسم رأى النور من ضواحه، وإذا تكلم رأيت في كلامه شعاع النور يشرق بين ثناياه.

Sonra rüya yorumlama ilmini vermiştir. Uykuda gördüğü şeyi şöyledir böyledir diye haber gerçekleşmeden önce haber veriliyordu. Allah-u Teâlâ, Âdem'e isimleri öğrettiği gibi, ona da bunu öğretti.

Yusuf'un hüsnü gündüzün ışığı gibiydi. Yusuf beyaz tenli, güzel yüzlü, kıvrık saçlı, geniş gözlü, yapısı hoş, bacakları ve kolları ve omuzları kaslı, düz karınlı, güzel burunlu, küçük göbekli, sağ yanağında ben var - o ki yüzünü güzelleştiriyordu-, iki güzü arasında beyaz bir ben var ki sanki dolu ay gecesi gibi, gözünün kirpiği sanki kartalın kanatlarının ucu gibi, gülümsediğinde yan dişlerinden nur görünür, konuştuğunda ön dişleri arasından nur ışını doğar idi.

EM3 (s.4) ve yine Allāhü ta'ālā Yūsufa ta'bīr 'ilmin bildürdi her rü'yāya delālet (3) ve te'vīl vērürdi nitekim Ādem esmādan haber vēriboldi Yūsufuñ hüsni gün aydınlığı (4) gibi idi beyāz beñizlü idi gökçek saçlı mevzūn kāmētlü qalun inciklü (5) qalun bileklü iri qollu kiçirek burunlu kiçirek nāfelü sağ yanağında siyāh beñ (6) ve iki gözleri arasında sepīd hāl var idi kim anlarıla hüsni müzdād ve mütezā'if (7) olmuş idi ve tebessüm étdükde dişleri arasından nūr gibi barq urup söze geldükde (8) dürr-i şemīn zāhir olurdu diller

Açıklama:

Çerkezi eserinde, kaynak metinde bulunan: “haber gerçekleşmeden önce haber veriliyordu”, “güzel yüzlü”, “geniş gözlü”, “düz karınlı”, “-o ki yüzünü güzelleştiriyordu-” bölümleri erek metinde çıkartılmıştır. Tüm bu çıkarmalar Yusuf peygamberin vücudu, güzelliğinden bahseden bölümlerden ibarettir. Bunu çıkarma

nedeni ise, ya bu bilgilerin doğru olmadığını düşündüğünden yer vermemek istemiş olabilir ya da bu sıfatları erkeklige yakıştırmadığından ötürü çıkartmış olabilir, son ihtimal ise bu bilgiler bu çeviride esas alınan kaynak metinde çıkartılmış olabilir.

Bu çıkartmalar ile Venuti'nin sınıflandırmasına göre yerlileştirmeyi amaçlamıştır. Paragraf olarak erek okur için Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Çıkarma

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 80

KM قال الله تعالى: (وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ) [يوسف:24] ومعنى الهم بالشيء: ما حدث المرء به نفسه ولم يفعل ذلك بعد. قال الشاعر:

هممت ولم أفعل وكدت وليتني
تركت على عثمان تبكي حلاله

Allah-ü Teala şöyle buyurdu: “Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı” (Yusuf Suresi 24) Arzulamak kelimesinin manası: kişinin aklına gelmesi ancak o fiili gerçekleştirmemesi halidir.

Şair dedi: niyetlendim ama yapmadım az kalsın yapacaktım.

EM3 (s.22) (8) Allāhi ta‘ālā buyurmuşdur kim *ve leḳad himmetü bihi ve hümme bihā levlā inne rāyi* (9) *burhānū Rabbihi hümme* [YŪSUF-24] te‘vīli budur ki ya‘nī fi‘l etmek için nefsi emr etdi

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili şiire “Şair dedi: niyetlendim ama yapmadım az kalsın yapacaktım” Çerkezi çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise bu şiiri çevirmekte zorluk çekmiş veya önemli bir şiir olmadığı, paragraf bütünlüğünü bozmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Ekleme

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 81

KM عن ابن عباس: وهذا كالمثل السائر: خذ اللص قبل أن يأخذك، فقال يوسف: بل هي راودتني عن نفسي، فأبيت وفررت منها فأدركتني وشقت قميصي. قال عوف الشامي: ما كان يوسف يريد أن يذكرها، فلما قالت: (مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا) [يوسف:25] غضب وقال: هي راودتني عن نفسي: (وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا) [يوسف:26].

İbn Abbas’tan rivayetle; bu Sair’in meseli gibidir, hırsız seni almadan sen hırsız al. Yusuf dedi ki, asıl o bana yaklaştı. Ben yüz çevirdim ve ondan kaçtım ancak o beni yakalayarak gömleğimi yırttı. Avf eş-Şami şöyle dedi: Aslında Yusuf bunu zikretmek istemiyordu, ancak kadın “Senin ailene kötülük yapmak isteyeninin cezası ne” (Yusuf 25) dediğinde kızdı ve dedi: o bana yaklaştı: “Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti” (Yusuf 26)

EM2 (s.46) Yūsuf anı işidüp (14) dèdi ki belki beni ol kendüye da‘vet eyledi yèlledi andan kaçarken (15) çeküp etegüm yırttı *ve şehide şâhidun min ehlihâ, in kâne kamîsuhu kudde min kubulin fe sadakat* (s.47) (1) *ve huve minel kâzibîn* [YÛSUF-26] ya‘nî ol Zelîhânuñ ehlinden tanuñ tanuñlık vèrdi ki görüñ (2) eger gönlek önünden yırtuğısa

EM3 (s.26) Yūsuf eyitdi hıyâneti o benden diledi (6) ben aña uymayup firâr kıldum pes beni yetişüp gömlegümi şakç eyledi Şāmî eydür (7) Yūsuf bu ma‘nâyı ifşâ kıлмақ murâdı degülidi lâkin erine bu kelâmı dèdügi çün gâzaba (8) gelüp mâ-vak‘î söyledi hatûnuñ ehlinden dañı bir şâhid şehâdet kılup

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “İbn Abbas’tan rivayetle; bu Sair’in meseli gibidir, hırsız seni çalmadan sen hırsız çal” Çerkezi bu atasözü basit olmasına rağmen çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise çevirmen hırsız kelimesini Yusuf’a yakıştırmamış olabilir veya önemli bilgi olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Son bir ihtimal ise, bu çıkarma İzniki çevirisinde de yapıldığından dolayı her iki çeviride esas alınan kaynak metinde bu işlem yapılmış olabilir, dolayısıyla bu iki çevirmen olduğu gibi çevirmiş olabilirler.

Bu izlenen yöntem yerileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Ekleme

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 82

KM أصاب أيوب البلاء سبع سنين، وترك يوسف في السجن سبع سنين، وعذب بختنصر فحول في السباع سبع سنين.

Veheb b. Münebbeh şöyle söyledi: Eyüp (as)'e 7 yıl bela isabet etti, Yusuf 7 yıl hapiste bırakıldı ve Buhtennezar'a 7 yıl kurtların karnında azap edildi.

EM2 (s.64) (Bu paragraf İzniki eserinde bulunmamaktadır)

EM3 (s.35) (Bu paragraf Çerkezi eserinde bulunmamaktadır)

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metinde bulunan paragrafın tamamını Çerkezi kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu nedeni ise, bu bilgilerin doğrulu konusunda tereddüt etmiş olabilir veya erek kitlesi için gereksiz olduğunu düşündüğünden dolayı çıkartmış olabilir. Bu bilgiler Eyüp ve Buhtennezar kıssalarına başvurulduğu için burada yer vermemesinin bir diğer nedeni ise oradaki bilgilerle çelişiyor olabilir.

Son bir ihtimal ise, bu çıkarma İzniki çevirisinde de yapıldığından dolayı her iki çeviride esas alınan kaynak metinde bu işlem yapılmış olabilir, böyleyse o halde bu iki çevirmen olduğu gibi çevirmiş çıkartma yapmamış sayılır.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 83

KM قال ابن عباس: فلما انصرفت السنة الأولى من يوم سأل الإمارة دعاه الملك فتوجه بتاجه وقلده بسيفه، وأمر له بسرير من الذهب مكلل بالدرر والياقوت، فضرب عليه قبة من استبرق، وكان طول السرير ثلاثين ذراعاً وعرضه عشرة أذرع وعليه ثلاثون فراشاً وستون نمرقة، ثم أمره أن يخرج فخرج متوجاً ولونه كالثلج ووجهه كالقمر يرى فيه من بياض وجهه الناظر صفاء لونه، ثم انطلق حتى جلس على السرير فدانت له الملوك ولزم الملك وفوض إليه أمر مصر.

İbn Abbas dedi: mülkü istemesinden 1 sene sonra kral Yusuf'u çağırdı, tacını ona verdi, kılıcı ile onu kuşandırdı. Onun için altın bir taht hazırlanmasını emretti, bu taht ise inci ve yakuttandı. Tahtın üzerine İstebraktan bir kubbe yaptılar. Tahtın uzunluğu 30 arşın, genişliği 10 arşın boyundaydı. Üzerinde 30 yatak ve 60 yastık vardı. Kral ona çıkmasını emretti ve o taçlı bir şekilde, rengi kar gibi yüzü de ay gibi bir şekilde çıktı. Onu izleyen ve görenler yüzündeki parlaklığını ve renginin safalığını görmekteydi. Sonra tahta oturdu ve diğer tüm emirler ona boyun eğdi. Yusuf kralın yanına geçti ve Kral tüm Mısır için onu görevlendirdi.

EM3 (s.42) İbnü 'Abbās (7) eydür ol sene daħı gāyetine varıcağ şāh anı kığırup başına tāc ve kāmetine (8) ḳabā urup ve kendi kılıcı ile kuşadup ve incü ve la'l ile muraşsa' aḳa (9) altun tahta buyurup ve taht üzerine zer-bağt u dībā örtü çeküp (10) ol tahtuḳ uzunlığı otuz zırā' ve enligi on zırā' idi ve ol (11) taht üzerinde otuz döşek döşeyüp müretteb kılup (12) andan ol zinetile ḳaşra ḳıḳsun dēyü emr edüp pes ol tāc ile (13) ve ol māhitāb yüz

ile çıkup taht üzerinde cülüs eyleyüp (14) ve sâ[‘]ir şâhlar ve begler aña mübârek-bâd déyü boyun egüp şâh dağı (15) cümle umür-ı memleketi kendüye sipâriş kılp

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili ““mülkü istemesinden””, “60 yastık”, “rengi kar gibi”, “Onu izleyen ve görenler yüzündeki parlaklığını ve renginin safalığını görmekteydi”, “Yusuf kralın yanına geçti” ifadelerine Çerkezi çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, kısaltma amacıyla veya gereksiz olduğunu düşünmüş olabilir.

Bu izlenen yöntem yerleştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Çıkarma

Yerleştirme

Kabul edilebilir

Örnek 84

KM قال: وما أسم أمك؟ قال: راحيل بنت ليمان بن ناحور، قال: فهل لك ولد؟ قال: نعم، قال: كم؟ قال: عشرة بنين، قال: فما أسماءهم؟ قال: لقد اشتقت أسماءهم من أخ لي من امي هلك، فقال يوسف: أضطرك ذلك إلى حزن شديد، فما أسماءهم؟

Yusuf; annenin ismi ne? Dedi. O da; **Rahur oğlu** Leyyan'ın kızı Rahil dedi. Yusuf; çocuğun var mı? dedi. O da evet verdi. **Yusuf kaç tane olduğunu sordu** ve Bünyamin de on tane olduğunu belirtti. Yusuf; isimleri ne? Dedi. O da; hepsinin isimlerini bana aynı anneden kardeşimin isminden türettim, dedi. Yusuf; bu olay senin derin bir hüzne itmiş, nedir onların isimleri, diye sordu.

EM1 (s.56) kaçan Yūsuf (10) anuñıla ħalvet qaldı eyitdi aduñ nedür eyitdi Bünyāmīn eyitdi Bünyāmīn nolur eyitdi anasuz oğlan ve ol (11) eyleyidi kim kaçan İbnü Yāmīn doğdı anası helāk oldı Yūsuf eyitdi anuñ adı nedür eyitdi Rāḫīl (12) eyitdi oğlanlaruñ var mı eyitdi belī on oğlum var Yūsuf eyitdi adları nedür ol eyitdi bularuñ adın (13) benüm bir anadan qardaşum varidi helāk oldı anuñ adından yarup çıkardum Yūsuf eyitdi nite ad virdüñ

EM2 (s.92) Yūsuf dēdi ki anañuñ adı neyidi İbni Yāmīn (2) dēdi ki Rāḫīl Leyyān qızı Yūsuf dēdi ki hīç senüñ daḫı oğlançuqlaruñ (3) var mı dēdi ki belī on oğlum vardur Yūsuf dēdi ki adları nedür İbni Yāmīn eydür (4) be-dürüstī anlaruñ adını ol helāk olan qardaşum adından aldum vėrdüm Yūsuf (5) dēdi ki seni ol qardaşuñ içün qatı ğuşşalanmaq bu işi işletdi çāresüz (6) eyitdi ki niçe adlar vėrdün

EM3 (s.48) Yūsuf eyitdi vālidenüñ ismi ne idi Rāḫīl bintü Lebbāndur dedi (s.49) (1) Yūsuf eyitdi oğluñ var mı Binyāmīn eyitdi ni'am on erkek

evlādum var (2) Yūsuf adları nedür dēdi Binyāmīn eyitdi vālidemden
  ardaşum olup nābūd (3) olan Yūsufu eşkālīyile tesmiye  tdüm

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili “Rahur oğlu” dedesinin adından ibaret olan ifadeyi Çerkezi çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, uzun veya alışılmamış İbranice isimlerin gereksiz olduğunu d şnm ş olabilir.

Bir de kaynak metindeki altı çizili “Yusuf kaç tane olduğunu” soruya çevirisinde yer vermemiştir. Bunun sebebi, önemli bilgi olmadığından dolayı çıkartmış olabilir.

Ancak bu işlemi TDK nüshasının çevirmeni ve İzniki de aynı yerde çıkartılmıştır. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her    evirimen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Son olarak kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “bu olay senin derin bir hüzne itmiş” Çerkezi nüshasının çevirmeni bu ifadelere çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, gereksiz olduğunu d şnerek kısaltmış olabilir.

Bir farklı tespit daha; son ekleme “bu olay senin derin bir hüzne itmiş” aynı biçimde TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere yer vermemiştir. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her iki  evirimen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Bu izlenen yöntem yerlileştirme sayılır. Paragraf olarak erek kite için Kabul edilebilir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

Çıkarma

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 85

KM فعند ذلك خرج إخوة يوسف راجعين إلى مصر وهذه كرة ثالثة، فدخلوا على يوسف: (فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ) [يوسف:88] أي الملك بلغة حمير (مَسْنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُرْجَاةٍ) [يوسف:88]

Bundan sonra Yusuf'un kardeşleri Mısır'a döndüler, **bu üçüncü kez sayılır**. Yusuf'un yanına girdiler. “Bunun üzerine (Mısır'a dönüp) Yûsuf'un yanına girdiklerinde, “Ey güçlü vezir!” **Hamir diliyle yani ey Kral** “Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu.

EM2 (s.110) pes gèrù Ya'qûb oğlanları çıkup (14) Mışra yöneldiler ki kardaşların taleb edeler üçünci def'a çün gèrù geldiler (15) Yûsuf üzerine girdiler dediler kim *eyyuhâ'l-azizu messenâ ve ehlenâ'z-zurru ve ci'nâ* (s.111) (1) *bibizâ'ati muzcâtin fe evfi lenâl keyle ve tesaddak aleynâ, innallâhe yeczîl mutesaddikîn* [YÛSUF -88] ya'nî yâ melik (2) bize dağı ehlümüze dağı açlık mazarratı erişdi

EM3 (s.60) pes oğulları ataları emriyle (5) gèrù Mışra dönüp ve Yûsufun katına girüp eyitdiler *yâ eyyühe'l-azizü* Hamîr luğatınca (6) ey melik demekdür *müsennâ ve ehlinâ'z-zurûcinâ bi'bezâ'atin müzcâti* [YÛSUF -88] ya'nî az ve mergûb (7) degüldür ta'am bahâsına vèrilmege dağı lâyıq degül meger ta'am şâhibi kabûl (8) ede

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metindeki altı çizili “bu üçüncü kez sayılır” cümleyi Çerkezi kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu bilginin erek kitle için gereksiz olduğunu düşündüğünden dolayı çıkartmış olabilir.

Bir de kaynak metindeki altı çizili “Hamir diliyle yani ey Kral” ifadesini Çerkezi çevirisinde yer vermemiştir. Bunun nedeni ise, Humayir dilinin ne olduğunu bilmediklerinden gereksiz olduğunu düşünmüş olabilir. Dolayısıyla okuruna göre bir eylem benimseyip bu ifadeyi çıkartmıştır.

Ancak başka bir ihtimal ise, bu çıkarma İzniki çevirisinde de yapıldığından dolayı her iki çeviride esas alınan kaynak metinde bu işlem yapılmış olabilir, böyleyse bu iki çevirmen olduğu gibi çevirmiş çıkartma yapmamış sayılır.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerlileştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Çıkarma	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 86

KM قال أكثر المفسرين: أخرج ذلك على السحر من ليلة الجمعة فوافق ذلك ليلة عاشوراء.

Müfessirlerin çoğu şöyle söylediler; duayı cuma gecesine erteledi zira o gece aşure gününe rastlamaktaydı.

EM1 (s.72) (Bu paragraf TDK nüshasında bulunmamaktadır)

EM2 (s.120) (14) ehl-i tefsîrüh çoğı dödiler kim ol te'hîr édüp kılam dödüğü cum'a güninüh (15) seher vaqtına te'hîr kıldı kim 'āşurā günine muvāfık gelmişidi

EM3 (s.65) (Bu paragraf Çerkezi tercümesinde bulunmamaktadır)

Açıklama:

Bu örnekte kaynak metinde bulunan paragrafın tamamını Çerkezi kendi çevirisinde yer vermemiştir. Bu nedeni ise, kaynak metin bulunan bu paragraf çevirmene inandırıcı gelmemiş veya gereksiz olduğundan dolayı çıkartmıştır. Dolayısıyla çevirmen erek okura ileticeği bilgi konusunda müdahale ve seçicilik yapmıştır.

Bir başka ihtimal de, bu işlemi TDK nüshasının çevirmeni de aynı yerde çıkartılmıştır. Muhtemelen farklı bir kaynak metinde bu çıkartma gerçekleşmiş ve her iki çevirmen o kaynak metine benzer bir metinden yapmış olabilirler.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme sayılır. Paragrafta düzeyinde, yerleştirme yöntemine de başvurduğundan ve erek kitlesi bu şekilde uygun gördüğünden dolayı Kabul edilebilir bir çeviri izlemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

Çıkarma

Yerleştirme

Kabul edilebilir

3.2.4. İkame:

İkame: Kaynak metnin biçimsel özelliklerini oluşturan diyalekt, argo, atasözü gibi kullanımların erek dilde benzer anlama sahip ya da benzer etki uyandıracığı düşünülen karşılıklarla ikame edilmeleri (Bkz. Bastin, 2009; Aktaran, Gürçağlar, 2011, ss. 43-44). Çevirmenler bu yönteme başvururken kimi ifade ve cümleleri daha etkin kılmak, erek metin kültürüne uygun ifadeleri kullanmak veya benzerini kullanmak için ikame etmiştir.

TDK nüshasında uygulanan İkame stratejileri:

Örnek 87

KM قال (يوسف): الجزاء يوم الجزاء. قالت: يا يوسف أنا كثيرة الدر والياقوت والزمرد.

(Yusuf) dedi: cezası Ceza günündedir dedi. Kadın: Yâ Yusuf benim çok fazla yakut zümrüdüm var.

(s.30) Yūsuf eyitdi (8) kıyāmet güninde ol beni dutarisa nite kurtılam

EM1 °avrat eyitdi yâ Yūsuf benüm incüm ve zümrüdüm (9) ve yāķütum çokdur.

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “cezası Ceza günündedir dedi” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde “kıyāmet güninde ol beni dutarisa nite kurtılam” olarak ikame etmiştir. Kaynak metne özgü bir deymi erek metne aynı etkiyi uyandıracığını düşündüğü bir cümleyle ikame etmiştir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Yeterli

Örnek 88

KM وروى جابر عن الضحاك عن ابن عباس، همت بيوسف أيفترشها، وهم بها: يعني تمنّاها أن تكون له زوجة.

Cabir Dahat'tan o da İbn Abbas'tan şöyle rivayet etti: Kadın diledi ki Yusuf onu yatağa götürsün. Yusuf ise, onun karısı olmasını temenni etmişti.

(s.30) Cābir rivāyet kıldı Zāhḥākden İbnü °Abbāsdan kim °avrat kaçdı

EM1 (13) iñen kıldı kim Yūsufi döşeğe geçüre ve Yūsuf kaçdı oldı kim ol helāli ola

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “karısı olmasını temenni etmiş” cümlesini TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelerle erek metinde “helāli ola” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metne bu ara cümleyi erek metinde aynı etkiyi uyandıracaklarını düşündüğü kısa bir terim ile ikame etmiştir.

Bu yöntemle yerlileştirmeyi hedeflemiş ancak paragraf düzeyin yeterli çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 89

KM فتوفاه الله طيباً طاهراً ودفن في النيل في صندوق من رخام، وذلك أنه لما مات تشاح الناس عليه كل يحب أن يدفن في محلتهما لما يرجون من بركتته، واجتمعوا على ذلك حتى هموا بالقتال، فأوا أن يدفن في النيل حيث تتفرق المياه بمصر، فيمر الماء عليه ثم يصل إلى جميع مصر، فيكونون كلهم فيه شرعاً واحداً، ففعلوا ذلك.

Allah onu tayip ve tâhir olarak vefat ettirdi ve Nil'da mermer bir sandukanın içinde defnedildi. Öldüğü zaman insanlar aralarında kendi mahallelerine defnedilmesi için tartışmaya başladılar hatta kavga etmeye kalkıştılar. Ancak daha sonra Mısır'ın suları ayrıldığı Nil'e defnedilmesine karar verdiler. Bu sayede Nil'in suları onun üzerinden geçerek tüm Mısır'a yayılıyordu. Böylece herkese eşit paylaşıldı.

EM1 (s.78) pes Yūsufi tañrı ta°ālā gendü konuşılığına (6) ulaşırdı ve mermer şandūka koyup Nil içinde defin itdiler ve ol eyleyidi kim Mısır ehli kamu dirgenüp (7) dardırdılar ve her birisi diledi kim Yūsufi gendü köyinde ve maħallesinde defin eyleye tā Yūsufuñ bereketi (8) ol maħalle ehline dege pes şol kadar çekişdiler kim hattā depeleşmege kaçd eylediler andan (9) şoñra maşlaħat eyle gördiler anı Nil içinde defin eyleyeler ve Nîl suyu anuñ üzerinden geçüp (10) cümle Mısır ehlinüñ köyine ve yirine dege tā cümlesine Yūsufuñ bereketi ire

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “böylece herkese eşit paylaşıldı” cümlesini TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde “tā cümlesine Yūsufuñ bereketi ire” olarak ikame etmiştir. Kaynak metne özgü bir deyimi erek metinde aynı etkiyi uyandıracakını düşündüğü bir cümleyle ikame etmiştir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 90

KM فلما رآه آدم قال: إلهي من هذا الكريم الذي لأبحت له ببحوحة الكرامة، ورفعته الدرجة العالية؟
قال: يا آدم هذا ابنك المحسود على ما أتيته، يا آدم انحلّه.

Âdem onu gördüğünde dedi ki: “Allahlım, kerametlerin en yücesi ve yüksek makama çıkardığın kerim kimdir?” Allah-u Teâlâ dedi: “Ey Âdem, ona verilenlerden dolayı kıskanılacak kişi senin oğlundur. Ey Âdem ona bağışla!”

EM1 (s.6) pes kaçan Âdem bunu böyle gördi (5) eyitdi ilāhī bu ne kerīmdür kim bu kerāmet uçmağınuñ miyān-serāsın buña helāl kıldıñ (6) ve yüksek dereceye bunu ağdurdun tañrı eyitdi yā Âdem bu senüñ gü(ni)lenmiş oğluñ Yūsufdur (7) aña nesne bağışlağıl

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “yüksek makama” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde “miyān-serāsın” olarak ikame etmiştir. Kaynak metne düz anlamı erek metne aynı etkiyi uyandıracakını düşündüğü bir cümleyle deyimle çevirerek ikame etmiştir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Tourey’nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Yeterli

Örnek 91

KM فبينما يوسف نائم عند أبيه ليلة من الليالي إذ رأى الرؤيا التي ذكرها الله تعالى في كتابه، وكانت ليلة الجمعة، فانتبه من منامه فزعاً مذعوراً، فالتزمه يعقوب وضمه إلى صدره، وقبل بين عينيه وقال: يا حبيب أبيه، ما الذي أصابك؟

Bir gece Yusuf (A.S.), babasının yanında uyurken Allah-u Teâlâ’nın Kur’an’de zikrettiği bir rüya gördü. Cuma gecesi idi. Uykusunda çok korktu. Yakup (A.S.), Onu tuttu ve göğsünü sıvazladı. İki gözünün arasından öptü. Dedi ki: babasının biricik sevgilisi! Sana ne oldu?

EM1 (s.10) dünlerde bir dün Yūsuf atası (9) yanında uyurdu ve bu düşü gördü ol āzine gicesiyidi pes uykusından beliñleyü duru (10) geldi pes Ya^cküb aña yapışdı ve gögsine kısdı ve gözün öpdi ve eyitdi iy gözüm (11) cırāğı saña noldı.

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “babasının biricik sevgilisi” bölümü TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde “iy gözüm çırāğı” olarak ikame etmiştir. Kaynak metne bu ünlem cümlesini erek metinde aynı etkiyi uyandıracakını düşündüğü bir şekilde ikame etmiştir. Çevirmen duygusal içerikli ünlem cümlesini erek kitlenin duygularını uyandırmak için yapmış olabilir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Yeterli

Örnek 92

KM فلما ذهب عنهما الرعب عادت و عاد، فلما قعد منها مقعد الرجل من امرأته قال الله تعالى لجبريل عليه السلام: يا جبريل أدرك عدي قبل أيصيب الخطيئة.

Korku geçtikten sonra ikisi geri döndüler ve o erkek nasıl eşiyile oturursa öyle oturdu. Allahü Teala şöyle buyuruyor Cibril’e dedi: ya Cibril hata yapmadan kuluma yetiş.

EM1 (s.32) kaçan ol ikiden çorqu gitdi (15) pes dönüp girü bir yire geldiler kaçan oturacak yire Yüsuf oturdı kim aña yakınlık kıla tañrı ta^cālā (s.33) (1) eyitdi yā Cebra’ıl ingil kuluma hatā işlemedin

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili ifadeyi “yetiş” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadeyi erek metinde “ingil” olarak ikame etmiştir. Kaynak metne (yetiş) emini erek metne aynı etkiyi uyandıracakını düşündüğü (aşağıya in) olarak ikame etmesinin nedeni ise, Cebrail gibi melekler Allah’ın mesajlarını iletme için bilindiği gibi inerler, çevirmen erek kültürde hâkim olan ine ifadesinin kullanmayı tercih etmiştir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Yeterli

Örnek 93

KM فلما نظر إليه الملك سلم عليه يوسف بالعربية، فقال له الملك: ما هذا اللسان؟ قال: لسان عمي إسماعيل، ثم إنه دعا له بالعبرانية ثانياً، فقال له الملك: ما هذا اللسان؟ قال: لسان أبي.

Yusuf, kral kendisine doğru bakınca ona Arapça olarak selam verdi. Ve kral ona; bu dil nedir? Dedi. Yusuf: Bu amcam İsmail’in dilidir. Sonra ikinci olarak ona İbranice dua etti. Kral ona; bu dil nedir? Diye sordu. O da bu babamın dilidir, dedi.

EM1 (s.46) Yūsufa bakdı pes Yūsuf aña ʿarab dilince selām virdi melik eyitdi (13) bu ne dildür Yūsuf eyitdi bu atamuñ ʿammusı dilidür andan melige

‘ibrī dilince du‘ā kıldı melik (14) eyitdi bu ne dildür Yūsuf eyitdi dedem İbrāhīm dilidür

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili ifadeyi “babamın dilidir” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde aynı etkiyi uyandıracakını düşündüğü “dedem İbrāhīm dilidür” cümlesiyle ikame etmiştir. Bilindiği üzere İbranice peygamber İbrahim’in diliydi. Bu eserde bilgisi geçtiği gibi İbrahim Yusuf’un dedesidir. Çevirmen bu bilgilere vakıf olduğundan dolayı, kendine metine müdahale etme hakkı tanıyarak yapmış olabilir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 94

KM وروي أن يوسف كان لا يشبع من الطعام في تلك الأيام، فقيل له: أتجوع وببئك خزائن الأرض؟ فقال: إني أخاف إن شبعت أن أنسى الجائع.

Yusuf hakkında rivayet edilir ki, o günlerde Yusuf yemek yiyerek hiç doymadı. Ona, tüm Mısır’ın hazineleri elinde ve sen aç mısın? dediler. O da: eğer doyarsam aç olanı unuturum diye korkuyorum, dedi.

EM1 (s.51) rivāyetdür kim ol kızlık yıllarında Yūsuf *ʿas* (10) hīç ʔoya yeyesi yimedi pes aña eyitdiler yir yüzünñ hāzinesi elüñde ve sen aç yörürsin eyitdi (11) şundan ʔorʔarvan kim doʔ yiyem ve açlar hālın unudam

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili ifadeyi “günlerde” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde “yıllarında” olarak ikame etmiştir. Çevirmen bu ifadeyi kullanırken biraz abartı katmış ve daha etkili olacağını düşünmüş olabilir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Yeterli

Örnek 95

KM واختلف العلماء في السبب الذي فعل ذلك يوسف بهم من أجله، فقال الكلبي: تخوف يوسف أن لا يكون عند أبيه من الورق ما يرجعون به إليه مرة أخرى.

Alimler Yusuf’un kardeşlerine neden böyle yaptığı konusunda ihtilafa düştüler. El-Kelbi şöyle söyledi; Yusuf, babasının yanında kâğıt (para) olmaması dolayısıyla bir daha dönmeyeceklerinden korktu.

EM1 (s.53) ammā ʿālimler ihtilāf ʔılmışlardır kim sebep neydi Yūsuf (12) ol taʿām bahāsın girü bularuñ yükleri içinde kodurduğında Kelbī eyitdi

Yūsuf korkdı kim atası (13) Ya'qūb katında ayruk akça olmaya kim oğlanlar ikileyin daħıl almağa gelmeyeler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili ifadeleri “Yusuf’un kardeşlerine neden böyle yaptığı konusunda” TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde “Yūsuf (12) ol ta'ām bahāsın girü bularuñ yükleri içinde kodurduğında” olarak ikame etmiştir. Tercüman, okur kitlesine bir önceki paragrafta verilen bu bilgiyi bir daha hatırlatmak ve vurgulamak için ikameye başvurmuştur.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 96

KM فأتاها (يعقوب) وقال لها: يا أختاه سلمى إلي يوسف فوالله ما أصبر عنه ساعة واحدة، قالت له ما أنا بتاركته.

(Yakup) geldi ve ona; Ey kardeşim, Yusuf’u artık bana teslim et, vallahi ondan 1 saat ayrılmaya bile sabredemiyorum. Kadın: hayır onu bırakmam, dedi.

EM1 (s.60) Ya^ckūb geldi ve eyitdi iy kız ırardařum imden girü Yūsufi baña ismarlağıl kim (8) ansuz hīç katl[an]ımazvan ve ol ^cavrat eyitdi ben anı saña virür degülven

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “vallahi ondan 1 saat ayrılmaya bile sabredemiyorum” cümlesini TDK nüshasının çevirmeni bu ifadelere erek metinde “ansuz hīç katl[an]ımazvan” olarak ikame etmiştir. Çevirmen bu cümlede yemin ve zaman ile ilişkin bölümleri silerek onların yerine etkin olduğunu düşünen ifadeler ile ikame etmiştir.

Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak kaynak metine yeterli bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Yeterli

İzniki çevirisinde uygulanan İkame stratejileri:

Örnek 97

KM

الباب الأول: في ذكر نسبه عليه الصلاة والسلام

Birinci Bap: Yusuf’un Soyunu Zikir etmektir. (el-bābu’l-evvelu fī zikri ismuhū ve nesebihī)

EM1 (s.3) (14) el-bābu’l-evvelu fī zikri ismuhū ve nesebihī ^caleyhi’s-selām (15) *bu bāb Yūsuf ^casun adın ve nesebin yāz* kıılır

EM2 (s.3) (15) *Faşl*

EM3 (s.2) Bāb evvel ismi nesebi beyānındadır

Açıklama:

Yusuf kıssasında bir meclisten oluşmakta ve bu meclis de iki baptan (başlık) oluşmaktadır. Yukarıdaki verilen örnek başlık Yusuf meclisinin birinci ana başlığıdır.

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki başlık TDK ve Çerkezi tercümelerinde ödünç alınmış iken İzniki eserinde “*Faşl*” olarak ikame etmiştir. Kaynak metne özgü bir başlığı erek metne aynı etkiyi uyandıracakını düşünerek ikame etmiştir.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak erek kitle için Kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 98

KM

الباب الثاني: في صفة يوسف وحليته ونعت خلقه وصفة صورته

İkinci Bap: Yusuf’un Vâsıf, Şekil, Yaradılış, Naat, Suretinin Sıfatı (*e1-bābu’ş-şānī fi şıfati Yūsufe ve hilyetihī ve na^cti hūlkihī ve şıfati şūretihī*)

- EM1 (s.4) *e1-bābu 's-šānī fī şıfatı Yūsufe ve hilyetihī (14) ve na'ati* hulkihī ve şıfatı şüretihī ***bu bāb Yūsufuñ şıfatın ve hulkın ve şüretin beyān kıılır***
- EM2 (s.4) ammā Yūsufuñ hüsñ içinde şıfatı (8) ve sīreti ve şüreti meşhürdur
- EM3 (s.2) *Bāb-ı Şānī* (9) Yūsuf 'aleyhi's-selāmuñ şıfatında na'atında ve şüreti beyānındadır

Açıklama:

Yusuf kıssasında bir meclisten oluşmakta ve bu meclis de iki baptan (başlık) oluşmaktadır. Yukarıdaki verilen örnek başlık Yusuf meclisinin ikinci ana başlığıdır.

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki başlık TDK ve Çerkezi tercümelerinde ödünç olarak çevirisini yaparken İzniki eserinde “ammā Yūsufuñ hüsñ içinde şıfatı (8) ve sīreti ve şüreti meşhürdur” olarak ikame etmiştir. Kaynak metne özgü bir başlığı erek metne aynı etkiyi uyandıracakını düşünerek ikame etmiştir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak erek kitle için Kabul edilebilir bir çeviri gerçekleştirmiştir.

Sözcük ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 99

KM إن الرؤيا على رجل طائر ما لم تعبر، فإذا عبرت وقعت، وإن الرؤيا الصالحة جزء من سنة وأزبعين جزءاً من النبوة، وأحسبه قال: لا تقصها إلا على ذي رأي

“Rüya bir kuşun ayaklarına bağlı olan bir şeydir. Eğer tabir edilirse o rüya vaki olur. Rüya peygamberliğin 46 parçasından birisidir.” Ve dedi ki: “Onu meşveret sahibi olmayanlara anlatma.”

EM2 (s.62) be-dürüstī bu düş bir kuşuñ ayağında mu‘allağdur tā aña degin ki (s.63) (1) ta‘bīr olına kaçan ta‘bīr olınsa dedükleri gibi vāқи‘ olur ve dağı bu düş peygāmbarlık (2) mertebesinüñ otuz altı bahşından bir bahşıdır siz anı zīnhār kime gerekse söylemeñ (3) illā ‘ābid ü ‘ālim olana ħabar verüñ ki görklü fikr edüp şavāblu te’vīl (4) ede

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**akıl ve fikir**” cümlesini İzniki kendi çevirisinde bu ifadeyi erek metne aktarıırken “‘**ābid ü ‘ālim**” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metne özgü bir deyim i erek metne aynı etkiyi uyandıracakını düşünerek iki cümleye ayırmış ve mevcut bir deyim ile ikame etmiştir. Kaynak metinde bulunan ifadeyi olduğu gibi çevirse aynı etkiyi uyandırmayacağını ve erek kitlenin anlaması zor olacağından bu şekilde ikame etmiştir

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 100

KM قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ [يوسف:73] وإنا منذ قطعنا هذا الطريق لم نرد أحد بسوء، وأسألوا عنا من مررنا به هل أضررنا أحداً أو أفسدنا شيئاً؟

Dediler ki: “Allah’a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz.” (Yusuf 73) Biz bu yolda çıktığımızdan beri hiç kimseye bir kötülük dahi yapmadık, isterseniz geçtiğimiz yerlerde bizi sorun, hiç kimseye zarar vermiş miyiz, ya da kötü bir şey yapmış mıyız? dediler.

EM2 (s.95) bular dediler kim (13) va'l-lāhi siz bilürsüz ki biz peygāmbar oğlanlarıyuz anuñ için gelmedük yeryüzine kim (14) fesād işleyevüz biz uğruluk edenlerden degülüz nitekim Hağ ta‘ālā habar vèrdi *tā'l-lāhī* (14) *leğad ‘alimtum mā ci’na li- nufside fi’l-arzi ve mā kunnā sārīkīne* [YÜSUF-73] ya‘nī bular dediler kim biz bunca (s.96) (1) zamāndan berü bu yola sefer edüp gelürüz giderüz **hiç kimsenüñ bir habbesin eksüp** (2) **ziyān étmedük** uşbu uğraduğumuz yerlerde şoruñ görüñ kim hiçbir kimseye ziyān kıldığ mı (3) ya bir nesne fesāda vèrdük mi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**hiç kimseye bir kötülük dahi yapmadık**” cümlesini İzniki erek metne aktarırken “**hiç kimsenüñ bir habbesin eksüp** (2) **ziyān étmedük**” olarak ikame etmiştir. Bunun

nedeni ise, kaynak metine dün bir anlam taşıyan cümleyi erek metne daha da etkili bir etki yaratacağını düşünerek ikame etmiştir.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 101

KM قال: وكان بنو يعقوب إذا غضبوا لم يطاقوا، فغضب روبيل وقال: أيها الملك والله لئن لم تتركنا وأخانا لأصيحن صيحة لا يبقى في مصر امرأة حامل إلا ألقنت ما في بطنها، وقامت كل شعرة في جسده فخرجت من ثيابه.

Dediler: Yakup oğulları eğer kızarlarsa dayanılmaz olurlar. Robil kızdı ve; Ey Kral, vallahi eğer bizi bırakmazsan öyle bir çılgılık atarım ki, karnındaki çocuğu düşürmeyen hiçbir hamile kadın kalmaz Mısır'da. Vücutundan o kadar fazla kıl çıkmaya başlar ki elbiselerinin altından çıkar.

EM2 (s.103) Esbāṭıla Süddī rivāyet kılurlar kim Ya'qūb oğlanlarının 'ādeti buydı kim (6) kaçan kaçıyup gāzaba gelseler kimse anlara tākāt getirimezdi (7) ve Rūbīlile Yehūzā kaçan kaçısalar bedenlerindeki kıl diken gibi olup kaftānlarından (8) taşra çıkarıdı

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**elbiselerinden**” ifadeyi İzniki erek metne aktarırken “kaftānlarından” olarak ikame etmiştir. Kaynak metinde bulunan bu kavramın erek metinde karşılığı olmasına rağmen bu biçimde aktarmıştır. Bunun nedeni ise, erek kültürde bir elbise türü olan kaftan ziyaretlerde giyinmesi yaygın olduğundan dolayı aynı etkiyi erek metne yaratacağını düşünerek ikame etmiştir.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’in Yöntemi

Venuti’nin Yaklaşımı

Toury’nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 102

KM فقال له: يا بني لقد تغيرت بعدي، لك كل هذه القراطيس وما حملت بطاقة منها تكتب إلي كتاباً، فقال يوسف: يا أبت منعني جبريل أن اكتب إليك، فسأل يعقوب جبريل عن ذلك.

Yusuf’a; ey oğlum, benden sonra değiştin, bu kadar kağıt senin ve sen bana bir kart alıp bana bir şey yazmadın mı? dedi. Yusuf ise ona, Cebrail sana yazmamdan beni engelliyordu. Yakup Cebrail’e bu konuyu sordu.

EM2 (s.125) (1) dēdi ki yā Yūsuf benden ayrılıcağ senüñ ḥāluñ bir dürlü daḥı olmış (2) uşbu deñlü kâğıza ki sen mālîk olasın revā görmedüñ mi kim bir (3) ṭabaqasını kesüp baña bir ruḳ’a yazup ḥabarüñ baña bildüreydüñ

Yūsuf dēdi ki yā ata ne adar kim (4) ad ētdüm yazaydum Cebra’ıl gelüp beni men’ eyledi dēdi ki yazmaa saa **destür (5) yodur** bular bu işdeyiken Cebra’ıl geldi ‘alm Ya’üb ‘alm Cebra’ıle ordı ki yā Cebra’ıl (6) Yūsufı ru‘a yazmadan men’ ētdüğüne sebep neydi

Aıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “engelliordu” ifadeyi İzniki erek metne aktarırken “**destür yodur**” olarak ikame etmiştir. Kaynak metinde bulunan bu kavramın erek metinde karşılığı olmasına rağmen -bir önceki cümlede yaptığı gibi- bu biçimde aktarmıştır. Bunun nedeni ise, erek kültürde bir kavramının katiyen yasak olduğu anlamı taşıdığı için ve dolayısıyla aynı etkiyi erek metne yaratacağını düşünerek ikame etmiştir.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 103

KM ثم مات يوسف عليه السلام، وكان قد أوصى إلى أخيه يهوذا وأستخلفه على بني إسرائيل، فتوفاه
الله طيباً طاهراً ودفن في النيل في صندوق من رخام.

Sonra Yusuf (as) vefat etti. Kardeşi Yahuza'ya vasiyet ederek onu arkasında halife olarak bırakmıştı. Allah onu tayip ve tâhir olarak vefat ettirdi ve Nil'da mermer bir sandukanın içinde defnedildi.

EM2 (s.131) andan sâ'at-ı nefes (10) âhire erüp Yūsuf dahı âhirete intikâl kıldı ol dahı yêrine halife kardaşı Yehūzāyı koyup (11) aña vaşiyet kıldı Benī İsrā'îl üzere anı hakem kodı Haq ta'ālā (12) anuñ du'āsın qabûl edüp **görklüligile mübârek rûhın qabz (13) eyledi** aña aq yumşaq mermerden laţif tábüt düzdürdiler ki defn (14) edeler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**Allah onu tayip ve tâhir olarak vefat ettirdi**” cümleyi İzniki erek metne aktarırken “**görklüligile mübârek rûhın qabz eyledi**” olarak ikame etmiştir. Kaynak metinde bulunan bu cümleyi olduğu gibi erek metne vermek erek kültür normlarına aykırı düşeceğinden ve aynı etkiyi yaratmayacağından dolayı bu cümleyi yukarıda verilen cümleyle ikame etmiştir. Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerleştirme	Kabul edilebilir

Çerkezi çevirisinde uygulanan İkame stratejileri:

Örnek 104

KM قالت: يا يوسف ما أحسن وجهك! قال: ربي تعالى صورني في الرحم، قال: يا رسول الله يوسف قد أنحلت جسمي بصورة وجهك، قال: الشيطان يعينك على ذلك.

Kadın: yâ Yusuf yüzün ne kadar güzel dedi. Yusuf: Rabbim beni ana rahminde suretlendirdi dedi. Kadın: Benim vücudum senin yüzünün suretiyle güzelleşti dedi. Yusuf: Şeytan sana bu düşüncelerinde yardım ediyor dedi.

(s.23) hâtûn eyitdi ne gökçek (3) yüzün var Yûsuf eyitdi anam rahmında
EM3 Hâk ta‘âlâ beni halk ve taşvîr eyledi hâtûn (4) eyitdi yüzün gökçekligi beni âşüfte ve bî-karâr kıldı Yûsuf eyitdi bu şey’i saña (5) gösteren şeytândur

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “Benim vücudum senin yüzünün suretiyle güzelleşti” cümlesini Çerkezi kendi çevirisinde bu ifadeyi erek metne aktarırken “yüzün gökçekligi beni âşüfte ve bî-karâr” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metne özgü bir deyim ere metne aynı etkiyi uyandıracaklarını düşünerek iki cümleye ayırmış ve mevcut bir deyim ile ikame etmiştir. Kaynak metinde bulunan ifadeyi olduğu gibi çevirse aynı etkiyi uyandırmayacağını ve erek kitlenin anlaması zor olacağından bu şekilde ikame etmiştir.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti’nin yaklaşımına göre yerleştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 105

KM وروی جابر عن الضحاك عن ابن عباس، همت بيوسف أيفترشها، وهم بها: يعني تمنها أن تكون له زوجة.

Cabir Dahat'tan o da İbn Abbas'tan şöyle rivayet etti: Kadın diledi ki Yusuf onu yatağa götürsün. Yusuf ise, **karısı olmasını temenni etmişti**.

EM3 (s.23) Cābir ibnü ‘Abbāsdan daḡı rivāyet eder kim *himmet bihi ve hūmme bihāte*’vīli (4) budur kim ḡātūn Yūsufdan mūcāma‘a ‘arzın eyledi Yūsuf daḡı anı **ḡelālīga temennā (5) kıldı**

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**karısı olmasını temenni etmiş**” cümlesini Çerkezi erek metne aktarırken “**ḡelālī ola**” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metinde bulunan bir ifadeyi erek metne aktarırken eş anlamını verirse daha anlaşılır ve kabul görüleceğini düşündüğünden dolayı ikame etmiştir.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 106

KM أما البرهان الذي رآه يوسف، وكان سبب العصمة وصرف الفاحشة عنه اختلفوا فيه.

Ancak Yusuf'un **bu fuşiyattan dönmesini** ve günahsız kalmasını sağlayan Yusuf'un o an gördüğü delildi. Alimler bu delil konusunda ihtilaf ettiler.

EM3 (s.23) Ammā Yūsufuñ gördüğü burhān ki anuñ sebebiyle **hevā-yı nefsdan ḥalāş** (6) olup 'işmet buldı anda iḥtilāf vāḳi' olmuşdur.

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**bu fuşiyattan dönmesi**” ifadesini Çerkezi erek metne aktarırken “**hevā-yı nefsdan ḥalāş**” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metinde “*Fuḥuş*” terimin erek metinde bir peygamberi vasıf etmekten sakındığı için erek metinde daha yumuşak bir deyim ile ikame etmiştir. Dolayısıyla çevirmen müdahale hakkı tanıyarak erek kitleyi ön plana çıkartmıştır.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
-------------------	----------------------	---------------------

İkame

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 107

KM إن الرؤيا على رجل طائر ما لم تعبر، فإذا عبرت وقعت، وإن الرؤيا الصالحة جزء من سنة وأربعين جزءاً من النبوة، وأحسبه قال: لا تقصها إلا على ذي رأي

“Rüya bir kuşun ayaklarına bağlı olan bir şeydir. Eğer tabir edilirse o rüya vaki olur. Rüya peygamberliğin 46 parçasından birisidir.” Ve dedi ki: “Onu meşveret sahibi olmayanlara anlatma.”

EM3 (s.34) ta‘bire (12) ‘arz olunmayan düşün delâleti ya zühür ola ya olmaya ammā ta‘bīr olınuğdan (13) sonra tel[‘]vīle göre elbette gelür zühür eder rü’yā dağı nünüvvetüñ kırk altı cüz’i- (14) nden bir cüz’dür yegregi dağı budur kim anuñ te’vīli bilür ādeme ‘arz olınuñ cāhile (15) söylenilmeye

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**Rüya bir kuşun ayaklarına bağlı olan bir şeydir. Eğer tabir edilirse o rüya vaki olur**” ifadeleri Çerkezi erek metne aktarırken “**ta‘bire ‘arz olunmayan düşün delâleti ya zühür ola ya olmaya ammā ta‘bīr olınuğdan sonra tel[‘]vīle göre elbette gelür zühür eder**” olarak ikame etmiştir.

Bunun nedeni ise, kaynak metinde bulunan Hz. Peygamberin sözünü erek metne çevirirken yorumlama yöntemiyle çevirmiş ve aynı etkiyi uyandırdığı ve anlaşılır olduğunu düşündüğü bir cümleyle ikame etmiştir. Dolayısıyla çevirmen kaynak metne yeterli kalmayıp erek kitlenin kabulünü aramaktadır.

Dolaysıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 108

KM وإنا قد رددنا الدراهم لما وجدناها في رحالنا، فلو كنا سارقين ما رددناها.

Biz yükümüz içinde bulduğumuz dirhemleri bile size getirdik. Eğer söylediğiniz gibi hırsız olsaydık o dirhemleri de size getirmezdik.

EM3 (s.51) (1) elimüze varduğumuzda **taḥıl bahāsi** yüklerimizde bulunmağıla yine getirüp vërdük (2) uğrı olayıduḡ anı getirüp vërmezidük

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**Dirhem**” para ve ölçü birimini Çerkezi erek metne aktarırken “**taḥıl bahāsi**” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metnin önceki bölümlerinde o yükün içindeki şey “Dirhem” olmadığı, aslında tahıl olduğu bilinmektedir. Fakat kaynak metin yazarı burada “Dirhem” vermiş, aslında birbirine yakın şeyler olduğu için anlam bütünlüğünü bozmamıştır. Çevirmen ise terimin kaynak metinde olduğu gibi vermek istememiş, erek metinde daha etkileyici doğru bilgiyle ikame etmiştir. Dolaysıyla çevirmen müdahale hakkı tanıyarak erek kitleyi ön plana çıkartmıştır.

Dolaysıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerleştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
İkame	Yerleştirme	Kabul edilebilir

Örnek 109

KM فقال يوسف: من يعقوب، فغضب روبيل وقال: أيها الملك: لا تذكر يعقوب فإنه إسرائيل الله ذبيح الله إبراهيم خليل الله، قال يوسف: أنت إذ كنت صادقاً صادق.

Yusuf da; Yakup kimdir, dedi. Tekrar kızdı Rubil, ey kral, Yakup'u ağzına alma, o Halilullah İbrahim'in oğlu İshak'ın oğlu, İsrailullah'tır. Yusuf: o zaman sen doğru söylüyorsan, dedi.

EM3 (s.54) Yūsuf eyitdi Ya'kūb kimdür dèyicek yine Rūbīl ğazaba gelüp (6) ve eyitdi èy melik Ya'kūb ħaħķında **sū'-i zann** eyleme isrā'ilu'l-lāhdur zebīhu'l-lāh (7) İshāķ oĝlıdur ħalīlu'l-lāh İbrāhīmün neslidür Yūsuf eyitdi şādīķ (8) iseñ kelāmuñ şaĥīħdür

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**ağzına alma**” cümleyi Çerkezi erek metne aktarırken “**sū'-i zann eyleme**” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, Arapça kaynak metne özgü bu deyim olduğu gibi aktarıldığından anlamsız kalır veya anlam bozulduğuna sebep olacağından dolayı aynı

etkiyi yaratacağı bir başka Arapça deyimle ikame etmiştir. Dolayısıyla çevirmen erek kitleyi daha iyi anlaması için yapmıştır.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

Örnek 110

KM فكان يطوف يوماً من الأيام في خزانته، فرأى خزانة مملوءة قراطيس بيضاء. فقال له: يا بني لقد تغيرت بعدي، لك كل هذه القراطيس وما حملت بطاقة منها تكتب إلي كتاباً؟

Günlerden birinde o hazinelerini gezmekteydi. Gördü ki onun hazineleri beyaz yapraklarla **doluydu**. Ve Yusuf'a; ey oğlum, benden sonra değiştin, bu kadar kâğıt senin ve sen bana bir kart alıp bana bir şey yazmadın mı? dedi.

EM3 (s.67) bir gün Yūsufila Mısr h̄azīneleri[n] (11) temāšā kılup ve h̄azīnelerde **deng deng** beyāz varaqlar göricek Yūsufa eyitdi (12) èy oğul benden şonra 'acab h̄āla uğraduñ senüñ yanuñda bunca kâğıd var (13) iken h̄aṭırumuñ h̄oşluğına bā'ış bir varaq barçasın yazup göndermemege (14) bā'ış nedür

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**dolu**” ifadeyi Çerkezi erek metne aktarırken “**deng deng**” olarak ikame etmiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metinde bulunan ifadenin düz anlamı erek metinde karşılığı olmasına rağmen çevirmen ise terimin kaynak metinde olduğu gibi vermek istememiş, erek metinde daha etkileyici olduğunu düşündüğü bir ifade ile ikame etmiştir. Dolayısıyla çevirmen erek kitesinin etkilenmesini önemsemektedir.

Dolayısıyla çevirmen bu yöntemi izlemekle Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme stratejisi izlemiştir. Paragrafın geneli erek kitle için kabul edilebilir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi

Venuti'nin Yaklaşımı

Toury'nin Yaklaşımı

İkame

Yerlileştirme

Kabul edilebilir

3.2.5. Standartlaştırma:

Standartlaştırma: Kaynak metinde kaynak dildeki genel standartların dışında yer alan argo, diyalekt, sosyolekt gibi kullanımların erek dilde standart bir dille çevrilmeleri (Bkz. Bastin, 2009; Aktaran, Gürçağlar, 2011, ss. 43-44). Kısasü'l Enbiya adlı eserin çevirilerinde standartlaştırma yöntemine genellikle Hadis-i Şerif veya uluların sözlerini aktaran raviler silsilesini (zincirleme isimler) o dönemin normlarına uygun kısaltarak veya tamamen çıkartarak bir standart hale getirmek için çevirmenler bu yöntemi uygulamaktadır.

Bu yöntem ikinci ve üçüncü (İzniki ve Çerkezi) çevirilerinde sıklıkla rastlanmaktadır. TDK nüshasında bu yönteme nadiren başvurmaktadır.

Tüm nüshalarda uygulanan Standartlaştırma stratejileri:

Örnek 111

KM أخبرني ناقل بن راقم بن محمد الباري، قال: حدثنا محمد بن محمد بن داود قال حدثنا محمد بن معاذ بن الفرج، قال: حدثنا علي بن خشرم، قال حدثنا إسماعيل بن موسى الشيباني عن محمد بن عمرو عن أبي سلمه، عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن الكريم ابن الكريم ابن الكريم: يوسف بن يعقوب بن إسحاق بن إبراهيم.

Nakil bin Rakim bin Muhammed el-Bari'den hadis kılındı ki Muhammed bin Muhammed bin Davud'tan hadis kılındı ki Muhammed bin Muaz bin el-Feraj'dan hadis kılındı ki Ali bin Haşram'dan hadis kılındı ki İsmail bin Musa Eşeybani'den Muhammed bin Amru bin abi Seleme'den Ebü Hüreyre'den Allah'ın Resulü (S.A.V) şöyle dedi: “*Kerimin oğlu olan, Kerimin oğlu olan, Kerimin oğlu Kerim kişi: Yusuf ibn Yakup ibn İshak ibn İbrahim (S.A. V)*”

EM1 (s.3) ve ol Yūsuf-ı Şıddık (s.4) (1) bin Ya'küb bin İshāk bin İbrāhime'l-Ḥalil-durur bu aşlı ululuğundan ötürü peygāmbar (2) *as* Yūsufa kerīm oğlu kerīm didi nitekim habar virdi baña **Bākīl bin Rākīm bin (3) Muḥammed ol eyitdi ḥadīs kıldı Muḥammed bin Muḥammed bin Dāvūd ol eyitdi ḥadīs kıldı bize (4) Muḥammed bin Ma'āz ol eyitdi ḥadīs kıldı bize 'Alī bin 'aşrem ol eyitdi ḥadīs (5) kıldı bize İsmā'īl bin Mūsā Muḥammed bin 'Ömerden Ebī Selmeden Ebī Hureyreden kim peygāmbar (6) eyitdi 'aleyhi's- selām inne'l-kerīm ibn[i]'l-kerīm ibni'l-kerīm ibni'l-kerīm Yūsuf bin Ya'küb bin İshāk (7) [bin] İbrāhīm**

EM2 (s.3) ve daḥı bilgil kim bu kışşanuḡ şāhibi Yūsuf-ı şıddıkdur Ya'küb-ı (s.4) (1) şafī oğlu ol daḥı İshāk-ı zebīḡ oğlu İshāk İbrāhīm-i ḥalīl oğlu 'aleyhimü's-selām ve Ebū Hüreyre (2) ḥadīsinde Resūldan rivāyetdür

‘aleyhi’s-selām ki buyurdı *be-dürüstī kerīm oğlu kerīm (3) oğlu kerīm oğlu kerīm Yūsuf bin Ya‘kūb bin İshāk bin İbrāhīm*

EM3 (s.2) Yūsufu’s-şiddik (4) ibnü Ya‘kūbu’s-şafi ibnü İshākü’z-zebīh ibnü İbrāhīmü’l-ḥalīl ‘aleyhimü’s-selām ve Resūlu’l-lāh (5) buyurupdur *inne’l-kerīm ibnü’l-kerīm ibnü’l-kerīm Yūsuf ibnü Ya‘kūb ibnü İshāk ibnü İbrāhīm*

Açıklama:

Peygamberin sözü olan Hadis-i Şerif’i veya uluların sözünü aktaranlara raviler denir, birden çok ravi olursa -genellikle de öyledir- raviler silsilesi diye bilinir.

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, bu raviler silsilesi TDK nüshasında tam olarak ödünç alınmış, İzniki çevirisinde kaynak metindeki Hadis-i Şerif’i rivayet eden raviler silsilesini (aktaranlar zincirini) o dönemde yaygın olan kısaltma yöntemine başvurup standartlaştırma yapmıştır. Bu raviler zinciri Sa‘lebî’nin Kıyasü’l Enbiya adlı esrinin Carullah nüshasında yer almakta, ancak Lübnan ve Mehmet Ağa Cami nüshalarında İzniki’de olduğu gibi kısa olarak verilmiştir. Çerkezi nüshasında ise hiç verilmemiştir.

Eğer Sa‘lebî’nin Kıyasü’l Enbiya adlı esrinin Carullah nüshasını esas alarak İzniki’nin çevirisinde ravilerin kısaltarak standartlaştırmasının nedenine bakıldığında, bu kadar uzun isim zincirinin gereksiz olduğu ve artık bu bilgilerin doğruluğu ispat edilmiş ve erek kitlenin ilgisini çekmediğinden dolayı olabilir. Ayrıca ravileri kısaltılması veya çıkartılması metnin ana amacına aykırı veya bütünlüğünü bozmamaktadır.

Ancak bu çalışmada tespit edildiği gibi bazı Sa‘lebî’nin Kıyasü’l Enbiya adlı esrinin farklı nüshalarına bakıldığında -Lübnan ve Mehmet Ağa Cami

nüshalarında- görünür ki ravi zinciri kaynak metinde bile kısa veya hiç verilmemiştir.

Metin boyunca görüldüğü gibi, İzniki ve Çerkezi çevirilerinde ravileri çıkartmaları veya kısaltmaları sıklıkla rastlanmaktadır. Dolayısıyla, İzniki ve Çerkezi çevirileri bu tezde esas alınan Carullah nüshasından farklı bir eserden çevrilmiş olasılığı büyüktür. Bundan ötürü, alt kısımlarda İzniki ve Çerkezi çevirilerinde ravileri çıkartarak veya kısaltarak standartlaştırma strateji sayılması konusunda şüpheyile yaklaşılacaktır.

Örnek 112

KM ، أخبرنا أبو عبد الله الثقفي، أخبرنا عمر بن أحمد بن عثمان، أخبرنا محمد بن محمد بن سليمان، أخبرنا محمد بن حميد الرازي، أخبرنا سلمه بن مفضل عن محمد بن إسحاق عن روح بن القاسم، قال: حدثني عمارة عن أبي سعيد الخدري قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مررت ليلة أسري بي إلى السماء فرأيت يوسف، فقلت: يا جبريل من هذا؟ فقال هذا يوسف، قالوا: فكيف رأيت يا رسول الله؟ قال: كالقمر ليلة بدر.

Ebu Abdullah esSekafi, Ömer bin Ahmed bin Osman, Muhammed bin Muhammed bin Süleyman, Muhammed bin Hamid erRazi, Seleme bin elFazl'dan, Muhammed bin İshak, Ruh bin elKasım'dan bize İmareh bin Cubeyr o da Ebu Harun El-Abdi'den şöyle diyerek haber verdi; Ebu Said El Hudri'den İmare bana şöyle söyleyerek anlattı; “Allah’ın Resulü (S.A.V) şöyle dedi: Leyle-i İsrâ’da gökyüzüne çıktığımda Yusuf’u gördüm. Cebrail’e bu kim dedim. (Cebrail A.S.); “Bu Yusuf’tur” dedi. Ey Allah’ın Resulü “O’nu nasıl buldun?” dediler. Dedi ki; “On dördüncü gecede ay gibi”.

EM1 (s.5) **h**abar virdi bize Ebū °Abdu'l-lāh-i şakafî ol eyitdi **h**adîş kıldı bize (2) °Ömer bin Aḥmed bin °Osmān ol eyitdi **h**adîş kıldı bize Muḥammed bin Muḥammed bin Selmān ol eyitdi (3) **h**adîş kıldı bize Muḥammed Ḥumeyd-i Rāzî ol eyitdi **h**adîş kıldı bize Selmetü'bni'l-Fazlı Muḥammed (4) bin İshākdan Rūḥ bin Kāsımdan ol eyitdi **h**adîş kıldı bize °Ummāratu bin Cüveyr ve ol (5) Hārūnı °Abdî atasıdur Ebî Sa°id Ḥudrîden kim eyitdi peygāambar °as eyitdi (6) *ol dün kim beni göge çıkardılar geçerken Yūsufi gördüm eyitdüm yā cebrā'ıl işbu kimdür pes (7) eyitdi Yūsuf-durur pes şahabeler eyitdiler yā resūla'l-lāhi nite gördün eyitdi gördüm bedir düni (8) ay gibi.*

EM2 (s.4) **ve dahı Ebū Sa°id-i Ḥuzrî raḥa** rivāyet kıılır Resūldan °alm (10) ki eydür *mi°rāc olıduğum gece gökde kardaşum Yūsufi gördüm Cebrā'ile (11) şordum ki bu kimdür Cebrā'ıl dedi ki bu Yūsufdur aşḥāb dediler ki yā Resūlu'l-lāh ol Yūsufi (12) nite gördün Resūl °alm dedi ki şol ayuḡ bedr gecesı gibi gördüm*

EM3 (s.2) **Ebî Sa°idü'l-Ḥudrî** eydür Resūla'l-lāh şalla' (11) l-lāhü °aleyhi's-sellem buyurmuşdur *göge iserā olduğum gece Yūsufi gördüm pes anı (12) Cebrā'ilden şorup bu kimdür dedüğümde Yūsufdur dedi ve Resūlu'l-lāhdan (13) su°āl kıldılar kim Yūsufi nice gördün Resūla'l-lā eyitdi kemāline ermiş māhitāba (14) mānend gördüm dedi*

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, bu raviler silsilesi TDK nüshasında tam olarak ödünç alınmış. İzniki çevirisinde kaynak metindeki Hadis-i Şerif'i rivayet eden raviler silsilesini (aktaranlar zincirini) o dönemde yaygın olan kısaltma yöntemine başvurup standartlaştırma yapmıştır. Bu raviler zinciri Sa°lebî'nin

Kıyasü'l Enbiya adlı esrinin Carullah ve Lübnan nüshasında yer almakta, ancak Mehmet Ağa Cami nüshalarında İzniki ve Çerkezi çevirilerinde olduğu gibi kısa olarak verilmiştir.

Eğer Sa'lebî'nin Kıyasü'l Enbiya adlı esrinin Carullah nüshasını esas alarak İzniki'nin çevirisinde ravilerin kısaltarak standartlaştırmasının nedenine bakıldığında, bu kadar uzun isim zincirinin gereksiz olduğu ve artık bu bilgilerin doğruluğu ispat edilmiş ve erek kitlenin ilgisini çekmediğinden dolayı olabilir. Ayrıca ravileri kısaltılması veya çıkartılması metnin ana amacına aykırı veya bütünlüğünü bozmamaktadır. Ancak bu çalışmada tespit edildiği Sa'lebî'nin Kıyasü'l Enbiya adlı esrinin Mehmet Ağa Cami nüshasını bakıldığında görünür ki ravi zinciri kaynak metinde bile kısa verilmiş, dolayısıyla çevirmen olduğu gibi aktarmıştır.

Örnek 113

KM أخبرنا أبو الحسين عبد الرحمن بن محمد بن عبد الله الطبراني بها، قال حدثنا أبو العباس محمد بن يعقوب قال حدثنا الحسن بن علي، قال حدثنا حسن بن عطية عن إسرائيل بن أبي حسين عن أبي سعيد، قال ابن عباس في قوله تعالى: (لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ) [يوسف:24] قال: مثل له يعقوب فضربه بيده على صدره، فخرجت شهوته من أنامله. وقال الحسن ومجاهد وعكرمة والضحاك: انفرج له سقف البيت فرأى يعقوب عاضاً على أصبعه، قال: فكل ولد يعقوب ولد له اثنا عشر ولداً إلا يوسف فإنه ولد له أحد عشر ولداً من أجل ما نقص من شهوته حين رأى صورة أبيه، فاستحيا منه.

Ebu Hüseyin Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah et-Taberani bize, ona da Hasan b. Atıyye, İsrail b. Ebu Hüseyin'den, o da Ebu Said'den, İbn Abbas şöyle haber verdi: Allahu Teala şöyle buyurdu: “Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı” (Yusuf Suresi 24) Burada ki delil; gözüne

temsil eilen Yakup eliyle onun göğsüne vurdu ve şehveti ayaklarından çıkıp gitti. Bu konuda **Hasen, Mücahid, İkrime ve ed-Dahak** şöyle söylediler: O esnada evin çatısı açıldı ve Yusuf Yakup'u (as) parmaklarını ısıtırken gördü. İbn Abbas şöyle söyledi: Yusuf hariç tüm Yakupoğulları'nın 12 tane çocuğu olmuştur. Yusuf'un ise babasını gördüğü anda şehvetinin gitmesinden dolayı 11 çocuğu olmuştur. İkisi ondan utandı.

- EM1 (s.30) habar virdi bize **Ebū'l-Ḥassan (s.31) (1) °Abdu'l-lāhu'r-Rahmān bin Muḥammed bin °Abdu'l-lāh ol eyitdi ḥadīs kıldı bize Ebū'l-°Abbās Muḥammed bin (2) Ya°kūb eyitdi ḥadīs kıldı bize Ḥasan bin °Alī ol eyitdi ḥadīs kıldı bize Ḥasan bin °Aṭiyye (3) İsrā'ilden Ebī Ḥusayndan Ebī Sa°iddin İbni °Abbāsdan kim tañrinuñ burhānı oldur kim Ya°kūb (4) aña gözükdi ve ol kaçd kılmışdı pes eli birle Yūsufuñ gögsin urdı Yūsufuñ şehveti (5) barmaqları ucundan çıkdı **Ḥasan ve Mücāhid ve °İkreme ve Zāhhāk** eyitdiler kim sarāyun sakfın (6) yarıldı Yūsuf gördi kim Ya°kūb barmağın ısırmış-durur rivāyetdür kim Ya°kūbun (7) her bir oğlınuñ on ikişer oğlı oldı ammā Yūsufuñ on bir oğlı oldı andan (8) ötürü kim Ya°kūb şüretin göricek utandı ve şehvet eksildi**
- EM2 (s.41) **İbni (8) °Abbās** eydür Ra'a burhān olıdı ki Ya°kūb peygāambar 'aleyhi's-selām elini Yūsufuñ gögsine urdı (9) Yūsufuñ şehveti barmaqları ucından çıkup gitdi ammā **'İkremeyile Dahhāk (10)** dediler kim ol evüñ sakfı açıldı Yūsuf nazar édüp atasını gördi ki (11) barmağın ısırup karşusunda turur Yūsuf andan utanup kendüyi (12) ol işden men' eyledi andan ötürü demişler kim Ya°kūbuñ on iki (13) oğlı varıdı her oğlınuñ on ikişer oğlı oldı ve illā Yūsufuñ on bir oğlı (14) oldı ol atasını gördüğü vaqt utanup şehveti eksildüğü

EM3 (s.24) **İbnü ‘Abbās** eydür Ya‘kūb (7) aña göziküp ve eliyile gögsine urup şehveti barmaqlarından yayılup çıkdı (8) **E’l-Ḥasan** eydür menzilüñ üsti açılup Ya‘kūbı barmağın dişler gördi.

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, bu raviler silsilesi TDK nüshasında tam olarak ödünç alınmış. İzniki çevirisinde kaynak metindeki Kuran-i Kerim tefsircilerin silsilesini o dönemde yaygın olan kısaltma yöntemine başvurup standartlaştırma yapmıştır. Bu raviler zinciri Sa‘lebî’nin Kısasü’l Enbiya adlı esrinin Carullah ve Lübnan nüshasında yer almakta, ancak Mehmet Ağa Cami nüshalarında İzniki ve Çerkezi çevirilerinde olduğu gibi kısa olarak verilmiştir.

Eğer Sa‘lebî’nin Kısasü’l Enbiya adlı esrinin Carullah nüshasını esas alarak İzniki’nin çevirisinde ravilerin kısaltarak standartlaştırmasının nedenine bakıldığında, bu kadar uzun isim zincirinin gereksiz olduğu ve artık bu bilgilerin doğruluğu ispat edilmiş ve erek kitlenin ilgisini çekmediğinden dolayı olabilir. Ayrıca ravileri kısaltılması veya çıkartılması metnin ana amacına aykırı veya bütünlüğünü bozmamaktadır. Ancak bu çalışmada tespit edildiği Sa‘lebî’nin Kısasü’l Enbiya adlı esrinin Mehmet Ağa Cami nüshasını bakıldığında görünür ki ravi zinciri kaynak metinde bile kısa verilmiş, dolayısıyla çevirmen olduğu gibi aktarmıştır.

Bu paragrafta görüldüğü gibi, metin ortasındaki 4 isimden oluşan ravilerin adını TDK nüshası tam verirken İzniki ve Çerkezi çevirilerinde sadece bir isim seçip standartlaştırma yaparak devam etmişlerdir.

Örnek 114

KM أخبرنا عبد الله بن حامد بن الوزان، أخبرنا محمد بن عبد الله الصفار، أخبرنا أحمد بن مهران عن أبي زرير العقيلي قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: إن الرؤيا على رجل طائر ما لم تعبر، فإذا عبرت وقعت، وإن الرؤيا الصالحة جزء من سنة وأربعين جزءاً من النبوة، وأحسبه قال: لا تقصها إلا على ذي رأي، وقال صلى الله عليه وسلم: الرؤيا لأول عابر.

Abdullah b. Hamid b. Muhammed El-Vezzan bize şöyle haber verdi, ona da Muhammed b. Abdullah es-Saffar, ona Ahmed b. Mihran, Zekeriya Bin Udai Bin Heşim'den, Yali Bin Ata'dan, Veli'den, Bin Adas'dan, Ebi Rezin el-Akili'den rivayetle şöyle dedi; Allah Rasulünün (sav) şöyle söylediğini işittim; “Rüya bir kuşun ayaklarına bağlı olan bir şeydir. Eğer tabir edilirse o rüya vaki olur. Rüya peygamberliğin 46 parçasından birisidir.” Ve dedi ki: “Onu akıl ve fikir sahibi olmayanlara anlatma.” Ve dedi: “Rüya yorumlayan ilk kişinin dediği olur”

EM1 (s.42) **haber virdi bize (3) °Abdu'l-lāh ibni Mes°ūd Muhammed bin Vezāndan ol eyitdi ḥadīs kıldı bize Muhammed bin °Abdu'l-lāh bin Aḥmed-i Şaffār (4) ol eyitdi ḥadīs kıldı bize Aḥmed bin Muhammed bin Mihrān ol eyitdi ḥadīs kıldı bize Zekeriyā bin °Ali ol eyitdi (5) ḥadīs kıldı bize Hüseyin Vekī° bin °Adīden Ebī Razī bin °Uḳayliden kim eyitdi işitdüm tañrı resūlından eydürdi kim düş (6) mādām kim yorulmaya bir uçar kuş ayağında bağıludur kaçan yorulsa aşğa düşer ta°bīr yirine gelür ve düş peygāambarlıguñ (7) kırk altı cüzvinden bir cüzvidür ve şanurvan kim peygāambar eyitdi düşi eyitmen illā rāyi ve °aḳıl işlerine ve daḫı eyitdi (8) düş yormak evvel yorilandur**

EM2 (s.62) **Ebū Zerīn bin °Uḳeylī eydür işitdüm Resūldan °alm (15) buyurdi ki be-dürüstī bu düş bir kuşuñ ayağında mu°allaḳdur tā aña degin ki (s.63) (1) ta°bīr olına kaçan ta°bīr olınsa dedükleri gibi vāḳi° olur ve daḫı bu düş**

peygâmbarlık (2) mertebesinin otuz altı bahşından bir bahşıdır siz anı zînhâr kime gerekse söylemeğ (3) illâ ‘âbid ü ‘âlim olana hâbar vèrüh ki görklü fikr édüp şavâblu te’vîl (4) éde

EM3 (s.34) **Ebî Rezîn** eydür Resûla’l-lâh şallâ’l-lâhü ‘aleyhi ve’s-sellem buyurupdur ta‘bîre (12) ‘arz olunmayan düşüñ delâleti ya zühûr ola ya olmaya ammâ ta‘bîr olunduğdan (13) sonra tel[‘]vîle göre elbette gelür zühûr éder rü’yâ dağı nünüvvetüh kırk altı cüz’i- (14) nden bir cüz’dür

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, bu raviler silsilesi TDK nüshasında tam olarak ödünç alınmış. İzniki ve Çerkezi çevirisinde kaynak metindeki Hadis-i Şerif’i rivayet eden raviler silsilesini (aktaranlar zincirini) o dönemde yaygın olan kısaltma yöntemine başvurup standartlaştırma yapmış, Çerkezi ise daha da kısaltmıştır. Bu raviler zinciri Sa‘lebî’nin Kıyasü’l Enbiya adlı esrinin Carullah ve Lübnan nüshasında yer almakta, ancak Mehmet Ağa Cami nüshalarında İzniki ve Çerkezi çevirilerinde olduğu gibi kısa olarak verilmiştir.

Eğer Sa‘lebî’nin Kıyasü’l Enbiya adlı esrinin Carullah nüshasını esas alınırsa İzniki ve Çerkezi çevirisinde ravilerin kısaltarak standartlaştırmasının nedenine bakıldığında, bu kadar uzun isim zincirinin gereksiz olduğu ve artık bu bilgilerin doğruluğu ispat edilmiş ve erek kitlenin ilgisini çekmediğinden dolayı olabilir. Ayrıca ravileri kısaltılması veya çıkartılması metnin ana amacına aykırı veya bütünlüğünü bozmamaktadır. Ancak bu çalışmada tespit edildiği İzniki çevirisinde Sa‘lebî’nin Kıyasü’l Enbiya adlı esrinin Mehmet Ağa Cami nüshasını bakıldığında görünür ki ravi zinciri kaynak metinde bile kısa verilmiş, dolayısıyla çevirmen olduğu gibi aktarmıştır. Çerkezi bir isim daha kısaltmıştır.

EM3 (s.2) (6) Yūsuf lafazası te[']vīlinde ihtilāf vāki‘ oldu ekşer-i **fūkahā eyitdiler** ‘İbrī ismidür (7) ve ba‘zılar eyitdiler ‘Arabīdür Esef-i Luğatda hūzndür el-esīf hūd kuldur pes bu iki (8) nesne Yūsufda mūncem‘ oldılar ol sebebden ismi Yūsuf düşdi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, bu raviler silsilesi TDK nüshasında tam olarak ödünç alınmış. İzniki çevirisinde kaynak metindeki ravi ve ulunun isimleri o dönemde yaygın olan kısaltma yöntemine başvurup standartlaştırma yapmış, Çerkezi ise bu isimlerin tamamını çıkartarak standartlaştırma yapmıştır.

3.2.6. Uyarlama:

Uyarlama: Kaynak metni, konusu, karakterleri ve olayın geçtiği yerlerle birlikte erek kültüre taşımak. Olay örgüsünü korurken karakter isimlerini, yemek adlarını, âdetleri, mekânları vb. yerlileştirmek” (Bkz. Bastin, 2009; Aktaran, Gürçağlar, 2011, ss. 43-44). Altta görünen örneklerde, İzniki çevirisinde kaynak metinde bulunan para birimi veya değerli madenleri genellikle erek kültüründe mevcut bir unsur ile uyarlamıştır.

Tüm nüshalarda uygulanan Uyarlama stratejileri:

Örnek 116

KM واختلف العلماء في عدد الدراهم التي باعوا بها يوسف، فقال ابن مسعود وابن عباس وقتادة والسدي: عشرون **درهماً**، واقتسموها بينهم **درهمين درهمين**. وقال مجاهد: اثنان وعشرون **درهماً**. وقال عكرمة: أربعون **درهماً**، وإنما باعوه بهذا القدر لأنهم كانوا فيه من الزاهدين، لم يعلموا كرامته على الله ولا منزلته عن الله.

Ulamalar kaç Dirhem olduğu konusunda ihtilaf ettiler. İbn-i Mesut, İbn-i Abbas, Katade ve Suddi dediler: Yirmi Dirhem, her birisi ikişer Dirhem olarak paylaştılar. Mücahit şöyle dedi: yirmi iki Dirhemdir. Akroma ise şöyle dedi: kırk Dirhem, çünkü zahit oldukları için bu fiyata sattılar.

- EM1 (s.24) (14) ammā °ālimler ihtilāf kılmışlardır anı kaç **akça**ya şatdılar İbni Mes°ūd ve İbni °Abbās (15) ve Qatāde ve Suddi eyitdiler yigirmi **akça**ya şatdılar ve ikişer **akça** üleşdiler Mücāhid eyitdi (s.25) (1) on iki **akça**ya şatdılar °İkreme eyitdi kırk **akça**ya şatdılar bu az bahāya anuñçun şatdılar
- EM2 (s.30) bir kaç şağışı ma°lüm kalb (s.31) (1) **akça**yıdı zīrā ol zamānda ‘ādet buyıdı kim kırk **dirhem**den aşāğa olan şemeni (2) tartmazlardı şağışıla alurlardı kaçan bir vaqıyye olsa ki ol kırk **dirhem**dür (3) ol vaqt tartarlardı
- EM3 (s.18) (15) Yūsufi şatdukları **akça** miqdārında ‘ulemā ihtilāf eylediler İbnü ‘Abbās eydür (16) yigirmi **dirheme** bey‘ édüp her birine ikişer **dirhem** hişşe düşdi Mücāhid (17) eydür yigirmi iki **dirhem** idi °İkreme eydür kırk **dirhem** idi atası katında ziyade (s.19) (1) maqbül u mergüb idügin bilmedüklerinden bu deñlü qalil bahāya iştirā eylediler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, kaynak metindeki altı çizili “dirhem” ifadesi TDK nüshasının çevirmeni tümünü erek metinde “akça” olarak uyarlama yapmış, İzniki ve Çerkezi ise ilkinin “akça” olarak uyarlamış kalanını “dirhem” olarak ödünç almış. Bunun nedeni ise, kaynak metne özgü bir para birimi veya ölçüyü erek kültürde onun yerine geçerli olan, erek kitlesi tarafından bilinen ve anı etkiyi uyandıran bir para birimiyle uyarlama yapmıştır.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Eserler	Bastin'ın Yöntemleri	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
TDK (EM1)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir
İzniki (EM2)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir
Çerkezi (EM3)	Uyarlama	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 117

KM قال ابن عباس: فجرى الشيطان فيما بينهما، فضرب بإحدى يديه إلى جنب يوسف وباليد الأخرى إلى جنب المرأة حتى جمع بينهما، قال ابن عباس: فبلغ من هم يوسف إلى أن حلَّ الهيمان وجلس منها مجلس الرجل الخائن.

İbn Abbas şöyle dedi: Şeytan o ikisi arasına girdi ve bir eliyle Yusuf'un yanına diğer eliyle de **kadın**ın yanını tutarak birbirlerine yaklaştırmaya kadar itti. Ve bu meyil Yusuf kendi elbisesini çözülmesine kadar ulaştı. Ve onun yanına hain erkek durumunda oturdu.

Cabir Dahat'tan o da İbn Abbas'tan şöyle rivayet etti: **Kadın** diledi ki Yusuf onu yatağa götürsün. Yusuf ise, onun karısı olmasını temenni etmişti.

EM1 (s.30) (10) İbnü ʿAbbās eyitdi şeytān yörüyü geldi bir eliyle Yūsuf beline yapışdı ve bir elile ʿavrata yapışdı (11) hattā kim ikisin bir araya getürdi İbni ʿAbbās eyitdi Yūsufuñ hemmi şol hadde irdi kim donın (12) şeşdi ve güyegi oturası yire oturdı

Cābir rivāyet kıldı Žaḥḥākden İbnü ʿAbbāsdan kim ʿavrat kaşdı (13) iñen

kıldı kim Yūsufi döşeğe geçüre ve Yūsuf kaçdı oldu kim ol helâli ola

EM2 (s.41) İbni ‘Abbās eydür şeytân ol ikisinün arasına (2) hâzır oldu bir elini Yūsuf arkasına kodı ve bir elini **Zelîhâ** arkasına kodı (3) ikisin bir yere cem‘ eyledi Y196a **Zelîhâ** aña kaçd eyledi nitekim Hâk ta‘âlâ (4) buyurdi ve Yūsuf dağı aña kaçd êtdiyidi eger Hâk ta‘âlâdan (5) delîl ü *burhân êrişüp anı men‘ êtmese Zelîhâ kaçd êtdi*

EM3 (s.23) İbnü ‘Abbās eydür şeytân dağı aralarına (s.24) (1) girüp bir elile Yūsuf tarafına urup ve bir elini dağı **hâtûn** semtine şalup (2) biri birine yaklaşdurdı İbnü ‘Abbās eydür Yūsuf dağı tonın çözüp aña varmağ (3) kaçd eyledi

Câbir ibnü ‘Abbâsdan dağı rivâyet eder kim *himmet bihi ve hümme bihâ* te’vîli (4) budur kim **hâtûn** Yūsufdan mücâma‘a ‘arzin eyledi Yūsuf dağı anı helâllığa temennâ (5) kıldı

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, kaynak metindeki altı çizili “**kadın**” ifadesi TDK nüshasının çevirmeni ve Çerkezi’nin çevirisinde olduğu gibi verilmiştir. Ancak İzniki, kaynak metin “kadın” diye geçerken ifadeyi erek metinde “Zelîhâ” olarak uyarlamıştır.

Kaynak metnin genelinde adı “Râil” olarak geçer veya “Kadın” olarak yer alırken İzniki erek metinde daima uyarlama yaparak “Zeliha” olarak vermiştir. Bunun nedeni ise, kaynak metnin yazımından bir müddet sonra Arap, Fars ve Türk edebiyatında bu kadının adı “Zeliha” olarak anılmaya başlayacaktır. İzniki de bu eseri çevirirken kaynak metnin dilsel ve kültürel unsurları erek kültürde mevcut unsurlarla sıkça uyarladığı görünmektedir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Eserler	Bastın'ın Yöntemleri	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
TDK (EM1)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir
İzniki (EM2)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir
Çerkezi (EM3)	Uyarlama	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 118

KM قالوا: فلما رأى يوسف البرهان قام مبادراً إلى باب البيت هارباً مما أردته فاتبعته المرأة، فذلك قوله تعالى: (وَاسْتَبَقَا الْبَابَ) [يوسف:25] يعني تبادر يوسف وراعى إلى الباب، أما يوسف ففراراً من ركوب الفاحشة، وأما المرأة فطلبا ليوسف ليقضي حاجتها التي راودته عنها، فأدركته فتعلقت بقميصه من خلفه، فجذبته إليه مانعة له من الخروج فقذت: أي خرقت وشقت قميصه من دبر: أي من خلفه، لان يوسف كان الهارب والمرأة هي الطالبة.

Şöyle söylediler: Yusuf delili gördüğü an birdenbire **kadın**ın istediği şeyden kaçarak kapıya doğru hareket etti. Allahu Teala şöyle buyurdu: “İkisi de kapıya koştular.” (Yusuf Suresi 25) Yani Yusuf ve **Rail** kapıya doğru koştular ama Yusuf bu fuhşiyatın içine düşmekten kaçarak koştı, kadın ise Yusuf ile ihtiyacını gidermek isteğiyle koştı. Koşarken ona yetiştirdi ve arkasından gömleğinden tuttu. Onun çıkmasını engellemek için arkasından gömleğini çekerek yırttı. Çünkü Yusuf kaçan ve **kadın** da tâlip olardı.

EM1 (s.33) kaçan (11) Yūsuf bu bürhānı gördü ve aňladı pes duru geldi ol işden korkup ev kapısından yaňa kaçdı (12) **avrat** dađı ardınca yügürdi ammā

Yūsuf yavuz iş işlemekden kaçandı pes **‘avrat** dağı (13) Yūsufi dutup gendü hācetin almağ için kovandı pes **‘avrat** yitdi daşra çıkmasun (14) diyü Yūsufa yapışdı ve gendüye çekdi pes gönlegin ardından yırtı

EM2 (s.45) bu nesne Yūsufa delil ve burhān (6) oldı ki ol işden kendüyi men‘ edüp fi’l-hāl kapudan yaña kaçdı (7) **Zelīhā** ardınca segirdi nitekim Hāka ta‘ālā buyurdi **ve’stebəkā’l-bābe** [YŪSUF-25] (8) ya’nī ikisi bile birbirinden öñürdüşüp kapuya segirdiler ammā (9) Yūsuf segirdügi andan ötürüydı ki **Zelīhā**dan öñdin kapuya ol (10) erişe çıka kaç kendüyi ol fāhişeden kırtara ammā **Zelīhā** segirdügi (11) olıdı kim Yūsufdan öñdin kapuya erişüp kapuyı kilidleye Yūsufi (12) çıkmağa komaya tā ki ol hācetini yerine getüre pes ardından yētüp Yūsufuñ (13) etegin çekdi Yūsufuñ gönlegi etegin ardından (14) yırtı

EM3 (s.25) ve turup kapuya toğru segirdüp (16) hātūn dağı ‘ağabına düşüp nitekim buyurur kavlıhü ta‘ālā **ve estabkā’l-bābu** [YŪSUF-25] ya’nī (17) Yūsuf ve **Rā‘il ya’nī Züleyhā** kapu semtine seğışdiler Yūsuf günāh havfindan (s.26) (1) ve Züleyhā mağabbet ve şehvet belāsından pes **hātūn** Yūsufi yētüşüp ve ardından gömlegine (2) yapışup içerü çekdükte kāmış ardından yırtılup şak olıup

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi, kaynak metindeki altı çizili “**kadın**” ifadesi ve “**Rail**” adını TDK nüshasının çevirmeni çevirisinde olduğu gibi “**‘avrat**” olarak vermiştir.

Ancak İzniki, kaynak metin “kadın” diye geçen ifadeyi erek metinde “Zelīhā” olarak uyarlamıştır.

Çerkezi'nin çevirisinde ise, nadir olmakla beraber “Zelīhā” ismini “**Rail**” yerine uyarlamış, ancak “**kadın**” ifadesine gelince “**ḥātūn**” olarak bırakmıştır. Bunun nedeni Çerkezi “**Rail**” isminin erek metinde bilinmeyeceğini ve erek kültürde farklı bir isimle bilindiğini hatırlatmak istemiştir.

Kıyasül Enbiya adlı eserin yazıldığı dönemlerde bu kadının adı “**Rail**” olarak bilinmekteydi. Ancak bir müddet sonra Arap, Fars ve Türk edebiyatında bu kadının adı “Zeliha” olarak anılmaya başlamıştır. Bu eserlerin çevirmenleri Türkçeye çevirdikleri dönem “Zeliha” olarak biliniyordu.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Eserler	Bastın'ın Yöntemleri	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
TDK (EM1)	Uyarlama	Yerileştirme	Yeterli
İzniki (EM2)	Uyarlama	Yerileştirme	Kabul edilir
Çerkezi (EM3)	Uyarlama	Yerileştirme	Kabul edilir

Örnek 119

KM وقال وهب بن منبه: قدمت السيارة إلى مصر فدخلوا بيوسف إلى السوق يعرضونه للبيع، فترافع الناس في ثمنه وتزايدوا حتى بلغ ثمنه وزنه مسكاً وورقاً وحريراً

Veheb bin Münebbih şöyle dedi; kervan Mısır'a geldi ve Yusuf'u satmak için çarşıya çıkardılar. İnsanlar onu satın almak için fiyatı sürekli olarak artırarak Misk, **Varak** ve İpek fiyatını aştı.

- EM1 (s.27) Veheb bin Münebbih eyitdi kâruvân Yūsufi Mışra iletdiler bāzāra (6) givürüp satuya ʿarz eylendi pes ādemiler anuñ bahāsın arturuşdılar hattā kim bahāsın gendü ağrı (7) müşge ve **gümüşe altuna** ve ħarīre çıķdı
- EM2 (s.34) ammā Veheb eydür çün kâfile Mışra girdiler alup Yūsufi (15) Mālik bin Duđar bāzāra iletdi şatmağıçün ʿarz eyledi üç gün mezād kıldılar (s.35) (1) ħalāyık gelüp arturuşdılar tā aña değin ki bir ağırınca misk (2) ve bir dağı ağırınca **gümüş** ve bir dağı ağırınca **altun** ve bir dağı ağırınca ħarīr vėrdiler
- EM3 (s.21) Veheb eydür Yūsuf bey'e ʿarz (6) olınuğda ba'de'l-mezād Kııfır anı ağırınca müşk ve **altun** ve ħarīre iştirā kılup (7) ve menziline getürüp

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “Varak” ifadesi **tüm çevirmenler** erek metinde “gümüşe altuna” olarak uyarlama yapmıştır. Kaynak kültürde altın ve gümüş gibi madenlere verilen kaynak dile özgü bu terimi erek metne onun yerine geçerli olan ve erek kitlesi tarafından değerli olan bir maden ile uyarlama yapmıştır. Bu yönüme başvurma'nın nedeni ise, bu ifadenin karşılığı tam anlamıyla erek kültürde bulunmadığından dolayı erek metinde ona benzer ifadeyle karşılanmış, bu şekilde erek kitlenin anlamasını kolaylaştırmış ve yabancılığı hissettirmemiştir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Eserler	Bastın'ın	Venuti'nin	Toury'nin
	Yöntemleri	Yaklaşımı	Yaklaşımı
TDK (EM1)	Uyarlama	Yerlileştirme	Yeterli

İzniki (EM2)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir
Çerkezi (EM3)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir

Örnek 120

KM وأختلف المفسرون في هذه البضاعة ماهي؟ فقال ابن عباس كانت دراهم رديئة زيوفاً لا تنفق إلا بوضيعة. وقال ابن أبي مليكة رضي الله عنه كانت خلفه الغزائر والحبال رثة المتاع. وقال عب الله بن حارث والحسن: كانت أمتعة الأعراب الصوف والسمن والاقط.

Müfessirler bu bedelin ne olduğu konusunda ihtilafa düştü. İbn Abbas, sadece harç olarak harcanabilen geçersiz **dirhem**ler olduğunu söyledi. İbn Ebi Mülkiyye ise içerisinde eski elbiseler ve ipli eşyalardan olduğu bir çürük çuval olduğunu söyledi. Abdullah b. Haris ve Hasan ise içerisinde Araplarda bulunan yağ, yün ve **kurut** vs. bir çanta olduğunu söyledi.

EM1 (s.66) müfessirler ihtilâf kılmışlardır kim ol götürdükleri metâ^c neyidi İbnü ^cAbbâs eyitdi ol (11) geçmez **akça**ydı İbnü Ebî Meliyye eyitdi ğarârlar eskisiyidi ve ipler ve eski kumâşıdı ^cAbdu'l-lâh bin Hâriş (12) ve Hasan eyitdi ^cArab metâ^cıydı yün ve yağ ve **peynir**idi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**dirhem**” ifadesi TDK nüshasının çevirmeni erek metinde “**akça**” olarak uyarlama yapmıştır. Kaynak metne özgü bir para birimini erek metne onun yerine geçerli olan ve erek kitlesi tarafından bilinen bir para birimiyle uyarlama yapmıştır.

Bir de, kaynak metindeki altı çizili “**kurut**” ifadesi TDK nüshasının çevirmeni erek metinde “**peynir**” olarak uyarlama yapmıştır. Kaynak metne bulunan bir süttten

yapımlı bir yiyeceği erek metne onun yerine o kültürde bilinen veya yakın zan ettiği bir yemek ile uyarlama yapmıştır.

Bu yönteme başvurmanın nedeni ise bu ifade erek kültürde bulunmadığından dolayı erek metinde ona benzer kelimeyle karşılamak, bir de erek kitlenin anlaşmasını kolaylaştırma ve yabancılığı hissettirmemek için yapmıştır. Bu yöntem yerlileştirme stratejisidir. Paragraf olarak erek kitle için Kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'in Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilebilir

Örnek 121

KM قال ابن عباس: لما دخلوا مصر تلقى قطفير السيارة وابتاع يوسف من مالك بن دعر بعشرين ديناراً وزوج نعال وثوبين أبيضين.

İbn Abbas şöyle dedi; Mısır'a girdikleri zaman Kıtîr kervanı karşıladı ve Malik b. Dear'dan Yusuf'u 20 **dinar** ve iki beyaz **elbise** karşılığında satın aldı.

EM1 (s.27) (3) İbnü 'Abbās eyitdi kaçan Mışra girdiler Kıtîr (4) kâruvâna karşı vardı Yūsufi Mālik bin Duğardan yigirmi **altuna** ve bir çift edüğe ve iki (5) aq tona şatun aldı.

EM2 (s.34) İbni (12) 'Abbās eydür çün Mışra girdiler Kıtîr ol kâfileye şataşugeldi (13) Mālikden Yūsufi şatun aldı yigirmi **dināra** ve bir çift na'line (14) ve iki aq harîr tona

EM3 (s.21) İbnü ‘Abbās (4) eydür kâfile Mışra duḥūl eyledükde Ẓıṭfır Mālīk ibnü Da‘rūn Yūsufi yigirmi **altun** (5) ve iki beyāz şevb (bez) ve bir çift çarıka iştirā eyledi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**dinar**” ifadesi TDK nüshasının çevirmeni ve Çerkezi çevirmeni erek metinde “**altun**” olarak uyarlama yapmıştır. Kaynak metne özgü bir para birimini erek metne onun yerine geçerli olan ve erek kitlesi tarafından bilinen değerli bir madenle uyarlama yapmıştır. İzniki ise olduğu gibi “**dinar**” olarak ödünç almıştır.

Bu yönetime başvurmanın nedeni ise bu ifade erek kültürde bulunmadığından dolayı erek metinde ona benzer kelimeyle karşılamak, bir de erek kitlenin anlaşmasını kolaylaştırma ve yabancılığı hissettirmemek için yapmıştır.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Eserler	Bastın’ın Yöntemleri	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
TDK (EM1)	Uyarlama	Yerlileştirme	Yeterli
İzniki (EM2)	Uyarlama	Yerlileştirme	Yeterli
Çerkezi (EM3)	Uyarlama	Yerlileştirme	Yeterli

Örnek 122

KM قال ابن عباس: كانت بضاعتهم النعال والأدم. وقال قتادة: كانت ورقا في رحالهم لعهم يعرفونها إذا انقلبوا على أهلهم يرجعون.

İbn Abbas dedi ki; onların getirdikleri eşyaları, nal ve deriydi. Katade ise onların yüklerinde **kâğıt** (para)olduğunu söyledi.

EM1 (s.53) (11) bular bilmedin ola kim bir kez dağı girü geleler

EM2 (s.85) ‘Abbās eydür vèrdükleri (4) bahā na‘lıdı dağı sahtiyānıdı atāde eydür **gümişidi**

EM3 (s.45) İbnü ‘Abbās eydür getürdükleri şey gön ve sahtiyān (s.46) (1) idi atāde eydür **akça** idi Yūsuf dağı gèrü şeylerin anuñ çün redd kıldı kim yine (2) dönüp geleler

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metindeki altı çizili “**kâğıt**” ifadesini İzniki çevirisinde “**gümiş**” olarak verirken Çerkezi çevirmeni erek metinde “**akça**” olarak uyarlama yapmıştır. TDK nüshası bu paragrafta neredeyse tamamını çıkartmış, dolayısıyla bilinmemektedir.

İzniki ve Çerkezi çevirilerinde, kaynak metne özgü bir para birimi veya madenin ismini erek metne onun yerine geçerli olan ve erek kitlesi tarafından bilinen değerli bir para birimi veya madenle uyarlama yapmıştır. Bu yönleme başvurmanın nedeni, bir de erek kitlenin anlaşmasını kolaylaştırma ve yabancılığı hissettirmemek için yapmıştır.

Sözcük, Cümle ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Eserler	Bastin’ın	Venuti’nin	Toury’nin
	Yöntemleri	Yaklaşımı	Yaklaşımı
TDK (EM1)	Uyarlama	Yerlileştirme	Yeterli

İzniki (EM2)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir
Çerkezi (EM3)	Uyarlama	Yerlileştirme	Kabul edilir

3.2.7. Değişirme:

Değişirme edebiyat çevirilerinde çevirmenlerin başvurdukları stratejilerden biridir. Kaynak metni erek okur için daha anlaşılabilir ve okunabilir kılmak amacıyla çevirmen erek metinde birtakım değişikliklere gidebilir. Bazen de kaynak metinde bulunan bir bilgiyi erek metine aktarırken farklı nedenlerden dolayı tamamen farklı bir bilgiyle değiştirmeye gidebilmektedir. Bu bağlamda, Kısas'ı'l Enbiya adlı eserin çevirmeni de kaynak metnin içerdiği anlamı aktarabilmek için erek metinde kimi zaman müdahale edip değişirme stratejisi izleyebilir. Alt bölümde çevirmenlerin uyguladığı değişirme stratejileri örnekler verilecektir.

Tüm nüshalarda uygulanan Değişirme stratejileri:

Örnek 123

KM أخبرنا أبو عبد الله الدينوري، أخبرنا أبو العباس أحمد بن محمد بن يوسف الصرصري، أخبرنا أبو جعفر محمد جرير الطبري، أخبرنا عمران القزاز، أخبرنا عبد الوارث، أخبرنا يونس عن الحسن قال: ألقى يوسف في الجب وهو بان سبع عشرة سنة، وكان في العبودية والملك ثمانين سنة، وعاش بعد ذلك ثمانية وعشرين سنة، ومات ابن مائة وعشرين سنة.

Abu Abdullah el-Dinveri'den, Ebu el-Abbas Ahmet bin Muhammed bin Yusuf el-Sarsari'den, Ebu Cafer Muhammed Bin Ceriyir Ettabari'den, Ümran el-Gazzaz'dan, Abdül vâris 'ten, Yunus'tan, el-Hasan'dan nakil edilerek şöyle dedi: Yusuf kuyuya atıldığında on yedi yaşındaydı, kölelik, krallık ve hapiste seksen yıl kaldı, sonra **yirmi sekiz** sene yaşadı, yüz yirmi yaşında vefat etti.

- EM1 (s.19) haber virdi bize Ebū °Abdu'l-lāhi (14) Dīneverı ol eyitdi Ebū'l-°Abbās Aḥmed bin Muḥammed bin Yūsuf (15) ol eyitdi ḥadīs [kıldı] bize Ebū Ca°fer Muḥammed bin carīr et-Ṭaberī ol eyitdi ḥadīs kıldı bize (s.20) (1) °İmrāni Ḳazzāz ol eyitdi ḥadīs kıldı bize °Abdu'l-Vāriş ol eyitdi ḥadīs kıldı bize (2) Yūnus Ḥasandan kim eyitdi Yūsuf ḳuyuya bırağılduḳda on yidi yaşındaydı ve ḳulluḳda (3) ve zindānda ve pāzişāhlıḳda seksen yıl oldı andan şoñra **yigirmi sekiz** yıl diri oldı (4) ve öldükde yüz yigirmi yaşındaydı
- EM2 (s.24) (15) ammā bir rivāyet-i müselsel daḫı gelüpdür Ebū 'Abdu'l-lāh Dīnūrīden ki Yūsuf (16) ḳardaşları ḳuyuya bıraḳduḳları vaḳt on yedi yaşındaydı andan şoñra (17) ḳul olduḳı ve zindānda yatduḳı ve pādişāh olduḳı tamām seksen yaşına erdi atasıyla bulışdı (s.25) (1) andan şoñra **yigirmi üç** yıl diri oldı vefātı yüz yigirmi yılda tamām oldı
- EM3 (s.14) El-Hüseyn (9) eydür ḳuyuya şalduḳlarında on yedi yaşında idi ve ḳulluḳda ve zindānda (10) ve şāhlıḳda seksen yıl °ömr geçürdi ba°deḫ **yigirmi üç** yıl daḫı yaşayup (11) ki kāmil yüz yigirmi yıl °ömr sürmiş olur

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metin ve TDK nüshasındaki altı çizili “**yirmi sekiz**” (28) sayıyı İzniki bu sayıyı çevirisinde “**yigirmi üç**” (23) olarak değiştirmiştir. Bu yapılan değişiklik Çerkezi eserinde de geçerlidir.

Bunun nedeni ise, bu tezde esas alınan Carullah nüshası, Mehmet Ağa Cami veya Lübnan nüshasında bile bu sayı 28 olarak geçmektedir. Dolayısıyla İzniki ve Çerkezi yukarıda adı geçen nüshalardan farklı bir nüshayı esas alarak çeviriyi yaptıkları düşünülmektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragraf düzeyinde bu bölüm erek metin için kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Değiştirme	Yerlileştirme	Kabul edilir

Örnek 124

KM واختلف العلماء في عدد الدراهم التي باعوا بها يوسف، فقال ابن مسعود وابن عباس وقتادة والسدي: **عشرون درهماً**، واقتسموها بينهم درهمين درهمين. وقال مجاهد: **اثنان وعشرون درهماً**.

Ulamalar kaç Dirhem olduğu konusunda ihtilaf ettiler. İbn-i Mesut, İbn-i Abbas, Katade ve Suddi dediler: **Yirmi** Dirhem, her birisi ikişer Dirhem olarak paylaştılar. Mücahit şöyle dedi: **yirmi iki** Dirhemdir.

EM1 (s.24) (14) ammā ‘ālimler ihtilāf kılmışlardır anı kaç aqçaya şatdılar İbni Mes‘ūd ve İbni ‘Abbās (15) ve Qatāde ve Suddi eyitdiler **yigirmi** aqçaya şatdılar ve ikişer aqça üleşdiler Mücāhid eyitdi (s.25) (1) **on iki** aqçaya şatdılar

EM2 (s.31) ammā ‘ulemā ol derāhim şağışında ihtilāf kıldılar (4) İbni Mes‘ūd ve İbni ‘Abbās ve Qatāde Süddiyile dediler kim **yigirmi** dirhemidi on (5) kardaş ikişer dirhem üleşdiler Mücāhid eydür **on iki** dirhemidi

EM3 (s.18) (15) Yūsufi şatdukları aqça miqdārında ‘ulemā ihtilāf eylediler İbnü ‘Abbās eydür (16) **yigirmi dirheme** bey‘ édüp her birine ikişer dirhem hişşe düşdi Mücāhid (17) eydür **yigirmi iki** dirhem idi

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metin ve Çerkezi nüshasındaki altı çizili “**yirmi iki**” (22) sayıyı İzniki bu sayıyı çevirisinde “**on iki**” (12) olarak değiştirmiştir. Bu yapılan değişiklik TDK nüshası için de geçerlidir.

Bunun nedeni ise, bu tezde esas alınan Carullah nüshası, Mehmet Ağa Cami veya Lübnan nüshasında bile bu sayı 22 olarak geçmektedir. Dolayısıyla İzniki ve TDK nüshası yukarıda adı geçen nüshalardan farklı bir nüshayı esas alarak çeviriyi yaptıkları düşünülmektedir.

Bu yöntem Venuti'nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragraf düzeyinde bu bölüm erek metin için kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin'ın Yöntemi	Venuti'nin Yaklaşımı	Toury'nin Yaklaşımı
Değiştirme	Yerlileştirme	Kabul edilir

Örnek 125

KM وقال وهب: اعتدت لهم أترجاً وبطيخاً وموزاً وورداً، وأنت كل واحدة منهن سكيناً، وقالت ليوسف: اخرج عليهن.

Veheb dedi ki, onlara turunçgiller, **karpuz**, muz ve gül koydu. Onlardan her biri geldiler ve bıçağı aldılar. Kadın Yusuf'a onlara görün dedi.

EM1 (s.36) Mücâhid eyitdi şunuñ gibi ta'âm yaraqladı kim (7) bıçağıla kesilür
Veheb eyitdi turunç **kavun** ve mevuz getürdi ve her birisinüñ eline bir

bıçağ virdi ve Yūsufa (8) eyitdi bularuñ üzere çıķıgıl

EM2 (s.50) Veheb eydür (5) dağı anlaruñ içün turınc ve **ķavun** ve mevīz yarağladı ve birer bıçağ dağı hāzır ķıldı ki (6) anı keseler çün bular gelüp yerlü yerine ķarār edüp oturdılar Zelīhā içerü girüp (7) Yūsufı dağı yegirek ķıymetlü onlarla bezedi dağı emr eyledi ki anlaruñ üzerine ıķa

EM3 (s.28) İbnü ‘Abbās ķavlı (2) budur Sā‘id eydür ya‘nī a‘ām hāzırlamıdı Mücāhid hemzesin muħaffef müttekā oķumıđdur (3) ya‘nī her a‘ām ki bıçağıla ķat‘ olunur Veheb eydür anlar içün etrunc ve **ķarpüz** (4) ve mūz ve kelāb-ı müheyā etmiđidi pes her birinüñ eline birer bıçağ verüp ve Yūsufa (5) gel ıķ deýü emr eyleyüp

Açıklama:

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere, kaynak metin ve Çerkezi nüshasındaki altı çizili “**ķarpuz**” olan meyve ismini İzniki çevirisinde “**ķavun**” olarak değişirmiştir. Bu yapılan değişiklik TDK nüshası için de geçerlidir.

Bu yöntem Venuti’nin yaklaşımına göre yerlileştirme sayılır. Paragraf düzeyinde bu bölüm erek metin için kabul edilebilir bir çeviridir.

Sözcük ve Paragraf Düzeyinde Sınıflandırma

Bastin’ın Yöntemi	Venuti’nin Yaklaşımı	Toury’nin Yaklaşımı
Değiştirme	Yerlileştirme	Kabul edilir

3.3. KİŞAŞÜ'L- ENBİYÂ ADLI ESERİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde EAT döneminde Kıyasü'l Enbiyâ adlı eserin içinde bulunan Yusuf kıssasının Türkçeye yapılan çevirilerinin süreç normlarını saptamak için yukarıda çeşitli örneklere yer verilmiştir. Bu alt başlıkta ise, başta her eserde kaynak metinde bulunan kültürel ve dilsel unsurları erek metne aktarırken izledikleri tüm strateji ve kararların sayısını statik ve grafik destekli bir biçimde sunulacaktır. Ardından bu eserlerin kendi aralarındaki farklılıklar üzerinde durulacaktır.

Düzyazıda izlenen stratejilerin değerlendirmesi:

Yusuf kıssasında karşılaştırmaları analiz edilen **198** paragrafta **TDK nüshası**, kaynak metinde dilsel ve kültürel unsurları erek metine aktarırken izlediği stratejiler:

1- Ödünç Alma

TDK nüshasının çevirmeni toplam **120** kez ödünç alma yöntemine başvurmuştur. Bunlar kaynak metinde bulunan Kuran-i Kerim'den 103 ayet, 1 Hadis-i Şerif-i, 2 başlık, 6 dua, 3 atasözü, 2 şiir ve 3 kültürel ve dilsel terimi ödünç almıştır.

Görüldüğü gibi bu eklemelerin çoğu Kuran-i Kerim'deki ayetlerden ibarettir. Kuran-i Kerim ayetleri içerikli paragrafları çevirirken gerektiğinde metnin doğruluğunu ispat etmek için çeviri metinde alıntıyı gösterebilmektedirler. Süreç öncesi normlarda belirtildiği gibi bu tür dini eserlerin kaynağı çoğunlukla Kuran-i Kerim olduğundan dolayı o bölümleri direkt (iktibas) ödünç alması kabul edilebilir bir biçimde karşılanmaktadır. Çevirmen genellikle ayetleri verdikten sonra veya önce çevirisini vermiştir.

Bu yöntem yabancı unsuru erek kitleye yabancı olduğunu hissettirdiğinden dolayı yabancılaştırma stratejisi sayılmaktadır.

2- Ekleme

Toplam **174** kez bu yönteme başvurmuştur. Bu yönteme başvurmanın nedeni ise metinde akıcılığı, metnin anlaşılmasını sağlamak ve metni açıklamak için yapılmıştır. Bu eklemeler Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin Carullah nüshası baz alınarak saptanmıştır, ancak bu eklemelerin 5 adedi Lübnan nüshasına göre ekleme sayılmamaktadır. Zira bu ekleme olarak sayılan bu bölümler Lübnan nüshasına yer almaktadır. Bu yöntem yerleştirme kapsamına girmektedir.

3- Çıkarma

Toplam **153** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 7 ayeti, 2 şiir, 1 atasözü, 1 Hadis-i Şerif-i, 21 isim, 42 cümle ve 7 söylemi çıkarmıştır. Bu çıkarmaların nedeni ise, erek kitle için gereksiz olduklarını düşünmesinden, aynı etkiyi yaratmayacağından, bu bilginin doğru olmadığını düşündüğünden, karşılığı bulunmamasından veya erek okurun anlamayacağını düşündüğünden dolayı olabilir. Bu yöntem yerleştirme kapsamına girmektedir.

4- İkame

Toplam **51** kez bu yönteme başvurmuştur. Bu yönteme başvurmasının nedeni ise, kaynak metinde karşılaştığı dilsel ve kültürel unsurların erek metinde benzer etkiyi üstleneceğini ve yerleştirmeyi amaçladığından dolayı yapmış olabilmektedir.

5- Standartlaştırma

Toplam **6** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 6 kez ravilerin isimlerini kısaltmış veya tamamen çıkartmış olabilir. Bunun sebebi ise bu eserlerin müellifleri veya tercümanların verdikleri hadislerin doğruluğu konusunda bir güven ortamı olduğundan dolayı olabilir veya bu kadar uzun ravi (isimler) zincirinin erek kite için önemli olmadığını düşünmüş olabilir. Bu yöntem metnin bütünlülüne zarar vermemektedir. Bu yöntem yerleştirme kapsamına girmektedir.

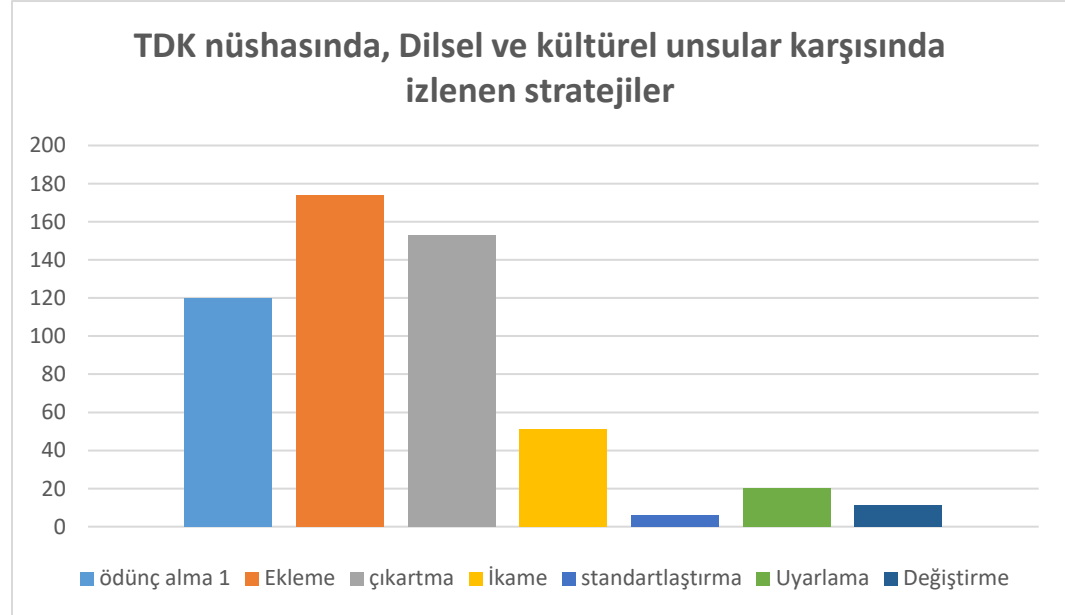
6- Uyarlama

Toplam **20** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 17 kez para birimi veya değerli maden isimlerini, 2 yiyecek adını ikame etmiştir. Bunun nedeni ise erek kitlenin anlayacağı bir kavram ile uyarlamak için bu yerleştirme yöntemine başvurmuş olabilir.

7- Değişirme

Toplam **11** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 3 rakamı farklı rakamlarla, 2 bilgiyi, 4 ismi, 1 yer adını ve 1 zaman dilimini başka bilgilerle değiştirmiştir. Bunun nedeni ise bu bilgilerin doğru olmadığı veya başka bir yerde güncel bir bilgiyi eklemek amacıyla olabilir, bir de çevirmen hatası olabilir veya başka bir kaynak metinde bu bilgiler aktarılmış olabilir.

Şekil 2: TDK nüshasının izlediği stratejilerin karşılaştırılması:

Yusuf kıssasında karşılaştırmaları analiz edilen **198** paragrafta **İzniki çevirisinde**, kaynak metinde dilsel ve kültürel unsuları erek metine aktarırken izlediği stratejiler:

1- *Ödünç Alma*

Toplam **109** sefer bu yönteme başvurmuştur. 103 ayeti, 1 başlık, 2 dua, 3 atasözü ve 4 terimi ödünç almıştır. Bu yöntem yabancı unsuru erek kitleye yabancı olduğunu hissettirdiğinden dolayı yabancılaştırma stratejisi sayılmaktadır.

2- *Ekleme*

Toplam **723** kez bu yönteme başvurmuştur. Bütün bu eklemeler yerlileştirme ve akıcılığı sağlamak için yapılmıştır. Bu eklemeler Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin Carullah nüshası baz alınarak saptanmış, ancak bu eklemelerin **8 adedi Lübnan** nüshasına göre ekleme sayılmamaktadır. Zira bu ekleme olarak sayılan bu bölümler Lübnan nüshasına yer almaktadır. Bunun yanında farklı eserlerden de bölümler eklemiştir. Bu kadar eklemenin sebebi ise İzniki bilindiği gibi birden çok eseri bulunmakta, bu eserlerden farklı bilgileri de eklemiştir. Bazı eklemeleri sadece coşku ve heyecan yaratmak için yapmış olabilir. Bu yöntem yerlileştirme kapsamına girmektedir.

Kaynak metinde Yusuf kıssası 53 sayfadan oluşurken İzniki ise bu kıssayı 133 sayfaya ulaştırmıştır. Bu kadar hacimli olması sebeplerinden biri de a sayıda çıkarma yapmak ve aşırı ekleme yöntemine başvurmasından dolayıdır.

3- *Çıkarma*

Toplam **121** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 9 ayeti, 2 şiir, 2 atasözü, 2 isim ve 4 Arapça gramerinde özel cümleyi çıkarmıştır. Bu çıkarmaların nedeni ise, erek kitle için gereksiz olduklarını düşünmesinden, aynı etkiyi yaratmayacağından, bu bilginin doğru olmadığını düşündüğünden veya karşılığı bulunmamasından dolayı olabilir. Bu yöntem yerlileştirme kapsamına girmektedir.

4- İkame

Toplam **84** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 2 bap ve 1 şiir vardır. Bu yönteme başvurusunun nedeni ise, kaynak metinde karşılaştığı dilsel ve kültürel unsurların erek metinde benzer etkiyi üstleneceğini ve yerleştirmeyi amaçladığından dolayı yapmış olabilmektedir.

5- Standartlaştırma

Toplam **43** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 42 kez ravilerin isimlerini kısaltmış veya tamamen çıkartmış olabilir. Bunun sebebi ise bu eserlerin müellifleri veya tercümanların verdikleri hadislerin doğruluğu konusunda bir güven ortamı olduğundan dolayı olabilir. Bu kısaltmaların Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin Carullah nüshasına nazaran standartlaştırma sayılır. Ancak bu eklemelerin 14 adedi Lübnan nüshasına göre olduğu gibi verilmiş ve kısaltılmamıştır.

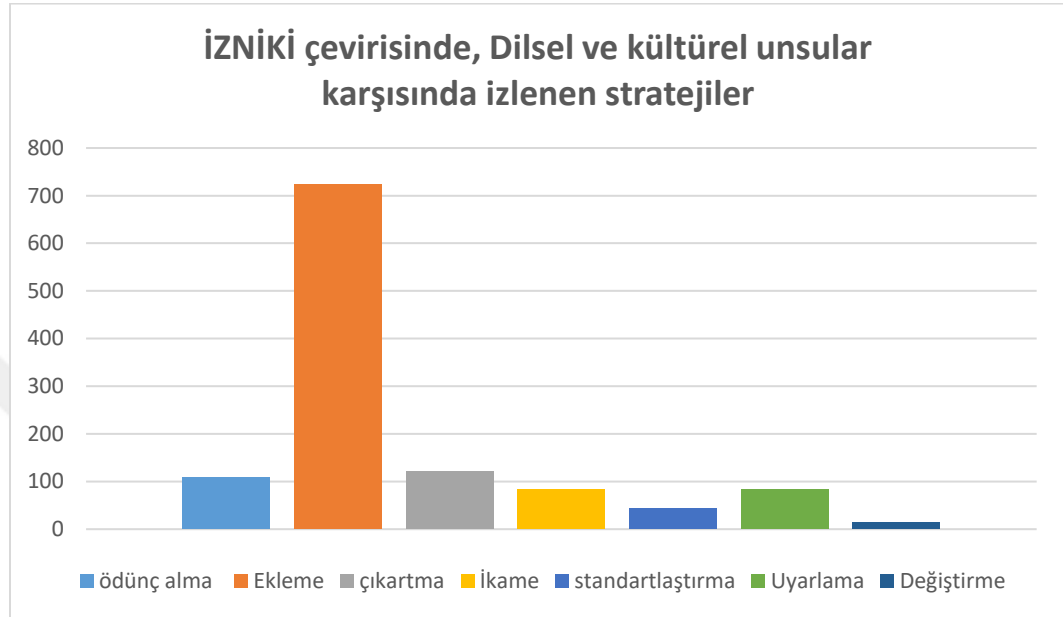
6- Uyarlama

Toplam **84** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde, 69 kez Rail'in adını Zeliha olarak uyarlamış, 4 kez para birimi veya değerli maden isimlerini, 3 yiyecek adını, 4 hayvan adını, 1 meslek adı, deyim ve 1 elbise adını erek metinde aynı etkiyi verecek olan bir başka unsurla ikame etmiştir. Bunun nedeni ise erek kitlenin anlayacağı bir kavram ile uyarlamak için bu yerleştirme yöntemine başvurmuş olabilir.

7- Değiştirme

Toplam **15** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 6 rakamı farklı rakamlarla, 4 bilgiyi, 3 ismi, 1 meyve başka bilgilerle değiştirmiştir. Bunun nedeni ise bu bilgilerin doğru olmadığı veya başka bir yerde güncel bir bilgiyi eklemek amacıyla olabilir, bir de çevirmen hatası olabilir veya başka bir kaynak metinde bu bilgiler aktarılmış olabilir.

Şekil 3: İzniki çevirisinde izlenen stratejilerin karşılaştırılması:

Yusuf kıssasında karşılaştırmaları analiz edilen **198** paragrafta **Çerkezi tercümesinde**, kaynak metinde dilsel ve kültürel unsuları erek metine aktarırken izlediği stratejiler:

1- Ödünç Alma

Toplam **98** sefer bu yöneme başvurmuştur. 87 ayeti, 2 Hadis-i Şerif-i, 1 başlık, 5 dua, 3 atasözü ödünç almıştır. Bu yöntem yabancı unsuru erek kitleye yabancı olduğunu hissettirdiğinden dolayı yabancılaştırma stratejisi sayılmaktadır.

2- Ekleme

Toplam **346** kez bu yöneme başvurmuştur. Bütün bu eklemeler yerleştirme ve akıcılığı sağlamak için yapılmıştır. Bu eklemeler Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin Carullah nüshası baz alınarak saptanmış, ancak bu eklemelerin **3 adedi Lübnan** nüshasına göre eklemeye sayılmamaktadır. Zira bu eklemeler olarak sayılan bu bölümler Lübnan nüshasına yer almaktadır. Bu yöntem yerleştirme kapsamına girmektedir.

3- Çıkarma

Toplam **208** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 3 ayeti, 2 şiir, 2 atasözü çıkarmıştır. Bu eser diğerlerinde nazaran aşırı çıkarmalara başvurmuştur. Bu çıkarmaların nedeni ise, erek kitle için gereksiz olduklarını düşünmesinden, aynı etkiyi yaratmayacağından, bu bilginin doğru olmadığını düşündüğünden veya karşılığı bulunmamasından dolayı olabilir. Bu yöntem yerlileştirme kapsamına girmektedir. Kaynak metin 53 sayfadan oluşurken bu nüshanın çevirmeni 73 sayfaya ulaştırmıştır. Bu kadar kısa olmasının nedeni az ekleme ve aşırı çıkarma yöntemine başvurmasından dolayıdır. Bunun nedeni ise erek kitlenin bu kadar uzun ve detaylı bir hikaye türü istememesi veya esas alınan kaynak metin zaten kısaltılmıştır.

4- İkame

Toplam **133** kez bu yönteme başvurmuştur. Bu yönteme başvurusunun nedeni ise, kaynak metinde karşılaştığı dilsel ve kültürel unsurların erek metinde benzer etkiyi üstleneceğini ve yerlileştirmeyi amaçladığından dolayı yapmış olabilmektedir.

5- Standartlaştırma

Toplam **44** kez başvurulmuştur. Bunun sebebi ise bu eserlerin müellifleri veya tercümanların verdikleri hadislerin doğruluğu konusunda bir güven ortamı olduğundan dolayı olabilir. Bu kısaltmaların Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin Carullah nüshasına nazaran standartlaştırma sayılır. Ancak bu eklemelerin 13 adedi Lübnan nüshasına göre olduğu gibi verilmiş ve kısaltılmamıştır.

6- Uyarlama

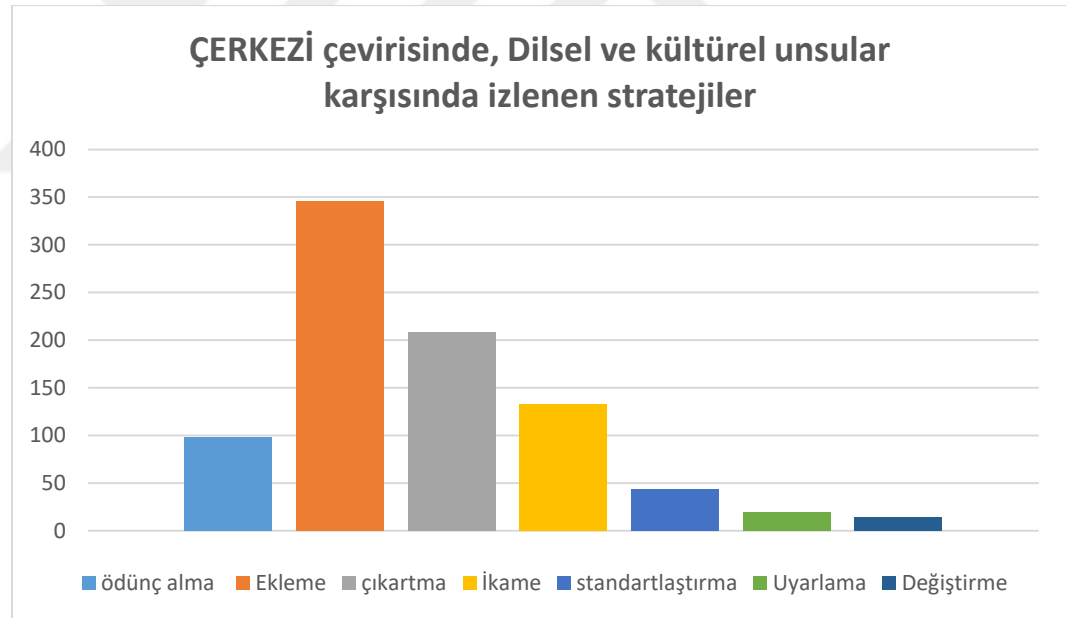
Toplam **19** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde, 5 kez Rail'in adını Zeliha olarak uyarlamış, 8 kez para birimi veya değerli maden isimlerini, 1 yiyecek

adını bir başka unsurla ikame etmiştir. Bunun nedeni ise erek kitlenin anlayacağı bir kavram ile uyarlamak için bu yerleştirme yöntemine başvurmuş olabilir.

7- Değişirme

Toplam **14** kez bu yönteme başvurmuştur. Bunların içinde 1 rakamı farkı rakamlarla, 9 bilgiyi başka bilgilerle değiştirmiştir. Bunun nedeni ise bu bilgilerin doğru olmadığı veya başka bir yerde güncel bir bilgiyi eklemek amacıyla olabilir, bir de çevirmen hatası olabilir veya başka bir kaynak metinde bu bilgiler aktarılmış olabilir.

Şekil 4: Çerkezi çevirisinde izlenen stratejilerin karşılaştırılması:

Son olarak, EAT döneminde Kısasü'l- Enbiyâ adlı eserin içinde bulunan Yusuf kıssasının Türkçeye yapılan her üç çevirilerde metinsel-dilsel düzeyde izlenen stratejileri karşılaştırmalı bir biçimde ele alındığında şu tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablolarda görüldüğü gibi, TDK nüshası yabancılaştırma sayılan *Ödünç alma* stratejisine en çok başvururken İzniki ve Çerkezi daha az sayıda izlemişlerdir.

Yerlileştirme stratejilerinden sayılan *Ekleme* yöntemine gelince, görüldüğü gibi İzniki diğerlerinden çok daha fazla sayıda başvurmuştur. Bu *eklemeler* İzniki eserinde geçen hacimli kelime ve sayfa sayılarını açıklamaktadır. En çok *ekleme* yapan ikinci eser ise Çerkezi ve son olarak TDK nüshasıdır.

Yerlileştirme stratejilerinden sayılan *Çıkarma* yöntemi ise, bu yöneme en çok başvuran çevirmen Çerkezi'dir. Yusuf kıssasında bu kadar fazla *çıkarma* yaptığından dolayı kısanın kelime ve sayfa sayıları da o kadar düşmektedir. Bu yöneme en çok başvuran ikinci eser TDK nüsha ve son olarak İzniki çevirisidir.

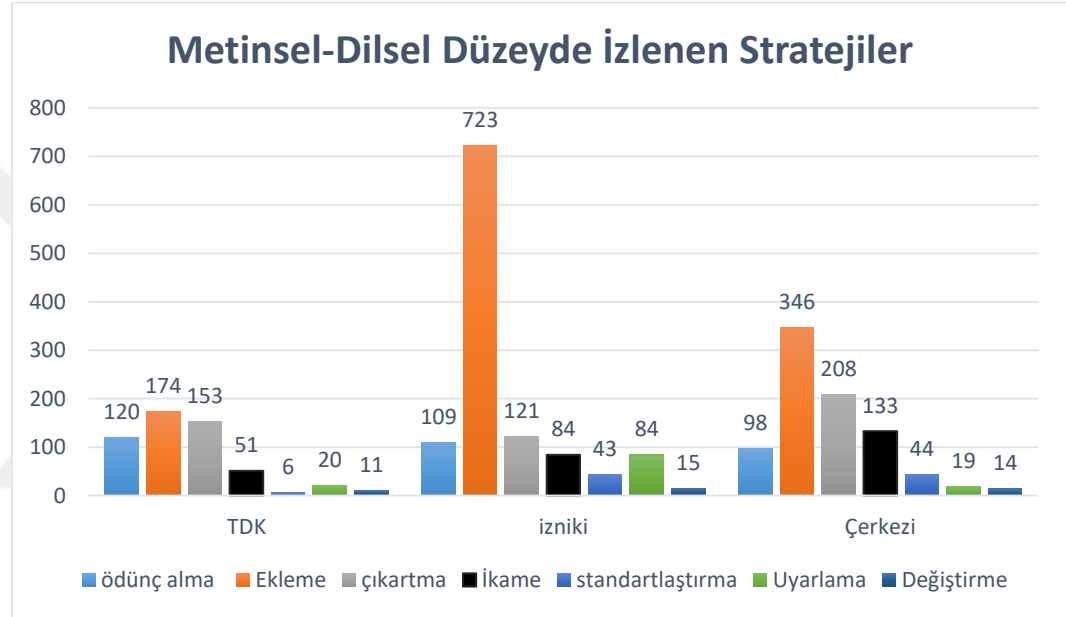
Yerlileştirme stratejilerinden sayılan *Standartlaştırma* yöntemine ele alındığında, inceleme bölümünde görüldüğü gibi bu yöntem en çok ravilerin kısalmasında kullanılmıştır. TDK metni bu yöneme en az başvuran eser, raviler silsilesini kaynak metinde olduğu gibi aktarmıştır. İzniki ve Çerkezi eserlerinde bu yöneme çok fazla başvurulmuştur. Ancak farklı kaynak eserlerde bu kısaltmalar ve çıkarmalar söz konusu olduğundan dolayı, eğer bu tezde esas alınan kaynak metinden farklı bu tür bir metinden çeviri yapmışsalar, o zaman bu yöneme başvurma sayısı düşecektir.

Yerlileştirme stratejilerinden sayılan *İkame* yönteminde görüldüğü gibi, en çok başvuran eser Çerkezi tercümesi, ardından İzniki ve son olarak TDK nüshasıdır. Yani en çok yerlileştirme yapan eser Çerkezi ve en az yerlileştirme eser ise TDK nüshasıdır.

Yerlileştirme stratejilerinden sayılan *Uyarlama* yöntemine TDK ve Çerkezi aynı oranda başvururken İzniki ise kaynak metinde 69 kez Rail olarak geçen ismi Zeliha olarak yerlileştirmeye özen göstermiştir. Dolayısıyla yerlileştirmeyi ön planda tutmuştur.

Yerleştirme stratejilerinden sayılan *Değiştirme* yöntemine TDK, İzniki ve Çerkezi aynı oranda başvurmuşlardır. Bu değiştirmeler genel olarak ciddi bir değişikliğe sebep olmamıştır.

Şekil 5: Tüm çevirilerde izlenen stratejilerin kendi içinde karşılaştırılması:

Çevirilerin dilsel açısından değerlendirmesi:

Bu tezde örnek alınan Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin EAT döneminde yapılan çeviri eserlerdir. Daha önce belirtildiği gibi, EAT dönemi daha önce belirtildiği gibi kısa bir zaman dilimi ile sınırlı değil, içinde adeta 3 asrı barındırmaktadır. Bu tezde örnek alınan TDK nüshası 14. yüzyıla ait olduğu düşünülmekte, İzniki çevirisi de 15. yüzyıla çevrildiği, Çerkezi ise, 17 yüzyıla çevrilmiştir. Bu zaman dilimi içinde Türkçe diğer dillerde olduğu gibi gelişmiş ve farklı dillerden yeni kelimeler almaya başlamıştır. Türk İslamiyet'i kabul etmeleriyle beraber bilim ve edebiyatı ürünlerini Arapça ve Farsçadan çeviri kanalıyla doldurmaya çalışmışlardır. Bu etkinlik ister

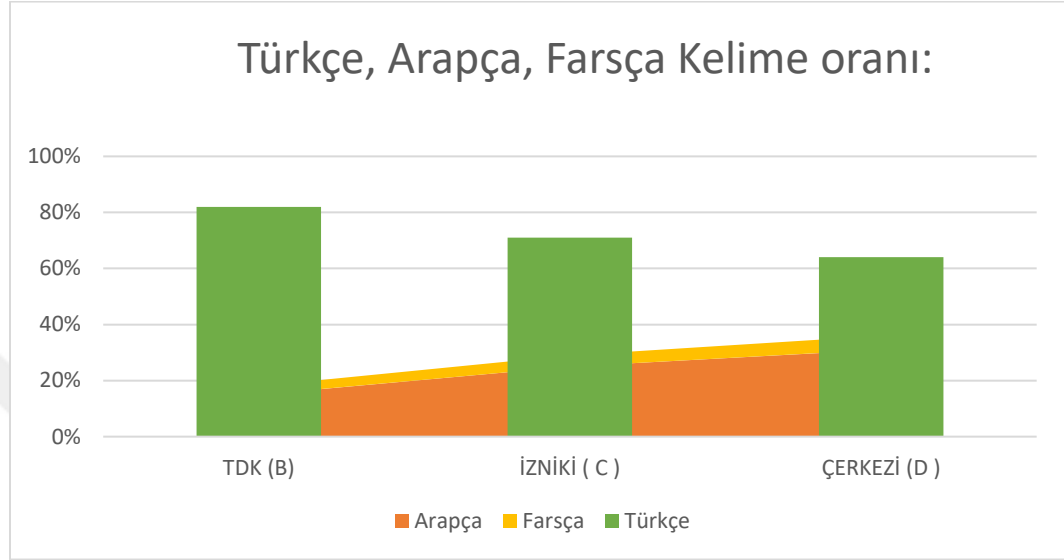
istememez Türkçeye yeni kavramlar kazandırmıştır. EAT başlangıç döneminde yazılan veya çevirilen eserlerde öz Türkçe kelimelerin daha fazla olduğu görülmekteydi. Ancak bu oran ilerleyen dönemlerde azaldığı, Arapça ve Farsça kelimelerin gittikçe çoğaldığı görülmektedir.

Bu tezde, her üç eserde bulunan kelimelerin kökenlerini tespit etmeye çalışılmış, Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin sayısı ve oranı saptanmıştır. Bu çalışmada, kabul edilen Türkçe ve Arapça sözlüklere başvurarak kökenleri tespit edilmiştir. Anlamasında zorluk çekildiği bazı yerlerde kitap halinde yayımlanan TDK ve İzniki'nin dizin bölümünden istifade edilmiştir ((Bkz. Bayraktar 2008; Yılmaz, Demir, Küçük, 2013). Yapılan incelemeye göre şu verilere ulaşılmıştır:

Eser	Arapça	Farsça	Türkçe	Toplam
TDK (B)	(15%) 1743	(3%) 393	(82%) 9341	11477
İzniki (C)	(25%) 3953	(4%) 557	(71%) 11266	15776
Çerkezi (D)	(31%) 3005	(5%) 611	(64%) 6545	10161

Bu verilere göre, Türkçe kelimelerin daha yoğun bir biçimde olduğu metin sırasıyla TDK nüshası, ardından İzniki son olarak Çerkezi tercümesidir. Eski dil özelliklerini bakımından TDK nüshası en eski nüsha olarak öne çıkmaktadır. Görüldüğü gibi Çerkezi çevirisi TDK ve İzniki'ye nazaran daha ileri tarihte yazıldığından dolayı Arapça ve Farsça unsurların yükseldiği görünmektedir. Yusuf kıssasında bu kelimelerin kökenine dağılımını bu grafikte açıklanmaktadır.

Şekil 6: Yusuf kıssasında bu kelimelerin kökenine göre dağılımı

Toury'nin paragraf düzeyinde Kabul edilebilir-Yeterli yaklaşımı yönünden bir değerlendirme:

Buraya kadar kaynak metinde bulunan sözcük ve cümleleri erek metine aktarırken kültürel ve dilsel engelleri aşmak izledikleri stratejileri ve kaç kez başvurduklarına yer verilmiştir. Daha önce belirtildiği gibi bu karşılaştırmalı çalışmasında sadece sözcük ve cümlelerin analizi ile sınırlı değil, aynı zamanda paragraf düzeyinde de karşılaştırma yapılmıştır. Zira sadece sözcük düzeyinde sınırlı tutulursa hata avcılıktan ötesine geçilmez.

EAT döneminde Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin içinde bulunan Yusuf kıssasının Türkçeye yapılan çevirilerinde paragraflar kaynak metin ile karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Kimi paragraflarda birkaç kelimesinde veya kısa cümlelerde yerileştirme yöntemi uygulansa da paragraf olarak kaynak metin normlarının baskın olduğu tespit edilmiş, yani Toury'nin belirttiği gibi kaynak metine göre yeterli bir çeviridir. Kimi paragraflarda ödünç alma gibi yabancılaştırma stratejisine başvurmuşsa da erek metin normları daha baskın olduğu saptanmış, yani Toury'nin

belirttiği gibi erek metin okuru için kabul edilir bir çeviridir. **198** paragraf üzerinde yapılan değerlendirmeye göre:

TDK nüshası, 156 paragrafta kaynak metnin normları baskın olduğu görünmüş, dolayısıyla yeterli bir çeviri izlemiştir. Bu sayı Yusuf kıssasında bulunan tüm paragraflara nazaran 79%'u teşkil etmektedir.

Kalan 42 paragraf ise erek metninin baskın normları görülmektedir. Dolayısıyla bu paragraflar erek kitle için kabul edilir bir çeviridir. Bu sayı Yusuf kıssasında bulunan tüm paragraflara nazaran 21%'ne tekabül etmektedir.

Şekil 7: TDK nüshasının paragraflarının Kabul edilebilir-yeterli oranı

İzniki çevirisinde, 44 paragrafta kaynak metnin normları baskın olduğu görülmüş, dolayısıyla yeterli bir çeviri izlemiştir. Bu sayı Yusuf kıssasında bulunan tüm paragraflara nazaran 22%'u teşkil etmektedir.

Kalan 154 paragraf ise erek metninin baskın normları görülmektedir. Dolayısıyla bu paragraflar erek kitle için kabul edilir bir çeviridir. Bu sayı Yusuf kıssasında bulunan tüm paragraflara nazaran 78%'ne tekabül etmektedir.

Şekil 8: İzniki'nin çevirisinde paragraflarının Kabul edilebilir- yeterli oranı

Çerkezi tercümesinde, çevirisinde, 77 paragrafta kaynak metnin normları yatkın olduğu görülmüş, dolayısıyla yeterli bir çeviri izlemiştir. Bu sayı Yusuf kıssasında bulunan tüm paragraflara nazaran 39%'u teşkil etmektedir.

Kalan 121 paragraf ise erek metninin baskın normları görünmektedir. Dolayısıyla bu paragraflar erek kitle için kabul edilir bir çeviridir. Bu sayı Yusuf kıssasında bulunan tüm paragraflara nazaran 61%'ne tekabül etmektedir.

Şekil 9: Çerkezi'nin çevirisinde paragraflarının Kabul edilebilir- yeterli oranı

Eser	TDK (B)	İzniki (C)	Çerkezi (D)
Kelime Sayısı	11477	15776	10161
Sayfa Sayısı	79	133	73

Son olarak, EAT döneminde Kısasü'l Enbiyâ adlı eserin içinde bulunan Yusuf kıssasının Türkçeye yapılan her üç çevirilerde paragraf düzeyde çeviri normlarını karşılaştırmalı bir biçimde ele alındığında şu tablo ortaya çıkmaktadır:

Eser	TDK (B)	İzniki (C)	Çerkezi (D)
Yeterli Çeviri	79	22	39
Kabul Edilir Çeviri	21	78	61

Bu verilere bakıldığında, TDK nüshasının çevirmeni kaynak metin normlarını erek metine taşımış ve erek metnin baskın normlarına bağlı kalamamıştır. İzniki, TDK nüshasının tersine erek metinde mevcut normlar kabul edilir bir çeviri yapmasına müsaade etmiştir. Çerkezi ise, bazı yerlerde kaynak metin normları hâkim olarak görünse de çoğunlukla erek metin normları ön plana çıkmıştır.

SONUÇ

“*Sa‘lebî’nin Kıyasü’l-Enbiyâ Eserinin Eski Anadolu Türkçesine Çevirileri: Betimleyici Çeviri Kuramları Işığında Karşılaştırmalı Bir İnceleme*” adlı çalışmada, Kıyasü’l-Enbiyâ adlı eserin Eski Anadolu Türkçesi döneminde üç farklı çevirisi, Gideon Toury’nin “betimleyici çeviri” kuramı çerçevesinde karşılaştırmalı bir biçimde incelenmiştir. Kaynak metinde sorun olarak karşılaşılan kültürel, dilsel, dini unsurlar, çeviri sürecinde çözüm olarak kullandıkları stratejileri kaynak metinle karşılaştırarak o dönemin çeviri normlarını açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Bu çalışmanın sonuç kısmı, genel olarak dört alt başlık halinde değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Çeviribilim adlı birinci bölümde, tarihin en eski uğraşlarından biri olan çeviri, 20. yüzyıla kadar kuramsal ve söylemsel yaklaşımlarla farklı alanlar altında kabul edilmekteydi. 70’li yıllara gelinceye kadar kaynak metnin dokunulmazlık ve aslına muhafaza etme anlayışına dayanan çeviri yaklaşımlarının yerine bu tarihten itibaren *erek-odaklı çeviri* yaklaşımları gelmiştir. Bu yaklaşımların çıkış noktası, kaynak-odaklı çeviri yaklaşımlarının çeviri sürecini açıklamaya yeterli olmamasıdır. Bu kuramlar, çeviride bulunan ilişkileri yansıtan kaynak odaklı ve eşsüremlî, durağan çeviri araştırmalarının aksine, çeviriyi erek kültüre ve ürüne odaklı bir yaklaşımla mevcut ilişkilerin üzerine betimler ve çevirinin devingen olduğunu tespit etmeye çalışır. Çeviri uygulamalarında karşılaşılan sorunlar artık dilsel değil, kültürel sorunlar olarak görülmektedir. Bu erek odaklı araştırmalara göre, erek metin kaynak metinde tamamıyla erek okur için üretilmiştir ve erek dizgede üretilen her metin de yeniden üretilmiş bir metin olarak görülmektedir. Bu bağlamda Betimleyici Çeviri Araştırmaları (BÇA) ve İşlevsel Çeviri Yöntemleri gibi kuramlar ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde, Betimleyici Çeviri Araştırmaları (BÇA) ve İşlevsel Çeviri Yöntemleri gibi kuramların tarihi-edebî çeviri eserler üzerinde uygulanabilirliği karşılaştırmalı

şekilde ele alınmıştır. Eleştirel bir bakışla İşlevsel kuramın (Skopos) edebi metinlere uygun olmadığı, özellikle eski dönemlere ait tüm çeviri eserler üzerinde uygulandığında sağlam verilere ulaşılması zor olduğu saptanmıştır. Ayrıca 1980 sonrası dönemde işlevselci Alman ekolünde çeviri belirli bir amaca yönelik eylem odaklı bir etkinlik olarak ele alındı. Fakat bu yaklaşım EAT gibi bir değişim geçiren üstelik genç bir edebiyat söz konusu olduğunda daha dar kapsamlı kalabilmektedir çünkü dilin kendi gelişimi, metin dışı birçok etken çevirmenlerin aldığı çeviri kararlarına ve uyguladıkları çeviri stratejilerine yansımıştır. Bu tezde benimsenen “betimleyici çeviri araştırmaları kuramı” ise, tüm dönemlerde çevrilen her türlü eser için uygulanabilirliğini -bu eser dahil- ispatlamıştır. Ancak bu kuram, çeviriyi yöneten normlar olduğundan ve çevirmenin rolünü görmezlikten geldiği için eleştirilere maruz kalmıştır. Bu çalışmada, çevirinin süreç öncesi normları bölümünde çevirmenin etkin rolünü açığa çıkartmak için farklı yöntemler önerilmiştir.

Betimleyici çeviri kuramının önemi tarihi-edebi çeviri metinler üzerinde odaklanan ilk kuramlardan olmasından gelir. Bu kuramla çeviribilimin inceleme odağı kaynak metinden erek metne doğru kaymıştır. Gideon Toury'nin “norm” kavramını kullanarak kuramın genel kural olmasını sağlamış ve böylece kuramını teoriden uygulamaya taşımıştır. Çeviri araştırmalarına yeni bir boyut kazandıran “Betimleyici Çeviri Araştırmaları”, her tür metine özellikle tarihi metinler üzerinde araştırma yaparken uygulanabilecek en iyi kuramdır. Çoğunlukla çeviri tarihi ve varsayılan kaynak metinlerin incelenmesinde kullanılan “betimleyici kuramı” temelde çeviriyi erek kültürde bulunan hâkim normların yönettiğini açığa çıkaran bir kuramdır.

Bir çeviri, erek kültürdeki bir eksiği veya boşluğu bilinçli bir biçimde saygın bir edebiyattan doldurmak için yapılmıştır. Her ne kadar o çevri metin erek kültürde daha önce mevcut metinlere ve hâkim olan türlere benzese de sonunda bir biçimde yenilik ve farklılık ortaya koymak için yapılmıştır. Bu tezde, Arapça olarak kaleme

alınan Kısasü'l Enbiya adlı eser Türkçeye bazen aynı dönemde bazen de çeşitli dönemlerde birkaç kez çevirisi yapılmasına rağmen o çevirilerin tümünün erek kültürde aynı yere sahip olmadıkları, hatta aynı işleve sahip olmadıkları görülmüştür. Normların düzenleyici gücü olmasaydı belli kısıtlayıcı normlardan ötürü kaynak ve erek metin arasındaki gerilimin, açık bir ölçüt olmadan tümüyle bireysel yöntemlerle çözümlenecekti. Hatta aşırı serbest örnekler de ortaya çıkabilirdi, fakat böyle bir şeyden söz etmek mümkün değildir. Kısacası her çeviriyi kısıtlayan belli etkenler (normlar) bulunmakta ve çeviriyi o normlar yönlendirmektedir. Toury normları çeviri süreç öncesi ve süreç normları olarak ikiye ayırmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eseri ve onun Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılan üç farklı çevirisi Toury'nin süreç öncesi çeviri normları bağlamında incelenmiştir. Toury, bu aşamada, çevirinin kaynak dilden mi yoksa ara dilden yapıldığını, kısaca çevirinin “doğrudanlığı”nın araştırılması gerektiğini ve çeviri politikasının olup olmadığının araştırılmasını önerir. Yapılan araştırmaya göre bu bölümde:

Çeviri doğrudanlığı konusunda, çevirmenlerin önsözlerinde belirttikleri gibi ve karşılaştırma kısmına bakıldığında da bu çevirilerin tamamının Sa'lebî ve onun Arapça olarak kaleme aldığı Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserden çevrildiği sonucuna varılmıştır.

Çeviri politikasına gelince, bu eserler çok eski dönemlerde yazıldığından kısıtlı bilgilerle karşılaşılmış, bu konu ile ilgili belli bir politika olmadığına karar verilmiştir. Eserlerin önsöz, sonsöz bölümlerinde bile herhangi çeviri politikasından bahsedilmemiştir.

Toury, erek metindeki normları saptamak için uygun bir kaynak metin ile karşılaştırarak yapılması gerektiğinden bahseder. Bu bölümde, erek metinlerle karşılaştırmak amacıyla Sa'lebî Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserine uygun bir kaynak metin saptanmaya çalışılmıştır. Erek metinlerin hangi nüshadan çevrildiğinden

önsöz veya sonsöz bölümünde bahsedilmemiş, hatta farklı nüshalar olduğunun bile bilinmemesi ihtimali vardır. Dolayısıyla her üç çevirmenin esas aldıkları kaynak nüsha bilinmemektedir. Türkiye’deki kütüphanelerde Arapça olarak istinsah edilen onlarca Sa‘lebî’nin Kıyasü’l-Enbiyâ adlı eserine rastlanmıştır. Bu çalışmada örnek alınan en yeni nüsha 17.yy. Çerkezi’nin çevirisi olduğuna göre 17.yy. kadar Arapça olarak istinsah edilmiş muhtemel 14 kaynak metin ile karşılaştırılmıştır (Bkz. s.93). Bu 14 nüsha arasında bir karşılaştırma yapılmış, varılan sonuçlara göre, hiç birisi diğeriyle tam manada örtüşmemektedir. Bu nüshaların bir kısmının uzun, bir kısmının da kısa olduğu saptanmıştır. Sonunda karşılaştırmak için bir kaynak metin seçilmesi gerek olduğuna göre, bu nüshalardan en eski ve en kapsamlı olan nüsha esas alınmıştır.

Üçüncü bölümde ele alınan bir diğer kavram ise, Gideon Toury’e ait olan çeviri süreci normlarından biri olan “matriks” “metinsel-dilsel” normlardır. Bu normlar, çevirmenin metne yaptığı eklemeler ve çıkarmalar gibi metnin düzenlenmesiyle ilgili olan normlardır. Çevirmenin izlediği yöntemleri görebilmek için, kaynak ve erek metin arasında bir karşılaştırma yapmak gerekir. Çevirmenlerin çeviri sürecinde izledikleri stratejileri tartışmak için adı geçen üç çeviriden örnekler seçilmiş ve bunlara, kaynak metindeki karşılıklarıyla birlikte yer verilmiştir. Bu örnekler, çevirmenlerin farklı tercihlerini gösterebilecek örneklerdir. Çevirmenlerin bu farklı tercihleri, Georges L. Bastin’in düzyazı dilsel-kültürel unsurların sınıflandırması ve bu unsurların çevirisinde önerdiği 7 başlıktan oluşan çeviri yöntemleri temel alınarak, Lawrence Venuti ve Gideon Toury’nin görüşleri ele alınarak, erek metindeki paragrafların kaynak metinle karşılaştırıldıklarında “kabul edilebilir” veya “yeterli” bir metin ortaya koyup koyamadığı, kavramlar ışığında yedi gruba ayrılmıştır ve çevirmenlerin tercihleri bu kavramlardan yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümün sonunda verilen değerlendirme bölümünde görüldüğü gibi, Sa‘lebî Kıyasü’l-Enbiyâ adlı eserin EAT döneminde çevirilen TDK nüshasının

çevirmeni, kaynak metnin dilsel ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlu unsurlar erek metine çevirirken genellikle kaynak metin normlarına göre çevirdiği saptanmıştır. Kaynak metinden dini ve kültürel unsurların çevirisinde yabancılaştırma stratejisine başvurulduğu görülmüştür. Metnin genelinde Toury'nin yaklaşımına göre TDK nüshasında, kaynak metin normları için yeterli bir çeviri yapıldığı saptanmıştır.

Bir diğer çeviri olan İzniki çevirisinde ise, metni değiştirme, kısaltma, bazı bölümleri çıkarma veya bazı eklemeler yapıldığı görülmüştür. İzniki eserin erek kitle için üretildiğini düşünerek kaynak metindeki dilsel ve kültürel unsurları erek metin için yerleştirmiş ve erek normlarına göre çevirmiştir. İzniki'nin çevirisi, diğerlerinde nazaran çok hacimlidir. Bunun temel nedeni, anlatım sırasında konuyu açıklamak ve akıcılığı sağlamak için sürekli ekleme yöntemine başvurmuştur. Hatta bazen farklı eserlerden konuya ilişkin 10-20 satırdan oluşan paragraflar da eklediği görülmüştür. İzniki, erek okurun manevi duygularını harekete geçirmeyi amaçlamıştır. Metnin genelinde Toury'nin yaklaşımına göre erek kitle için kabul edilebilir bir çeviri yaptığı saptanmıştır.

Bir diğer çevirmen Çerkezi'nin ise, metni değiştirme, kısaltma, bazı bölümleri çıkarma veya bazı eklemeler yaptığı görülmüştür. Çerkezi eserin erek kitle için üretildiğini düşünerek kaynak metindeki dilsel ve kültürel unsurları erek kitle için yerleştirmiş ve erek normlarına göre çevirmiştir. Çerkezi'nin çevirisi, diğerlerinde nazaran çok kısa yapılmıştır. Bu kısaltma, çok fazla yerde çıkarma yöntemine başvurduğundan kaynaklanmıştır. Bunun sebebi ise, o kısımların erek okur için gerekli olmadığı düşünülerek, erek kitlenin o dilsel – kültürel unsurları anlamayacağını veya erek kitleden gelen isteklere bağlı olarak kısaltılmış olabilir. Metnin genelinde Toury'nin yaklaşımına göre erek kitle için kabul edilebilir bir çeviri yaptığı saptanmıştır.

Bu başlıkta, Sa'lebî Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinin EAT döneminde yapılan çevirilerinde Gideon Toury'nin ortaya attığı çeviri öncül normları saptanmış,

böylece TDK çevirisinin yeterli, İzniki ve Çerkezi kabul edilebilir çeviri olduğu kanaatine varılmıştır. Bu bağlamda Toury bir metnin belli bir kültürde üretilmesinin iki temel nedeni olduğunu belirtmektedir:

- (1) Metin, bir başka dilde yazılmış ve bu metni erek kültürde temsil edilmek üzere üretilmişse *yeterli çeviri* özelliği taşımaktadır. Bu tür çeviriler; erek edebiyat henüz gençken, yerleşme sürecindeyken edebiyat çevreselken, güçsüzken, edebiyatta dönüm noktaları başlangıcında, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşanırken olabilir.
- (2) Metnin, o dilde ve erek kültürde daha önceden belli bir yeri varsa veya bir boşluğu doldurmak için üretilmişse *kabul edilebilir çeviri* özelliğine sahiptir.

Çevirmen çevirisinde, kesin ve katı çizgileri olmaksızın iki ayrı kutup olan kabul edilebilir ve yeterli çevirisi kutuplarından birine daha yakın bir duruş sergileyebilir; bunlardan ilki kaynak metne ve normlarına yakın duran *yeterli çeviri*, ikincisi ise erek metnin kültürüne ve normlarına yakın duran *kabul edilebilir çeviri* stratejileridir. Eğer çevirmen *yeterli çeviri* eğilimini benimserse o zaman erek okuru yazara, erek kitleyi kaynak kitleye götürmüş olur. Ancak *kabul edilebilir* bir çeviri yöntemini izlerse o takdirde kaynak metnin erek kültürde yeni bir versiyonunu sunmaktadır. Bu yaklaşım, tezde örnek alınan her üç çeviri eserin üzerinde uygulandığında şu sonuçlara varılmıştır:

TDK nüshasının önsözünde eserin 14.yüzyılda yaşayan bir yöneticiye takdim edildiği ve metin kısmının eskicil özellikler barındırdığından dolayı bu eserin 14. yüzyılda kaleme alındığı varsayılmıştır dolayısıyla EAT döneminde bilinen en eski Sa‘lebî Kısasü'l-Enbiyâ eseri olduğu bilinmektedir. Toury'nin kuramı uygulandığında ve dilsel incelemeden elde edilen sonuçlar göz önüne alındığında en eski nüsha olduğu bir daha teyit edilmiştir. Dil açısından bakıldığında, EAT döneminin ilk dönemlerinde edebi metinlerde Türkçe kelimelerin yoğun olduğu,

Arapça ve Farsça kelimelerin az sayıda kullanıldığı akademik çalışmalarla ispatlanmıştır (Bkz. s.100-102). Bu çalışmada TDK nüshasında 82% oranında Türkçe, 15% oranda Arapça kelimeler kullanılmıştır. İzniki nüshasında ise, 71% oranda Türkçe 25% oranda Arapça kelimeler kullanmıştır. Dil açısından bakıldığında ne kadar fazla Türkçe ve ne kadar az yabancı kelime kullanıldıysa, eserin o kadar eskiye dayanıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla TDK nüshasının daha eski olduğu düşünülebilir. Betimleyici çeviri kuramlarının iki önemli iki temsilcisi olan Toury ve Zohar'a göre yukarıda belirtildiği gibi ancak erek dizge güçsüz, önceden örnekleri bulunmayan veya genç bir edebiyat olduğunda çevirmenler *yeterli* çeviriye başvururlar. Eğer erek dizgede bir eser daha önce çevrildiyse ve çevirisi gerek dilin değişmesi gerek farklı sebeplerden yeniden yapıldıysa (re-translation) veya dizgedeki bir boşluğu doldurmak için çeviri yapıldıysa bu durumda *kabul edilebilir* kutba yakın durmaktadır. TDK nüshası *yeterli* çeviri yaptığına göre, EAT dönemi daha genç ve güçsüz dönemdir veya daha önce çeviri örnekleri bulunmadığı için çevirmen daha *kabul edilebilir* bir çeviri ortaya koymuştur. İzniki ise, daha önce çevirisi Türk Edebiyatı'nda bulunan bir eseri, dili yenilenmeye ihtiyacından veya bir boşluğu doldurmak için yeniden çevirmiştir

Öte yandan Toury, çevirinin hiçbir zaman tümüyle yeterli ya da kabul edilebilir olmadığını da hatırlatır, her çevirinin bilinçsiz olarak bile olsa her iki tarafın da normlarını yansıttığını ve çevirinin ağır basan çeviri normlarına göre tanımlandığını belirtir. Toury'nin dikkat çektiği ve bu tez bağlamında önemli olan bir diğer husus da, çevirmen ile normların ilişkisidir. Bu bağlamda Toury, çevirmenlerin normlar karşısında daima pasif kalmadıklarını, genellikle normların oluşma sürecinde önemli rol oynadıklarını vurgular. Toury, çeviri eleştirmenlerinin ve norm koyucu kurumların, çevirmen ideolojisi bağlamında incelenebileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Akbulut, A. N. (2004) *Söylenceden gerçeğe*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları

Aksoy, B. (2002) *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları

Albrecht, J. (1998) *Literarische übersetzung: geschichte –theorie– kulturelle wirkung*. wissenschaftliche buchgesellschaft. Darmstadt.

Altın S. (2017). Ebü'l- Fazl Musa İznikî'nin Zâdü'l-İbâd (Kullara Gıda) Adlı Eseri (Metin-Dil İncelemesi-Sözlük-Dizin), *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı* (yayımlanmamış) doktora tezi.

Ammann, M. (2008) *Akademik çeviri eğitimine giriş*. Çev. Deniz Ekman E. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları

Ata, A. (2002) *Harezmi-Altın Ordu Türkçesi*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi. 36

Ateş, A. (1958). “Anadolu Kütüphanelerindeki Bazı Mühim El Yazmaları”, *TDED, C. VIII*, İstanbul. ss. 93-94;

Ateş, S. (1974) *İşari Tefsir Ekolü*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

Aydemir, A. (1993) *Ebu Suud Efendi ve Tefsirdeki Metodu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

Baker, M. (2001) *Translation studies*. Routledge Encyclopaedia of Translation Studies. ed. Mona Baker. Londra. New York: Routledge

Baker, M. (2011) *In Other Words*. 2. bs. Londra, New York: Routledge

Bassnett, S. (2002) *Translation studies*. 3. Baskı, London ve New York: Routledge

Bayraktar N. (2008). *Ebū'l-Faẓl Mūsā bin Hacı Hüseyin İzniķi Kaşası'l-Enbiyā Tercümesi* (Metin-Dizin), Ankara: Ebabil Yayıncılık

Bengi-Öner, I. (1995) “Çeviribilimin bireysel kuramlardan geniş bir bakış açısına doğru”. (Haz. M. Rifat). *Çeviri ve Çeviri Kuramı üstüne Söylemler*. İstanbul: Düzlem Yayınları

Bengi-Öner, I. (1999) *Çeviri bir süreçtir... ya çeviribilim*. İstanbul: Sel Yayıncılık

Bengi-Öner, I. (2001a) “Söylem ve Çeviri”. *Çeviri kuramlarını düşünürken*. Yay. Haz. Karadağ A. B. İstanbul: Sel

Bengi-Öner, I. (2001b) Çeviribilimde bireysel kuramlardan geniş ölçekli bir bakış açısına doğru *Çeviri Kuramlarını Düşünürken*. İstanbul: Sel Yayıncılık

Berk, Ö. (2005) *Kuramlar ışığında açıklamalı çeviribilim terimcesi*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları

Brockelmann C. (1937) *Geschichte der Arabischen Litteratur* (GAL). Leiden: I.591-593; II, 580.

Bulut, A. (2008) *Basından örneklerle çeviride ideoloji-ideolojik çeviri*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları

Burçoğlu, N. K. (2010) *Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları

Bursalı M. T. (2000) *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftahu'l-Kütüb ve Esami-i Müellifin Fihristi*, Ankara: Bizim Büro Basımevi ve Dağıtım.

Bursalı, M. T. (2000) *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftahu'l-Kütüb ve Esami-i Müellifin Fihristi*. Ankara: Bizim Büro Basımevi ve Dağıtım.

Caferoğlu, A. (2001) *Türk Dili Tarihi I-II*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım

Catford, J. C. (1965) *A Linguistic Theory of Translation*. vol. 74. Londra: Oxford University Press

Cirit H. (2002) *Halkın İslam Anlayışının Kaynakları: Vaaz ve Kıssacılık*. İstanbul: Çamlıca Yayınları

Çelebi K. (1943) *Kesfu'z-Zunun*. İstanbul: Cilt II,

Daldeniz, E. (2004) *Kültürlerarası Aktarımda Dil ve Çeviri Olgularına Bakış: Bir Metin Alt Türü Olarak Patent Metinlerinin Oluşum Serüveni*. Doktora tezi. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Turgay Kurultay. İstanbul Üniversitesi

Demir Ş. (2003) *Mitoloji, Kur'an Kıssaları ve Tarihî Gerçeklik*. İstanbul

Demirci, M. (1996) *Beytü'l Hikme*. İstanbul: İnsan Yayınları

Demircioğlu, C. (2016) *Çeviribilimde Tarih ve Tarihyazımı Doğu-Batı Ekseninde Bir Karşılaştırma*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları

Dolu, H. C. (1952). “‘Yûsuf Hikâyesi’ Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar”. *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C. IV, Mayıs, ss. 419-445.

Ece, A. (2010) *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmeninin İzinde*, İstanbul. Sel Yayınları.

- Eker, Süer. (2006) *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları. ss.156-157.
- Ercilasun, A. B. (2014). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları. 14. Basım.
- Eruz, S. (2003) *Çeviriden çeviribilime*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları
- Eruz, S. (2010) *Çokkültürlülük ve Çeviri*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları
- Even-Zohar, I. (2002) *The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer, Translations: (Re)Shaping of Literature and Culture*. ed. S. Paker. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Even-Zohar, I. (2004) “Yazınsal polisistem içinde çeviri Yazının durumu”. Çeviren: Paker S. *Çeviri Seçkisi 2* (yay. haz. Mehmet Rifat, 2004). İstanbul: Dünya Yayıncılık
- Gentzler, E. (2001) *Contemporary Translation Theories*. 2. Baskı. Multilingual Matters Ltd: Clevedon. New York: Ontario ve Mona Vale.
- Göktürk, A. (2013) *Çeviri: dillerin dili*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları
- Gülensoy, T. (2000) *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Gülsevin, G. (2007) *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: TDK Yayınları
- Hermans, T. (1985) “Introduction: Translation Studies and a New Paradigm”. ed. Theo Hermans. *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. Beckenham: Croom Helm
- Hermans, T. (1999) *Translation in Systems*. Manchester: St.Jerome Publishing
- Hindî M. (2013) *Kıyas-ı Enbiyâ: Peygamber Kıssaları*. Haz. Karataş A. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları

Hohn, S. (1998) *Philologisch-historisch Tradition*. Handbuch Translation. Tübingen: Stauffenburg

Holmes, J. S. (2012) *Çeviribilimin Adı ve Doğası*, çev. A. Eker, *Çeviri Seçkisi II-Çeviri(bilim) Nedir?* haz. Mehmet Rifat. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık

Holmes, J. S. (1988) *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam: Rodopi,

İbn Abdirabbih (2004) *Bedevî Arapların Özdeyiş ve Âdetleri* (çev. Erkan Avşar), İstanbul

İbn Manzur M. (1968) *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâr-u Sadır ve Dâr-u Beyrut. III/175-177

Kanatlı, F. (2004) *Diliçi iletişim olarak çeviri*. **Sakarya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü. Uluslararası Çeviri Sempozyumu Bildirileri**

Kapar M. A. (1995) “Eyyâmü'l-Arab”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: XII

Karadağ, A. B. (2004) Çeviri ve çevirmenin edebiyat ve kültür dizgesini şekillendirmedeki rolü. (Ocak 2004:9-15). *Varlık Dergisi. (içinde) İstanbul: Varlık Yayınları A.S, sayı 1155*.

Karadağ, A. B. (2003) *Edebiyat ve Kültür Dizgesini Şekillendirmede 'İdeolojik' Açıdan Çevirinin ve Çevirmenin Rolü*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış doktora tezi

Karakaya, A. (2001) *Çeviride Anlaşmazlıklar-Anlaşmazlıkların Kaynağı ve Uygulamalar Işığında Çözüm Yolları*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi

Karataş A. (2011) *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kısas-ı Enbiyâ'sının Tenkidli Metni*, doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karataş A. (2013) Türk-İslam kültür ve edebiyatında kısas-ı enbiyâ türü. *Diyanet İlmî Dergi. Cilt: 49. Sayı: 3. Ss.133-126*

Kenny, D. (2009) Latin Tradition, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Ed. Mona Baker ve Gabriela Saldanha. 2. bs. Abingdon, New York: Routledge

Koç, M. A. (2003) *Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri*, Ankara: Kitâbiyât Yayınları

Korkmaz, Z. (1995) *Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler*, Ankara: Türk Dili Üzerine Araştırmalar, c. 1

Korkmaz, Z. (2005). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar. (I. C.)*. Ankara: TDK.

Küçük M. (1996). “Mûsâ Bin Hâcî Hüseyin İznîkî, Terceme-i Faşlu'l-Hıtab, (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)”, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi*, Ankara

Lefevere, A. (1992) *Translation, rewriting and the manipulation of literary fame*. Londra: Routledge.

Mertoğlu M. S. (2009) “Sa'lebi” Mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36.cilt. ss.28-29

Munday, J. (2008) *Introducing translation studies: : Theories and Applications*. 2. bs. London, New York: Routledge

Mus, Z. (2000). *Arap ve Türk Edebiyatlarında “Yûsuf u Züleyhâ” Hikâyelerinin Mukayesesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE. İstanbul.

Nida, E. A. (1964) *Toward A Science Of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden. E. J. Brill

Nord, C. (2010) *Functionalist Approaches. İçinde: The Handbook of Translation Studies Volume I*. Yay. Haz. Gambier, Yves ve van Doorsaler, Luc. Amsterdam ve Philadelphia: John Benjamins Publishing

Oğuz Y. (2004) *Yabancı dil öğretiminde çevirinin yeri ve önemi*. Ankara: Yelken yayınları

Ökten M. (2000) *Sa'lebi'nin Kısasü'l-Enbiya'sının XIV. Yüzyılda Türkçe tercümesi: metin-sözlük*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı.

Özdemir H. (1980) *Mûsâ b. Hâcî Hüseyin el-İznîkî, Hayatı ve Eserleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Ankara (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Özdemir, H. (2009). *Mirac (Kitabü'l-Mi'râc, Ebu'l-Fazl Musa b. Hacı Hüseyin el-İznîkî)*, Türkiye İlmî İçtimai Hizmetler Vakfı Yay., İstanbul,

Özkan M. (2011). "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Tercümelerin Türk Diline Etkisi", *Dil ve Araştırmaları Dergisi*. İstanbul.

Özyetgin, A. M. (2006) *Tarihten Bugüne Türk Dili Alanı*. (Konferans metni). Beijing/China: *Chinese Academy of Social Science, Sino-Foreign Relationship Department of Institute of History*.

Paşa, A. C. (2000) *Kısas-ı Enbiya*. I. Haz. Mahir İz, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı. 1000 Temel Eser

Popoviç, A. (2004) *Çeviri Çözümlemesinde Deyiş Kaydırma Kavramı*. Çev. Yurdanur S., *Çeviri Seçkisi – 2: Çeviri(bilim) nedir? Başkasının Bakışı*, yay. haz. Mehmet Rifat. İstanbul: Dünya Yayıncılık

Prunc, E. (2007) *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. Berlin: Frank&Timme Verlag

Razî, H. F. (2000) *Et-Tefsirü'l-kebir*. 21. Beyrut: Daru'l-kutubi'l-İlmiyye

Reiss, K. ve Vermeer, H. J. (1984) *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Max Niemeyer Verlag. Tübingen

Rifat, M. (2003) *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*. İstanbul: Dünya Yayıncılık. ss.243-252

Rifat, M. (2008) Göstergibilim Açısından Çeviri Etkinliği, Çeviri Kuramı ve Çeviri Kuramının Kuramı, *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*, haz. Mehmet Rifat. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık

Robinson D. (2014) The Inscience of Translation. *International Journal of Society, Culture & Language*. 2(2). ss.25-40

Sabunî, M. A. (1980) *Et-Tibyan fi ulumi'l-Kur'an*. Mısır

Sayı, A. (1995) “Kur'an'da Kıssa Kavramı Üzerine”. İzmir :D. E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Schäffner, C. (2000) *Kontinuität und Erneuerung*, Paradigmenwechsel in der Translation: Festschrift für Albert Neubert zum 70. Geburtstag. yay. haz. Peter A. Schmitt, Tübingen, Stauffenburg Verlag

Seele, A. (1995) *Römische Übersetzer Nöte Freiheiten Absichten: Verfahren Des Literarischen Übersetzens In Der Griechisch – Römischen Antike*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft: Darmstadt.

Snell-Hornby M. (1986) *Übersetzungswissenschaft, Eine Neuorientierung*. Tübingen

- Snell-Hornby M. (1988) *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing. Çev. Demirboğan, B.
- Steiner, G. (1998) *After Babel*. New York: Open Road
- Stolze, R. (2001) *Übersetzungstheorien, Eine Einführung*. 3. Baskı. Gunter Narr Verlag: Tübingen
- Suçın, M. H. (2013) *Öteki Dilde Var olmak: Arapça Çeviride Eşdeğerlik*. 2. Baskı. İstanbul: sel Yayınları
- Şahin M. S., (2002) “Kıssas-ı Enbiya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. XXV. s. 495.
- Şahin, H. (2003) *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Şengül İ. (1994) *Kur'an Kıssaları Üzerine*. İzmir
- Şengül İ. (2002) “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: C. XXV.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2003) “Çoğuldizge Kuramı. Uygulamalar. Eleştiriler”. *Çeviri Seçkisi 1 – Çeviriyi Düşünenler*. der. Mehmet Rifat. İstanbul: Dünya Yayıncılık A.Ş.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2005) *Kapılar, Çeviri Tarihine Yaklaşımlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2008) *The Politics and Poetics of Translation in Turkey, 1923-1960*. Rodopi Publishing
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2011) *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayıncılık

Taş, İ. (2016). Eski Anadolu Türkçesi Dönemi Eserlerinden “Tefsirü’l-Lübab Tercümesi” Üzerine Dil İncelemesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Basılmamış) doktora tezi

Timurtaş, F. K. (1981) *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul: Viladet Yayınları

Tosun, M. (2002) *Dil Edincini Asan Bir Edim Olarak Çeviri Eylemi: Çeviri Kuramlarının Gelişiminde Paradigma Değişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Toury, G. (1980) *In Search of a Theory in Translation*, Tel Aviv: The Porter Institute of Poetics and Semiotics

Toury, G. (1995) *Descriptive Translation Studies and beyond*. John Benjamins Publishing. Amsterdam, Philadelphia

Toury, G. (2012) Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü. çev. A. Eker, *Çeviri Seçkisi II- Çeviri(bilim) Nedir?* haz. Mehmet Rifat. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık

Toury, Gideon (1985) “A Rationale For Descriptive Translation Studies”, *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*, ed. Theo Hermans, Beckenham, Croom Helm

Tümer G. (1991) “Arâisü’l-mecâlis” Mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. Ss. 265-266

Tümer, G. (1978) Bir Türkçe Kasas-ı Enbiyâ. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XXII/1. Ss.397-404.

Venuti, L. (1995). *Translator’s Invisibility: A history of translation*. London and New York, Routledge.

- Venuti, L. (2000) *The Translation Studies Reader*. ed. Lawrence Venuti. Londra: Routledge
- Vermeer H. J. (1989) *Skopos and Commission in Translational Action: Reading in Translation Theory*. çev. Andrew Chesterman, Helsinki: Oy Finn Lectura Ob
- Vermeer H. J. (1990), *Skopos und Translationsauftrag-Aufsätze*. Heidelberg
- Vermeer, H. J. (1988) *From Cicero To Modern Times – Rhetorics and Translation*. Translationstheorie- Grundlagen Und Standorte. ed. Justa Holz-Manttari. Tampere: Tampere University (Studia Translatologica A 1)
- Vermeer, H. J. (1992) *Skizzen zu einer Geschichte der Translation: Anfänge – Von Mesopotamien bis Griechenland, Rom und das frühe Christentum bis Hieronymus*. IKO – Verlag für Interkulturelle Kommunikation: Frankfurt.
- Wills, W. (1977) *Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden*. Stuttgart: Klett.
- Woodsworth, J. (1998) *Geschichte des Übersetzens*. Tübingen. Stauffenburg
- Yalçın, P. (2015) *Çeviri stratejileri kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları
- Yavuzarslan P., (1993) *Mûsâ bin Hâcî Hüseyin el-İznicî, Terceme-i Hışnu'l-Hasîn fi-Minheci'd-dîn, (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, Ankara Ü., SBE., (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi
- Yavuzarslan, P. (2002). *Mûsâ b. Hâcî Hüseyin el-İznicî: Münebbihü'r-Râkîdîn (Uyurları Uyandırucu)*. Cilt I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yazıcı, M. (2005) *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları

Yıldırım, C. (2015) Amin Maalouf'un Romanlarının Türkçe Çevirileri: Coğuldizge Kuramı Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Çözümleme. *Ankara Üniversitesi, Batı Dilleri Ve Edebiyatları (Fransız Dili Ve Edebiyatı) Anabilim Dalı* (yayımlanmamış) doktora tezi.

Yılmaz E., Demir N. (2009) Sâlebi'nin Kitabı Āaraisi'l-mecalis fi kısasi'l enbiya'sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri. *Journal of Turkish Studies. Cilt 33/II. Cem Dilçin Armağanı. ss. 357-370.*

Yılmaz E., Demir N. (2009a) Sa'lebi'nin Kitabı 'Arâ'isü'l-Mecâlis fi Kıśâsî'l-Enbiyâ'sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri. *Journal of Turkish Studies, Cilt 33/II, Cem Dilçin Armağanı, s. 357-370.*

Yılmaz E., Demir N. (2009b) Kısas-ı Enbiya'dan Eski Anadolu Türkçesinin Sözcüğüne Katkıları I. *International Journal of Central Asian Studies Volume 13. Ss. 495 -517*

Yılmaz E., Demir N. (2010) Kısas-ı Enbiya'dan Eski Anadolu Türkçesinin Sözcüğüne Katkıları II". *Studies on the Turkic World. Festschrift in Honour of Stanislaw Stachowski edited by E. Mańczak-Wohlfeld and B. Podolak, Krakow: Jagiellonian University. Ss.215–226.*

Yılmaz E., Demir N. Aykırı Bir Metin: *Kısas-ı Enbiya* (Türk Dil Kurumu Nüshası).

Yılmaz, E.; Demir, N. (2003) *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları

Yılmaz, E.; Demir, N. (2005) "Bir Salebi Çevirisi (Kısas-ı Enbiya: TDK Nüshası)". *International Journal of Central Asian Studies*. Mustafa Canpolat Armağanı. Volume: 10-1, s.1-8.

Yücel, F. (2007) *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi*. Yay. Haz. Aslı Güneş. Ankara: Dost

Zehebî, M. H. (1976) *Et-Tefsir ve'l- müfessirün*. I. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-Hadise

Zehebî, M. H. (2011) *el-İsrailiyat fi't-Tefsir ve'l-Hadis*. 3. bs. İstanbul: Rağbet yayınları

Tunalı, G. (2006) *Çevirmen Kimlikleri: Tarihsel, Dizgeci Ve Eleştirel Bir Yaklaşım*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi. Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih <u>7.8.2019</u></p> <p>Tez Başlığı : Sa'lebî'nin Kısasü'l-Enbiyâ Adlı Eserinin Eski Anadolu Türkçesine Çevirileri Üzerinde Betimleyici Çeviri Kuramları İşığında Karşılaştırmalı Bir İnceleme</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam <u>357</u> sayfalık kısmına ilişkin, <u>7.8.2019</u> tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % <u>7</u> 'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: Hamed KHAN _____</p> <p>Öğrenci No: N14148751 _____</p> <p>Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı _____</p> <p>Programı: Türk Dili _____</p> <p>Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr. _____</p> <p style="text-align: right;"> 7.8.2019</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN</p>

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 26/06/2019

Tez Başlığı / Konusu: Sa'lebî'nin Kısası'l-Enbiyâ Eserinin Eski Anadolu Türkçesine Çevirileri: Betimleyici Çeviri Kuramları Işığında Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Hamed Khan
Öğrenci No: N14148751
Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Programı: TÜRK DİLİ
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

7.8.2019

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

(Prof.Dr. Nesrin Bayraktar Erten)

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>
Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr